

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
KADIN ÇALIŞMALARI PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KAHVEHANE MÜDAVİMİ ERKEKLERİN ERKEKLİK
DENEYİMLERİ VE TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ
ŞİDDETE BAKIŞ AÇILARI ÜZERİNE NİTELİKSEL BİR
ARAŞTIRMA

Sedat ATAK

Danışman
Doç. Dr. Emir ÖZEREN

İZMİR –2021

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Kahvehane Müdavimi Erkeklerin Erkeklik Deneyimleri ve Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddete Bakış Açıları Üzerine Niteliksel Bir Araştırma” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih:
29/07/2021
İmza

(Faint, stylized signature or watermark text)

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Kahvehane Müdavimi Erkeklerin Erkeklik Deneyimleri Ve Toplumsal Cinsiyet

Temelli Şiddete Bakış Açıları Üzerine Niteliksel Bir Araştırma

Sedat ATAĞ

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı

Kadın Çalışmaları Programı

Özellikle feminist hareketin alanda elde etmiş olduğu kazanımlara ek olarak erkeklik çalışmalarının arttırılmasının da toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi açısından elzem bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Günümüzün değişen şartlarına paralel olarak ataerkil sistemin idealize kalıplar içerisine oturtmuş olduğu hegemonik erkeklik kategorisinden farklı olarak, ataerkil toplumda ikincil konuma itilmiş, marjinalleştirilmiş ve madunlaştırılmış farklı erkeklik kategorileri ortaya çıkmıştır. Bu farklı erkeklerin kendilerini kabul ettirdikleri ve iktidara müdahil oldukları bir toplumda ideal erkeklik tanımı ve toplumsal cinsiyet rollerine olan bakış açısı da değişime uğramakta ve hegemonik erkeklik adeta bir yapı bozumuna uğratılmaktadır.

Bu çalışma kapsamında kahvehane kültürü ile tanışmış ve hayatlarının belli bir bölümünde kahvehaneye gitme pratiğine sahip olmuş 18 erkek katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapılarak, nitel bir saha çalışması yürütülmüştür. Connell'ın Yapılandırmacı Erkeklik Kuramındaki hegemonik erkeklik kategorisi dışında kalan; işbirlikçi, marjinal ve madun erkeklikler olarak sınıflandırılan farklı erkekliklerin toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde erkekliği nasıl inşa ettikleri ve inşa edilen bu erkeklik algılarının toplumsal cinsiyete dayalı şiddete nasıl yansıdığı; kendi öznel deneyimleri, düşünceleri ve anlatımları üzerinden değerlendirilerek hegemonik erkekliğin baskın söylemleri alt üst edilmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda toplum içerisindeki farklı erkeklerin tek bir erkeklik kategorisinde olmadığı; zamana, mekâna, kültüre

ve kişiye göre değişen bir toplumsal cinsiyet bakış açısı ile farklı erkeklik maskeleri ardında hayatlarını idame ettirdikleri görülmektedir. Tıpkı kahvehanelerdeki yancı erkekler ve diğer aktörlerin oyuna müdahil olduklarında, oyundaki erkeklerin hamlelerini değiştirerek oyuna yönünü değiştirdikleri gibi, toplum içerisindeki farklı erkeklerin de hegemonik düzene müdahil olduklarında ataerkil sistemin egemen söylemlerini altüst edebilecekleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Erkeklikler, Hegemonik Erkeklik, Farklı Erkeklikler, Kahvehaneler, Toplumsal Cinsiyet ve Mek n, Toplumsal Cinsiyet Temelli şiddet

ABSTRACT
Master's Thesis
A Qualitative Research On Coffee House Regular Men's Masculinity
Experiences And Perspectives On Gender-Based Violence
Sedat ATAÖ

Dokuz Eylül University
Graduate School Of Social Sciences
Department Of Women Studies
Women Studies Program

In addition to the rise of the feminist movement has achieved in the field, it is seen that increasing masculinity studies is of essential importance in terms of ensuring gender equality. In parallel with today's changing conditions, different from the hegemonic masculinity that the patriarchal system has placed in idealized patterns, different masculinity categories have emerged that have been pushed to a secondary position, marginalized and subordinated in the patriarchal society. In a society where these different men make themselves accepted and intervene in power, the definition of ideal masculinity and the perspective on gender roles also change and hegemonic masculinity is almost resolved.

Within the scope of this study, a qualitative field study was conducted by carrying out in-depth interviews with 18 male participants who were acquainted with the coffeehouse culture and had the practice of going to the coffeehouse in a certain part of their lives. Along with the questions of how these men in different masculinity categories construct masculinity within the framework of their gender roles, how these constructed masculinity perceptions are reflected in gender-based violence, also the dominant discourses of hegemonic masculinity were intended to be overturned by evaluating participants' own subjective experiences, thoughts and expressions. As a result of the study, it is observed that different men in the society are not in a single masculinity category, rather they maintain their lives behind different masks of masculinity with a gender perspective that changes according to time, place, culture and

person. It was seen that similar to how sidekick men and other actors in coffeehouses lead the course of a game by changing the moves of hegemonic men, different men in society who take part in hegemonic order, too, can overthrow the dominant discourses of the patriarchal system.

Keywords: Masculinities, Hegemonic Masculinity, Different Masculinities, Coffee houses, Gender and Space, Gender -Based Violence.

**KAHVEHANE MÜDAVİMİ ERKEKLERİN ERKEKLİK DENEYİMLERİ
VE TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ ŞİDDETE BAKIŞ AÇILARI
ÜZERİNE NİTELİKSEL BİR ARAŞTIRMA**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xii
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
EKLER LİSTESİ	xv
GİRİŞ	1

**BİRİNCİ BÖLÜM
ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ**

1.1. TOPLUMSAL CİNSİYET SORUNSALI	8
1.1.1. Anaerki'den Ataerkil Toplum Yapısına Geçiş	10
1.1.2. Cinsiyet Ve Toplumsal Cinsiyet Ayrımı	18
1.1.3. Toplumsal Cinsiyet Kavramının Tanımlanması	20
1.1.4. Toplumsal Cinsiyet Roller ve Kalıpyargıları	23
1.2. ERKEKLER VE ERKEKLİKLER	28
1.2.1. Feminizmin Erkeklik Çalışmalarına Katkısı	30
1.2.2. Erkeklik Çalışmalarının Ortaya Çıkışı	32
1.2.3. Erkek Ve Erkekliğin Tanımlanması Ve Kavramsallaştırılması	35
1.2.4. Erkekliğin Sınıflandırılması	38
1.2.4.1. Hegemonik Erkeklikler	40
1.2.4.2. Farklı Erkeklikler	48

1.2.4.2.1. İşbirlikçi Erkeklikler	49
1.2.4.2.2. Marjinal Erkekler	50
1.2.4.2.3. Madun Erkekler	52
1.2.4. Erkekliğin İnşası Ve Öğrenilen Erkeklik	55
1.2.5. Erkekliği Ortaya Çıkaran Toplumsal Mekanizmalar	58
1.3. ERKEKLİK MEKÂNI OLARAK KAHVEHANELER	61
1.3.1. Kahvenin Tarihsel Yolculuğu	61
1.3.2. Kahveden Kahvehaneye: Mekânsal Olarak Kahvehaneler	64
1.3.3. Özel Alandan Kamusal Alana: Sosyalleşmenin Bir Aracı Olarak Kahvehaneler	66
1.3.4. Osmanlı'dan Günümüze Kahvehanelerin Tarihsel Süreç İçerisindeki Dönüşümü	69
1.3.5. Mekan Ve Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kahvehaneler Ve Erkeklik Üzerindeki Etkileri	71
1.4. TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ ŞİDDETİN KURAMSALLAŞTIRILMASI	75
1.4.1. Şiddetin Tanımı Ve Kavramsallaştırılması	77
1.4.2. Şiddetin Türleri	80
1.4.1.1. Fiziksel Şiddet	82
1.4.1.2. Psikolojik Şiddet	84
1.4.1.3. Cinsel Şiddet	86
1.4.1.4. Sosyo-Ekonomik Şiddet	89
1.4.1.5. Dijital Şiddet	91
1.4.3. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddetin Tanımlanması	91
1.4.4. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddetin Görünümleri	94
1.4.4.1. Erkeğin Kadına Yönelik Şiddeti	95
1.4.4.2. Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet	98
1.4.4.3. Eşcinsellere Yönelik Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet	100
1.4.4.4. Erkeklere Yönelik Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet	103

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

2.1. ARAŞTIRMANIN BAĞLAMI	105
2.2. ARAŞTIRMANIN SORUNSAĞI	109
2.3. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	110
2.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	113
2.5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	114
2.6. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ	116
2.7. ARAŞTIRMANIN TEKNİĞİ VE VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	119

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VERİLERİN ANALİZİ VE YORUMLANMASI

3.1. ÇALIŞMANIN DEMOGRAFİK OLARAK ELE ALINMASI	124
3.1.1. Toplumun Bir Aynası Olarak Kahvehanelerde Ortaya Çıkan Erkeklikler	129
3.1.2. Katılımcıların Connell'ın Erkeklik Kategorilerine Göre Sınıflandırılması	130
3.1.3. Katılımcıların Geleneksel Ve Eşitlikçi Toplumsal Cinsiyet Bakış Açılarına Göre Sınıflandırılması	136
3.2. KAHVEHANE DENEYİMLERİNİN AKTARILMASI	139
3.2.1. Kahvehane Erkeklerinin Kahvehaneyi Tanımlaması	139
3.2.2. Erkeklerin Kahvehane İle Tanışması	142
3.2.3. Kahvehane İle İlgili İlk İzlenimler	147
3.2.4. Kahvehaneye Gitme Amacı Ve Yapılan Etkinlikler	152
3.2.5. Kahvehanede Konuşulan Ve Konuşulmaması Gereken Konular	159
3.2.6. Kahvehane Kuralları	166
3.2.7. Erkeklerle Ait Bir Mekân: Kahvehaneler Ve Kahvehanedeki Erkeklikler	170
3.3. KAHVEHANE ERKEKLERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI	180
3.3.1. Kadın Erkek İlişkilerinin Düzenlenmesi	180
3.3.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ve Eşitsizliği	185

3.3.3. Toplumsal Cinsiyet Roller	190
3.3.4. İdeal Kadınlık Ve Erkeklik Tanımı	194
3.3.5. Erkeklik İnşası Ve Erkeklerin Geçirdiği Süreçler	198
3.3.6. Cinsel Yönelimi Farklı Bireylere Karşı Tutum Ve Düşünceler	202
3.4. KAHVEHANE ERKEKLERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ	
ŞİDDETE YANSIYAN BAKIŞ AÇILARI	208
3.4.1. Şiddetin Tanımlanması	208
3.4.2. Kadına Yönelik Şiddet Tanımı	211
3.4.3. Kadına Yönelik Şiddete Tanıklık Ve Şiddetin Medyada Temsili	213
3.4.4. Erkeğin Şiddete Yönelme Sebepleri	219
3.4.5. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddetle İlgili Kavramlar	221
3.4.6. Cinsel Yönelimi Farklı Bireylere Yönelik Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet	225
3.4.7. Erkeklere Yönelik Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet	228
3.4.8. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddetin Önlenmesinde Devletin Ve Toplumun Görevleri	230
SONUÇ	233
KAYNAKÇA	250
EKLER	

KISALTMALAR

bkz.	Bakınız
BM (UN).	Birleşmiş Milletler BM
CEDAW	Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
DSÖ (WHO).	Dünya Sağlık Örgütü
LGBTİ	Lezbiyen, Gay, biseksüel, transseksüel ve interseksüel
s.	Sayfa Numarası
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TCK	Türk Ceza Kanunu
UÇÖ (ILO).	Uluslararası Çalışma Örgütü

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Araştırmanın Sorunsalını Oluşturan Temel Sorular	s. 110
Tablo 2: Katılımcıların Demografik Özellikleri	s. 128
Tablo 3: Katılımcı Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Bakış Açıları ve Erkeklik Kategorilerine Göre Sınıflandırılması	s. 138

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Connell'ın Erkeklik Hiyerarşisi ve Kahvehanede Karşılık Gelen Aktörler	s. 130
Şekil 2: Farklı Erkekliklerinin Bulundukları Kategoriye Alınma Sebepleri	s. 132
Şekil 3: Erkekliğin Toplumsal Aşamaları	s. 199

EKLER LİSTESİ

EK 1: Etik Kurul İzni	ek s. 1
EK 2: Katılımcı Görüşme Formu	ek s. 2
EK 3: Katılımcı Onam Formu	ek s. 6

GİRİŞ

Günümüzde kadınlar sistemin kurbanı olarak karşımıza çıkıyor olsa da, çok eski çağlarda tarihin yazılmasına sebep olan özneler olarak da kadınlar tarih sahnesinde yer almışlardı (Berktaş, 1996: 8). Her ne kadar yazılı tarih sayfalarına baktığımızda ataerkil toplumlar dışında bir ize rastlamıyor olsak da, yazının bulunmasından çok öncesi ilkel çağlarda günümüzdekinden farklı, dengeli bir cinsiyet tamamlayıcılığını öngören ve kadın erkek ilişkilerinin eşit şekilde paylaşıldığı toplumların varlığına işaret eden antropolojik bulgulara rastlamak mümkündür (Badinter, 1992: 9-10). Bundan milyonlarca yıl önce insanlık tarihi yaşanmaya başlamış ve kadın ile erkeğin arasında birbirine bir üstünlüğün olmadığı, kadının günümüzdekinden çok farklı olarak topluluk içerisinde büyük bir saygı gördüğü ve önemli görevleri üstlendiği ancak bu üstünlüğün hiçbir zaman erkek üzerinde bir tahakküme dönüşmediği anaerkil bir düzen yaşanmıştır. Cinselliğin ve üremenin topluluğun tüm üyelerince birlikte yerine getirilen bir görev olması gereği, bu dönemde soy daha belirgin olması sebebiyle anne üzerinden devam etmekte ve çocuklar anneye bağımlı olarak yaşamaktaydı. Kadının iki ayak üzerinde yürütmesine bağlı olarak rahminin daralması ve buna bağlı bebeklerin kafalarının küçülmeye başlaması ile birlikte, yeni doğanlar daha geç yürüyüp, daha geç kendine bakar hale gelmeye başlamıştır. Bu yeni doğanların soyunun ve sorumluluklarının anneye ait olması sebebiyle; kadın çocuk bakımı ve daha çok bulundukları yerleşim yeri ya da mağaraların çevresindeki bitkilerin toplanması ile sorumlu olurken, erkek ise avlanma ve yeni yerler arama görevini üstlenmek üzere dış dünyanın keşfinde görev almıştı. Kadın doğurganlığı, adet görmesi, çocuk emzirip beslemesi bakımından doğayla özdeşleştirilerek bu düzen içerisinde kutsallık odaklarına kadar oturtulmuş ve topluluğun önemli pozisyonları da kadınlar tarafından yürütülerek topluluğu ilgilendiren kararlar kadınlarca verilmiştir. Diğer yandan erkekler av peşinde oldukları için daha çok yerleşik durumda olmaları sebebiyle alet ve edevatların bulunması ve yeni yöntemlerin keşfedilmesi de yine kadınlar tarafından gerçekleştirilmiş ve insanlık tarihindeki önemli dönemeçlerde kadınların buluşları sayesinde olmuştur (Erbil, 2015: 27-38; Sykes, 2017: 187-195). Dolayısı ile hayatın sosyal, ekonomik, dini, idari her alanında egemen konumda olan kadının bu ilkel toplumların her zaman odağında olduğu bir anaerkil düzen hüküm sürmüştür.

Medeniyetlerin ve yerleşik hayatın başlaması ile birlikte; ekonomik, sosyal ve tarımsal birçok yenilik ortaya çıkmaya başlamış ve bu yeniliklere bağlı olarak cinsiyetler arasında yeni iş bölümleri belirlenmiştir. Diğer yandan bu iş bölümlerine bağlı yeni toplumsal konum ve statüler görülmeye başlamıştır (Badinter, 1992: 20). Özellikle geliştirilen ve keşfedilen yeni icat ve yöntemlerle insanlar doğaya hâkim olmaya, yiyecekleri depolamaya, evcilleştirdikleri hayvanlar sayesinde hayvansal gıdaları saklamaya, tarıma ve hayvancılığa dayalı yeni bir hayat tarzı yaşamaya başlamışlardır. Böylece doğanın kendilerine sunmuş olduğu yabanıl ve vahşi ürünler yerine, kendi kontrollerinde olan ürünler yetiştirme imkânını bulmuşlardır. Bu dönemde kadın ve erkek iş bölümü gereği toplumsal rolleri paylaşmış, erkeğin elinde bulundurduğu cinsiyet rollerinin daha değerli olmasına bağlı ataerkil bir düzen boy göstermeye başlamıştır. Buna bağlı olarak toplumdaki tüm kuramsal yapıların erkeğin eline geçtiği ve eşitlik odağındaki kadının ise erkeğe bağımlı hale geldiği görülmektedir (Sykes, 2017: 190). Kadının tahakkümünün başladığı bu süreç içerisinde kadın getirisi daha fazla olan üretimin merkezinden alınıp; analıkla ve ev işleriyle ilişkilendirilen özel alan içerisine hapsedilmiş ve insanlık, erkeğin yaratmış olduğu iktidarına yönelik tüm kurumsal mekanizmaları ele geçirdiği bir ataerkil düzen içerisine girmiş oldu. Ancak bu ataerkil düzene geçiş bir gün de gerçekleşmedi, yüz yıllar süren sinsi ve yavaş ilerleyen bir süreç sonucunda bu eril düzenin yapı taşları kök salmaya başladı (Reed, 1985: 54). Her kurgulanan teatral toplum senaryolarının ardında kahramanların yattığı gibi, bu kurgulanan ataerkil senaryonun içersinde de erkeğin haklılığını gösterecek hikâyelere ihtiyaç duyulmaktaydı. Bu konuda erkeğin yardımına yine kadın üzerinden kurulan tüm kutsallıkların dışlandığı yeni din ve inanç sistemleri ataerkil düzeni kökleştirirken, erkeğin yardımına koştu.

Din kadınla özdeşleştirilen doğa karşısında elde edilen zaferlerle taçlandırdı erkek egemen düzenin zaferini. O yüzdendir bahar bayramında Mayruk'un tanrıçayı temsil eden kumruyu öldürmesi, Yunan kahramanı Prunus tanrıça Medusa'nın kafasını kesmesi. Dolayısı ile her tanrıçanın ölümü, anaerkil düzenin sonunun resmedilişidir aslında. Böylece doğanın erkek tarafından katledilişi ile kutsallıkların topraktan alınıp gökyüzüne doğru uzanan temelinde bilinmezliğin olduğu ve tamamen erkek başrolünde ilerleyen din sistemlerini oluşturmaya başladı. Üremenin kadının doğurganlığından ziyade erkeğin spermine bağlanması ile yaratıcılığın

merkezindeki kadın, toprağa atılan bir tohum, bir can suyu misali sperm sahibi erkek kutsallık odaklarını da ele geçirdi. Doğanın mevsimsel döngüsü ile kadının adet döngüsü arasındaki ilişki, doğanın artık kutsallığını yitirmesi ile dışlanmış ve kadın doğurganlığının dışında kanayan bir varlık olarak erkeğin daha altında bir canlı olarak görülmeye başlanmıştır (Badinter, 1992: 20). Kadının bu kan kaybı ile anaerik toplum yapısının elinde bulundurduğu tüm kutsallıklar bir bir yok olurken, yeni ataerik düzenin içinde tüm kurumlar erkeğin egemenliğinde işlemeye başlamıştır. Toplumda hâkim güç olan, bunun yanında dini de kontrol altında tutan erkek; ruh beden ikileminde kendisini tanrıya ulaşan ruh ile özdeşleştirip, kadını denetim altında tutulabileceği daha alt konumdaki bedene sıkıştırmıştır.

Ataerik sistemin kadının bu değersizleştirilmesini din kadar biyolojik cinsiyet temelli determinist görüşlere de dayandırdığı, kadının biyolojik ve fizyolojik özellikleri gereği tamamen yaratılışından kaynaklı olarak erkekten güçsüz ve erkeğe bağımlı olduğu görüşü ile toplumsal alanı şekillendiği görülmüştür (Buttler, 2014b: 173). Bu noktada cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları arasındaki farkı irdelemek, toplumsal eşitsizliklerin kökenine inmek ve bu eşitsizliklerle mücadele edebilmek açısından bu iki kavramın ayırımına varılması önem arz etmektedir. Tamamen biyolojik yapıları gereği kadın ve erkek olmak üzere iki kategoriye ayrılan insanlar, doğumlarındaki tesadüfi durumlar gereği toplumsal alanda var olabilecekleri kadınlık ve erkeklik kimliklerine haiz olurlar. Cinsiyet sadece kadın ve erkeğin sahip olduğu klitoris ya da penise odaklı bir cins ayırımını gerektirirken, toplumsal cinsiyet hem erkeğin hem de kadının o toplum içerisinde var olan sosyal kişiliğine bağlı olarak elde etmiş olduğu bir toplumsal statüyü ifade etmektedir.

Daha doğar doğmaz kişilerin nasıl davranacağı, kimleri sevip, kimlerden nefret edeceği, nerede ve nasıl konuşması gerektiği toplum tarafından tayin edilmektedir. Belirlenen bu idealize kalıplar içerisinde kadın ve erkek kimlikleri yaşanan kültüre ve topluma göre şekillenmekte; bu durum her ne kadar onların toplumsal cinsiyet rol ve davranışlarını belirlese de, her bireyin biricik kabul edildiği dünya da kişilerin sadece kültür ve topluma göre kesin çizgilerle ayrılmış farklı iki kutupmuş gibi gösterilmesi tamamen cinsiyetçi bir yaklaşımın sonucudur. Dolayısı ile toplumsal cinsiyetin bir aktörü olarak erkek ve erkeğe ait erkeklikler de toplum tarafından kurgulanan ve kişinin doğumuyla başlayıp ölümüne kadar uzanan bir süreç olarak ifade edilmektedir.

Erkeklik; ataerkil toplumların sahip olduğu ve geleneksel ideolojiler tarafından  ekillenmi  ve o toplum içerisinde ideal kabul edilen rol ve davranışların hangilerinin yerine getirilip hangilerinin getirilmeyeceğini belirleyen bir eylem ve eylemsizlikler pratiğinin toplamıdır. (Connell, 1995: 23). Erkeklik barındırmı  olduğu özellikler gereği her zaman ispat edilmesi gereken ve her zaman diğ  erkeklerin tanıklığına ihtiyacı bulunulan aşamalı bir süreçtir, birçok krizle dolu bu aşamaların her biri tamamlandığında erkeğın hayatı boyunca devam eden yeni bir erkeklik süreci ba lamaktadır (Sakallı ve Türkoğlu, 2019: 19). Erkeklerin erkeklikten herhangi bir sapma ya da egemen yapıya aykırı bir davranış göstermeleri durumunda, erkeği doğru yola getirmek amacıyla ataerkil yapıyı korumak üzere kemikle mi , cinsiyetçi kurum ve mekanizmalar erkeği hizaya getirmek üzere devreye girmektedir. Bu mekanizmalar aracılığıyla erkeklik hem öğrenilen hem de denetim altında tutularak her an kaybedilebilme ihtimali olan bir yapıya sahiptir. Ataerkil toplum yapısı; içinde yaşanılan çevreye, topluluğa, kültüre ve ekonomik koşullara göre değişen anlamlar i tiva etmekte ve kendilerine has farklılıklar içeren ve birbiriyle tutarsız farklı erkeklik türleri sunmaktadır. Bu erkeklik türleri bazen i  içe geçerek aynı erkek üzerinde çoklu erkeklik özellikleri ile kendisini gösterirken, diğ  yandan bu erkekliklerin birbirleriyle etkileşim halinde oldukları bilinmektedir (Ohana ve Titley, 2009: 39). Dolayısı ile erkeklik sabit kalıplar içerisine oturtulamadığı gibi, toplum içersinde hiyerarşik olarak etkileşim ve çatışma halinde olan erkeklik kategorileri bulunmaktadır. Erkeklik hiyerarşisi söz konusu olduğunda çalışmamızın kuramsal çerçevesinin de temelini oluşturan Connell'in Yapılandırmacı Erkeklikler Kuramı içerisindeki hegemonik erkeklik ve toplumdaki diğ  erkekleri temsil etmek amacıyla işbirlikçi, marjinal ve madun erkeklikleri içerisine alan farklı erkeklikler çalışmamızın temelini oluşturacaktır (Connell, 2005). Dolayısı ile çalışmamızda farklı erkeklik kavramı; Connell'in tanımlamasında bahsetmiş olduğu toplumdaki iktidar güçleri elinde bulunduran ve bu gücü diğ  erkekler ve kadınlar üzerinde kurmuş olduğu kimi zaman rızaya kimi zamansa şiddete dayanan toplumsal ilişkilerden alan hegemonik erkekler dışında kalan erkekleri ifade etmek için kullanılmıştır. Toplum içerisinde sayıca çok küçük bir azınlığı oluşturan hegemonik erkekliğin tahakkümü altındaki belli bir hiyerarşik ilişkiye haiz olan diğ  tüm erkeklik kategorileri farklı erkeklikler olarak adlandırılmıştır.

Erkeklik kategorisi ne olursa olsun, erkeklerin kimliklerini inşa ettikleri süreçte belirli aşamalardan geçtikleri düşünülmektedir. Ömür boyu süren bu erkeklik aşamalarının gerçekleşmesi toplumdaki ataerkil hisseden pay alabilmek adına diğer erkeklerin tanıklığında ve her zaman bir erkeklik ispatı içerisinde gerçekleşmektedir. Hegemonik erkekliği ve ataerkil yapıyı güçlendirmek ve muhafaza etmek adına cinsiyetlendirici bazı kurum ve toplumsal cinsiyet mekanizmalarının da bu süreçte önemli rol oynadığı görülmektedir. Bu mekanizmaların başında ise homososyal mekânlar olarak karşımıza çıkan ve oluşturduğu erkek cam kapısı ile kadınları ve kadınsılığı bu alanın dışında tutan ve yaklaşık yarım yüz yıllık köklü bir tarihe sahip olan kahvehaneler gelmektedir. Ancak zamanın şartlarına bağlı olarak hem kahvehaneler, hem de kahvehanelerde bulunan erkeklikler tarihsel süreç içerisinde birçok değişikliğe uğrayarak günümüze kadar varlığını sürdürmüşlerdir. Böylece toplum tarafından idealize edilen hegemonik erkeklik kalıplarına uymayan kendilerine has özelliklere sahip ikincil konuma itilmiş, marjinalleştirilmiş ya da madunlaştırılmış farklı erkeklikler de kahvehanelerin birer aktörü olarak bu mekânlarda kendilerine yer edinmiş ve yeri geldiğinde oyuna müdahil olup oyunun kurallarını değiştirmişlerdir.

Şiddet insanlık tarihi boyunca süregelen ve günümüzde farklı boyutlara ulaşarak özellikle kadına yönelik toplumsal cinsiyet temelli şiddet olarak, gerek ülkemizde gerekse dünyada mücadele edilmesi zorunlu en önemli sorunlardan birisi haline dönüşmüştür. Bununla mücadele edebilmek adına özellikle feminist örgütlerin baskısı ile devletler ve uluslararası kuruluşlar sosyal, politik, ekonomik ve hukuki birçok alanda kadına yönelik pozitif ayrımcılık içeren önlem ve tedbirler almaya başlamışlardır. Türkiye’de toplumsal cinsiyet temelli şiddet konusunda yapılan çalışmaların büyük bir çoğunluğun da şiddetin kadın boyutu üzerinde durduğu, ancak şiddetin erkek failleri üzerinde çok fazla çalışma yürütülmediği görülmektedir. Ancak sorunun diğer cephesindeki erkeğin anlaşılabilmesi ve erkeklik krizinin çözülebilmesi için alandaki feminist çalışmalara ek olarak erkeğin dâhil edildiği, farklı bakış açılarının ele alındığı çalışmaların yapılmasına da ihtiyaç duyulmaktadır. Erkeklerin şimdiye dek sır olarak görülen erkeklik ve şiddet deneyimlerinin çözümlenmesi, topluma sirayet eden toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve ayrımcılığın anlaşılabilmesi açısından incelenmesi gereken bir zorunluluktur (Öztürk A. , 2014: 9).

Toplumsal dönüşümü sağlayabilecek olan bu mekanizmaların başında ise, şiddetin üretildiği başat kurumlardan birisi olan, hegemonik erkekliğin fazlaca üretildiği ve muhafaza edildiği homo sosyal mekânlardan birisi olan kahvehaneler gelmektedir. Bu mekânların sorgulanması ve buradaki erkeklik deneyimlerinin irdelenmesi ile hegemonik erkekliğin değiştirilebileceği ve farklı erkeklikleri de içine alan yeni ve çoklu erkeklik modellerinin geliştirilmesi mümkün olabilecektir. Bu araştırmayla birlikte homo sosyal mekânlardan birisi olan kahvehanelerin erkeklik süreci üzerindeki etkileri analiz edilerek, burada performe edilen erkekliklerin şiddete bakış açılarının ne olduğu anlaşılmaya çalışılacaktır. Kahvehaneye düzenli gitme alışkanlığına sahip erkeklerin deneyimleri doğrultusunda, kahvehanelerin erkekliğin inşa edilme sürecinde nasıl bir rol oynadığı sorgulanıp, burada oluşturulan erkekliklerin şiddeti hangi gerekçelerle benimsediği ya da benimsemediği, şiddete ne kadar eğimli oldukları ve bu şiddetle mücadele etme yollarının neler olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır.

Alan yazındaki kahvehaneler, erkeklik ve şiddet üzerine yapılmış çalışmalardan farklı olarak bu çalışmada, Connell'ın kuramındaki sıklıkla refere edilen hegemonik erkekler yerine, farklı erkeklikler olarak tanımladığımız işbirlikçi, marjinal ve madun erkeklikler üzerinden ilerlediğimiz bir alan araştırması yürütülmüştür. Toplumdaki tüm farklı erkeklerin temsiliyetin sağlanabilmesi amacıyla, çalışmamızda amaçlı örneklem ve kartopu örneklem seçimi birlikte kullanılarak karma bir yöntem ile örneklemimiz belirlenmiştir. İzmir, İstanbul, Manisa ve Kocaeli illerinde ikamet eden, kahvehane kültürü ile tanışmış ve hayatlarının belli bir kısmında kahvehaneye gitme pratiğine sahip olmuş, 21-54 yaş aralığında bulunan, farklı cinsel yönelimlere sahip, 18 erkek katılımcı ile araştırma kapsamında derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sırasında literatürde daha önce benzer çalışmalarda kullanılmış olan soruların yanı sıra, farklı bakış açıları getirebilecek bir çalışma yürütülmesi için yeni oluşturulmuş sorular da eklenerek katılımcıların demografik bilgilerine, kahvehane deneyimlerine, toplumsal cinsiyet eşitliği ve erkeklik hakkındaki düşüncelerine ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete dair bakış açılarına ilişkin görüşlerinin sorgulandığı bir çalışma yürütülmüştür. Yapılan görüşmeler ses kayıt cihazı ile daha sonra deşifre edilmek üzere kayıt altına alınırken, diğer yandan analiz kısmında kullanılmak üzere görüşmeler sırasında bazı yazılı notlarda tutulmuştur.

Çalışmada katılımcıların deneyim ve anlatılarının paylaşıldığı ve çalışmanın başında belirlenen sorunların çözümlenmesi amacıyla 35 dakika ve 2 saat aralığında değişen derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmalar nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan fenomenoloji modeli içerisinde yürütülmüştür. Bu sayede toplumsal bir sorun haline dönüşmüş toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet konularında toplum içerisindeki ideal erkeklik kalıbının dışına itilmiş farklı erkeklerin bakış açıları toplumsal cinsiyet alanına kazandırılmaya ve toplumdaki tüm erkeklerin temsil edildiği bir ortak fikir elde edilmeye çalışılmıştır. Yapılan görüşmeler sonucu katılımcıların paylaşmış olduğu bilgi ve deneyimleri deşifre edilerek kodlanmış ve bu kodlama sonucu oluşturulan temalar betimleme analizi ile yorumlanarak alandaki sorunlara ilişkin bazı bulgular elde edilmiştir. Bu bulgular sayesinde farklı erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde erkekliği nasıl inşa ettikleri ve inşa edilen bu erkeklik algılarının şiddete yönelik bakış açılarına nasıl yansıdığı; kendi öznel deneyimleri, düşünceleri ve anlatımları üzerinden değerlendirilerek hegemonik erkekliğin baskın söylemleri alt üst edilmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda erkeklerin yaşamış olduğu aile ortamı, toplum ve kültür içerisinde ve o toplumdaki din, milliyetçilik, gelenek ve görenekler gibi kemikleşmiş yapılar etkisiyle edinmiş oldukları geleneksel ve eşitlikçi toplumsal cinsiyet bakış açıları geliştirdikleri ve hayatlarını bu bakış açıları doğrultusunda yönlendirdikleri görülmüştür. Diğer yandan toplum içerisindeki farklı erkeklerin tek bir erkeklik kategorisinde olmadığı zamana, mekâna, kültüre ve kişiye göre değişen bir erkeklik maskesi ardında hayatlarını devam ettirdikleri ve karşılaşmış oldukları duruma göre değişen erkeklik performansı gösterdikleri görülmektedir. Bu farklı erkekliklerin tıpkı kahvehanelerdeki yancı erkekler ve diğer aktörlerin yaptığı gibi oyuna müdahil olduklarında oyundaki hegemonik erkeklerin hamlelerini etkiledikleri, oyuna yön verdikleri ve hatta oyunun kuralını değiştirdikleri görülmüştür. Tıpkı kahvehanelerin bu aktörleri gibi toplumdaki farklı erkeklerin de hegemonik düzene müdahil olduklarında ataerkil yapının egemen söylemlerini altüst edebilecekleri açıkça görülmektedir. Yürütülen bu çalışma ile birlikte Farklı erkekliklerin, erkeklik ve toplumsal cinsiyet temelli şiddete yönelik bakış açılarının da dikkate alındığı politika ve yöntemlerin geliştirilmesi ile evrensel ve insani bir sorun olan toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve bunun getirmiş olduğu eşitsizliklerle mücadelede önemli kazanımlar elde edilebileceği düşünülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. TOPLUMSAL CİNSİYET SORUNSAI

İçimden ağlamak geliyor, ağlayamıyorum. Ağlamak kötü bir şey. Arkadaşlarımın babaları oğullarına sürekli “Erkekler ağlamaz” diyorlar; bunu dediklerine göre ağlamak doğru değil. Peki, ama ağlamak iyi bir şey değilse neden kızlara yasak değil? Acaba kızların kötü şey yapmaları doğru da erkeklerinki mi değil? Ya da kızlar için ayrı erkekler için ayrı kötü şeyler mi var? Ama bu olamaz, kötü kötüdür, bazıları için iyi olan, bazıları için kötü olabilir mi ki? DUYGU ASENA (Asena, 2013: 14)

Tahakküm ve iktidar tarih boyunca değişik şekillere bürünerek, farklı egemen grupların bünyesinde el değiştirmiş, ancak varlığını hep başka gruplar üzerinden tanımlayarak ve onlara hükmederek sürdürmüştür. Tahakkümü sürdürebilmenin yegâne yolu; iktidar grubunun, toplum içerisinde ikincil konumda bulunmayı kabullenmiş farklı azınlık grupları yaratarak onlar üzerinde üstünlüğünü gösterebileceği bir düzen oluşturabilmesinden geçmektedir. Bu iktidar tarihsel süreç içerisinde, farklı sınıflandırmalar altında hükmünü sürdürmeye devam etmiş olsa da; ataerkil düzenin ortaya çıkışı, erkek egemen grupların kurumsallaşması ve ekonomik olarak kapitalist sistemin yerini sağlamlaştırmasının bir sonucu olarak cinsiyet farklılıklarına dayalı ayrımcılık; sınıf, ırk, din, etnisite gibi ayrımcı unsurlardan daha önemli bir iktidar belirleme kriteri olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır (Sancar, 2008: 26).

Günümüzde cinsiyetçi kodlarla bezeli erkek merkezli bir ataerkil düzen hüküm sürmekte ve bu düzen kendisini meşrulaştırmaya ihtiyaç duymaksızın, erkeğin kadın üzerindeki üstünlüğüne dayanan tahakkümünü yaşatmaya devam etmektedir. Diğer yandan bu düzen adeta bir makine gibi bireyleri cinsiyetlendirilmiş birer nesne olarak dönüştürmekte ve üzerlerine yüklediği toplumsal cinsiyet rolleri ile onları toplum içerisinde oluşan hiyerarşik bir ilişki içerisinde çeşitli yerlere konumlandırmaktadır (Bourdieu, 2014: 22). Ataerkil sistem içerisinde kadının doğası ve doğurganlığı gereği erkekten daha alt konumda olduğu ileri sürülmekte, diğer yandan kadın üzerine yüklenen kutsal analık vasfı ile yaratılan bu paradoks içinde kadın özel alana hapsedilmektedir. Kadının bu ikincil konumu aile, özel mülkiyet ve din gibi yapılar tarafından gün be gün pekiştirilmekte ve erkeğe bağımlı kılınmakta;

diğer yandan ataerkil sistem, kapitalizm, kölelik, heteroseksist düzen ve feodalite gibi sınıfsal yapılar tarafından toplumsal cinsiyet eşitsizliği korunmakta ve her geçen gün yeniden üretilmektedir (Reed, 1985: 30-32). Karşımıza çıkan kadınlık aleyhine eşitsizlikle dolu toplumsal cinsiyet rolleri tarihsel sayfada erkeğin tahakkümünü destekler şekilde kadın ve erkek cinsiyetlerin sadece değerlerini ve davranış şekillerini değiştirmekle kalmayıp, sahip oldukları toplumsal kimliklerini de değiştirecek şekilde bir evrim geçirmektedir. İşte yeni çıkan bu sözde modern dünya düzeni içerisinde kadın, ev işleri ve çocuk bakımı gibi sorumlulukları üstlenirken; erkek savaş ve dış dünyayı yönetme görevini üstlenmiş ve cinsiyetlerin birbirini tamamladığı söyleminden hareketle asimetrik ilişkilerin yaratıldığı toplumsal cinsiyet kimlikleri ortaya çıkmıştır (Badinter, 1992: 10-11).

Erkek ve kadın arasındaki bu toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin temeline inilmek istendiğinde insanlık tarihinin çok eski sayfalarına gitmek gerekir. Dolayısı ile insanlığın kaderinde bir dönüm noktası olan anaerkil toplumlardan, ataerkil yapıya geçişin nasıl gerçekleştiğini anlamak; insan yaşamında gerçekleşen bu hızlı ve eşitsiz değişimlerin sebebini anlamak açısından büyük önem arz etmektedir. Milyonlarca yıl doğa ile barışık bir şekilde doğanın kuralları ve döngüsü içerisinde değişikliklere ayak uydurarak eşitlik içerisinde hayatta kalan insan ırkı, ataerkil düzene geçişle birlikte artık doğaya hükmetmeye başlamış ve şiddetin, savaşların ve sınıfsal farklılıkların yaşandığı, tahakkümün ve sömürünün hüküm sürdüğü bir sistemin içerisine girmiştir. Eskiden yaşanan değişimler daha yavaş, bu yüzden de oyuncularınca daha az hissedilir şekilde gerçekleşeler de, insanların yaşayış ve inançlarındaki değişimler hiçbir zaman tedirginlik yaşamadan gerçekleşmemiştir. Dolayısı ile yeni bir düzene geçildiğinde eski düzenin etkisi bir anda kaybolmamakta, yeni düzene karşı bireylerde toplumsal bir direnç oluşmaktadır. Ancak bir süre sonra zaman devreye girmekte ve zamanın etkisi ile yeni düzen sanki hiç yaşanmamışçasına, geçmişin bir uzantısıymış gibi hüküm sürmeye başlamakta ve bir süre sonra geçmişin izleri tamamen silinmektedir. İşte ataerkil sisteme geçmeden önce var olan ve kadının ikincil konuma itilmediği bu anaerkil sistem, milyonlarca yıl hüküm sürdükten sonra, İnsanlığın ortaya çıkışıyla kıyaslandığında birkaç bin yıl gibi çok kısa bir süre içerisinde yerini kadın ve kadınlığa ilişkin her şeyin ikincil konuma itildiği ve erkeğin üstünlüğünün kabul edildiği sözde modern bir dünya düzenine bırakmıştır (Berktaş, 1996: 14-17).

Bu düzen içerisinde oluşturulan sınıflı yapılar incelendiğinde kadın ve kadınsılıkların doğası gereği değil, toplum içerisinde oluşturulan sınıfsal hiyerarşiler gereği ikinci konuma itildiği görülmüştür. Bu cinsiyetler arası mücadele anaerkil sistemin yani ilkel toplumun yıkılıp, yerine ataerkil sisteme dayanan modern toplumların kurulması ve kapitalizmin güçlenmesi ile birlikte erkeği egemen kılacak şekilde değişmiştir. Erkek lehine yaratılan bu eşitsizlik, kadının doğası gereği erkekten daha aşağı bir konumda olduğu mitine dayandırılarak toplumsal ve kültürel eşitsizlikler görmezden gelinmek istenmiştir (Reed, 1985: 31).

Sözde modern bu yenedünya düzenin öncesinde yaşanmış olan anaerkil toplum yapısını anlamak, yaşamış olduğumuz toplum yapısının dışında bir düzenin var olduğunu bilmek, günümüzdeki asimetrik güç ilişkilerini ve erkeğin tahakkümünü çözebilmek açısından büyük bir öneme sahiptir (Badinter, 1992: 10). Dolayısı ile anaerkil toplumlardan ataerkil toplum yapısına geçişin nasıl olduğunun ele alınması, bu eşitsiz düzeni anlayabilmek ve bu düzeni tersine çevirebilmek adına incelenmesi gereken bir konudur.

1.1.1. Anaerki' den Ataerkil Toplum Yapısına Geçiş

Tanrıçanın şarkısı bütün kadınların şarkısıdır. İlk nağmeleri yüz yıllar önce duyulmuş olmalı ve ezgisi insanlığın her türlü inancında varlığını korumuştur. Bazen aklın, örgütlü dinlerin ya da ataerkil düzenin içinde kaybolda da, her seferinde yeniden su yüzüne çıkmış ve yeni sesler aynı şarkıyı söylemeye başlamıştır. MANUELLA DUN MASCETTİ (Mascetti, 2000: 8).

İnsanlık tarihinin başlangıcında erkek ve kadınların ayrı ayrı topluluklar halinde yaşadığı ve sadece cinsellik amacı ile bir araya geldiklerine ilişkin yaygın bir mitos bulunmakla birlikte, bu toplumsal birlikteliğin nasıl gerçekleştiği, eşitliğin nerede bozulduğu ve toplumsal sözleşmenin ne zaman sekteye uğradığına ilişkin soruların anlaşılabilmesi için ilkel çağların antropolojik sürecinin ele alınması önem arz etmektedir. Bu antropolojik çalışmalar ile elde edilen bilgiler sadece varsayım ve çıkarımlara dayanıyor olsa bile, bu çalışmaların irdelenmesi ile anaerkil düzenden, ataerkil düzene aşamalı geçişin gerekçeleri ve nasıl gerçekleştiği konusunda bizlere fikir vereceği düşünülmektedir (Badinter, 1992: 9-10).

Tarihin çok eski çağlarına ilişkin yapılan arkeolojik ve antropolojik çalışmalar, insanların tamamen evrimini gerçekleştirmedikleri dönemlerde topluluk

halinde değil de tek başına yaşayıp, tek başına avlandıklarını ve o dönemki insansı maymunlardan çok farklı olmadıklarını iddia eden bulgulara işaret etmişlerdir. Ancak uzun süren savanalar ve kuraklık dönemlerinin ardından hayvansı özellikler gösteren bu ön insanların vücut yapıları da çevresel koşullara uyum sağlayacak şekilde gelişmeye ve değişmeye başlamış, yiyeceklerini korunaklı mağaralara götürmelerini sağlayacak şekilde ayağa kalkmalarını sağlayan bir evrimsel dönüşüm söz konusu olmuştur (Badinter, 1992: 28).

Günümüzdeki anlamıyla dik durabilen, kol ve bacak uzunlukları günümüz insanına benzeyen, el ve ayak parmaklarını kullanabilen insan fosillerinin, kullandıkları el aletleri ile birlikte Güney ve Doğu Afrika topraklarında yapılan kazılar sonucu bulunması, bizlere ilk insanların bundan 2,5 milyon yıl önce yaşadığını işaret etmektedir (Erbil, 2015: 20). Ancak insanın bu iki ayaküstüne kalkışı özellikle dişilerde bazı olumsuz fizyolojik değişikliklere sebep olmuş, vücut yapılarındaki bu değişme leğen kemiğinin küçülmesi ve rahim ağzının daralmasına ve doğumlarda kafası küçülen prematüre bebeklerin dünyaya gelmelerine sebep olmuştur. Doğumun ardından bu prematüre bebeklerin ayağa kalkma ve kendi kendilerine yeter hale gelmeleri eski dönemlere kıyasla çok daha uzun vakit almaya başlamış ve bu bebeklerin daha uzun süreler anne bakımına muhtaç olmalarına neden olmuştur. Öncesinde tek başına yaşayan dişilerin avlanma ya da bebeğin bakımını tercih etmesini gerektiren bu ikilemli süreç, dişilerin ve yavrularının hayatta kalmalarını zorlaştırmış ve insan soyunun tükenmesi tehlikesini ortaya çıkarmıştır. Dolayısı ile bu zorlu süreç erkek ve kadınlar arasında türün devamlılığını sağlayabilmek adına cinsler arasında bir toplumsal sözleşmenin yapılması gereğini ortaya çıkarmıştır. Buna bağlı olarak yapılan bu toplumsal sözleşme ile insan türünün üyeleri ilk kez cinsellik dışında bir amaç için bir araya gelmiş ve bunun sonucunda ilk topluluk halinde yaşam tarzları boy göstermeye başlamıştır (Badinter, 1992: 28-29). Diğer yandan dünyanın soğumaya başladığı bu dönemde insan türü buzullaşan dünyada birçok zorlukla karşılaşmış, mağaralara tıkanıp kaldığı bu dönemlerde nesli tükenen birçok türün aksine; zekâsı, içgüdüleri, birbirlerine olan bağlılıkları ve birlikte yaşamaya alışmaları sebebi ile hayatta kalabilmeyi başarmıştır (Erbil, 2015).

Bu zorlu şartlar altında, ilk cinsiyet rolleri avcılık ve toplayıcılık üzerinden kadının daha çok yavrularının bakımı ve insan türünün hem et obur hem de ot obur olması sebebiyle yakın bölgedeki bitkileri toplama görevini üstlendiği, erkeğin ise

daha uzak bölgelere gitmeyi gerektiren avlanma görevini yüklediği toplumsal bir iş bölümünü ortaya çıkarmıştır (Atabek, 2006: 112). Ayrıca fizyolojik olarak kadının cinselliğinin kesintisiz hale gelmesi ve kadının birden fazla yavruya bakabilir olması sebebi ile soyun tükenme tehlikesi ortadan kalkmış ve insan nüfusu giderek artan bir eğilim göstermeye başlamıştır. Yine bu dönemde hem et hem de bitki tüketimini gerçekleştirmek zorunda olan ön insanlar, bunların tedarik sürecini de elde edilen besinlerin cinsler arasında eşit şekilde paylaşılmasına dayanan bir alışveriş sistemini kullanarak sağlamışlardır (Badinter, 1992: 29). Her ne kadar avlanma sürecinde kısıtlı görevler alsalar da, kadınlar hem bitkisel ve küçük hayvansal besinler toplamaları, hem de topluluğa yeni üyeler kazandırmaları sebebi ile toplumsal iş bölümünde yer alarak topluluk içinde önemli bir konum elde etmekte ve cinsler tarafından yerine getirilen tüm roller bu süreç içerisinde eşit şekilde ödüllendirilmekteydi (Erbil, 2015: 24). Böylece cinsiyetlerin eşit şekilde birbirine bağımlı ve birbirlerinin tamamlayıcısı olduğu bir yaşam şekli ortaya çıkmıştı. Bu ön insanların toplu halde yaşayıp, sosyalleşmeleri ile birlikte, süreç evrimini tamamlamış ve yaklaşık olarak 2.5 milyon yıl önce şimdiki insanların ataları olan Homo-Erectuslar, günümüz anlamında aile kavramını baz alan çiftler olarak, cinsler arasında rollerin eşit paylaşıldığı ve işbölümüne dayalı bir yaşam sürmeye başlamışlardır.

İnsanlık tarihinde taş teknolojisinde yaşanan gelişmeler ve ateşin kullanılıp kontrol altına alınması ile birlikte yeni bir antropolojik dönem başlamış ve hem düşünsel hem de duyuşsal olarak daha üstün bir seviyeye sahip olan Homo-Neandertallerin tarih sahnesinde hüküm sürmeye başladığı varsayılmıştır. Ortak bir kültüre sahip 20-30 kişilik gruplar halinde yaşayan, belirli iş bölümü ve kültür paylaşımına sahip topluluklar olarak yaşayan bu insan türü, daha sonraları bu toplulukların büyümeleri ve birbirine bağımlı hale gelmeleri sonucunda büyük klanlar olarak topluluklar halinde yaşadıkları bir toplum düzenine geçmişlerdir. Bu ilkel toplumlardaki klanlar içerisinde yaşayan kadınlar toplumun önderleri olarak görülmüş; gerek üretimde ve besin zincirinde oynamış oldukları rol, gerekse dünyaya getirici yaratma rolleri sebebiyle topluluğun erkeklerinden büyük saygı görmüşler ve toplulukça kutsal kabul edilip koruma altına alınmaya çalışılmışlardır. Kadın ve erkeğin kardeşliğini esas alan bu klan sistemi içerisinde herhangi bir sınıf, etnisite, cinsiyet ayrımı olmadığı gibi, herhangi bir cinsin diğerine üstünlüğü de

hiçbir zaman söz konusu olmamıştır. Kadınların topluluk içerisinde görmüş olduğu saygı ve itibar bir güç unsuru olarak görülmemiş ve topluluğun önde gelen kadınları, hiçbir zaman erkekleri tahakküm altına almaya çalışmamışlardır (Reed, 1985: 8-81). Bu döneme ilişkin bulunan mağara resimlerinde genellikle kadınların mağaranın merkezinde erkeklerin ise mağaranın girişi ve dip kesimlerinde resmedilmeleri, kadınların topluluk üyesi erkeklerce saygı gördüğü ve korunduğu düşüncelerini uyandırmaktadır (Badinter, 1992: 34). Çünkü Kadın sadece doğurganlık özelliğinin ötesinde, yiyeceklerin araştırılıp bulunduğu bir doğa bilimcisi, hangi ürünlerin yararlı hangilerinin zehirli olduğunu tespit eden bir beslenme uzmanı, konaklanacak yerin belirlenmesinde bir çevre bilimcisi, av sürecinde yaralanan erkeklerin tedavisinde ise bir hekim olarak birçok önemli topluluk görevini yerine getirmekteydi. Ayrıca cinsel yönden tek eşliliğin olmadığı bu ilkel dönemlerde soyun devamını sağlayan da çocukların anası ve atası konumundaki kadınlardı, bu dönemde babalık ise kesin ve belli olmayan ve topluluk üyelerinin tamamı tarafından yerine getirilen bir rol olarak karşımıza çıkmaktaydı. Bu nedenle akrabalık ilişkileri de ana yanlı, yani anne soyu üzerinden yürümekte ve dolayısıyla kadınlığa atfedilen değer çok daha fazlaydı (Erbil, 2015: 27-38). İlkel çağlardaki yüzyılları bulan teknolojik gelişmelerin büyük çoğunluğunun mucidi de sürekli av peşinde koşan erkekler değil, çoğunlukla yerleştikleri yerlerde stabil konumda olan kadınlar olmuştur. Bu toplumsal yapıların değişmesine ve gelişmesine sebep olan buluş ve davranış şekilleri de yine kadınlar tarafından keşfedilmekte, yani ilkel çağlar arasındaki yeni dönemlere geçişler; dolayısı ile insanlığın kaderi yine kadınlar tarafından tayin edilmekteydi (Erbil, 2015: 33).

Tarımsal üretim ve hayvancılığın başlaması ile yerleşik hayata geçişin başlangıcında kadının kutsallığı, yaşamın kaynağı olan toprak ve doğayla ilişkilendirilerek devam ettirilmiş, kadın yaşamın ve ekonominin başat konumundaki toprağın yöneticisi olarak toplumdaki saygın konumunu korumuştur. Toprağın ekilip biçilmesi ve bu aletlerin üretilmesinde kadının üstün rolü devam etmiş, hatta çoğu toplumda toprağa yönelik etkinlikler de yine kadının üremesi ve cinselliğine bağlı aktiviteler ile ilişkilendirilerek kadının öncülüğünde gerçekleşmiştir. Günümüzde hala bazı toplumların anaerkil toplum yapısının sunmuş olduğu kadın kutsallığına ilişkin sürdürülen geleneklere rastlamak mümkündür. Afrika'da, Kuzey Amerika'da, Prusya'da, Almanya'da bazı topluluklarda kadının tarlayı çıplak sürmesi hala kutsal

sayılmakta ve kadının adet döneminde ya da hamile olduğu dönemlerde ekinleri ekmesinin daha fazla verim sağlayacağına inanılmaktadır (Sykes, 2017).

Mezopotamya bölgesinde verimli hilal diye adlandırılan bölgedeki topraklarda yaşayan insanlar, doğanın döngüsünü keşfedip tarımsal faaliyetlerini mevsimlerle ilişkilendirerek sürdürmeye başlamış, dahası bunun kendilerine doğa ananın bir armağanı olduğunu düşünüp kadını merkeze alan kozmik bir din geliştirmişlerdir. Yine yapılan arkeolojik kazılar sonucu, ayrı ayrı yerlerde bulunan bundan yaklaşık 25.000 yıl öncesine ait Venüs heykellerinde görülen ortak özellikler, bir zamanlar evrensel bir tanrıçanın yaşadığına işaret etmektedir (Sykes, 2017: 190). (Mascetti, 2000: 28). Bu tanrıçalara ait heykeller incelendiğinde, kadının üreme etkinliğinde oynamış olduğu rol ve adet döngüsünün, doğanın hayat verme gücü ve iklim döngüsü ile ilişkilendirildiği ve bu sebeple kadının üreme organlarının abartılarak tanrıça figürlerinin yapıldığı tahmin edilmektedir (Erbil, 2015: 41-49). Kadının topluluğu ilgilendiren konularda karar merci olması, önemli görevlere sahip olması, saygın ve özgür bir konumda yer alması, toprak üzerindeki üstün rolü ve kutsallık odaklarının merkezinde yer alması gibi sebeplerle bu neolitik dönemlerde anaerkil düzenin hüküm sürdüğü tahmin edilse de; kadının bu toplumsal kararlardaki baskın rolü erkek üzerinde tahakküm kurduğu bir düzene işaret etmemekte, toplumsal ilişkilerde kadın ve erkeğin eşit olduğu ve iş bölümüne dayalı bir yönetimin hüküm sürdüğü varsayılmaktadır (Erbil, 2015: 37).

Tarih çağlarının yaklaşmasıyla birlikte ortaya çıkan yeni ekonomik ve tarımsal nesnelerin keşfi ile birlikte cinsiyetler arasındaki ilişkiler ve ayrımlar yeni şekiller almış, buna bağlı olarak kadın ve erkeğin toplumsal düzendeki yeni konumları belirlenmeye başlamıştır (Badinter, 1992: 20). İşte bu tarıma dayalı yeni yaşam tarzında erkeğin toprağa hâkim olduğu bir yaşam biçimi benimsenmiş ve insanlar kendi yetiştirmeye başladıkları tarım ve hayvancılık ürünlerini doğal yaşamın sunmuş oldukları vahşi ürünlere tercih etmeye başladıkları ataerkil bir dönüşümün içerisine girmişlerdir (Sykes, 2017: 190). Kadının üretimin ve toplumun merkezinden alınıp, analıkla ilişkili biyolojik işlevlere sıkıştırıldığı ev içi görevlerin merkezine oturtulması ile erkeğin kendi ihtiyaçlarına ve iktidarına hizmet eden bir toplum yapısı ortaya çıkmış oldu. Dolayısı ile temelinde kadın erkek eşitliğinin ve toplumsal işbölümünün yer aldığı anaerkil toplumların yerini, gücünü sınıflı yapılardan ve eşitsizliklerden alan, erkeğin egemenliğine hizmet eden ve kadının

tahakkümüne dayanan ataerkil toplumlar hüküm sürmeye başlamıştır. (Reed, 1985: 54).

Toplumsal üretimin erkeğin eline geçmesi kadının ikincil konuma itilişinin özünü oluşturmaktadır. Ne zamanki erkekler yeni tarım aletleri ve teknolojileri geliştirmeye başlamışsa, o zaman erkeklerin tarım ekonomisi üzerindeki gücü artmaya başlamış ve toplumsal işbölümünde de erkeğin toprağa egemen olduğu bir yaşam biçimi baş göstermiştir. Daha sonra tarıma ek olarak tarihin başlangıcında kadınların geliştirmiş olduğu çömlekçilik, dokumacılık, işlemecilik gibi birçok alanda da erkeklerin yeni ve daha verimli icatlar ortaya koyması erkeğin ekonomideki ağırlığını arttırmış ve giderek kadının bu alandan dışlanmasına, erkeğin sosyal yaşamda ve kamusal alanda tahakkümü ele geçirmesine sebep olmuştur (Erbil, 2015: 43-54). Bunun yanında üretimin fazla kısmının depolanması ve yerleşik hayata geçişle birlikte artık özel mülkiyette ortaya çıkmaya başlamış ve özel mülkiyetin sahibi olan bu erkekler kadınları kendi klanlarına getirmeye ve soyu baba yanlı olarak kendi soyları üzerinden devam ettirmeye başlamışlardır. Dolayısı ile özel mülkiyetin miras yolu ile baba soyu üzerindeki çocuklara geçmesi sebebiyle de kadın açısından artık tek eşlilik hüküm sürmeye başlamış, ancak erkeğin dilediği sayıda kadınla evlenmesi mümkün kılınmıştır. İşte baba soylu olarak korunan özel mülkiyetin söz konusu olduğu bu düzen içerisinde erkeğin hükmü giderek artmaya başlamış ve kadın günden güne değersiz hale düşmüştür (Erbil, 2015: 54-58).

Geçmişte rüzgârın ya da yutulan bir böceğin sebep olduğuna inanılan, kadının doğurganlığının kutsandığı bir toplum inancından, artık toprağa atılan bir tohum misali yaratıcılığın erkeğin sperminden kaynaklandığına ilişkin bir toplumsal inanç filizlenmeye başlamış; kadının doğa anayla ilişkilendirilen, ayın döngüsü ile kutsallaştırılan adet döngüsü ise bu dönemde kadının doğurganlığını olumsuz etkilediği düşüncesi ile kirli ve kötü olarak görülmeye başlanmış ve kadının kutsallığı giderek değersizleştirilip yerini toplumsal dışlamaya bırakmıştır (Mascetti, 2000: 37-38). Ataerkil sistem içerisinde erkeklerin artık kadınların üremedeki gücünün doğal bir güç olmadığına ve çocuğun dünyaya gelmesinde asıl yaratıcı gücün kendilerinde olduğuna yönelik inanışları arttıkça; toplum gözünde hem kadın hem de kadınla ilişkilendirilen doğa kutsallığını yitirip, değersizleşmeye başlamıştır. Böylece doğanın kaybetmiş olduğu kutsallığa karşı, topraktan gökyüzüne doğru uzanan doğaüstü güçlerin odakta olduğu yeni inanç sistemleri güçlenmeye başlamış,

kadın üzerinde işleyen tahakkümün tohumları da atılmaya başlanmıştır (Sykes, 2017: 190). Erkek artık yaratıcılığın merkezindedir ve erkeğin her alanda kendisini gösteren bu baskınlığı din ve sanat alanlarına da sirayet ederek, kadının doğurganlığı ile ilişkilendirilen kutsallığını kaybettiği, erkeğin yaşamın kaynağı olduğunu ön plana çıkaran eserlerin ortaya koyulması ile de kendisini göstermiştir (Badinter, 1992: 20). Babil tanrısı Mayruk'un bahar bayramında ana tanrıçayı temsil eden bir kumruyu öldürmesi, Yunan kahramanı Prunus'un tanrıça Mesa'nın kafasını kesmesi, ardından Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet gibi dinlerde yaratıcının ve peygamberlerin erkek figürlerle ilişkilendirilmesi tanrıçaların ölümünü ve anaerkil dönemin sona erişinin resmedilmesini temsil etmektedir (Sykes, 2017: 190-191).

İşte tam da bu noktada tek tanrılı dinlerin ortaya çıkışı ile birlikte kadının yaratıcı gücü elinden alınarak erkek bir tanrıya devredilmiş ve kadın sadece erkeğin gücü ile yaratılan erkeğe bağımlı bir canın taşıyıcısı konumuna indirgenmiştir. Dolayısı ile erkek toprağa atılan bir tohum ve gökyüzünden yeryüzüne düşen bir can suyu ile ilişkilendirilip tanrının yaratma kudretinin yeryüzündeki temsilcisi olarak ideolojik bir güç elde ederken, kadın ise erkeğin can verdiği tohumu besleyen toprak ile ilişkilendirilerek nesneleştirilmiştir. Yani ataerkil sistemin ortaya çıkıp kurumsallaşması ve buna paralel olarak tek tanrılı dinlerin hüküm sürmeye başlaması ile insanlık tarihi yön değiştirmiş, ruh ve beden ilişkisindeki hiyerarşik ikilikte kadının daha alt konumdaki beden içerisine sıkıştırılması ve bu beden üzerinde erkeğin iktidar konumuna geçtiği meşru bir toplumsal denetim sisteminin oluşturulması söz konusu olmuştur (Berktaş, 1996: 10-11).

Diğer yandan sadece emeğin ortaya konulması ile üretimin belli bir oranda gerçekleşeceğinin anlaşılması üzerine tamamen erkeklerden oluşan bu sistemde zora dayanan anarşik kolluk güçleri baş göstermiş ve köleliğe kadar ilerleyen baskı, şiddet ve otoriteye dayalı eşitsiz bir toplum yapısı ortaya çıkmaya başlamıştır. Erkeğin tüm alanlara nüfuz ettiği bu eşitsiz toplum yapısı içerisinde kadın klan demokrasisindeki haklarından ve özgürlüğünden tamamen yoksun, erkeğin tahakkümü altında bir konuma itilmiş ve özel alan içerisinde sürekli bir denetim altında tutulmuştur (Erbil, 2015: 61-63).

Tabi ki bu anaerkil yapıdan ataerkil sisteme geçiş bir anda gerçekleşmemiş, ataerkil sistemin tohumları anaerkil sistemde çocuğun yetiştirilmesi görevinin dayıya ya da anne soyundan bir erkeğe verildiği Avunculat sistemi içerisinde atılmaya

başlamıştır (Erbil, 2015: 74). Kadının on binlerce yıl elinde bulundurduğu klan demokrasisine dayanan eşitlikçi toplum yapısı yaklaşık bin yıl içerisinde erkeğin egemenliğine geçmiş ve kadın bir daha yönetimde söz sahibi olamayacağı karanlık çağların içerisine doğru yol almaya başlamıştır (Erbil, 2015: 70). Kadının tahakkümüne dayanan bu süreç, kölecilik ile başlayıp, feodalizme ve sonunda kapitalizme kadar uzanan sınıflı toplum yapısı içerisinde oluşmuştur.

Başlangıçta o zamanın şartlarına göre belirlenen toplumsal cinsiyetler arasındaki iş bölümü, değişen çağ koşullarına ayak uyduramamış ve ataerkil sistem içerisinde kadının ev ve çocuk bakımı ile ilgilenmesi görevi sanki toplumdaki egemen zihniyetten kaynaklanmıyor da, onun fizyolojik özelliklerinden kaynaklanıyormuş gibi lanse edilmiştir. Toplumun üretici konumunda yer aldığında saygınlık ve itibar ile anılan kadınlar, ev içi görevlere ve aile birimlerine dağıldıklarında toplum içerisindeki etki ve güçlerinin yanı sıra saygınlıklarını da yitirmişlerdir (Reed, 1985: 82). Sanayi devrimi öncesinde üretim ve iş kolları evlerden yürütülebildiği için ev içi çalışma görevi erkek ve kadının birlikte yürüttüğü bir sorumluluk alanı olarak karşımıza çıkmakta idi. Ancak sanayi devrimi ile birlikte ortaya çıkan büyük fabrikaların kurulması, bunların şehir ve kasaba çevrelerinde örgütlenmesi, diğer yandan ortaya çıkan madencilik ile ilgili gelişmeler yeni bir çalışma hayatı şeklini ortaya çıkarmıştır. Bu değişikliklerle birlikte erkekler iş bulmak ve sürdürmek amacı ile daha çok evlerinden uzaklaşmak zorunda kalmış; bunun yanında evle ilgili tüm sorumluluklar kadının sorumluluğuna kalmıştır. Dolayısı ile sanayi devriminin getirmiş olduğu toplumsal değişmelere bağlı olarak erkek kamusal alan ile, kadın ise özel alan ile özdeşleştirilmeye başlanmıştır (Buchbinder, 2013: 5-6). Ancak tarihi çağlardan önce ekonomik anlamda çalışmak zorunda olmayan kadın, gerek tarihi gelişmelerle birlikte, gerekse tarımsal üretime geçişle birlikte ekonomik çalışma içerisinde erkek kadar yer almaya başlamış; ancak erkeğin üzerindeki dışarıda çalışma yüküne ortak olmasına rağmen, kendi üzerinde bulunan ev ve bakım işlerinin sorumluluğunu tek başına üstlenmekten bir türlü kurtulamamıştır. Ayrıca birçok alanda erkekle eşit şartlarda çalışıp, zorluklara göğüs germesine rağmen kadının yumuşaklık, hassaslık, ilgi göstermek ve şefkatle ilişkilendirilmesi tamamen ataerkil sistemin erkeğe yüklemiş olduğu erkek egosundan kaynaklanmaktadır (Atabek, 2006: 113-114).

Ataerkil sistem içerisinde ortaya çıkan toplumsal cinsiyet mekanizmaları kadın ve erkeği sadece denetlemekle kalmayıp, aynı zamanda bu öznelere toplumsal ve hukuksal olarak değişmesine ve bu sisteme boyun eğmesine de sebep olmuştur (Buttler, 2014b: 173). Ataerkil düzenin bize dayatmış olduğu düşüncelerin merkezinde kadınların doğuştan sahip olmuş oldukları biyolojik özellikler sebebi ile toplumsal alanın dışında kalmasına ilişkin cinsiyet temelli görüş ve düşüncelerden gücünü almaktadır. Bu noktada cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları arasındaki farkı irdelemek, eşitsizliklerin kökenine inmek ve bu eşitsizlikler ile toplumsal olarak mücadele edebilmek amacı ile bu iki kavramın kuramsal olarak irdelenmesi, çalışmanın kuramsal çerçevesinin oluşturulması açısından büyük bir öneme sahiptir.

1.1.2. Cinsiyet Ve Toplumsal Cinsiyet Ayrımı

Doğaya karşı tutumumuzu açıklığa kavuşturmadıkça, cinsiyet ve toplumsal cinsiyeti anlamayı umamayız. Cinsellik doğanın bir alt kümesidir, dolayısı ile cinsiyet insanda doğal olanın ta kendisidir. Yapay bir inşa olan toplumsal cinsiyet ise doğanın gücü karşısındaki bir korunaktır. Toplum olmasaydı, doğa denen barbar denizin kasırgalarında perişan olurduk. Toplumsal cinsiyet, doğa karşısındaki o aşağılayıcı edilginliğimizi azaltan, miras alınmış bir biçimler sistemidir. Bu biçimleri tedricen ya da hızlıca değiştirebiliriz ama toplumdaki hiçbir değişiklik doğayı değiştiremeyecektir. CAMILLE PAGLIA (Paglia, 2004: 13).

İster takdiri ilahi, ister biyolojik bir doğa kanunu olsun, her canlının doğduğunda sahip olacağı cinsiyeti şansa bağlıdır ve bu oran her zaman yarı yarıyadır. Dahası birbirinden bağımsız olarak dünyaya gelen bütün insanların toplamda cinsiyetler bazındaki dağılımı da yine tesadüfi olarak neredeyse dünyanın her yerinde yaklaşık olarak yarı yarıyadır (Sykes, 2017: 168-170). Ancak bu sayısal eşitliğin aksine dünyanın neredeyse tamamında sosyal, ekonomik, kültürel, politik, hukuki birçok açıdan kadın ve erkek arasında erkeğin üstünlüğüne dayalı eşitsizliklerle dolu bir düzen karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kadın ve erkeğin toplum içerisindeki konumunu ve toplumun bu bireyler üzerinde oluşturmaya çalıştığı kontrol ve baskıyı belirleme açısından önemli bir yere sahip olsa da, ataerkil toplum yapısı içerisindeki bu eşitsizliklere cinsiyetin getirmiş olduğu dezavantajların mı, yoksa toplumsal cinsiyet rollerinin mi sebep olduğu tartışmalı bir konudur. Bu sorunsal biyolojik açıdan kadınların dezavantajlı konumda olduklarını savunan biyolojik kökenli araştırmacılar ile eşitsizliklerin asıl

sebebinin içinde yaşanan toplum ve kültür olduğunu savunan davranışsalci ve sosyal inşacı kuramcılar arasında sonu gelmeyen tartışmalara neden olmaktadır (Eşitti, 2016: 8). Ancak alan yazında yapılan güncel araştırmalar istatistiki olarak incelendiğinde, çalışmaların büyük çoğunluğunun kadın erkek arasındaki cinsiyet farklılıkları ve eşitsizlikler üzerinde biyolojik süreçlerden ziyade sosyal ve kültürel süreçlerin etkili olduğuna vurgu yaptıkları görülmektedir (Dökmen, 2009: 23).

Judith Buttler Cinsiyet Belası adlı kitabında; cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarının karşılaştırmasını yaparken, “cinsiyet ayrımının yazı tura usulü biyolojik bir kader olarak tayin edildiği ve geri dönülemez olduğu” öngörüsü karşısında, “toplumsal cinsiyetin sadece cinsiyetin bir sonucu olarak karşımıza çıkmadığını, onu etkileyen toplumsal ve kültürel birçok sürecin var olduğunu ve cinsiyet kadar sabit bir durum olmadığını” ifade etmektedir. Yani biyolojik faktörlerle ilişkilendirilmiş cinsiyet kuramlarının aksine; Buttler, biyolojik cinsiyet üzerinden bedene bağlı erkek ya da kadın olma durumları ile kültürel olarak yaratılan toplumsal cinsiyet kimlikleri arasında bir ilişki bulunmasına rağmen, süreklilik arz eden bir bağ kurulamayacağını öne sürmektedir (Buttler, 2014a: 50-51). Feminist araştırmalarda da ön plana çıkmaya başlayan toplumsal cinsiyet kavramı ile erkeği de içerisine alacak şekilde kadına yönelik ataerkil ikincirlik vurgulanmaya çalışılmakta, sadece biyolojik ve fiziksel özelliklerden ziyade farklılıkların toplum tarafından inşa edildiği vurgusu üzerinde durulmaktadır.

Biyolojik cinsiyete bağlı olarak kadın ve erkek iki farklı cinsiyet kategorisine ayrılan insanlar, toplumun kendilerinden beklediği kadınlık ve erkeklik rollerini yerine getirerek toplumsal cinsiyetin bütünleyicisi haline gelirler (Eşitti, 2016: 8). Cinsiyet kadın ya da erkeğin sadece sahip olduğu cinsel kimliğe atıfta bulunur iken, Toplumsal cinsiyet, hem kadın ve erkeğin sahip olduğu toplumsal kimliğe, hem de kadınlarla erkekler arasındaki ilişkilere birlikte atıfta bulunan bir kavramdır (Sayer, 2011: 14). Ancak daha doğduğumuzda ilk duymuş olduğumuz “oğlunuz ya da kızınız oldu” sözcükleri bizlerin ne olduğumuzdan ziyade neye dönüşeceğimizin birer tanımıdır aslında ve sırf bu yüzden her birimiz beşikten mezara bu toplumsal kılavuz eşliğinde hayatımızı şekillendiririz (Sykes, 2017: 11). Bir çocuk dünyaya geldiğinde sahip olduğu cinsel organları sebebi ile kız ya da erkek çocuğu olarak bir cinsiyet kategorisine oturtulur iken, kız çocuk olmanın ya da erkek çocuk olmanın pratiklerini ve gerekliliklerini yerine getirmesi sonucu belli bir toplumsal cinsiyet

kalıbı içerisine girmeye başlar (Ohana ve Titley, 2009: 29). Doğar doğmaz kişilerin hangi kalıplar içerisinde yetiştirilmesi ve nasıl düşünüp neye göre hareket etmesi gerektiğini belirleyen toplumsal cinsiyet rolleri, içinde yaşanılan toplum ve kültüre bağlı olarak değişmekte, kişinin karakter ve davranış yapısından etkilenmekte ve insanların sosyal yaşamına, kişisel ilişkilerine, iş yaşantısına, evlilik ve aile yaşamına kadar tüm yaşantılarını etkisi altına almakta ve hayatının her alanına sirayet etmektedir (Çelik, 2016: 1, Özdemir, 2019a: 773). Tüm toplumların sahip olduğu kültür toplumsal cinsiyet üzerinde önemli bir etkiye sahip olmakla birlikte, bir kişinin sergilemiş olduğu davranış onun sadece nasıl bir kültür içerisinde yetiştirildiği ile açıklanamaz. Bunun yanında toplumsal cinsiyet kişinin bireysel farklılıkları ve kişisel iradesi ile de alakalı bir durumdur. Bu yüzden de içinde yaşanılan toplum ve sahip olunan kültür kadın ve erkeği kesin çizgilerle ayrılmış özelliklere sahip farklı iki kutupmuş gibi göstermemelidir.

Günümüzdeki ideal erkeklik ve kadınlık özelliklerinin tarihsel sürecini inceleyecek olursak, bunların sadece birkaç yüzyıl içinde şekillenmiş olduğunu ve sürekli bir değişim içerisinde bulunduklarını görebiliriz (Connell R. W., 2005: 67-68). Dolayısı ile bu kadar akışkan bir toplumsal zeminde sabit bir erkeklik ya da kadınlık tanımından bahsedemeyeceğimiz gibi, sabit bir toplumsal cinsiyet kavramından da bahsedebilmemiz mümkün değildir. Her ne kadar araştırmaların çoğunda cinsiyet ve toplumsal cinsiyet birbirinden farklı kavramlar olarak karşımıza çıkıyor olsa da, toplumun kadın ve erkekte beklenenleri bedensel özelliklerine göre tayin edildiğinden dolayı bu iki kavramı birbirinden bağımsız düşünmek mümkün olmamaktadır. Dolayısı ile dilimize çok geç giren bu anlamsal ayrımın ötesinde birçok araştırmada, toplumsal cinsiyetin ifade etmiş olduğu kültürel anlam, cinsiyetin ifade etmiş olduğu biyolojik farklılıkları da içerisine alacak şekilde kullanılmaktadır (Ersoy, 2007: 8-9).

1.1.3. Toplumsal Cinsiyet Kavramının Tanımlanması

Bana hiçbir şey kadın-erkek ilişkisi kadar sentetik gelmiyor. Kadın-erkek ilişkisi bence bir ütopyadır, gerçek bir yalandır. Aradaki duvarlar tıpkı sınıf ilişkileri gibi yıkılmadığı sürece bu sürüp gidecektir. İki ayrı dünyada toplumsal belirlenimlerle büyümüş, birbirine çok kapalı iki dünyanın bir araya geldiklerinde ürettikleri dünya, işte Kırk Oda'nın masalları. MURATHAN MÜNGAN (Selektör P. , 2014: 45).

Toplumsal Cinsiyet kavramının literatüre kazandırılması 1970’li yıllara dayanıyor olsa da “bu kavramı cinsiyet kavramından ayrı bir olgu olarak kullanan ilk araştırmacı 1968 yılında “Sex and Gender” isimli çalışması ile Robert Stoller olmuştur.” Ancak bu kavramın ilk kez tanımını yapan ve yapmış olduğu katkılar ile feminist literatürde yaygın bir şekilde kullanılmasını sağlayan araştırmacı ise Ann Oakley olmuştur. “Sex, Gender and Society” isimli çalışmasında, ilk kez cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ayrımını belirterek, “toplumsal cinsiyeti kadınlık ve erkekliğin eşitsizliklere dayanan toplumsal durumlar sonucunda öğrenilen bir süreç” olarak ifade etmiştir (Özdemir, 2019b: 91).

Toplumsal cinsiyet literatürde feminist araştırmacılar tarafından sıklıkla kullanılan bir kavram olmasına rağmen bu kavramın kurumsal bir şekilde kullanılması ilk kez 1995 yılında dördüncüsü düzenlenen Dünya Kadın Konferansında, kavramın tanımının yapılması ile olmuştur (Sayer, 2011). Toplumsal cinsiyet eşitliğine vurgu yapılan bu raporda kadınlara ve kız çocuklarına karşı ayrımcılık içeren her türlü harekete karşı önlemler alınması gerektiği vurgulanmıştır. Açıkça belirtildiği üzere genellikle kimlik politikaları üzerinden tanımlanmaya çalışılan toplumsal cinsiyet; kavramsal, terminolojik teknik ve sosyo-politik birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Feminist, post-feminist ve quer kuramların katkısı, kültürler ve disiplinler arası çalışmalardaki ilerlemeler ve post-modernizmin etkisi ile klasik anlamda tanımlanan toplumsal cinsiyetin, değişen konjonktürde yeniden kavramsallaştırılması söz konusu olmuştur (Reis ve Grossmark, 2009: 23).

Heteronormatif sistemin kadın ve erkek iki kutuplu cinsiyetçi yapısı içerisinde toplumsal cinsiyetin ataerkil toplum tarafından yapay olarak inşa edildiği, varlığının sürekli olarak tekrar edilmesine bağlı olduğu ve sadece heteroseksüel cinsiyet kimliklerini ön plana çıkardığı ileri sürülmektedir (Eşitti, 2016: 11). Biyolojik olarak sahip olunan cinsel organa göre cinsiyet kadın ve erkek üzerinden tanımlanmaya çalışılsa da, toplumsal cinsiyet kişilerin taşıdığı özelliklere göre çeşitlilik arz etmektedir. Dolayısı ile sadece kadın ve erkek üzerinden farklılıklara vurgu yapmak üzere tasarlanmış olan cinsiyet kavramı yerine, toplumsal cinsiyet kadın ve erkekte farklı olarak ortaya çıkan cinsel yönelimi farklı olan bireyleri de içerisine alacak şekilde genişletilmelidir (Ersoy, 2007: 10).

Toplumdaki yaygın görüş kadınların kadınsı özellikler, erkeklerin ise erkeksi özellikler içerisinde sosyalleşeceğini öne sürse de, erkeksi özelliklere sahip bir kadın

ya da kadınsı özelliklere sahip bir erkeğin de toplum içerisinde yaşaması gayet yaygın bir durumdur. Kadın ve erkeklik özelliklerinin, her ikisinin birden taşınması anlamında androjen kavramına vurgu yapan Dökmen, geleneksel erkeklik ve kadınlık görünümünün yanında toplumsal cinsiyet kavramının androjen özellikler barındıran farklı cinsel kimlikleri de içerisine aldığını ifade etmektedir. Ayrıca tamamen erkeksi özellikler gösteren kadınların ve kadınsı özellikler sergileyen erkeklerin cinsel yönelimlerinde hiçbir farklılık gözlemlenemeyeceği gibi, kadınsı özelliklere sahip kadınların kendi cinsinden kadınları, erkeksi özelliklere sahip erkeklerin de kendi cinsindeki erkekleri cinsel yönden tercih edebilecekleri de unutulmamalıdır (Dökmen, 2009: 21-22). Buradan hareketle Feminist hareket içerisinde toplumsal cinsiyet; biyolojik cinsiyetin aksine toplumun kendisi tarafından üretilen, yaşanan tarih ve kültür içerisinde şekil alan, toplumsal ve siyasi olaylar çerçevesinde bilinçli bir şekilde sürekli yeniden üretilen bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Sayer, 2011: 10). Berktaş'ın tanımlamasında toplumsal cinsiyet biyolojik cinsiyetten farklı bir kavram olarak; toplum, kültür, din gibi mekanizmalar tarafından sınırları çizilen ve dolayısı ile yaşanan toplumdan topluma içeriği ve tanımı değişen, o toplumdaki bireylerin cinsiyet konumu, cinsiyet kimliği ya da cinsler arasındaki güç eşitsizliğini tanımlamak amacı ile kullanılan bir kavram olarak belirtilmektedir (Berktaş, 1996: 16). Dökmen'in yapmış olduğu tanım da ise toplumsal cinsiyet bireylerin topluma karışma süreçleri içerisinde, kendilerini kadın ya da erkek olarak tanımlamalarına sebep olan cinsiyet kimliğine bağlı olarak edindikleri cinsiyet rollerini öğrenmeleri sırasında oluşturdukları sosyal, kültürel ve tarihsel yaşantılar olarak ifade edilmiştir. (Dökmen, 2009). Yani toplumsal cinsiyet kavramı ile birlikte ataerkil yapının dönüştürülmesindeki ana etken biyolojik bedenlerden, kültürel süreçlere doğru bir geçiş yaşanması yönünde olmuştur (Buttler, 2014a: 50). Bu yüzden toplumsal cinsiyet kavramını; kişinin doğuştan sahip olduğu biyolojik cinsiyetinden farklı olarak, yaşadığı toplum tarafından kendisine yüklenen kadınlık ya da erkeklik rollerine atfedilen bilişsel kalıpların, beklentilerin, tutum ve davranışların bir bütünü olarak ifade etmek mümkündür. Dolayısı ile toplumsal cinsiyet sadece bedenlere atanmış maddi bir kültürel yapı değildir. Toplumsal cinsiyet ne sadece birisinin sahip olduğu bir şey, ne de o kişinin ne olduğunun tanımı değil, başlı başına birini yaşayabilir kılan ve kültürel bir alan içerisinde var eden normlardan sadece bir tanesidir (Buttler, 2014b: 9).

1.1.4. Toplumsal Cinsiyet Roller ve Kalıp Yargıları

“Neden babaların memesinden süt içilmiyor?”

“Çünkü bu iş annelerin görevi.”

“Neden babaların görevi değil? Onların görevi nedir?”

“Onların görevi çocuklarını en iyi biçimde yetiştirmek. Onlar para kazanırlar, eve getirirler, çocuklarını en iyi biçimde giydirir, okutur, büyütürler.”

“Memeleri yok diye mi bunları yaparlar?”

“Yok canım. Onların görevi çalışıp, para kazanmak.”

“Siz niye çalışıp para kazanmıyorsunuz? Memeniz var diye mi? Süt veriyorsunuz diye mi?”

“Olur mu kızım. Biz de istesek çalışırız ama vakit yok ki; o zaman sizi kim büyütecek?” DUYGU ASENA (Asena, 2013: 12).

İnsanların sahip oldukları toplumsal cinsiyet kimlikleri doğuştan gelmedikleri gibi sabitte değildirler. Dahası yaşanan toplumda var olan toplumsal önyargı, baskı ve beklentiler de kişilerin toplumsal cinsiyet kimliklerini istedikleri şekilde yaşayabilme özgürlüğünü etkilemektedir. Bu kimlikler ve onlara bağlı olarak toplumsal cinsiyet rolleri; içinde yaşanan topluma, zamana ve kültüre, deneyimlere, şartlara, hissedilen duygulara ve sahip olunan statüye göre değişik şekiller alabilmektedir (Ohana ve Titley, 2009: 19). Günümüzde karşımıza çıkan ve kadınların mücadele etmek zorunda olduğu birçok sorun, toplum ve kültür tarafından belirlenmiş cinsiyetçi ön kabuller ve kalıp yargılarla ya da daha açık bir ifadeyle toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ile alakalı bir durumdur. Dolayısı ile kadın ve erkek kimliklerimizi oluşturan bu toplumsal kalıp ve ön yargılar, toplumsal varoluşumuz açısından hayati bir öneme sahiptir (Berktaş, 1996: 16).

İçinde yaşanan toplumun bir yansıması olarak ortaya çıkan toplumsal cinsiyet rolleri; doğumla birlikte başlayıp insanların hayatları boyunca devam eden sosyalleşme süreçleri içerisinde öğrenilen ve yaşanan kültür, inanç ve değerler sistemi aracılığı ile bireylerin içselleştirdiği, kadınlığı ve erkekliği tanımlayan karakteristik özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sosyalleşme süreci çerçevesinde toplum tarafından bireylere ait olduğu cinsiyeti fark etmeleri, diğer cinsiyetle arasındaki ayrımı görebilmeleri, kendilerinden beklenen görevleri yerine getirmeleri ve biyolojik cinsiyetlerine uygun davranış ve hareketleri tercih etmeleri empoze edilir (Sayer, 2011: 13).

Toplumsal cinsiyet rolleri, içerisinde bulunulan topluma ve yaşanan zamana göre kültürel ve toplumsal farklılıklar gösterebilmektedir (Bingöl, 2014: 109). Toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıp yargıları aracılığı ile erkeklerin toplum içerisinde ellerinde bulundurdıkları avantajlı konumları pekiştirilirken, diğer yandan kadınsılığa atfedilen özelliklerin taşınması durumunda karşılaşılabilecek statüsel olumsuz sonuçları da gözler önüne serilmektedir (Sakallı ve Türkoğlu, 2019: 7). Erkeklerin toplumdaki egemen konumunu devam ettirebilmenin yolu duygusallığın dışlandığı, statüyü devam ettirmeye yönelik tüm kadınsı ve eşcinsellikle ilişkilendirilen rollerden uzak durulması ile mümkündür (Özarslan, 2015: 121). Dolayısı ile kalıp yargılara uymayan ya da karşı cinse ait kalıp yargıları benimseyen erkeklere yönelik olarak toplum içerisindeki dışlayıcı mekanizma harekete geçmektedir. Örneğin, bir erkeğin kadına atfedilen işleri yerine getirmesi, nazik ve kibar davranması, alçakgönüllü olması gibi bazı özellikler erkeklik statüsü ile uyum sağlamakta, kadınsı özellikler olarak eşcinsellikle ilişkilendirilmekte ve erkeğin dışlanmasına sebebiyet verebilmektedir (Sakallı ve Türkoğlu, 2019: 10). Biyolojik olarak kadın olsa bile bir erkek, kuvvetli ve girişken olmak zorunda iken; biyolojik olarak erkek olan bir kadın ise naif ve pasif olduğu takdirde toplumsal cinsiyet rollerine ayak uydurabilmektedir (Laure, 2012: 69). Erkeklerin toplum içerisinde egemen hale gelmelerinin yolu statüsü ve saygınlık kazanmalarını sağlayacak erkeksi özelliklere sahip olmaları, diğer bir deyişle kadınsı ya da eşcinsel görülebilecek özellikleri dışlaması gerektiğine ilişkin eylemleri performe etmesinden geçmektedir.

Rasyonel olma, yönetme, saldırganlık, bireysel hareket etme, rekabetçilik, nesneye olan ilgi, sosyalleşme, para kazanma, söz sahibi olma, güçlü olma, agresif olma gibi özellikler erkeğe atfedilirken, buna karşın yardımseverlik, duygusal olma, besleme, büyütme, pasiflik, hizmet etme, boyun eğme, ev içi hizmetleri yerine getirme ve bakım görevi gibi yaşamsal faaliyetlerin sürdürülmesine ilişkin roller kadınlara ilişkilendirilmiştir (Ersoy, 2007: 15).

Kadın olmayı aslı olmayan bazı yapay davranışlara indirgemek, katkısız beklentiler içerisinde sokmak ve belli görüntüler sergilemesi gerektiğini vurgulamak toplumun yanlış kalıplar içerisinde dökülmüş şartlanmalarıdır (Atabek, 2006: 115). Dahası Kadınlar toplumun idealize etmiş olduğu bu kadın imgelerini kendi iç dünyalarında da yaşatırlar ve değişime karşı direnç gösterirken hem egemen kültürün dayatmış olduğu dışsal baskılarla, hem de yaşadıkları içsel baskılarla mücadele

etmek zorunda kalırlar. Üstelik bu içsel mücadele kadınların elde etmiş oldukları hak, statü ya da ekonomik özgürlük gibi somut kazanımlardan da bağımsız değildir, bu ötekilik hissi kadınların bilincinin en derin katmanlarına nüfuz etmiş ve farkında olmadan kimliğine işlemiş kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Berktaş, 1996: 18). Kadının bulunmuş olduğu ikincil konumdan kurtulabilmesinin istisnai durumları ise ya statüsü yüksek bir erkeğin eşi olmak ya da erkek çocuk dünyaya getirmek olarak karşımıza çıkar. O kadarki o kadının belli bir meslek sahibi olması, kendini geliştirmesi, başarıya ulaşması bile toplum gözünde kadına eş ve anne olmak konumları kadar statü sağlamamaktadır (Atabek, 2006: 27-28). Fiziksel olarak aynı dünyada yaşıyor olsalar bile olgusal olarak toplumsal cinsiyet farklılıkları sebebi ile kadınlar ve erkekler eşitsiz bir toplumsal gerçeklik kurgusu içerisinde yaşamaktadırlar. Bunun sonucu olarak ta erkek ve kadınların deneyimleri ve dünyayı algılayış şekilleri birbirinden farklı olabilmektedir (Tekeli, 2014: 14).

Daha çocukluğumuzda bizlere empoze edilen toplumsal cinsiyet rolleri aracılığıyla bir yandan toplum içerisindeki cinsiyete dayalı sınıflar arasındaki ilişkiler düzenlenirken, diğer yandan ise bu sınıflar arasında erkeğin üstünlüğüne dayanan bir iş bölümü ortaya koyulmaktadır. Bu cinsiyetçi işbölümü aracılığı ile toplum içerisinde var olan rol ve davranışlar kadın ve erkek işi olarak sınıflandırılırken, bir yandan da erkeğin toplum içerisindeki hiyerarşik üstünlüğüne hizmet etmektedir (Özarslan, 2015: 120). Bu iş bölümü içerisinde ortaya çıkan toplumsal cinsiyet rolleri, biyolojik cinsiyetin kaçınılmaz bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bedenin indirgenemez ve fiziksel gerçekliğin yadsınamayacağı varsayımı ile kadının dişil rolleri üstlendiği, erkeğin ise eril rolleri üstlendiği bir rol dağılımı ortaya çıkmaktadır (Buchbinder, 2013: 24).

Kadın denildiğinde toplum gözünde çizilen ideal profil, kadın olarak doğmak, kadına özgü işleri yapmak, hassas, yumuşak, şefkatli, iyiliksever, namuslu olmak ve her şeyden önemlisi erkeğine bağımlı ve itaatkâr olmakla ilişkilendirilmektedir. Dolayısı ile de kadının en temel görevi yaratılışı gereği kadınlıkla ilişkilendirilen doğum görevini yerine getirip, doğurdukları çocukları büyütmek ve onların bakımını ve korunmasını yerine getirebilmek adına eve ait olan tüm işleri yapmaktır (Atabek, 2006: 112). Buna karşılık erkekler ise atılgan, aktif, güvenilir, soğukkanlı, güçlü, korkusuz gibi sıfatlar içerisinde oturtularak bağımsız ve bireysel olarak hareket eden kişiler olarak tanımlanmaktadır. Erkekler de bu özellikleri gereği daha çok kamusal

alana ait ve güç ile ilişkilendirilmiş rol ve sorumluluklar ile ilişkilendirilmişlerdir (Sakallı ve Türkoğlu, 2019). Emeğinde cinsiyetlere göre sınıflandırıldığı bu cinsiyetçi toplumsal düzen içerisinde erkeğin çalışma alanı kamusal alan olarak belirlenirken, kadın daha çok ücretsiz emeğin söz konusu olduğu özel alanda çalışmak zorunda kalmıştır (Eşitti, 2016: 12).

Çocuk bakımı ve yetiştirilmesi görevinin tamamen kadına ait olduğu, ataerkil toplumlarda toplumsal cinsiyete dayalı kimlik inşası kız ve erkek çocuklarının yetiştirilmesinde tamamen farklı işlemektedir. Özellikle kız ve erkek çocuklarının sınırları birbirinden oldukça farklı ve genellikle birbirinin karşıtı olan iç ve dış dünyanın baskı kontrolü altında oluşmuş karakteristik özellikleri söz konusudur. Cinsiyetlerin son derece farklı ve eşitsiz olarak inşa edildiği bir toplumda büyüyen kız çocuklarında kendilerini annelerine benzetmek üzerine bir kimlik inşası söz konusu iken, erkek çocuğun ihtiyacı kendisini annesinden farklı kıldığı bir kimlik inşa etmek üzerine kurgulanmaktadır. Görünüşe göre kimliği ancak bu yolla güvenli bir şekilde oluşturulabilir. Böylece, çocuğun anne ile benzerliğe karşıt olarak benlik inşası, kimliğini tehdit eden diğerinden yani kadın ve kadınsılıklardan farklılaşma olarak inşa çabasına dönüştürmekte, diğer yandan erkeğin üstünlüğüne inandığı bir dışlama ve ötekileştirme düşüncesini ortaya çıkarmaktadır (Massey, 2001: 170).

Ataerkil sistemin erkek egemen yapısını sürdürebilmek adına uygulamış olduğu cinsiyetçi uygulamalar, cinsiyetler arasındaki biyolojik özelliklerin ve toplumsal iş bölümü içerisinde kadın erkek rollerindeki farklılıkların abartılması, güç ilişkilerinde erkeğin daha üstün statü içerisine konumlandırılması, buna karşın kadının ise sosyal, ekonomik ve siyasal açılardan daha zayıf bir konuma itilmesi erkek ile kadın arasında ayrımcılık yapıldığı anlamına gelmektedir. Cinsiyetçilik geleneksel cinsiyet rolleri ideolojisinin kabul edilmesi ve kadın ve erkek olmanın toplumdaki kalıp yargılar çerçevesinde tanımlanması anlamında da kullanılmaktadır. Cinsiyet kalıp yargıları erkek ve kadın arasında asimetrik bir güç ilişkisi kurmakta ve dolayısıyla bireylerin sosyal ilişkilerini, karşı cinsiyete dair tutumlarını ve karşı cinsle yakın ilişkilerini, eğitimlerini, çalışma yaşantılarını, performanslarını ve performanslarına ilişkin değerlendirmelerini, hangi konularla ilgileneceklerini ve politik formasyonlarını etkilemektedir (Boyacıoğlu, 2016: 133-134). En basitinden düğün davetiyelerini düşünecek olursak, ya da bir davete katılmış çiftlerin anons edilmesini ele alacak olursak, gönderilen davetiyelerin üzerinde ya da taktim edilme

hususunda “Sayın Ahmet Erkek ve Eşi” şeklinde bir hitabın yer aldığını görürüz. Ya da bir akşam yemeğine giden bir çift şık masaya oturduğunda içki ikram edilirken garsonun kadına değil de, erkeğe “Hanımefendi de alkol alacak mı? Hanım efendi devam edecek mi?” diye sorması nezaketmiş gibi gözüken ancak kadına toplumsal konumunun ne olduğunu hatırlatan cinsiyetçi bir uygulamadır (Atabek, 2006: 59). Nedeni ve ne zaman bu şekilde kullanılmaya başlandığı bilinmese de bu gibi durumlar gelenek haline dönüşüp toplumun hafızasına kazınmıştır. Sebebi sorgulanmaya kalkıldığında ise hiçbir anlam yüklenemeyen bu gibi cinsiyetçi kodlamalar, ne kadar masum gözükse de aslında toplum içerisinde var olan cinsiyet eşitsizliğinin kaynağını oluşturmaktadır (Atabek, 2006: 59-60).

Toplumsal cinsiyetle alakalı olan eşitsizlikler kadın ya da erkek olma süreçleri içerisinde bireylerin belli bir kalıp içerisine sıkıştırılması sonucu ortaya çıkmaktadır, bu eşitsizliklerin sadece kadınları ilgilendiren sorunlar olmadığının altı çizilmeli ve diğer yandan bu sorunların erkeklerin sadece biyolojik üstünlüklerine dayanmadığının vurgusu yapılmalıdır. Dolayısı ile toplumsal cinsiyet sorunsalı ele alındığında bu eşitsizliklerinin geçmişten günümüze kadar aktarılan kültürel değerlerin kümülatif bir toplamı olarak karşımıza çıktığı ve yaşayan bir organizma gibi erkeğin tahakkümünü destekler bir şekilde sürekli yeniden üretildiği gerçeği göz ardı edilmemelidir (Sayer, 2011: 12-14). Diğer yandan kadınlarla erkeklerin hem kendileri, hem de ötekiyle ilgili olarak yarattıkları imgeler gün geçtikçe değişmektedir. Uzun bir süre cinslerden her birinin doğasıyla tanımlanan özellikler giderek birbirlerinden daha zor ayırt edilebilir bir hale gelmektedir (Badinter, 1992: 10). Buna bağlı olarak erkek ve kadına ait toplumsal cinsiyet rolleri ayrıştırmasından ziyade, her iki cinsin birlikte yerine getirdikleri ve birbirini tamamladıkları toplumsal cinsiyet rolleri görüşü çağımızda önem kazanmaktadır.

Kadınların özgürleşebilmesi ve kendi kimliklerini tanımlayabilmelerinin yolu hayatlarındaki tüm alanlara sirayet etmiş eril kodların çözümlemeye uğratarak anlaşılması ve bu sayede toplumsal cinsiyet rollerinin alt üst edilmesidir. (Berktaş, 1996: 18) Bu geleneksel rollerin değiştirilebilmesi için toplumdaki önyargılarla dolu kadınlık imgesinin değişip; bunun yerine kadının gerçek anlamda üretimde, çalışma alanında, eğitimde, siyasette toplumun her alanında aktif katılımını temel alan kadınlık bilincini oluşturan davranışların topluma yerleştirilmesi gerekmektedir (Atabek, 2006: 115-116).

1.2. ERKEKLER VE ERKEKLİKLER

Erkeklik zor bir şey. Hiçbir kadın, topluma kadın olduğunu kanıtlamak zorunda değildir. Oysa bir erkeğin topluma erkek olduğunu kanıtlama sınavlarından geçmek zorunda kalması hoş ve imrenilecek bir şey değil. Sürekli rekabete, üstünlük kurmaya ..., sebepsiz öfkelere, duygu bastırmalarına dayanan bir dünya. MURATHAN MUNGAN (Selektör P. , 2014: 46).

Ataerkil düzen içerisinde erkeklik doğuştan kazanılan bir özellik olarak doğal bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Biyolojik cinsiyet kuramı ile desteklenen bu görüş erkekliğin genellemeler içerisinde genetik olarak ortaya çıktığı düşüncesine dayanmaktadır. Ancak feminist kuramcıların toplumsal cinsiyet kavramını alana kazandırmaları ile birlikte erkekliğin doğal bir süreç olmadığı ve cinsiyet rejimleri içerisindeki hiyerarşik ilişkiler sonucunda ortaya çıkan ve sürekli yeniden üretilen toplumsal bir kavram olduğu görüşü önem kazanmaya başlamıştır (Sayer, 2011: 15). Erkeklik, doğuştan gelen biyolojik cinsiyetin kazandırmış olduğu avantajlardan ziyade, kişinin içine doğmuş olduğu toplumun erkek cinsine kazandırmış olduğu avantajları besleyen siyasal bir kurgudan ibarettir (Laure, 2012: 67).

Başlangıçta ezilmişliği tüm kadınların ortak kaderi olarak ele alan feminizm; sınıf, ırk, etnisite, cinsel yönelim gibi farklı kadın deneyimlerini, radikal feminizm ile birlikte alana 1970'li yıllarda dâhil etmeye başlamıştır. Bu farklılıkların görünürlüğü ile birlikte kültürel süreçler ve iktidar ilişkilerine farklı bakış açıları kazandırılarak, port-yapısalcı bir yaklaşım ile erkek kimliğinin sorgulanması da feminist çalışmaların amaçları içerisinde dâhil edilmiştir. Tıpkı Feminist çalışmaların içinde tek bir kadın kategorisinin bulunmadığı gibi, erkeklik kategorilerinin de tek bir erkeklik düzleminde ele alınamayacağı aşîkârdır (Kepekçi, 2012: 59). Bu sebeple eril tahakküm içerisinde şekillenen toplumsal cinsiyet rollerini ve eşitsiz güç ilişkilerini ele alırken, bu ilişkiler içerisinde mağdur olan kadınların varlığının yanında, bu ilişkileri onaylayarak iktidar içinde söz sahibi olan vurgulanmış kadınlıkların ve eril iktidarın oluşturduğu ideal erkeklik kalıplarını reddettiği için dışlanan, baskı ve şiddete maruz kalan özellikle eşcinsel ve azınlık konumundaki erkeklerden oluşan farklı erkekliklerin de toplumsal cinsiyet çalışmaları içerisinde görünür hale getirilmesi gerekmektedir (Sancar, 2008: 25).

Erkeklik de diğer tüm kalımsal ve karakteristik özellikler gibi çevresel koşullara uyum sağlayarak değişiklik göstermektedir. Çevresel değişikliklere daha fazla uyum sağlayan canlıların hayatta kalıp, avantajlı duruma geçmesi gibi; değişen

yaşam koşullarında değişen erkeklik koşullarına uyum sağlayan erkekler hegemon konuma gelirken, önceden hegemon konumda bulunmasına rağmen çağın gereklerine ayak uyduramayan erkekler de marjinalleşebilir ve toplumdaki hegemon grup tarafından dışlanmaya maruz kalabilirler (Sykes, 2017: 76).

Erkeklik tıpkı genlerin anne baba aracılığıyla çocuklarına aktarılması gibi içinde yaşanılan toplumun oluşturmuş olduğu toplumsal ve kültürel normlar ve değerler aracılığı ile nesilden nesile değişikliğe uğrayarak toplumdaki bireylere aktarılan bir durumdur. Sadece biyolojik bedenin cinsiyetlendirilmiş erkek olduğu bir bireyin, erkeksi olarak nitelendirilmesi doğru değildir. O bireyin aynı zamanda duruşu, yürüyüşü, jest ve mimikleri, gibi birçok etken de onun ne kadar erkeksi olduğunu etkileyen faktörlerdir (Buchbinder, 2013: 123). Ancak birçok eşcinsel birey ya da kadın da bu erkeksi davranışlara sahip olabilmekte ve heteroseksüel erkeklerden ayırt edilemeye bilmektedir. Dolayısı ile sadece biyolojik ve fizyolojik özellikleri sebebi ile bireylere erkek ve kadın kimliklerini yaftalamak cinsiyetçi bir anlayışın sonucudur.

Erkeklik tek bir kalıp içerisine sığdırılamayacağı gibi, sadece biyolojik cinsiyet ve fizyolojik özelliklerden ibaret de değildir. İçinde yaşanılan toplumun, kültürel ve tarihsel değer yargılarına göre şekil alan erkekliği etkileyen birçok faktör söz konusudur. Dolayısı ile toplumda idealize edilen erkeklik kavramının değiştirilmesi açısından bu faktörlerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Hegemon konumdaki erkeklik tanımını değiştirmenin toplumdaki farklı erkeklik kategorisinde bulunan erkeklerin elde etmiş olduğu başarıya bağlı olarak sağlanacağı ve bunun toplumdaki kadın, erkek ve cinsel yönelimi farklı tüm bireylerin toplumsal işbirliği ile mümkün olacağı açıktır. Bu sebeple erkeğin, erkekliğin ve erkeksiliğin anlaşılması, erkeklik çalışmalarının feminizme paralel olarak kat etmiş olduğu yol, hegemonik erkeklik ve farklı erkekliklerin kavramsallaştırılması, erkekliğin toplumsal inşası ve bu erkeklik inşasının kamusal alan ve mekân ile olan ilişkisi çalışmamızın bu kısmında ele alınıp, yapılan literatür taraması ile erkekliğin çözümlenmesi sürecine katkı sağlanacaktır. Erkeklik kavramının oluşturulmasına katkı sağlayan bu süreç il analiz kısmında ele alacağımız bulguların daha kolay anlaşılması amaçlanmaktadır.

1.2.1. Feminizmin Erkeklik Çalışmalarına Katkısı

Feminist analizin en önemli katkısı, cinsiyetle cinsellik arasındaki bağı koparması oldu. Cinsel yönelim/cinsellik ile cinsiyetin apayrı şeyler olduğunu, patriarkal sistemin, bunları birbirleriyle bağlantılıymış gibi göstererek cinsiyet rollerini kurumsallaştırdığını ortaya koydu. PINAR SELEK (Selek P. , 2014: 60).

Son yıllarda feminist araştırmacıların alandaki başarılı çalışmaları sayesinde erkek üstünlüğüne dayalı cinsiyet hiyerarşileri eleştirilmeye ve kadınlar açısından önemli kazanımlar elde edilmeye başlanmıştır. Başlangıçta erkeklik üzerine yapılan çalışmalar, erkeklerin biyolojik olarak kadınlardan daha üstün olduklarını, kadınların ise kırılgan, zayıf, duygusal yapıda olduklarını ispatlamaya yönelik olan ve erkek ya da kadınların kendi arasındaki farklılıklarını görmezden gelen biyolojik etkenler üzerine odaklanan çalışmalardı (Yavuz, 2014: 111). Ancak feminizmin elde ettiği başarılarla paralel olarak kadınlığın tarihi ve kadının duyarlılığı ortaya koyuldukça, erkeklige yönelik araştırmalar biyolojik çalışmaların ötesine geçmeye başlamış ve erkeklik çalışmaları ile birlikte toplumsal ve kültürel olarak bastırılmaya çalışılan erkeğin kadınla ilişkilendirilmiş özelliklerine değinen çalışmalar da alanda yer almaya başlamıştır (Buchbinder, 2013: 9).

Özellikle 19. yüzyılla birlikte aydınlanma çağının getirmiş olduğu eleştirel düşünce tarzı; özgürlük, adalet, eşitlik gibi fikir akımlarını güçlendirmiş ve azınlık konumundaki birçok farklı grup dezavantajlı oldukları durumlara karşı hak mücadelesi içerisine girmişlerdir (Özdemir, 2019a: 772). 1960 ve 1970’li yıllarda sosyal teoride cinsiyet körü ve kadın- erkek arasındaki cinsiyet eşitsizliğinin kadınların sözde ikincil konumdaki doğasına bağlı olduğunu savunan ataerkil bir düşünce yapısı hâkim iken; özellikle radikal feministlerin ve sosyalist feministlerin ataerkil düşünce yapısını eleştirmeleri, kavramın önemli sorunlara neden olduğunu belirtmeleri ve bu kavramın farklı kullanımlarının ele alınması gerekliliğini vurgulamaları ile birlikte feminist teori içerisinde ataerkil kavramından, toplumsal cinsiyet kavramına doğru büyük bir dönüşüm söz konusu olmaya başlamıştır (Messerschmidt, 2018: 13). Feminizm sayesinde toplum içerisinde erkek tahakkümü altında siyasal bir azınlık konumunda bulunan kadınlar, birbirleri ile etkileşime geçip, baskı altında bulundukları sistemin adını koyabilecekleri bir kamusal alan yaratabildiler (Haywood ve Ghail, 2003: 8).

1970’li yıllardan itibaren, feminizmin güç kazanması ile birlikte sosyal teorinin asırlardır görmezden geldiği cinsiyetlendirilmiş iktidar ilişkileri çözülmeye başlamış ve akademinin erkeksi doğası yapı bozumuna uğratarak yeni bir meydan okuyuş süreci başlamıştır. Böylelikle feminizmin alana getirdiği eleştiriler ile birlikte popüler kültürde yer alan cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve cinsellik politikaları gibi hassas konular üzerinde de durulmaya başlanmış ve bu konular sosyal bilimlerin ön saflarına taşınmıştır (Messerschmidt, 2018: 9). Feminizmin 1980’li yılların sonuna doğru üçüncü dalga feminizm ile kazanmış olduğu ivmeye bağlı olarak ırk, etnisite, yaş gibi unsurlar önem kazanmaya ve kadınlar arasındaki farklılıklara önem verilmeye başlanmıştır. Bu farklılıklara önem verilmesi ile birlikte toplumsal cinsiyetin diğer ayağını oluşturan erkeklik çalışmaları da önemli bir alan olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır (Sancar, 2008). Feminist çalışmaların katkısı ile cinsiyetçi kalıpların içeresine sokulmaya çalışılan kadın, ataerkil düzenin içeresinde yeni bir mücadele alanı yaratarak, tarihi yeniden yorumlamakta ve toplumsal cinsiyet çalışmaları ile birlikte ataerkil düzenin dönüştürücü mekanizmalarını tersyüz etmeye başlamaktadır (Selek, 2018: 8). Kadınların toplumsal cinsiyet alanında öne sürmüş oldukları eşitsizlik ve sorunlara duyarsız kalmayan erkeklerin desteği ve katılımı ile gücünü arttıran feminist çalışmalar, bu dönemde kapsamını genişleterek erkeklik incelemelerini de içeresine alacak şekilde genişlemeye başlamıştır (Bozok, 2009a: 432). Diğer yandan tarihsel süreç içerisinde sömürgecilik, kölelik, ırkçılık, sınıf hegemonyası, erkek egemenliği, heteroseksizm, homofobi gibi baskı mekanizmalarının ataerkil sistemi güçlendirdiği ve toplumsal cinsiyet rollerini şekillendirdiği görülmektedir. Bu sistem içeresinde erkeklik, farklı iktidar biçimlerinin, tabakalaşmanın ve öznel kimlik oluşumunun önemli kesişme noktasını oluştururken, kadın ise tahakküm altında tutulan ve erkek tarafından yönlendirilen nesnel kimliği sembolize etmektedir (Haywood ve Ghail, 2003: 5).

Erkeklik çalışmaları toplumsal cinsiyet çalışmaları alanına dâhil edildiğinden itibaren, erkekliğin kırılganlığını ve erkek egemenliği sorunsalını eleştirebilmek adına her zaman feminizmden beslenmiş ve dolayısı ile başlangıçtan itibaren feminizme paralel olarak gelişmiştir (Bozok, 2009a: 437). Özellikle feminizmin popüler kültür içerisindeki toplumsal cinsiyet rollerinin, cinsiyetçi politikaların ve toplumsal düşüncenin değişebileceğini göstermesi ile birlikte erkeklik çalışmalarının önemi gün yüzüne çıkmış ve erkekliğin sorgulanıp araştırıldığı çalışmalar gün

geçtikçe artmaya başlamıştır. Elde edilen bu başarıların yanında, erkeklerin ellerinde bulundurdıkları tahakkümün onlar için ne ifade ettiği, bu tahakkümü nasıl inşa edip, sürdürdükleri ve bu sürecin zorluklarının neler olduğu madalyonun diğer yüzü olarak bilinmezliğini korumaya devam etmiştir (Sancar, 2008: 15). Bu çalışmalar içerisinde göze çarpan en önemli nokta, ataerkil yapı içerisinde tahakkümü elinde tutan tek bir tip erkeklik ve bu tahakkümü kabul etmiş olan tek bir kadın tipinin ele alınarak, toplumdaki bu tahakkümün dışında kalan erkeklerin görmezden gelinmesi olmuştur (Messerschmidt, 2018: 9-14). Dolayısı ile toplum içerisinde tüm erkeklerin ataerkil sistemden aynı payı almadıklarını öne süren erkeklik çalışmaları içerisinde erkeklerin elde etmiş oldukları avantajlı konumu kadınlarla paylaşmayı göze almaları sebebiyle, erkeklik çalışmaları feminist çalışmalara kıyasla daha zor ve dışlanmaya müsait bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır (Barutçu, 2013: 13). Cinsiyetlendirilmiş iktidarın daha iyi anlaşılabilmesi ve ataerkil yapının çözülmesi için toplumsal cinsiyet alanında kadın çalışmalarının elde ettiği başarılarla ilave olarak, erkeklik kurgusunun ve erkeklerin anlaşılmasını sağlayacak çalışmaların artırılması da büyük önem arz etmektedir (Şanlı, 2019: 288).

1.2.2. Erkeklik Çalışmalarının Ortaya Çıkışı

Bir oluşum birdenbire başlamaz, birdenbire bitmez. Bu oluşumun da gerisinde büyük bir emek vardır, çekilen acılar vardır, ulaşılmak istenen mutluluk vardır, önünde de yürünmesi gereken uzun bir yol vardır, gene taşlı, tokaçlı uzun bir yol. Ama yürümek isteyen herkes önce ilk adımı atar, yol birbirine eklenen küçük adımlarla yürünür. ERDAL ATABEK (Atabek, 2006: 12)

Feminizm ile birlikte toplumsal cinsiyetin toplum üzerindeki göz ardı edilen ve sorgulanmayan etkisinin aydınlatılması ve farklılıkların da göz önünde bulundurulması gerekliliği sonucu, erkekliğin doğası da sorgulanmaya ve devamlı bir değişimin içerisine girmeye başlamıştır. Ancak ataerkil kavramına radikal ve sosyalist feministler tarafından yüklenen anlam, sadece kadın ve erkek olmak üzere dual bir çizgi üzerinde ele alınmış, bu sınıflandırmanın içerisinde yer alan çeşitlilik ise görmezden gelinmiştir (Messerschmidt, 2018: 14). Feminist yaklaşımın göz ardı ettiği bu eksikliği 1980’li yıllarda pro-feminist yaklaşımlar gündeme getirmiş ve buna paralel olarak erkeklik İncelemeleri, anti-feminist çalışmalar yürüten erkeklik çalışmalarının aksine, feminizme paralel ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini ortadan

kaldırıcı bir şekilde disiplinler arası bir alan olarak ortaya çıkmıştır (Bozok, 2009a: 433). Genel olarak erkeklik kimliklerinin nasıl oluştuğu, bireysel ve topluluk olarak erkeklik benzerlik ve farklılıklarının ne olduğu, gibi konular üzerine odaklanan bu çalışmalar Connell'in 1995 yılında yayınladığı Erkeklikler adlı eserinin ardından bağımsız bir alan olarak görülmeye başlanmıştır (Horzum, 2018: 76).

Toplumsal cinsiyet çalışmalarının temel amacı sosyalleşme süreci içinde kadınların güçlendirilmesi olsa da, eşitliğin sağlanabilmesi amacı ile erkeklerin katılımını sağlayarak, onları da çözümün bir parçası olarak görmek erkeklik incelemelerinin ortaya çıkışının temel noktasını oluşturmaktadır (Özdemir, 2019a: 772) Alandaki bu çalışmalarla birlikte biyolojik farklılıkların ötesinde, biyolojik cinsiyet kuramının ileri sürmüş olduğu genellemeleri reddeden ve bu basmakalıp erkeklik önyargılarından şikâyet edebilecek farklı erkeklerin de var olduğunu öne süren çalışmalar gündeme getirilmiş ve hegemonik erkeklik değerlerinin bu farklı erkeklik kategorileri üzerinde olumsuz etkileri olacağını içeren çalışmalar da literatürde gün geçtikçe önem kazanmaya başlamıştır (Sayer, 2011: 15).

Erkeklik çalışmalarının gelişim aşamalarını üç evrede ele alan Bozok; yapmış olduğu çalışmada ilk aşamada, erkeklik çalışmalarının başlangıçta feminizmin karşıtı bir hareket olarak ortaya çıktığını belirtmiştir. Erkeklikçi hareket olarak adlandırdığı bu evrede, toplum içerisindeki erkek egemen yapının korunmaya çalışıldığını geleneksel, köktenci ve biyolojik cinsiyet kuramını temele alan bir görüşün benimsendiğini ifade etmiştir. Erkeklik çalışmalarının ele alındığı ikinci evrede ise ataerkinin erkeklere dayatmış olduğu zorunluluklar sebebi ile erkeklerin mağdur olduklarının altı çizilmiş ancak kadınların ezilmesi ve ikincil konumu indirgenmeleri konusu benimsenmeyerek, feminizmin ötesinde kadını dışlayan bir görüş savunulmuştur. Erkeklik çalışmalarının son aşamasında ise gücünü feminizmin köklü kuramları ile destekleyen; toplum içerisindeki cinsiyetçi yapıyı, kadınların ve eşcinsel bireylerin ikincilleştirildiği gerçeğini ele alan; ataerki toplum yapısının getirmiş olduğu tüm olumsuz koşulları ve toplumsal cinsiyet kuramını odağına alan profeminist erkeklik çalışmaları gelmektedir (Bozok , 2009b: 13).

1970'li yıllarda Kadınların Özgürlüğü hareketine paralel olarak gelişen ve eşcinsellerin yürüttüğü Erkeklerin Özgürlüğü Hareketi ile birlikte toplum içerisindeki diğer kimliklerin de tanınmasına yönelik çalışmalar ile, LGBTİ bireylerin de öteki olarak ikincilleştirildiği üzerinde durulmuş ve ataerkinin dayatmış olduğu

heteroseksüel düzen sorgulanmaya başlanmış ve farklı erkeklik kategorilerinin de toplum içerisinde kabul görmesi gerekliliğine yönelik çalışmalar yürütülmüştür. Tıpkı feminizmin ilerleyişinde olduğu gibi erkeklik çalışmalarında da, tek tip erkeklikten ziyade farklılıklar üzerine odaklanılarak, ataerkinin dayattığı erkeklik kalıpları kırılmaya ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sadece kadınlar üzerinde kurmuş olduğu baskı değil, tüm diğer erkeklik kategorileri üzerinde oluşturduğu tahakkümün eleştirisi yapılarak farklılıklar üzerine odaklanılmıştır. Yine bu çalışmalarda biyolojik cinsiyet çalışmalarına tepki olarak, her erkeğin egemen erkeklik rolleri içerisinde bulunmak istemeyecekleri ve bu idealize edilen erkeklik özelliklerinin bazı erkekler üzerinde olumsuz etkilerinin olabileceği ortaya koyulmaya çalışılmıştır (Sayer, 2011: 15). Bu sebeple erkeklik incelemelerinin nihai amacı toplumsal ve kültürel kurgunun içerisinde ortaya çıkan ideal erkekliğin ötesinde farklı erkeklik deneyimlerinin de var olduğunu ortaya koyabilmektir (Yavuz, 2014: 111). Yani erkeklik incelemelerinin temel çıkış noktası erkeklerin kadınlardan daha üstün olduğu yanılgısını çürütmekten ziyade, erkeklerin hem kadınlardan hem de kendi aralarında birbirlerinden farklı oldukları gerçeğine odaklanmaktadır.

Toplumsal cinsiyet çalışmaları içerisinde yeni bir alan olmasına rağmen, kadın çalışmaları ve feminist çalışmalara paralel olarak erkeklik çalışmaları da sosyoloji, psikoloji, siyaset, hukuk, halkbilimi, tarih, tıp, genetik, dilbilimi, medya çalışmaları gibi birçok farklı disiplinin birlikte çalıştığı, zaman ve mekândan bağımsız olarak erkekliğin her yönü ile incelendiği bir bilim dalı olarak karşımıza çıkmaktadır (Sığın ve Canatan, 2018: 165). Şirin Tekeli'nin belirtmiş olduğu üzere "feminist mücadelenin başarıya ulaşabilmesi ve ataerkil toplum yapısının dönüşebilmesi için, kadınların burnunu sokmaması gereken erkeklerin dünyasına eleştirel bir şekilde el atması gerekmektedir" (Tekeli, 2014: 16). Dolayısı ile toplumsal cinsiyet ilişkilerindeki eşitsizliklerin ortadan kaldırılabilmesi amacıyla, kadın çalışmaları alanına paralel olarak, kendisini sorgulamaya kapalı bir alan olarak sunan hegemonik erkekliğin de sorgulamaya açılması, kendisini doğal ve normal olarak idealize eden ve iktidarı elinde bulunduran erkeklik konumlarının tanımlanması gerekmektedir. Böylece hegemonik erkekliğin bilinmeyen yüzü ortaya çıkarılarak daha eşitlikçi ve özgürlükçü bir hegemonik erkeklik tasviri ile susturulan ve bastırılan kadın ve diğer erkeklerin seslerini duyurmaları mümkün kılınacaktır (Cengiz ve diğerleri, 2004: 53). Ayrıca erkekliğin sadece eril bedenler ya da erkek

cinsiyeti ile birlikte var olmadığı ve eşcinsel erkeklerin ya da heteroseksüel kadınların da kendi bedenlerinde bir erkeklik türü sergileyebilecekleri unutulmaksızın, erkeklerin farklılıklarına yapılan bir ayrıştırmadan ziyade, her erkeğin farklı özelliklerinin kabul edilerek ortak paydayı bulmaya yönelik bir yaklaşım benimsemenin erkeklik çalışmalarına fayda sağlayacağı bilinmelidir (Özby, 2013: 188). Bu yüzden cinsiyet rollerinin tek bir biyolojik bedene sığdırılmaya çalışılmasından ziyade, erkek ya da kadınların çeşitli güçlü ya da zayıf özellikler taşıyabileceği, aktif ya da pasif özellikler gösterebileceği, toplum içerisinde ağlayıp, gülebileceği ya da inandığı şeyler uğruna savaşılabileceği unutulmadan alandaki çalışmalar sürdürülmelidir (Murphy, 2004: 27).

Her erkeğin ve kadının farklı yönleriyle kabul edildiği ve kimliğinin yadrganmadığı bir toplumda, cinsiyet sorunlarıyla birlikte diğer toplumsal sorunlar da rahatça çözülebilir ve kendisini özgürce ifade edebilen bireyler sayesinde şiddetten ve kaostan arınmış bir şekilde toplumsal cinsiyet eşitliğine doğru yol alınabilir.

1.2.3. Erkek Ve Erkekliğin Tanımlanması Ve Kavramsallaştırılması

Genellikle ataerkil toplumlarda ortaya çıkan geleneksel ideolojilerin bir sonucu olarak kabul edilen erkeklik, toplumun ideal olarak görülen rol ve davranışların yerine getirilmesi ve yasaklanan davranışlardan uzak durulması üzerinden bir eylemliliğe işaret eden performansların bir bütünü olarak kabul edilmektedir (Connell, 1995: 23). Bir toplumsal cinsiyet kategorisi olarak tanımlanan erkeklik; biyolojik olarak kişinin doğumu ile başlayıp, toplumsal olarak kurgulanmakta ve bireyin hayatı boyunca performe etmesi gereken rolleri içeren bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Erkeklik diğer yandan bireylerin kendilerini yaşadıkları çevreye göre uyarladıkları, sosyal yaşantılarında nasıl duyup, düşündükleri ve neye göre davranacaklarını belirledikleri ve erkeklerin sırf erkek oldukları için kendilerinden beklenen rol ve davranışları yerine getirmesi gerektiğini içeren bir kılavuzdur (Özdemir, 2019b: 91-93).

Messerschmidt tek tip bir erkeklikten bahsetmemizin imkânsızlığı üzerinden hareketle erkekliğin akışkan olduğunu ve en çok gündelik hayatta karşımıza çıkarak anlık durumlarda inşa edildiğini ve sürekli farklılaşabileceğini belirtmektedir

(Messerschmidt, 2018: 70). Erkekliğin kendimiz, diğerleri ve çevremizde olup bitenlere göre sürekli değişerek inşa edildiğini belirten Kimmel; bunun doğduğumuzda sahip olduğumuz biyolojik cinsiyetten bilincimize sızrayan bir durum olmadığını, aksine yıllar içinde yaşanan kültür içerisinde zamanla oluşan bir inşa olduğunu ifade etmektedir (Kimmel, 2013: 92). Bu yüzden cinsiyet ilişkileri hiyerarşisinde erkekliğin sabit bir konum olarak adlandırılmayacağı, içinde bulunulan koşullara göre değişen aktif bir sosyal yapı olduğu vurgulanmaktadır (Ingeborg ve diğerleri, 2000: 23). Eğer aksi düşünülüyor olsa idi; dünyanın neresine gidersek gidelim, hangi çağda olursak olalım erkeklerin aynı özellikleri taşıması ve aynı davranışları sergilemesi beklenirdi (Buchbinder, 2013: 4). Dolayısı ile erkekliğin; sabit olmayan, içinde yaşanan zamana, kültüre ve mekâna bağlı olarak, özellikle de kadın ve erkeklerle ilişkilerin yoğunlaştığı siyasal ve sosyal alanlarda değişen birçok anlamı olabilir. (Yavuz, 2014: 110; Kimmel, 2013: 93) Bu çoklu anlamsal ilişki içerisinde erkeklik ya da erillik sadece kadınlık ya da dişilik kavramının tam zıttı olarak anlaşılmamalı; aksine aynı kültür içinde ya da farklı kültürler arasında bir toplumdaki kadınlık ve o kadınlık kavramının tam zıttı erkeklik kavramı arasında binlerce farklı erkeklik tanımının olduğu kabul edilmelidir (Horzum, 2018: 79). Bu yüzden alan çalışmamızda tek bir erkeklik kavramından ziyade, erkeklikler kavramından bahsetmek daha yerinde olacaktır.

19. yüzyılın başlarında erkeklik ve kadınlığın birbirinin iki zıt kutbu olduğu inancı ile cinsel yönelimden tamamen bağımsız, biyolojik ve toplumsal cinsiyetin birbirinin aynı olduğunun kabul edildiği dönemlerde; erkeğin etken, kadının ise edilgen özellik içerisinde hapsedildiği bir cinsiyet anlayışı söz konusu idi. Bu idealize edilmiş kalıpların dışında bulunan cinsel yönelimler ise sapkınlıkla ilişkilendirilmekte ve toplum içerisindeki geleneksel erkeklik ve kadınlık tanımı açısından toplumda tehdit olarak görülmekteydiler (Nardi, 2000: 2). Dolayısı ile erkekler; kimliklerini inşa ederken kadını ve kadınsılıkları reddeden güç ve itibar ile ilişkilendirilmiş bir erkeklik vurgusuna ihtiyaç duymaktadırlar. Bu toplumsal kimlik ve üstlendikleri erkeklik rolleri ile toplumun üst tabakalarına yükselbildikleri gibi, toplumun idealize ettiği erkeklik kalıplarına uymadıklarında toplumun dışına da itilebilmektedirler (Barutçu, 2013: 2).

Erkeklik kavramının öncülerinden birisi olan Connell, bu kavramın psikanalitik kuramı içerisinde etken ve edilgenlik kavramları ile ilişkilendirilerek

cinsiyetten bağımsız olarak tanımlandığını belirtmektedir. Dolayısı ile çocuklukta yaşanan ortak deneyimler sonucu erkek ya da kız çocuk, erkeklikle ilişkilendirilen etken rolleri performe edebilmektedir (Connell, 2005). Burada dikkat etmemiz gereken bir diğer husus ise, tıpkı cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarında olduğu gibi erkek ve erkeklik kavramları arasındaki kültüre bağımlı olarak kurulan ilişkidir (Horzum, 2018: 80). Yani bir toplumda bedensel olarak var olan erkeklerden bahsederken, diğer yandan bu erkek ya da kadınlara toplumsal ve kültürel olarak yüklenmiş olan tavır ve davranışlarını ifade eden erkekliklerden bahsetmek de yerinde olacaktır. Dolayısı ile cinsiyet olarak erkek doğmakla kazanılan bir sıfat iken, erkeklik toplum tarafından inşa edilen ve o topluma karşı ispat edilmesi gereken, ispat edilmediğinde ise kaybedilen bir durum olarak karşımıza çıkar. Bu ispat etme durumuysa aynı toplum içerisinde yaşayan ve her zaman erkekleri denetleyip, erkekliği onaylayan diğer erkeklere karşı yürütülen bir sorumluluk olarak kendisini gösterir. Bu yüzden erkeklik sorumluluk, tehlikeler, başarısızlık riski ve olağanüstü bir rekabetle dolu bir mücadeleyi içermektedir (Kimmel, 2013: 97).

Erkeklik, eş zamanlı olarak erkeklerin ve kadınların toplumsal cinsiyet ilişkilerinde konumlandıkları yeri ve toplum içerisinde karşılaştıkları deneyimler, kişilik ve kültür gibi kavramlar karşısında aldıkları pozisyonu ve bu kavramların onların üzerinde oluşturduğu etkiyi belirtmek amacıyla kullanılan bir sosyal kimlik olarak tanımlanmaktadır (Connell, 1995: 71). İktidarın kadınların ikincilleştirilmesi yolu ile devam ettirildiği erkeklik en çokta diğer erkeklerin şahitliğinde kadınlığın tam karşıtı olarak performe edilen bir süreçtir. Erkeklerin sürekli taşımış olduğu bu kadınlama korkusu tüm yaşamlarını çevrelemiş ve kadınsı davranış sergilememe çabası içerisinde erkekliğini sürekli ispat etmeye çalışan bir erkek toplumsal cinsiyeti yaratmıştır (Eşitti, 2016: 59).

Ataerkinin güç kaybetmeye başlaması ile manevra alanın daha da genişlediği bir cinsiyet sisteminden söz ediyor olsak bile, sosyalleşme ağları içerisinde yaratılan kimlikler cinsiyetçi sosyal kategorileştirmenin güçlü kurallarına itaat etmeye devam etmektedir. Bu bağlamda toplum içerisindeki birçok insanın gözünde bir erkek hala bir erkektir ve onu tanımlayan şey, kadın olmama veya ona benzememe gerçeğidir (Aboim, 2010: 1). Her türlü din, dil, ırk, yaş, sınıf, cinsel yönelim gibi farklılıklarla farklı kategoriler içerisinde erkekliğin ne olduğu konusunda birçok farklı görüş ortaya atılsa da, erkekliğin ne olmadığı konusunda kadınlar gibi olmamak olarak

ortak bir tanım üzerinde birleşmek mümkündür. Dolayısı ile erkeklik tanımının ilk ortaya çıktığından itibaren kadınlığın reddedilmesi ve kadınlıktan kaçış olarak karşımıza çıktığı görülmektedir (Kimmel, 2013: 96). Erkek çocuğun çocuklukta kendisini anne ile özdeşleştirdiği ve ona karşı kurduğu duygusal bağ, erkekliğe geçiş aşamasında özdeşleştirme nesnesi olarak babaya yönelmesi ve duygusal bağlılıklarından uzaklaşması süreci olarak karşımıza çıkar. Dolayısı ile bu kimlik yaratma sürecinde kadınlığın reddi ile toplum içerisinde güvenli bir erkeklik inşa edileceği inancı yaygındır (Kimmel, 2005: 31).

Her ne kadar sadece kendini erkek olarak sunmakla ortaya çıkan bir durum olarak görülse de erkeklik; günümüzde artık çeşitlenen kimlik kategorileri sebebi ile daha çok açıklanması ve belirli kriterler aracılığı ile hiyerarşik kategorilere konumlandırıldığı toplumsal bir zemin haline dönüşmüştür (Aboim, 2010: 2). Bu toplumsal zemin içerisinde erkeklik; aynı zaman diliminde, aynı toplum içerisinde, aynı kültüre sahip, hiyerarşik olarak sınıflandırmaya tabii olan ve birbiri ile rekabet eden, hegemonik ilişkiler içerisindeki çoğul erkeklik kategorilerini içeren bir toplumsal cinsiyet yelpazesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Özbay, 2013: 185).

1.2.4. Erkekliğin Sınıflandırılması

Modernite ile birlikte bireyselliğin ortaya çıkması ve insanın merkeze alındığı bir sosyalleşme sürecinde, kimliklerin evrenselliği kavramı yerini daha çok akışkan, sabit olmayan, parçalanmış, dönüşlü ve yamalı kimlik modellerine bırakmıştır. Yirminci yüzyılda hararetlenen gerek feminist, gerek pro-feminist ve gerekse queer hareketlerin alana getirmiş olduğu ses ve eşitlikçi müdahaleler sonucunda, ataerkil sistem içerisindeki erkekliğin görünüşte yıkılmaz gözüken anıtı parçalanmaya başlamış ve ataerkil sisteme indirilen bu darbe ile amansız ve karşı konulamaz bir şekilde ivme kazanan bir mücadelenin ateşi fitillenmiştir. Böylece bu süreç sayesinde ataerkil sistemin bizlere dayatmış olduğu tahtından her an indirilecekmiş korkusu ile yaşayan ideal erkeklik kalıp ve önyargıları yerine, alternatif olarak çağdaş ve cesur yeni bir çoğul erkeklik dünyası ortaya çıkmıştır (Aboim, 2010: 1-2). Bu çoğul erkeklik dünyasında ise birçok sınıflandırma içerisine oturtulmuş erkeklik kategorileri bulunmaktadır. Sınıf, etnisite, din, yaş, cinsel yönelim, yaşam tarzı, engellilik durumu, meslek, memleket gibi birçok statü ve değer yargılarına bağlı

olarak değişen ve aralarında hiyerarşik bir ilişki bulunan erkeklik kategorileri tanımlanmaktadır (Yürek ve Balcı Karaboğa, 2018: 957).

Erkeklik sosyal, kültürel, politik, bağlamlara, yaşanan çevreye ve içinde bulunulan gruplara, elde edilen deneyimlere, ilişkilere ve hiyerarşiye göre farklılık gösterir ve bu toplumsal ilişkiler içerisinde baskıya maruz kalan farklı erkekler erkekliklerini birbirinden tutarsız ve farklı şekilde sergileyebilirler (Ohana ve Titley, 2009: 39). Yani erkeklik kategorileri toplumdan topluma ve yaşanan çağa göre farklılaşmakta, dahası hiyerarşik olarak güç dengeleri farklı yönlerde değişmektedir. Örneğin çok fazla çeşitlilik ve kültürel farklılığın olduğu Amerika gibi kozmopolittik toplumlar için; siyahi erkekler, beyaz erkekler, Latin erkekler, gay erkekler, Müslüman erkekler, işçi sınıfında bulunan erkekler, gibi farklı konum arz eden erkeklik türleri ortaya çıkarken; görece daha az kültürel çeşitliliğe sahip olan Rusya gibi toplumlar için, bu farklı erkeklik türleri baskın ve marjinal erkeklikler olarak karşımıza çıkabilmektedir (Mula, 2015: 205). Türkiye gibi etnik, dini, kültürel, sınıfsal çeşitliliğin fazla olduğu bir ülkelerde de birçok açıdan farklı sınıflara ayrılmış erkeklik kategorileri bulunmaktadır. Örneğin bölgesel olarak anadolu erkeği, karadeniz erkeği, doğulu erkekler, batılı erkekler, gibi coğrafi açıdan erkeklerin geldiği yöredeki kültüre göre kategorize edildikleri ayrımlara gidilirken, etnik ve dini açıdan Kürt erkekler, Alevi erkekler, Ermeni erkekler, Suriyeli erkekler gibi bazı ayrımlar da söz konusu olabilmektedir. Diğer taraftan toplumsal cinsiyet rollerine göre bir ayrım söz konusu olduğunda metroseksüel erkekler, maço erkekler, kibar erkekler, kılıbık erkekler, taş fırın erkekleri, eşcinsel erkekler, hanım evladı erkekler gibi toplumun isimlendirdiği bazı kategoriler de karşımıza çıkabilmektedir. Ayrıca bu ayrımlara söz konusu özelliklerin birden fazlasına sahip olmaları sebebiyle bazı erkekler, farklı erkeklik türlerinin birden fazlasına aynı anda dâhil olabilmektedirler. Erkeklik açısından ilgi çekici bir diğer özellik ise küresel açıdan bakıldığında ikincil konumda gözükmese de, bir erkeğin yerele inildiğinde hegemon konuma geçebilmesidir. Örneğin Amerika'da beyaz erkeklerin hegemon konumda olduğu düşünülse de, yerele inildiğinde siyahi erkeklerin de hegemon konuma geçtiği bölgeler söz konusu olabilmektedir (Mula, 2015: 206). Diğer yandan çokuluslu bir şirket içerisinde genç, girişimci, fiziki olarak fit, iyi eğitimli ve marka kıyafetler giyen birisi hegemonik erkeklik özellikleri sergiliyorken, işçi sınıfı içerisinde orta

yaşlı, dış görünüşü bakımsız, iri cüsseli, kaba saba davranışlara sahip bir erkek de bulunduğu alanda hegemon erkek konumuna ulaşabilmektedir (Öztürk, 2011: 49).

Günümüzde monolitik erkeklik öğretileri yerini çoğulcu kuramlara bırakmış ve özellikle Gramsci'den etkilendiği güç kavramını genişleterek erkek kimlikleri üzerine uygulayan Connell'in Erkeklikler Kuramı, söz konusu erkeklik olduğunda bu ayrımlar içerisinde en önemlisi ve alanda en çok ses getiren sınıflandırma olarak çoklu erkeklik çalışmalarının kılavuzu haline gelmiştir (Messerschmidt, 2018: 9-10). Dolayısı ile çalışmamızın kuramını oluştururken toplumda çoklu erkeklik kategorilerinin olduğu kabul edilerek, Connell'in kurama kazandırmış olduğu Yapısalcı Cinsiyet Kuramı içerisinde ele alınan hegemonik erkeklik ve farklı erkeklikler kategorilerine ilişkin görüşleri, araştırmamızın kuramsal bel kemiğini oluşturacaktır. Erkekliği anlayabilmek için öncelikle Connell'in egemenlik sorunu ve cinsiyet ilişkilerini açıklayarak kurama kazandırmış olduğu hegemonik erkeklik kavramını tanımlamak (Connell, 2005: 71), diğer yandan ise işbirlikçi erkeklikler, madun erkeklikler ve marjinal erkeklikler kategorileri altında sınıflandırılan farklı erkekliklerin, tek tip idealize edilmiş erkeklik tanımı karşısındaki durumlarını sorgulamak çalışmamız açısından büyük önem arz etmektedir.

1.2.4.1. Hegemonik Erkeklikler

Hegemonik erkeklik, 1980'lerin başından itibaren erkeklerin kadınları nasıl tahakküm altına aldığını açıklayabilmek adına toplumsal cinsiyet çalışmalarında sıklıkla kullanılan bir kavram olarak kullanılmaya başlanmıştır (Jewkes ve diğerleri, 2015: 112). Hegemonik erkeklik terimi, erkeklikler teorisi içerisinde erkekliğin inşasını araştırmak, erkekliğin koşullarını sorgulamak, elde etmiş oldukları ayrıcalığın nasıl inşa edildiğini ortaya koymak ve mevcut üstünlüğün hangi bedellerin ödenerek kazanıldığını incelemek amacıyla ortaya çıkan feminist teorinin bir ürünüdür (Mula, 2015: 204). En basit tanımı ile ataerkil toplum yapısının bir sonucu olarak ortaya çıkan ve oluşturmuş olduğu cinsiyete dayalı rol ve pratikler sayesinde erkeğin egemen, kadının ise bağımlı konuma tabii kılınmasını garanti eden cinsiyetçi bir sistem olarak tanımlanmaktadır (Mula, 2015: 204). Yine başka bir tanıma göre ise tarihsel süreç içerisinde nereden elde ettiği belli olmayan meşru bir güç ile toplum içerisindeki iktidarı elinde bulunduran erkeklerce oluşturulmuş,

kadınlar ile diğer kategorilerde yer alan ikincil konumdaki erkekler üzerinden anlam kazanan ve onları tahakkümü altında tutmayı amaçlayan bir erkeklik türü olarak ele alınmaktadır (Özdemir, 2019b: 95). Dolayısı ile en geniş anlamıyla hegemonik erkeklik; hegemon olmak ile ilişkilendirilmiş ve topluma, kültüre, coğrafyaya, zamana ve mekâna göre değişen bir takım özelliklere sahip bir grup erkeğin ikna kabiliyetleri ve diğer toplumsal cinsiyet mekanizmaları sayesinde, ikincil konumda gördükleri diğer erkekleri ve kadınları, onların rızaları ve içsel olarak oluşturdukları görünmez bir manevi baskı ile kontrol altında tutmalarına dayanan bir sistem olarak tanımlanmaktadır (Yavuz, 2014: 112). Yani özetle hegemonik olmak erkeğin gücü elinde bulundurması ile ilişkilendirilmiş bir kavram olup; başarılı olmak, güvenilir olmak, yetenekli olmak ve kontrolü elinde bulundurmak gibi özellikleri içerisine almaktadır. Aynı zamanda elinde bulundurmuş olduğu güç sayesinde toplumdaki diğer erkekler ve kadınlar üzerinde otorite kurabilen erkekler hegemonik erkek olarak karşımıza çıkmaktadır (Kimmel, 2005: 30).

Hegemonik erkeklik esas olarak kadınların tahakkümüne yönelik ortaya atılan ve sosyal sınıfı geleneksel olarak ikiye ayıran bir toplumsal cinsiyet sistemini besliyor gibi görünse de, benzer şekilde alt sınıflardan erkeklere karşı da uygulanan bir tahakküm olarak karşımıza çıkmaktadır (Messerschmidt, 2018: 9). Toplum içerisinde büyük çoğunluğu erkekler tarafından yönetilen ve kadının dışlandığı kurum ve mekanizmalar erkeklik ile ilişkili norm ve uygulamaları bir yandan ortaya çıkarırken, diğer yandan gün ve gün bu norm ve uygulamaları yeniden üreterek hegemonik erkeklik rolleri olarak karşımıza çıkarmaktadır. Aile, iş hayatı, din, eğitim, evlilik, siyaset gibi birçok alanda görünmez bir şekilde uygulanan kurallar sayesinde belirli bir grup erkek toplum içerisinde baskın hale getirilmektedir. Dolayısı ile hegemonik erkekliğin asıl arka planında kültürel normları destekleyen güçlü sosyal kurumların yer aldığı ifade edilmektedir (Connell, 1995: 211-213).

Yaklaşık otuz yıl önce Connell tarafından geliştirilen hegemonik erkeklik kavramı, erkeklik çalışmaları içerisinde özellikle ele almış olduğu konular açısından bu alanın mihenk taşı oluşturmaktadır. Eşitsiz cinsiyet ilişkilerinin erkekler ve kadınlar, erkeklik rolleri ve kadınlık rolleri ve erkeklerin kendi aralarındaki eşitsiz ilişkiler içerisinde nasıl meşrulaştırıldığını ele alması açısından bu kavrama erkeklik literatüründe sıklıkla atıfta bulunmaktadır (Messerschmidt, 2018: 9). Hegemonya kavramı üzerinden hareketle yola çıktığı kuramında toplumun ideal olarak dayatmış

olduğu hegemonik erkeklik sınıfının, diğer erkeklik kategorileri ve kadınlar üzerinde tahakküm kurmasına olanak tanıyan bir sistem olduğundan bahseden Connell, bu erkekliklerin sadece farklılaştırılmadıklarını aynı zamanda birbirlerine de karşı olduklarını savunmaktadır. Bu çalışmasında Connell erkekleri oluşturdukları güç yapısı içerisinde hegemonik normdan uzaklaşmalarına göre hiyerarşik olarak eşitsiz bir şekilde sınıflandırdığı ve hegemonik, işbirlikçi, marjinal ve madun erkeklikler olarak kategorize ettiği bir model oluşturmuş ve bu model içerisinde erkeklik kategorilerini sabit özellikler gösteren karakterler olarak değil, değişen güç ilişkileri içerisinde belirli durumlarda üretilen bir erkeklik konfigürasyonu olarak sunmuştur (Connell, 1995: 80-81).

Connell'ın vurgusunu yapmış olduğu hegemonik erkeklik toplum içerisindeki en üstün itibara sahip erkeklik olarak işaret edilirken bu erkeklerin, elde etmiş oldukları güç sayısal üstünlüklerinden kaynaklı değil, çoğunluk durumundaki diğer erkeklerin ve tüm kadınların bu durumu kabullenmeleri ile alakalı normatif bir durumdur (Connell, 2005: 27). Toplum gözünde ideal erkek statüsüne erişebilmek ve bu statüyü koruyabilmek için, hegemonik erkeklerin sosyal ilişkilerde ve iş yaşantısında hem kadınlar, hem de diğer erkekler üzerinde belirli bir duruş ve otoriteye sahip olmaları ve toplumsal ihtiyaçlara göre bu hegemonik özelliklerini sürekli güncellemeleri gerekmektedir (Murphy, 2004: 26). Dolayısı ile hegemonik erkeklik sadece toplum içerisindeki bir grubun iktidarı elde etmesi ile değil, aynı zamanda elde edilen bu gücün devam ettirilmesi ve tahakküm altında bulunan grupların bu duruma ikna edilmesi ile de alakalı bir durumdur (Özarslan, 2015: 122).

Burada ki ilginç bir nokta ise bir grup hegemonik erkeğin üstünlüğüne dayanan bu ataerkil sistemin, ikincil konumdaki diğer erkeklerin ve tüm kadınların rızasına dayanarak kendini meşru kılmasıdır. Yani hegemonik erkekler elde ettikleri gücü diğer gruplar üzerinde sürdürdükleri iktidar çekişmeleri ile değil, bu iktidarı elde etmek için oluşturdukları toplumsal üstünlük sağlayan mekanizmalar sayesinde sürdürebilmektedirler (Connell, 1995: 76). Bu modelin baskın konumunda bulunan hegemonik erkekler sosyal, kültürel ve toplumsal değişimlere yön verirken, kadınları ve diğer grupları ise oluşturmuş oldukları toplumsal cinsiyet mekanizmaları sayesinde kontrol altında tutabilmektedirler. Diğer yandan ise hegemonik erkekler, ikincilleştirilmiş erkeklikler üzerinde elde ettikleri üstünlük sayesinde kendi konumları ve kimlikleri hakkında anlamlar ortaya koyabilmekte ve erkekliğin

ölçütünü oluşturmaktadırlar (Aboim, 2010: 2-3). Yani elde etmiş oldukları ideal erkek kalıplarını erkekliğin dışlamış olduğu kavramlar üzerinden üretmekte ve bunu diğer erkeklik kategorilerine dayatmaktadırlar. Üstelik bunu yaparken hegemonik erkeklerin ortaya atmış oldukları bu heteroseksist ve cinsiyetçi düzen projesi, arkasına saklanmış oldukları ulusal güvenlik, ailenin kutsal değerleri, dinin korunması, bireylerin özgürlüğü, ekonomik ve bilimsel ilerleme gibi kavramlar sayesinde görünmez bir şekilde işlemekte ve elde edilen para, iktidar, itibar, emir verme yetkisi gibi maddi ve manevi güç unsurlarını içeren ataerkil pay sayesinde toplumdaki erkeklerin büyük çoğunluğu tarafından destek görmektedir (Connell, 1995: 213).

Hegemonik erkekliğin inşasındaki temel unsurlardan bir diğeri ise heteroseksüelliktir ve hegemonik erkeklik, kadınlığın dışlanması kadar eşcinselliğin dışlanmasına da vurgu yapmaktadır (Jewkes ve diğeri, 2015: 113). Bu yönü ile hegemonik erkekliğin kendisini güçlü kılmak için kullandığı heteroseksizm ve ırkçılık gibi mekanizmaların yanında homofobik söylem de güçlü bir silah olarak karşımıza çıkmaktadır (Yürek ve Balcı Karaboğa, 2018: 957). Hegemonik erkeklik, her şeyden önce farklı cinsel kimlik ve yönelim türlerinden farklılaşmayı ve onlara karşı mesafe almayı gerektirmektedir. Katıksız ve sorunsuz bir erkekliğin sergilenebilmesi için, erkekliğin karşıtlarının net bir biçimde ortaya konulması gerekmektedir. Dolayısıyla katılık, güçlülük, dayanıklılık, fiziksel yeterlilik, duygusuzluk gibi belirli sınırlar içerisine oturtulan hegemonik erkeklik belli bir iktidarı elde etmek ve sürdürmek adına toplum tarafından kurgulanmaktadır (Sezer Şanlı, 2019: 292).

Sosyalleşme sürecinde erkekler arasında ortaya çıkan farklı kategoriler ve özellikle bu kategoriler içerisinde bulunan eşcinsel erkeklerin dışlanması ve tahakküm altında tutulması hegemonik erkekliğin temel konularının başında gelmektedir. Buna ek olarak hegemonik erkeklerin diğer erkekler üzerinde denetleyici bir rol üstlenmesi hegemonik erkeklik tartışmalarını sürekli kılan bir başka konu olarak karşımıza çıkmaktadır (Messerschmidt, 2018: 35).

Hegemonik erkeklik üzerinden yapılan bir diğer vurgu ise aynı toplum içerisinde farklı özellikler üzerinden tanımlanan birden çok hegemonik erkeklik tanımının bulunmasıdır (Connell, 2005: 127). Birçok toplumda hegemonik erkekler çok az bir kesimi oluştururken, birçok toplumda ise hegemonik erkeklik aslında o

toplumun ideal olarak görmüş olduğu erkeklik özelliklerinin toplamını ifade etmektedir. Dolayısı ile hegemonik erkeklik toplumsal olarak iktidarı elinde bulunduran bir erkeklik imajı olarak birçok güç sahibi erkeğin tamamına sahip olmadığı belirli özellikleri barındıran bir kavram olarak ele alınmalıdır (Yürek ve Balcı Karaboğa, 2018: 958).

Hegemonik erkeklik iktidarı elinde bulunduran erkeklerin dâhil etme ve dışlama işlevleri etrafında oluşturduğu, cinsiyet eşitsizliğini örgütleyen, erkek hiyerarşisi, kimliği ve idealleri arasındaki etkileşime dayalı bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır (Jewkes ve diğerleri, 2015). Bu perspektiften baktığımızda erkeklikler karşımıza çoğul ve sınıflı bir ayrım içerisinde çıkmakta ve o topluma ilişkin ideal normlar üzerinden farklı konumlar içerisinde kategorize edilmektedir. Elleriinde bulunan bu gücü kaybetmemek adına hegemonik erkeklerin daima toplumsal değişikliklere açık bir şekilde güçlerini revize etmeleri ve bu değişikliklere ayak uydurmaları gerekmektedir.

Her ne kadar farklı kültür ve coğrafyalarda farklı şekiller alıyor ise de, hegemonik erkekliğin bazı değişmeyen özellikleri vardır. Bunlar genellikle heteroseksüellik, agresif olmak, kadınsı olmamak, para kazanıyor olmak, beyaz olmak, baba olmak, koca olmak, sağlıklı olmak ve engelli olmamak gibi özellikler olarak sıralanabilir (Mula, 2015: 206). Kimmel’in çalışmasında ise hegemonik erkeklerin taşıması gereken özellikler dört ana başlık altında toplanmıştır. Birincisi; “kadın gibi olmamak”: kadına ait tüm davranış ve hareket biçimleri dışlanmıştır. İkincisi; “büyük teker olmak”: erkekliğin güç, zenginlik ve statü ile ölçüldüğü ve daha fazlasına sahip olmanın güçlü olmakla ilişkilendirildiği durumdur. Üçüncüsü ise “kaya gibi sert olmak”: erkekliğin her zaman duygularını kontrol altında tutması gerektiği, kriz durumlarında sakin ve sağlam durması gerektiğini vurgulamaktadır. Son olarak ise “herkese gününü göstermek”: yani erkekliğin cesaret ve meydan okuma ile ilişkilendirilerek, erkeklerin her zaman cesur, agresif ve risk almaya hazır olduğunu ifade etmektedir. Bu özelliklerin tümüne sahip olabilmek hegemonik erkeklik statüsüne yükselebilenin olmazsa olmaz koşulları olarak sunulmuştur (Kimmel, 2005: 30-31).

Türkiye’de hegemonik erkeklik üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde ise yine bir takım ortak hegemon özellikler ön plana çıkmaktadır. Sancar’ın belirtmiş olduğu “erkeklik haritasında, siyahların erkekliği, maço erkeklik, gay erkekliği, orta

sınıf erkekliği gibi farklı erkeklikleri dışlayarak” oluşturulan hegemonik erkeklik kavramının taşıdığı genel özellikler; “genç, şehirli, beyaz, heteroseksüel, bir işi olan, belirli ölçüde dindar, spor dallarının en azından birisinde başarılı ve fiziki gücü yüksek” olarak sıralanmıştır (Sancar, 2008: 30-31). Hegemon erkek tanımlamasını Türkiye üzerinden yorumlayan bir diğer alan çalışmasında, Selek’in tespit etmiş olduğu özellikler ise;

Güçlü, sert ve başarılı görünmeyi bilen, duygularını belli etmeyen, diğer yandan oturmasını kalmasını bilen, ağırbaşlı ve sert mizaçlı olan, güvenilir ve dürüst, vücut ölçüleri bakımından yakışıklılık niteliklerini taşıyan, oruç tutmak ve cumaya gitmek gibi dini vazifelerini yerine getiren, yeri gelince dövmesini de, sevmesini de bilen erkek şeklinde sıralanmıştır (Selek, 2018: 127).

Selek’in çalışmasındaki erkeklik aşamaları olarak sayılan özellikleri genişleten Barutçu; aynı zamanda Türkiye’deki hegemonik erkeklik özelliklerini de erkeklerin yaşamış olduğu bu süreçlerle ilişkilendirerek; “sünnet olmuş, heteroseksüel, aktif bir cinsel hayatı olan, askerliğini tamamlamış, tam zamanlı iş sahibi, evli, baba olmuş ve mümkünse ilk çocuğu erkek doğmuş erkekler” üzerinden tanımlamıştır (Barutçu, 2013: 15).

İdeal erkeklik özellikleri toplum içerisindeki iktidarını sürdürmeye çalışan hegemonik erkekler tarafından korunmaya çalışılmakta, ancak diğer yandan bu idealize durum bazı erkeklere cazip gelmemekle birlikte, birçok farklı erkekliği de dışlamaktadır. Diğer yandan ise sürekli değişen küresel kültür ve teknolojiye bağlı olarak hegemonik erkeklik kavramı da sürekli bir değişim içerisine girmektedir (Cenk Özbay, sayfa 191). Dolayısı ile Connell’in kuramında belirtmiş olduğu hegemonik erkeklik, mutlak bir egemenlik ya da değişmez özellikleri taşımak anlamına gelmediği için yerinden edilemeyecek bir güç olarak görülmemelidir (Cengiz ve diğerleri, 2004: 55).

Erkeklik sınıflandırmasına geçmeden önce, Connell’in Erkeklikler kuramında erkeklik tanımının ve bu kategorileri belirlerken dikkat etmiş olduğu yedi önemli hususun açıklanması önem arz etmektedir. Bu hususların ilki farklı kültür ve zamana göre erkeklik kavramının değiştiği ve hatta aynı kültür ve zaman içerisinde farklı erkeklik tanımlarının ortaya çıkabileceğine ilişkin çoklu erkeklik kavramına ilişkin görüştür. İkinci olarak öne sürdüğü görüş ise bu farklı erkeklik kategorileri içerisinde bir hiyerarşinin olduğunu öne süren hegemonya görüşüdür. Bu hegemonya içerisinde baskın olan bir hegemonik grup vardır ve erkekliğe ilişkin güç ilişkileri bu grupça yönetilmektedir. Ayrıca bu grup çoğunluğu oluşturmak zorunda değildir. Üçüncü

olarak öne sürülen görüş ise erkekliğin sadece bireyler tarafından değil, bazı kurum, kuruluş, mekanizma ve kitle iletişim araçları aracılığıyla hayata geçirilip, her gün yeniden üretildiğine ilişkin görüştür. Dördüncü görüş ise erkeklerin bedenlerine ilişkin deneyimleri, zevkleri ve kırılganlıklarının erkekliğin ifadesini değiştireceğine ilişkin erkekliğin sabit bedensel kalıpları içermediğine ilişkin görüştür. Beşinci görüş ise erkekliğin bir sosyalleşme sonucu ortaya çıktığını savunan sosyal inşa süreci görüşüdür. Altıncı görüş ise erkekliklerin homojen olmadığı ve her an değişen çıkar çatışmalarına göre erkeklik gruplarının bölünebileceğine ilişkin görüştür. Son olarak yedinci görüş ise erkekliklerin sabit olmadıkları ve her an değişime açık dinamik unsurlar olduklarına ilişkin görüştür (Ingeborg ve diğerleri, 2000: 24-25).

Her ne kadar insanlar kendilerinin çok karmaşık ve diğer insanlardan üstün canlılar olduğunu düşünüyor olsalar da, aslında insan genetik ve sosyal açıdan diğer canlılarla çok fazla benzerlik taşımaktadır. İnsanlarda olduğu gibi birçok canlının da basitçe yaşam amacı hayatta kalmak ve türün devamlılığını sağlamaktır. Tabi ki bunun birinci koşulu da, yaşamış olduğu habitatta tercih edilen konumunda olmak ve soyun devamında rol almaktır. Hegemon olmak sadece insan türüne özgü bir nitelik olmamakla birlikte doğadaki canlılar izlendiğinde, tüm canlıların soyunun ya da hayatının devam etmesi için hegemon konuma geçmeye çalıştığı özelliklere sahip canlılar gözlemlenmektedir. Her canlı doğumu ile birlikte çevresel etmenler sayesinde nasıl hayatta kalacağını ve egemen olacağını keşfetmekte ve bu keşif yeni şartlar altında sürekli olarak değişebilmektedir. Örneğin doğaya döndüğümüzde tavus kuşlarının gösterişli renkli tüylere sahip olan erkekleri türün devamlılığını sağlarken, geyik türlerinin çoğunda uzun ve gösterişli boynuzlara sahip olan erkekler tercih edilen konumundadır. Ancak her canlı türünde güzel ve estetik olan egemen konumda değildir, tıpkı deniz fillerinde olduğu gibi bazen gaddar, çirkin ve kendi yavrularını öldürecek derecede bencil olan erkeklerde doğal yaşamlarında hegemon konumda olabilmektedir. Öyle ki bu canlıların birçok türünde hegemon konumda olmayan erkekler hiçbir çiftleşme faaliyetinde bulunamazken, hegemon konumdaki erkekler genellikle türün devamını sağlamaktadır. Ancak şartların normal olduğu dönemlerde, çevresel bir değişiklik meydana gelmedikçe hegemon olma şartı tüm canlılar için idealize edilmiştir ve bu özelliklere sahip olan erkek, dişi cins tarafından tercih edilen konumdadır.

Mesela Afrika'daki dul kuşları üzerinde yapılan bir deneyde, dişi dul kuşlarının erkek eşlerini seçerken en uzun kuyruğa sahip olan erkekleri tercih ettikleri ve bu habitatta kuyruğu en uzun olan erkeklerin hegemon konumda olduklarını gözlemleyen bilim adamları, bir kısım uzun kuyruklu erkek dul kuşunun kuyruğunu kısaltıp, diğer yandan kısa kuyruklu dul kuşlarının kuyruklarını ise suni tüylerle uzatmışlar ve ilginç bir şekilde bu kuşların habitata hâkim olmaya başladıklarını ve dişi dul kuşları tarafından üreme amacıyla tercih edildiklerini görmüşlerdir. Dolayısı ile dışarıdan yapay bir müdahale ile habitattaki iktidar güçler el değiştirmekte ve yeni nesiller kısa kuyruklu dul kuşlarının genleri üzerinden devam etmektedir. Bu yapay yollardan gerçekleşen müdahale bazen doğada meydana gelen çevresel faktörlere bağlı olarak da kendini gösterebilmektedir. Örneğin Afrika'da yapılan bir gözlem sonucu, o habitatta uzun ve çatalı boynuzlara sahip erkek geyiklerin hegemon konumda olmasına rağmen, boynuzları görece kısa olan erkek geyiklerin üreme faaliyetlerinden dışlandığı ve aralarındaki kavgalarda daha zayıf konuma düştükleri ve dezavantajlı oldukları görülmüştür. Ancak habitatta meydana gelen bitki örtüsü değişikliğine bağlı olarak uzayan ağaç dalları ve çalılıkların uzun boynuzlu erkek geyikleri dezavantajlı konuma düşürdükleri ve diğer av hayvanlarınca kolayca avlanmalarına sebep olduğu görülmüştür. Bu çevresel değişiklik bir süre sonra habitat içerisindeki üreme faaliyetlerinin kısa boynuzlu erkekler tarafından ele geçirilmesine ve bu erkeklerin gen aktarımı sayesinde yeni nesil erkeklerin de daha kısa boynuzlu oldukları görülmüştür.

Aynı şekilde toplum içerisinde yer alan bazı mekanizmalar aracılığıyla idealize edilen erkeklik kalıpları tercih edilen konumuna getirilerek, her geçen gün yeniden üretilmekte ve o hegemon grubun iktidarı yapay güçler tarafından sürdürülmektedir. Tıpkı Afrika'daki dul kuşlarında olduğu gibi, baskın özellik bu kuşların atalarında büyük başa, renkli gövdeye, uzun bir ibriğe, ya da güzel bir sese sahip olmak olabileceği gibi, uzun kuyruğa sahip olmak olarak tercih edilmiş ve bu habitatta bulunan üyelerce nesilden nesile aktarılmıştır. Dolayısı ile toplum içerisinde ideal olarak kabul edilmiş erkeklik normları da, farklı özellikler üzerinden tanımlanarak hegemonik erkeklik yapı bozumuna uğratılabilir ve toplum içerisindeki toplumsal cinsiyet eşitsizliğine sebebiyet veren ön yargılar ortadan kaldırılarak farklı erkeklik kategorilerinin iktidarda pay sahibi olabileceği bir toplumsal yapıya geçişten bahsedilebilir (Sykes, 2017: 101-105).

1.2.4.2. Farklı Erkeklikler

Ataerkil toplumlar aile, okul, devlet, kitle iletişim araçları gibi mekanizmalar ile idealize etmiş oldukları hegemonik erkeklik kalıpları ile erkekleri belirli bir kimlik içerisine sokmaya çalışırken, bu ideal özelliklerin dışındaki özelliklere sahip erkekleri görmezden gelerek, başka türlü erkeklik mümkün değilmiş algısı yaratmaya çalışır (Sığın ve Canatan, 2018: 167). Toplumsal cinsiyetin kadınlık ve erkeklik rolleri üzerinden inşa edilmesini cinsiyetten tamamen bağımsız bir olgu olarak kabul edersek, beden cinsiyet ilişkisinden kurtulmuş erkeklikleri de toplumsal cinsiyet olgusu içerisinde farklı erkekler olarak erkeklik çalışmalarına dâhil etmemiz gerekmektedir (Çakı ve Kızıltepe, 2017: 51). Bu sebeple erkeklik çalışmalarının temel amacı toplum tarafından idealize edilmiş tek tip erkeklikten ziyade farklı anlamlar barındıran erkekliklerin de tanımlanarak, toplum içerisinde var olmalarını sağlamaktır (Horzum, 2018: 87).

Hegemonik erkeklik teorisinde sadece kadın ve erkek arasındaki tahakküm söz konusu olmamakla birlikte, bu tahakkümün özneleri konumunda sadece kadınlar yer almamaktadır. Etnik, dini, sınıfsal, mesleki, demografik ve cinsel yönelime bağlı birçok sebepten dolayı toplum içerisinde bazı erkeklerin bağımlı konumda, bazılarının ise baskın konumda olduğu bir hiyerarşik ilişki söz konusu olabilmektedir (Öztürk, 2011). Connell'in çalışmasının ve alandaki erkeklik çalışmalarının büyük bir bölümünü, ancak toplumun küçük bir bölümünü oluşturan ve ataerkil toplum yapısının erkeğe getirmiş olduğu nimetlerin büyük bir kısmına sahip olan hegemonik erkeklik karşısında; bu erkek egemen toplumsal yapıyı koruyan ve hegemonik erkekliğin iktidarını sağlamlaştıran farklı erkeklik kategorileri de bulunmaktadır. Bu erkeklik türlerinden madun erkeklik kategorisinde yer alan cinsel yönelimi farklı erkekler dışındaki diğer tüm erkeklik kategorileri toplumdaki kadının ikincilleştirilmesi üzerinde rol oynamakta ve hegemonik erkekler kadar olmasa da, ataerkil sistemin getirmiş olduğu güçten pay alarak kadınlar üzerinde kurulmuş olan tahakkümü sürdürmeye destek olmaktadır (Bozok, 2009a: 434). Dolayısı ile hegemonik erkeklikler kadar, toplumdaki bu ataerkil yapıyı şekillendiren ve bu yapının devam etmesine katkı sağlayan işbirlikçi erkeklikler, madun erkeklikler ve marjinal erkeklikler kategorilerinde bulunan farklı erkeklerin de erkeklik çalışmaları içerisine dahil edilmesi gerekmektedir.

1.2.4.2.1. İşbirlikçi Erkeklikler

Connell'ın kuramında ortaya koymuş olduğu ve aslında toplumda azınlık konumunda bulunan hegemonik erkekleri destekleyen, onların iktidarı elinde tutmasını sağlayan ve bir gün kendilerinin de hegemonik erkeklik kategorisine yükseleceğine inanmış işbirlikçi erkekler toplumun büyük çoğunluğunu oluşturmakta ve erkeklik hiyerarşisinde ikinci sırada yer almaktadırlar (Connell, 2005: 79). Bu kategoride bulunan erkeklerin ataerkil yapının getirmiş olduğu nimetlerden yararlanma payı hegemonik erkeklerin hemen ardından gelmekte ve bu erkekler kendilerine düşen payı kadınların ikincilleştirilmesinde oynadıkları müdahil olmama rolü sayesinde kazanmaktadırlar (Özdemir, 2009b: 95). İşbirlikçi olmak deyimi bir şeyin içerisinde aktif olarak yer almamasına rağmen o şeyin nimetlerinden yararlanmak anlamında kullanılmakta ve hegemonik erkekleri destekler nitelikte olan ataerkil düzene seyirci kalan erkekleri ifade etmek için kullanılmaktadır (Ohana ve Titley, 2009: 41). Ataerkil yapının ön cephesindeki askerleri konumundaki hegemonik erkeklerin arkasında destekçi kuvvetler olarak bulunan işbirlikçi erkekler; komutanları konumundaki hegemonik erkeklerin oluşturmuş oldukları yapı ve kurallara doğrudan itaat ederek, bu dayatmalardan sapmalar gösteren erkekleri dışlama ve cezalandırma yöntemi sürekli kontrol altında tutarak hegemonik düzeni devam ettirme gayreti içerisinde olan erkeklerden oluşmaktadır (Aboim, 2010: 3).

Ataerkil sistemde işbirlikçi erkekler, hegemonik erkeklerin bulunmak zorunda oldukları ateş hattında bulunmamalarına rağmen, yine de sisteme doğrudan meydan okuyan eşcinsel ya da profeminist erkeklerle kıyaslandığında belirli bir gücü elinde tutan ve toplumsal cinsiyet rollerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynayan aktif özneler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Dolayısı ile belirlemiş oldukları ideal erkeklik kalıpları ve dışlamış oldukları erkeklik özellikleri sebebiyle erkekliğin çoğul bir görüntüye ulaşmasında önemli aktörler olarak yer alırlar. Bu yüzden de hegemonik erkekliğin sınırlarını çizen ve kimlerin bu kategoride yer alıp kimlerin toplumdan dışlanacağını belirleyen de yine bu grup içerisinde yer alan erkeklerdir (Aboim, 2010: 3).

İşbirlikçi erkeklikler; eril fantezileri odağına alarak kadının ikincilleştirildiği erkek eğlence dünyasına katılma, kadınsı ve eşcinsel erkekleri alay konusu etme, alt

sınıflardaki erkeklerin agresif davranışlarını ve şiddetini görmezden gelme, eril dillerini ve küfürlerini duymazdan gelme ve erkeklerin kadınlar üzerinde kurduğu iktidardan yararlanma gibi hegemonik erkekliğin ayrımcılık davranışlarına ortaklık ettikleri için suç ortağı erkeklikler olarak da anılmaktadırlar (Eşitti, 2016: 63).

Hegemonik erkekliğin yaşatılması ve ataerkil düzenin korunarak kadın üzerindeki tahakkümün sürdürülmesi için uğraşan işbirlikçi erkekler, bu yardımları ve ortaklıkları sayesinde ataerkil paydan ikinci en büyük dilimi ataerkil hisse olarak almaktadırlar.

İşbirlikçi erkekler zaman içerisinde ortaya çıkmış olan eve ekmek getiren ve heteroseksüel erkeğin hegemon olduğu toplum yapısı içerisinde vermiş oldukları tavizler sebebi ile ikincil konuma düşmüş erkeklik sınıfıdır ve bu yapısı ile homojen bir tanım içerisindeki hegemon erkeklik tanımından sapmalar göstermiş ve egemen kültürel sembollerden uzak olan erkeklik kategorisidir. Diğer yandan toplumdaki en büyük kesimi oluşturmaları sebebi ile taraf değiştirip, feminist mücadele içerisindeki kadının ikincilliği ve ezilmişliği karşısında yer almaları halinde toplumsal cinsiyet yapısını alt üst edebilecek en önemli erkeklik kategorilerinin başında gelmektedirler. (Bozok, 2009a) Dolayısı ile toplumsal değişime ayak uydurabildikleri ve ataerkil sistemin eşitsizlikleri ile mücadele eden tarafa geçtiklerinde, hegemonik erkekliği altüst edebilecek en fazla güce sahip olan erkeklik türüdür.

1.2.4.2.2. Marjinal Erkekler

Marjinal erkeklik sınıfı, ırk, etnisite, engellilik, mahkûmiyet, gibi çeşitli sebeplerle, ataerkil toplumun iktidar yapısından dışlanan ve bu iktidarın getirmiş olduğu ataerkil paydan diğer erkeklere kıyasla daha az faydalanan erkeklik kategorisidir (Özdemir, 2009: 95). Bulunmuş oldukları toplumsal cinsiyet konumu gereği, toplum içerisindeki birçok alanda hegemonik ve işbirlikçi erkeklere göre dezavantajlı konumdadırlar (Çelik, 2016: 5). Her ne kadar birçok çalışmada madun erkeklerden hiyerarşik olarak yukarıda gözüktüyor olsalar da, bazı durumlarda zamana ve mekâna bağlı olarak madun erkeklere kıyasla bile daha dezavantajlı konuma düştükleri de olmaktadır (Aboim, 2010: 44). Marjinal erkekliğin ataerkil paydan faydalanması için iktidarı elinde bulunduran hegemonik erkekliğin iznine ihtiyacı vardır. Bu sebeple yeri geldiğinde kadınların ve eşcinsellerin

ikincilleştirilmesi amacıyla toplumsal cinsiyet konularında ataerkil yapının güçlendirilmesi için hegemonik erkeklikleri desteklemeleri gerekmektedir. Marjinal erkekler her ne kadar diğer erkeklikler kadar eril güçlere ve erkeklik potansiyeline sahip görülmeseler bile, toplum içerisinde zaman zaman ya da kısmen bu potansiyeli göstermelerine rağmen yine de günün sonunda ataerkil paydan yararlanabilmek adına hegemonik normlara bağlılıklarını belirtmek zorundadırlar (Özkök, 2019: 20).

Marjinalite aslında kişinin taşıdığı olduğu karakteristik özelliklerine vurgu yapan bir kavram olmasına rağmen, Connell'ın Kuramı içerisinde marjinalite kavramı daha çok çevresel koşullardan kaynaklanan ve bir sosyalleşme süreci sonunda ortaya çıkan farklılıklara odaklanmaktadır. Dolayısıyla ile ataerkil düzen içerisinde kurulan iktidarın siyasi, sosyal ve ekonomik olarak uzağında kalan erkekler belirli hegemonik normlardan uzaklaştıkları için marjinal erkeklik kategorisine itilmektedirler (Connell, 2005). Toplum tarafından idealize edilen erkeklik özelliklerinin dışında kalan her erkek aslında dışlanmaya maruz kalmakta ve marjinalleştirilme tehlikesi ile yüz yüze kalmaktadır. Dolayısıyla ile bu erkekler ataerkinin üzerine yüklemiş olduğu erkeklik rollerini yerine getiremeyeceği düşüncesi ile ataerkil paydan yararlanamamakta ve ataerkil özgürlük alanının dışına çıkmaktadırlar (Tekke, 2021: 69).

Marjinal erkeklikler ortaya çıkmış olduğu dönemde ırk, etnisite, sınıf farklılıkları gibi dönemin önemli sorunları üzerinden tanımlanmış olsa da; çağın değişen koşulları ve erkekliklerin ortaya çıktığı kültür ve toplum yapıları göz önüne alındığında birçok farklı özellik marjinalite kapsamı içerisine alınabilmektedir. Amerika'daki marjinal erkeklikleri düşündüğümüzde, siyahiler, Araplar, Asyalılar, Müslümanlar, işçi sınıfı gibi din, etnisite ve sınıf üzerinden ikincil konuma itilmiş erkeklikler söz konusu olur iken; Türkiye'de ise Müslüman olmayanlar, göçmenler, etnik azınlıklar marjinal erkeklikler kategorisinde değerlendirilebilir (Öztürk, A., 2011: 47). Ancak bu din, dil, ırk, etnisite ve sınıfa dayalı marjinalleştirme durumu yaşanan topluma, bulunan bölgeye, zamana ve mekâna göre değişebilmektedir. Burada marjinalite konusunda önemli olan nokta yaşanan toplumdaki iktidarı kimlerin elinde tuttuğuyla alakalı bir durumdur (Connell, 2005: 47). Dolayısıyla ile hegemonik erkeklikler o toplum içerisinde toplum içerisinde kimlerin marjinal erkeklik kategorisinde yer alacağına karar verme potansiyeline sahiptirler. Örneğin Türkiye düşünüldüğünde, Kürt kökenli bir erkek karadeniz bölgesinde dışlanmaya

maruz kalıp marjinalleştirilirken; doğu anadolu bölgesinde ise batıdan gelen bir erkek ideal erkeklik vasıflarını taşımadığı gerekçesi ile marjinal erkeklik kapsamı içerisinde görülebilmektedir. Diğer yandan marjinalleştirme sadece din ırk, sınıf gibi ayrımlar üzerinden değil, bazen fiziksel ya da psikolojik engelliliklere sahip olmak olarak ta karşımıza çıkabilir. Yine kişinin eğitim düzeyinin düşük olması, yoksulluk, işsizlik, alkol ya da uyuşturucu bağımlısı olmak gibi birçok farklı durum marjinal erkeklik kategorileri içerisinde yer alma sebebi olarak karşımıza çıkabilir (Tekke, 2021: 69).

1.2.4.2.3. Madun Erkekler

Özellikle Erkeklikler Teorisi içerisinde marjinallik ve madunluk sürekli birbirine karıştırılan kavramlar olarak gözüktüğü de, Connell çalışması içerisinde cinsiyet yönünden ikincil konuma itilen erkeklerin madun erkekler; ırk, etnisite, sınıf gibi diğer ayrımlar ile ikincil konuma itilen erkeklerin ise marjinal erkekler kategorisi içerisinde değerlendirilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Daha önce bahsetmiş olduğumuz sınıflı yapı içerisinde ortaya çıkan etnik köken, ırk, din gibi ayrımcılık türlerinden ziyade cinsiyet kategorileri sebebiyle farklılık gösteren erkekleri ifade etmek amacı ile kullanılan madun erkekler, toplumsal sınıflandırma içerisinde erkekler arasında en alt konumda yer almaktadırlar.

Erkeklik çalışmasını hegemonya kavramı ile birleştiren ve toplumdaki erkeklik kategorilerini bu hegemonya içerisindeki hiyerarşi, tahakküm ve madunluk ilişkileri üzerinden açıklayan Connell, ataerkil sistemin hüküm sürdüğü bu yenedünya düzeni içerisinde erkeklerin kadınların üzerinde kurmuş olduğu tahakküm kadar, heteroseksüel erkeklerin eşcinsel erkekler üzerinde dayatmış olduğu madunluk üzerine de vurgu yapmaktadır (Connell, 2005: 77-79). İnsanların biyolojik olarak dünyaya gelişlerinin nihai amacının yaşamın devam ettirilmesi açısından üreme olduğunu öne süren biyolojik cinsiyet görüşleri altında heteroseksüellik, doğal ve normal olarak kabul edilirken; eşcinsellik ise bu amaçtan sapıldığı varsayısı ile anormal olarak kabul edilmiştir. Dolayısı ile toplumsal dayatmanın bir sonucu olarak toplum; *“kadın, kadın gibi; erkek ise erkek gibi olmalıdır”* görüşü altında eşcinselleri heteroseksüel kalıplar içerisine oturtmaya çalışmaktadır (Bingöl, 2014: 109).

Toplum içerisindeki kişilere sahip oldukları cinsel kimlikler üzerinden azınlık statüsünün kazandırılması zorlu ve uzun bir süreç içerisinde hukuk, dil, siyaset, din gibi araçlar vasıtası ile sağlandığı ve heteroseksüel kadın ve erkek dışındaki tüm cinsel yönelimlerin toplumsal yapının ve iktidarın dışına itildiği belirtilmektedir (Buttler, 2014a: 32). Bu kutupsallaşma içerisinde nasıl ataerkil sistem kadını ikincil ve alt konuma düşüren bir düzen oluşturmuş ise, heteroseksist sistem içerisinde de eşcinsellerin ikincil ve alt konumda kabul edildiği bir toplumsal mekanizma ortaya çıkmıştır (Haywood ve Ghail, 2003: 136). Eşcinsel erkeklerin heteronormatif toplum düzeni içerisinde yer alan iki kutuplu cinsiyet hiyerarşisindeki erkeklik kalıplarına uymayı; onları toplum gözünde sapkın durumuna düşürmekte ve toplumun kendilerine sunmuş olduğu cinsiyet kalıpları yerine kendi belirledikleri cinsiyet kimliklerini tercih etmeleri nedeniyle eşcinsellik ikincil konumda yer alan bir erkeklik kategorisi olarak toplum içerisinde kendine yer bulmaktadır. Toplumun tamamına yayılmış halde bulunan hegemonik erkeklik ve kurmuş olduğu tahakkümün karşısında madunluk ilişkilerinin bulunduğu ve eşcinsel erkeklerin birçok noktada hegemonik olan erkeklere bağlı kılındığı vurgulanmaktadır. Bu bağımlılığın tıpkı toplumun kadın üyelerinde olduğu gibi diğer erkeklere kıyasla daha fazla olmasından dolayı madun erkeklik, tabi kılınan erkeklik olarak da adlandırılmaktadır (Tekke, 2021: 69).

Madun erkeklikler, heteroseksüellik dışındaki cinsel yönelimlere sahip erkekleri ifade etmek için kullanılırken, bireyin cinsel yönelimleri, cinsel kimlik tercihleri ya da toplumsal cinsiyet rollerinin karşısında durma eğilimleri bu kategoride yer almalarını sağlayan etkenlerdir (Tekke, 2021: 69). Cinsel yönelim açısından farklılığın yanında, kadınla ilişkilendirilen toplumsal cinsiyet rollerinin benimsenmesi ya da erkek ile ilişkilendirilmiş rol ve özelliklerin dışına çıkılması da, ataerkil toplumlarda dışlanma ve madunluk sebebi olarak karşımıza çıkabilmektedir; dahası bu dışlama ve madunlaştırma, bazen maddi ve fiziksel müdahalelere kadar uzamaktadır (Sığın ve Canatan, 2018: 168). Örneğin çocukken futbol oynamaktan hoşlanmayıp, daha çok kız arkadaşlarıyla vakit geçiren erkek çocuklar akranları tarafından dışlanmakta ve “kız gibi olmakla” nitelendirilip, daha çok küçük yaşlarda madunlukla tanışmaktadırlar. Diğer yandan lise çağlarında kavga etmekten hoşlanmadığı için tartışmalardan uzaklaşmak isteyen erkekler, “karı gibi kaçmakla” damgalanıp yine bir madunluk kategorisine itilmektedir. Bir başka örnekte ise daha

çok kadın ile ilişkilendirilmiş bir toplumsal cinsiyet rolü olan ev işi yapan erkekler, “kılıbık olarak nitelendirilmekte” ve toplum tarafından yine madun erkek dışlamasına maruz kalabilmektedir. Dolayısı ile her ne kadar bireyin madun erkeklik kategorisinde yer alması için aklımıza direkt eşcinsellik durumu geliyor olsa da; sadece eşcinsel erkeklerin madun erkeklik kategorisinde yer aldığını söylemek yanlış olur. Erkeklerin, erkeklığe atfedilen toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıp yargılarına karşı çıkmaları sebebiyle, kimliklerine yaftalanan “yumuşak, kılıbık, güçsüz, hanım evladı, hanım köylü, ana kuzusu gibi nitelendirmelerle karşılaşması da madunlaştırma örnekleri olarak karşımıza çıkabilmektedir.” Bunun sebebi, eşcinsel olmasa bile bu sıfatların takıldığı erkeğin kurgulanan ataerkil hiyerarşi içerisinde yine en alt basamakta yer alıyor olmasıdır (Tekke, 2021: 70).

Ancak her ne kadar eşcinsel erkeklerin yanı sıra heteroseksüel erkeklerde madun erkeklik özelliği gösteriyor olsalar da, bir erkek ne kadar kadınsı özelliğe sahipse, erkeklik hiyerarşinin o kadar alt kısmına itilmektedir (Mula, 2015: 205). Erkek eşcinselliği erkeklığın bir ihlali olduğu gibi, aynı zamanda erkeklerin yıkılmaz gücünün bir istisnasıdır. Diğer yandan eşcinsellik sayıca çok fazla erkeğin coşkuyla peşinden koştuğu ve erkeklığe yönelik ironik bir erkeklik kıyımıdır. Bu yönüyle eşcinsellik günden güne erkeklığı kemiren ve toplumsal cinsiyet düzenini zayıflatan bir paradoks olarak karşımıza çıkmaktadır (Haywood ve Ghail, 2003: 136-137). Dolayısı ile son zamanlarda eşcinsel erkeklerin kolektif örgütlenmesi ve LGBTİ hareketin elde etmiş olduğu kazanımlar cinsiyet ilişkilerinin yapısı içinde erkeklerin ve erkeklığın sosyolojik ve kültürel anlamlarını istikrarsızlaştırmada toplumsal cinsiyet politikalarının en dinamik unsurlarından birisi haline gelmiştir. Madun erkekler ya da eşcinsel kimlikler olarak karşımıza çıkan cinsiyetçi rollerle ilişkilendirilmiş bu erkekler toplum içerisinde kendilerini görünür kılarak, kabul ettirerek, heteronormatif düzenin dayatmış olduğu kalıp ve önyargıları yıkarak, heteroseksist cinselliği bozguna uğratmakta; dahası iktidar ilişkilerine yapmış oldukları darbe ile toplum içerisinde bir erkeklik krizi yaratarak hegemonik erkeklik hiyerarşisini tehdit edebilmektedirler (Öztürk, A., 2011: 47).

1.2.4. Erkekliğin İnşası Ve Öğrenilen Erkeklik

“Bütün hayatını başkalarının kendisine öğrettiği gibi yaşadı adam. Son nefesinde fark etti ki ölümü bildiği gibi olacaktı, tıpkı doğumu gibi.” ERDAL DEMİRKIRAN (Demirkıran, 2003: 45)

Erkekler kimliklerini oluştururken her şeyden önce iktidardan nemalanmalarını sağlayabilecekleri güçlü bir erkeklik profili çizmek zorundadırlar. Ortaya koyulan bu profil toplum tarafından idealize edilen erkek tipine yaklaştıkça, bu erkekler toplumda üst tabakalara yükselirken, diğer yandan idealize tipi onaylamayan erkekler toplum tarafından dışlanma ve ikincil konuma düşme tehlikesi ile karşı karşıya kalırlar (Barutçu, 2013: 2). Toplum içerisinde idealleştirilmeye çalışılan tek tip erkekliğin imkânsızlığından hareketle, bu çabanın zamana ve mekâna göre sabitlenmesi mümkün olmayan bir özneliliği sabitlemeye ve devinim içerisinde olmayan bir marka yaratmaya çalışıldığını, bunda ideal erkekliğin istikrarsız doğası olarak karşımıza çıktığını ifade etmektedir (Horzum, 2018: 87).

Erkeklik erkeklerin farkında olmadan içselleştirdikleri ve hayatlarının her alanında tekrar ettikleri uzun bir süreç içerisinde yavaş yavaş öğrenilen pratikleri içermektedir. Bu pratikler; “yürümekten kadeh tutmaya, çeşitli hareket biçimlerinden, parmak kaldırmaya, laf atmaktan, direksiyon tutmaya, konuşmaktan omuz atmaya uzanan bir aralıkta değişiklik gösterir” (Cengiz ve diğerleri, 2004: 57).

Hiçbir erkek, egemen erkeklik normlarına doğuştan sahip olamamaktadır. Erkeklik inşası, bir erkeğin çocukluğundan itibaren başlayıp, hayatının sonuna kadar devam eden bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır (Barutçu, 2013: 6). Rol Öğrenme Teorileri olarak ortaya atılan sosyalleşme kuramına göre, çocuklar toplumsal cinsiyet rollerini kendilerine rol model aldıkları özellikle ebeveynler, öğretmenler, arkadaşlar, kardeşler ve yakın çevredeki yetişkinler aracılığı ile öğrenip içselleştirmektedirler. Dolayısı ile erkek ya da kız çocukların toplumsal cinsiyet yol haritaları daha küçük yaşta ebeveynleri tarafından oluşturulmalı ve temel yönlendirmelerle desteklenmelidir (Ohana ve Titley, 2009: 35).

Erkek çocuklarının erkekliğe adım atarken izlemiş olduğu süreçler hep bir ayrılık ve ispat etme durumunu göstermektedir. Toplumdaki statü ve nimetlerden yararlanabilmenin bir gereği olarak, erkeklik sürekli olarak ispatlanması gereken ve sosyal durumlara göre değişkenlik gösteren bir durum iken kadınlık ise daha sabit ve

kanıtlanması gerekmeyen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Sakallı ve Türkoğlu, 2019: 19). Dolayısı ile erkeklik sonu gelmeyen bir kanıtlama çabasıdır, erkeklik her kanıtlandığında yeni bir kanıtlama sürecinin içerisine girmektedir. Buna göre erkeklerin, bazen başka insanlarla ya da nesnelerle olan ilişkisi, bazen sergilemiş oldukları bir davranış, yapmaları gereken bir eylem, ya da içinde bulundukları mekân onların erkekliklerinin sınındığı ve ispatlandığı olgular olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Erkeklik kadınlığın aksine ataerkil toplumlarda bir veri olarak değil, uğruna mücadele verilerek kazanılan ve her an kaybetme tehlikesi olduğu için asla elde edilemeyen bir statü olarak görülmekte ve sürekli bir ispatlamayı gerektirdiği için erkek üzerinde kaygı oluşturan, bazen de erkeklik krizine kadar uzanan toplumsal bir olgudur (Kandiyotti, 2011: 82). Kadınlar ise daha alt statüde bulunan kadınlıklarını ispatlama çabası içerisine girmezler; ancak erkeklerin yaşamış olduğu yeterince erkek olup olmadığını sorgulamasına dayanan erkeklik krizinin ötesinde, kadınların depresyonları, hayal kırıklıkları ve öfkeleri tamamen kadın olmaları ve dışlanmalarından kaynaklanan ikincil statüleri sebebiyle görmezden gelinmektedir (Kimmel, 2005: 32)

Erkeklik toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak toplum içerisinde belli aşamalardan geçilerek öğrenilen süreçler bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır. erkek dilini öğrenme, kadınsı davranışlardan kaçınma, bazı kültürlerde sünnet olma, ilk cinsel deneyim, erkekliğin tanımlandığı kimi alanlarda bulunma, her daim güçlü ve kontrol sahibi olarak diğerlerinin sorumluluklarını alma, gücü ve cesareti sergileme yönünde her türlü girişimde bulunma bu dönüm noktalarından bazılarını oluşturmaktadır (Çelik, 2016: 2). Özellikle Türk toplumu içerisinde kadınlıktan daha üstün bir kimlik olarak görülen erkeklik temel olarak; sünnet, cinsellik, askerlik, iş sahibi olma ve evlilik gibi aşamalardan geçilerek elde edilen bir süreç olarak ifade edilmekte ve aksi halde kişinin toplum tarafından maddi ve manevi dışlamalara maruz kalması söz konusu olabilmektedir (Selek, 2018: 19).

Toplumdaki diğer erkekler tarafında sürekli izlenen ve kontrol altında olan erkekler onların toplumsal onaylarını alabilmek adına devamlı bir kendini kanıtlama çabası içerisindeyler. Bu erkekliği kanıtlama çabası cinsiyetçi toplum yapısının hem bir sonucu, hem de bu yapının devam etmesini sağlayan temel dayanaklardan birisidir (Kimmel, 2013: 97). Erkeklik yolunda ilerlemek zorunda olan erkekler

herhangi bir başarısızlıkla karşılaştıklarında, onların rol modelleri konumundaki daha büyük erkekler tarafından yönlendirilerek ve toplumdaki diğer kadınlarca bu yönlendirmeler pekiştirilerek bireyler toplumca istenen doğru erkeklik kalıbı içerisine sokulmaya çalışılırlar (Çelik, 2016: 4). Yani Bourdieu'nun da vurgulamış olduğu toplumdaki erkeklik oyunu içerisinde erkekler en çok diğer erkeklerle rekabet halindedirler; erkekler tarafından onaylanmak, diğer erkekler üzerinde iktidar sahibi olabilmek ve toplum içerisindeki erkek hiyerarşisinde üst sıralarda yer alabilmek adına sürekli bir erkeklik ispatı içerisine girmek zorundayken, kadınlar ise toplum içerisinde bu erkeklik oyunu oynanırken tribünlerde izleyici konumunda yer alarak, onların takipçisi ve destekçisi konumunda hep nesnel konumdadırlar (Bourdieu, 2014: 70).

İnsan hayatı içerisinde öğrenme süreçlerinde birçok faktör önemli rol oynamaktadır (Özdemir, 2019b: 99). Bandura tarafından geliştirilen Sosyal öğrenme kuramına göre, toplumsal cinsiyet rolleri ve cinsiyet farklılıkları diğer insanların davranışlarının gözlenmesi, taklit etme, pekiştirme ve ceza aracılığıyla öğrenilmektedir. Her ne kadar cinsiyet rollerinin öğrenilmesi konusunda aynı cinsiyetten kişilerin davranışlarının dikkate alınması söz konusu olsa da, karşı tarafın yapmadıkları üzerinden de bir toplumsal cinsiyet inşası söz konusudur (Dökmen, 2009: 60-61). Birey topluma karışmaya başlamasından itibaren, önce ailesinden, sonra çevresinden gördükleri ve edindiği bilgilerle kendisine toplum içerisinde bir yer edinmeye çalışır. Elde etmeye çalıştığı bu konum üzerinde biyolojik cinsiyetine uygun olarak edinmiş olduğu kimlik ve üstlendiği toplumsal cinsiyet rolleri de belirleyici öneme sahiptir. Egemen bir grubun ve kültürün kurallarına bağlı olarak şekillendirilmeye çalışılan bu kimlik elde etme süreci bireyin hayatındaki en zorlu mücadelelerinden birisi haline gelmektedir (Barutçu, 2013: 1). Belirli bir öğrenme süreci sonucunda elde edilen toplumsal cinsiyet çeşitli kanallar yoluyla kültürel ve sosyal bir süreç olarak ortaya çıkar.

Cinsiyet Rolü Teorisine göre erkeklik aile, okul, kamusal alan ve kitle iletişim araçları gibi kurum ve mekanizmaların geliştirmiş oldukları ideal kalıplar içerisinde kişilerin sosyalleşerek öğrendikleri ve toplum içerisinde nasıl davranmaları gerektiğini gösteren rollerin toplamını içeren karmaşık bir süreçtir (Ingeborg ve diğerleri, 2000: 23). Erkeklik ve kadınlık rollerinin öğrenilmesi ilk olarak aile içerisinde başlamakta, anne, baba ve kardeşler bu sürecin ilk kanalını

oluşturmaktadır. Erkeklik inşa sürecinde baba ve erkek kardeşler önemli rol modeller olmakla birlikte, anne ve kız kardeşler erkeğin nasıl olmaması gerektiği konusunda bilgi vermektedir. Lakin bu farklı öğrenme kanalları tek tip bir erkekliği öğretmektedir o tip erkeklik de geleneksel algıdaki hegemonik erkekliktir (Özdemir, 2019b: 99).

Öte yandan sürekli gelişen teknolojiler, küreselleşme, medya ve sosyal medyanın hayatımızdaki rolü ve değişen aile ve kültürel yapılar sebebi ile erkeklik algısının babanın kontrolünden çıkıp aileden daha bağımsız yapılar, bağlamlar ve mekânlar içerisinde inşa edildiğini savunan görüşlerde bulunmaktadır (Sancar, 2008: 159). Bireyin sosyalleşmeye başlamasıyla sokak devreye girmekte ve bireyin toplumsal cinsiyetini şekillendirmeye devam etmektedir. Bu süreçte okul ve akran ilişkileri içerisinde cinsiyete ilişkin ortaklıklar ve farklılıklar öğrenilmekte ve yeni cinsiyet davranışları ve rolleri keşfedilmektedir. Daha sonraki süreçte ise erkekler aile dışındaki dünyada yani sokakta mahalle abilerinden sosyal ortamlarda nasıl davranmaları ve erkeklik kimliğini neye göre oluşturmaları gerektiği öğrenmektedirler (Özdemir, 2019b: 105). Erkeklerin sosyalleşmesinde ve erkekliğin yeniden üretilmesinde oldukça önemli bir yeri olan bu mekânların erkekler tarafından gidilmesi bir gereklilik ve zorunluluk halini almıştır. Bu tıpkı bir erkeğin evi geçindirmek gibi yapması beklenen, yapılmaması anormal karşılanan hatta erkeğin dışlanmasına neden olan bir rutin halini almıştır. Kadınlar ise erkek homososyalliğinin yaşandığı bu mekânlardan tamamıyla dışlanmaktadır (Alkum, 2018: 40).

1.2.5. Erkekliği Ortaya Çıkaran Toplumsal Mekanizmalar

İnsanlar dünyaya gelmelerinden çok önce toplum tarafından ortaya atılan değer ve anlamlar içerisine doğmakta ve bu toplumsal kurallara ayak uydurdukları sürece toplum tarafından kabul görmektedirler. Bireylerin sosyalizasyonunu içeren bu süreç içerisinde çocukluktan itibaren kişilerden uymaları beklenen erkeklik ve kadınlık normlarına, rollerine, davranış ve hareketlerine ne ölçüde ayak uydurdukları sınanarak, toplumsal düzenin kalıp yargıları içerisinde erkek ve kadın inşaları oluşturulmaktadır (Ohana ve Titley, 2009: 34). Ataerkil toplumlar içerisinde erkekliğin ve kadınlığın sınırları net bir şekilde çizilmiştir. Bu sınırlar içerisinde

kadın ve erkeğin ne yapıp edecekleri, uğraşları, meslekleri ve hatta ait oldukları düşünülen alanlar da ayrıştırılmıştır. Bu düzen içerisinde kadın özel alana hapsedilmişken, erkek ise kamusal alanda kabul gören bir kimlik oluşturma ve erkekliğini inşa etme mücadelesi içerisine girmektedir (Özdemir, 2019b: 104). Erkeğin kadından üstün olduğu fikrine dayanan toplumlarda, erkeğe ve kadına atfedilen toplumsal cinsiyet değerleri, erken yaşlardan itibaren insanların bilinçaltına yerleştirilmeye çalışılır ve bireyler tarafından bu yargılar genellikle doğal olduğu düşüncesi ile içselleştirilerek herhangi bir sorgulama yapılmaksızın bir cinsiyet kimliği oluşturulmaya çalışılır (Eşitti, 2016: 60-61).

Connell'ın üzerinde durmuş olduğu yapısalcı cinsiyet kuramına göre toplum içerisindeki cinsiyet rolleri ve önyargılarını oluşturan bir küresel cinsiyet düzeni bulunmaktadır. Bu düzen içerisinde kadınların erkeğe bağımlı olarak tutulmasını öngören ve egemen kültürün destekçisi konumunda bulunan birçok toplumsal kurum ve mekanizma rol oynamaktadır (Özbay, 2013: 186). Gündelik hayat içerisinde en temel gereksinimlerin karşılandığı ve vazgeçilmez konumda olan bu mekanizmalar bireylerin sosyalleşmesi ve toplumsal cinsiyetin oluşturulması aşamasında başat aktörler olarak rol oynarlar. Bu cinsiyetlendirme mekanizmaları çoğu zaman birbirinin devamı ve tamamlayıcısı olarak iktidarın elinde bulundurduğu egemenliği ve cinsiyet rejimini ayakta tutarlar.

Bu mekanizmalar kişisel deneyime özgü olarak benliğe, dünyaya, tarihe, aile ve topluma ilişkin olarak ortak bir hafıza ve belli bir bağlılık geliştirirken, aynı zamanda insanların kültürel, sosyal ve duygusal paylaşımlarını içeren bir ilişkiler bütünü ortaya çıkarırlar (Çakı ve Kızıltepe, 2017: 177). Toplumsal cinsiyet rollerinin üretildiği ve koruma altına alındığı kurumların başında aile ve ataerkil yapı içerisinde ortaya çıkan gelenek ve görenekler gelmektedir (Bingöl, 2014: 109). Kadının tüm dünya genelinde baskı altına alınıp, ikincilleştirildiği bu küresel cinsiyet düzeni içerisinde erkeğin bu üstünlüğünü koruyabilmek adına ataerkil toplumlar bazı kurumlar aracılığıyla düzenlemeler yapmaktadırlar. Toplum içerisinde cinsiyet rejimleri olarak karşımıza çıkan okul, aile, sokak, devlet, ordu, siyaset, ekonomi, medya, din gibi kurum ve yapılar (Özbay, 2013: 186); çocuk oyunları, okul takımları, spor oluşumları, arkadaş grupları, askerlik, evlilik, aile ortamı, kahvehane ortamı, iş alanları, particilik gibi düzenlemeler aracılığı ile toplumdaki kadın ve

erkekleri ayrıştırarak, cinsiyet kalıpları üzerinden onları belirli sosyal kimlikler içerisine oturtmaya çalışmaktadırlar (Selek, 2018: 9-10).

Kamusal alan kamu iktidarının meşrulaştırıldığı ve toplumsal kuralların öğrenildiği yerler olarak tanımlanırken aile ve yakın arkadaş çevresinden daha bağımsız kişilerle sosyalleşerek oluşturulmaya başlayan erkekliğin özel alandan kamusal alana taşınması erkekliğin inşasında önemli bir adımı oluşturmaktadır. Habermas'a göre bu kamusal alana çıkış aileden bağımsız hareket edebilmeyi ifade eden güçlü bir duruş şekli olduğundan erken yaşta gerçekleşmesi o derece önemlidir (Tutal, 2014: 152). Kamusal mekânlarda gündeme gelen konuşmalar, tartışmalar ve iletişim ağları modern siyasi kamunun oluşmasını sağlarken, oluşan ortam içerisinde de çeşitli erkeklik tutum ve davranışları öğrenilmektedir. (Aytaç, 2005: 21)

Kamusal alan içinde yer alan mekânlar; coğrafyaya, kültüre, dine, sosyokültürel seviyeye göre çeşitlilik gösterebilmektedir. Kent söz konusu olduğunda kişilerin sosyalizasyonu üzerinde etkili olan mekânlar; sinema, tiyatro, bar, birahane, lokaller, sosyal kulüp gibi yerler olarak karşımıza çıkarken; daha küçük köy yerleri ve mahalleler söz konusu olduğunda çarşı ve çarşıyla özdeş hale gelen dükkânlar, bedesten, cami, hamam ve hanlar gibi mekânlar kültürel ilişkiler sisteminin oluşturulmasında önemli yer oynamaktadır (Aytaç, 2005: 21-25).

Kamusal alandaki sosyalizasyonu sağlayan mekânların çoğu erkeğe ait konumda olsa da, erkeklerle özdeşleşmiş, erkeklik kimliklerinin kazanıldığı, erkekler arası ilişkilerin ve hiyerarşilerin oluşturulduğu, erkeklere neyin uygun olup, neyin yakışsız olduğunun öğretildiği bazı homo sosyal mekânlar bulunmaktadır. Bunların birçoğunda kadın mekândan tamamen dışlanırken, bazılarında ise kadın ve erkek farklı rolleri icra eder ve roller asla birbirine karışmaz. Örneğin; erkekler hamamı, mahalle kahvehaneleri futbol stadyumları, at yarışı hipodromları, erkek yatılı okulları, yurtları, soyunma odaları, camiler, askeri kışlalar, kamyoncu durakları, eşcinsel barları, gibi homo sosyal mekânlardan kadın tamamen dışlanırken; pavyon, randevu evi, striptiz kulübü gibi erkeklere hizmet sunmak için bulunan mekânlarda ise kadın belirli rolleri icra etmek için orada bulunabilmektedir (Özbay, 2013: 192).

1.3. ERKEKLİK MEKÂNI OLARAK KAHVEHANELER

1.3.1. Kahvenin Tarihsel Yolculuğu

Severim kahvehaneleri. Bir ihtiyar gözlüğünü takmıştır. Ötekisi elinden bir türlü gazeteyi bırakmayana içerlemektedir. İki yaşlı başlı adam, çocuk gibi oturmuş, domino oynamaktadır. Üç kişi hiç aklınıza bile gelmeyen bir siyasal düşünceyi tartışmaktadır. Sonra birdenbire hiç ummadığınız birinin karaborsayı nasıl ortadan kaldıracığımı anlatışına dalarsınız. Düşünceleri önce size gülünç gelir. Sonra: Hani hiç de yanlış değil, dersiniz. Ardından yakında bir kurşunkalem sıkıntısının baş göstereceği üzerine bir hava sarıverir kıraathaneyi. Kurşunkalemin sahiden ortadan kalkıvereceğine kesinlikle inanmış bir halde kıraathaneyi bırakırsınız. SAİT FAİK ABASIYANIK (Birsel, 2014: 23)

Geçmiş bin yıldan fazlaya dayanan kahvenin kökeni anavatanı olan Habeşistan'a kadar uzanmaktadır. "Habeşistan'da kahve ağaçlarının bollukla bulunduğu bölgeye "kaffa" denildiği ve kahve isminin de Afrika kökenli bir kelime olup" bu isimden geldiği belirtilmektedir (Şahbaz, 2007: 4). Diğer bir görüşe göre ise, kelime olarak kökeninin Arapçadan geldiği ve şarabın iştah kesme özelliği ile kahvenin uyku isteğini azaltma özelliğinin özdeşleştirilerek "aşağılamak, istek kesmek anlamına gelen "kahva" kelimesinin kullanıldığı" belirtilmektedir (Özkök, 2019: 29) Kahve kelimesinin kökenine dair bir diğer ihtimal ise "güç, kuvvet, zindelik vermesi bağlamında 'kuvve' kelimesinden türediğine" dairdir (Hattox, 1998: 17).

Doğu ve batı kaynaklarında, İslam'ın şarabı ve siyah inci olarak adlandırılan kahvenin ortaya çıkışı ile ilgili birçok rivayet söz konusu olsa da, bu rivayetlerin ortak noktası kahvenin Yemen'den geldiği ve sufi tarikatlarına bağlanması yönünde birleşmektedir (Hattox, 1998: 11). Kâtip Çelebinin anlattığı rivayete göre, Yemen dağında yaşayan dervişler kiraz ağacına benzeyen bu ağacın meyvelerini koparıp yer, bazen de kaynatıp suyunu içerlermiş. Dervişlerin yaz aylarında sıcakta serinlemelerini sağlayan kahve, aynı zamanda hem şehvetlerini azaltıyor, hem de dinç kalmalarını sağlıyormuş. Daha sonra Yemen'de sofiler ve şeyhlerce öğrenilerek ibadetlerinde kullanılan ve yaygınlaşan kahve buradan da tüm dünyaya yayılmıştır (Birsel, 2014: 10). Diğer bir rivayet ise, Habeşistanlı çobanların koyun ve deve sürülerini otlatmaya gittiklerinde, kısa boylu kahve ağaçlarının meyvelerini yiyen hayvanların fazla enerjik olduklarını ve hiç uyumadıklarını fark etmeleri ile kendileri de bu meyvelerden tatmaya başlamış ve aynı etkileri görmüşler. Daha sonra bu

obanlar meyveden Arap Őeyhine ve keŐiŐilerine sz etmeye karar vermiŐler, onların da kahvenin uyarıcı yanını fark etmeleri üzerine özellikle ibadetleri sırasında dinçlik verdiği için kahve din adamları arasında hızla yayılmaya başlamıştır (Şahbaz, 2007: 6; Aytaç, 2005: 16). Önceleri ibadetlerini kolaylaŐtırdıĐı için sofuların zikir ayinlerinde birbirleri ile paylaştıkları kahve, daha sonra gündelik hayatlarının da bir parçası haline gelerek sohbet ya da misafirlikleri sırasında birbirlerine ikram ettikleri bir nesneye dönüşmüştür. İkramların baş tacı olması sebebiyle de ülkelerini ziyaret eden tüccarlara sunulan kahve, bu sayede komşu ülkelere de hızla yayılmaya başlamıştır (Hattox, 1998: 23-67).

İlk zamanlarda Habeşistan halkı tarafından ekmek yapımında kullanılan kahvenin meyvesi kurutularak öğütülür ve daha sonra piŐirilerek bazı malzemelerle karıŐtırılıp somun haline getirilirmiŐ. Uzun bir süre ekmek niyetine tüketilen kahve, Habeşistan'dan Arabistan'a yayılarak burada da bir müddet ekmek yapımında kullanılmış, ancak tadı çok acı olduğu için Araplar tarafından beĐenilmemiŐ ve daha sonraları, karın doyurmaktan ziyade ehli keyiflerine daha düşkün olan Araplarca su ile karıŐtırılarak günümüzdeki kullanımına ulaşmış ve iilmek sureti ile tüketilmeye başlanmıştır (nver, 1962: 41). Müslümanlar arasında kahvenin hızla yayılmasını sağlayan bir diğer rivayet ise ölümcül bir hastalığa yakalanan Hz. Muhammed'in rüyasında Cebrail tarafından getirilen kahveyi içerek iyileŐtiĐine ilişkin sylentilerdir. Bu dönemde Őarap ve alkollü içeceklerin haram sayılması sebebiyle bir peygamber sünneti olarak tüketilen kahvenin Müslüman coğrafiyalarda hızlıca yayılması mümkün olmuştur (Heise, 2001: 18). Bir diğer dini rivayete göre ise, Hz. Süleyman zamanında bir kasabada yaşayan insanlar çaresiz bir hastalığa yakalanırlar ve kendisinden medet umarlar. Cebrail aracılığı ile kendisine bir kahve verilir ve onu piŐirerek bir içecek hazırlaması söylenir. Bu içecekten içen tüm hastaların iyileŐtiĐi görülür. Ancak hastalık tekrar etmediği için, kahve yüzyıllar boyunca kullanılmaz ve unutulur, ardından 16. yüzyılda tekrardan ortaya çıkar ve yeniden kullanımı yaygınlaŐır (Hattox, 1998: 10).

Kahve neredeyse yüzyıla yakın bir süre sadece Arabistan yarımadasında Araplar tarafından tüketilmiŐ, daha sonra yapılan ticaret ziyaretleri sırasında Suriye, Mısır, İran, Hindistan gibi ülkelerde yayılmaya başlamış ve serbest bir Şekilde ticareti yapılan, ticareti sayesinde kısa sürede çok ilgi gören bir tüketim maddesi haline dönüşmüştür (Tutal, 2014: 153). Kahveye olan ilginin günden güne artması ile

ünü kendi coğrafyasını aşmaya başlamış ve 1540 yıllarında, Kanuni Sultan Süleyman Döneminde gemilerle İstanbul'a getirilmiştir (Birsel, 2014: 11). Her ne kadar Yemen'i fethettiği için kahvenin Kanuni Sultan Süleyman zamanında ülkeye getirildiği düşünülse de, birçok kaynakta kahvenin Mısır seferinden sonra yaklaşık 1520'li yıllarda I. Selim Döneminde İstanbul'a getirildiğine ilişkin bilgiler yer almaktadır (Şahbaz, 2007: 10). İpek yolu ticaretinin çok fazla geliştiği bir dönemde kahve gibi değer atfedilen bir maddenin tüccarlarca İstanbul'a getirilmesinin 1540'lı yıllara kadar ötelenmesi pek mümkün gözükmemektedir. Diğer bir tarihsel referans ise yine I. Selim zamanında 1517 yılında kahvenin Osmanlı devleti sınırları içerisine girdiğine yönelik kayıtlardır (Heise, 2001: 21). Osmanlının kahve ile tanışmasına yönelik farklı kaynaklarda farklı tarihler referans edilse de, yaygınlık kazanmasına dair ortak 16. Yüzyılın ortalarında olduğuna ilişkindir. Başta saray mutfağı olmak üzere ilmiye sınıfı, tekkeler ve üst sınıf zenginlerin günlük hayatında yer edinen kahve ikram ve sohbet sofralarının başkahramanı olmaya başlamıştır. Kahvenin Avrupa ile tanışması ise Osmanlı'nın tüccarları, Avrupa'daki büyükelçiler ve Osmanlıdaki Avrupalı büyükelçiler sayesinde olmuştur. İtalyan büyükelçisi 1620 yılındaki İstanbul ziyaretinden sonra çuvalarla ülkesine kahve götürmüş, Paris büyükelçisi Süleyman Ağa ve Viyana büyükelçisi Mehmet Ağa yaklaşık 1650'li yıllarda kahveyi Avrupa ülkeleri ile tanıştırmış ve daha sonrasında da kahve bütün Avrupa'ya yayılmıştır (Şahbaz, 2007: 10; Birsel, 2014: 11). Ancak kahvenin Avrupa'da tam anlamı ile yerleşmesi Viyana Kuşatmasından sonra geri çekilen Osmanlı ordusunun, savaş saflarında yaklaşık 500 çuval kahve bırakması ve Osmanlı- Avusturya arasında tercümanlık yapan ve daha önce kahvenin tadını bilen Kolschitzky isimli bir Avusturyalı devlet adamının başarılarından dolayı savaş ganimeti olarak bu kahveleri alıp Viyana'da Kaffehaus isminde ilk kahvehaneyi açması ile olmuştur (Şahbaz, 2007: 11). Daha sonra 17. Yüzyılın ortalarından itibaren İspanyollar tarafından Amerika kıtasına götürülen kahve burada da müdavimleri tarafından kabul görmüş ve yeni kıtada da hızla tüketilen bir madde haline gelmiştir (Ünver, 1962: 41). Keyif vermesi, enerjik kılması ve uykuyu azaltması sebebiyle sonraları çok fazla ilgi görmeye başlayan kahve 16. Yüzyıl ortalarında Arabistan yarımadasından İstanbul'a ve nihayetinde tüm dünyaya yayılmaya başlamıştır. (Aytaç , 2005: 16)

1.3.2. Kahveden Kahvehaneye: Mekânsal Olarak Kahvehaneler

Kahvenin varlığına ilişkin ibareler bizi daha eski dönemlere götürüyor olsa da, kahve içilen mekânsal yerler olarak kahvehanelerin ortaya çıkışı 16. Yüzyılın başlarını işaret etmektedir. Keşfedildiği Arap yarımadasından Avrupa'ya doğru ilerleyen kahve, ulaştığı şehirlerde de büyük bir üne kavuşmuş ve oralarda kahvehanelerin kurulmasına vesile olmuştur. Başlangıçta elit kesimlerin tüketim maddesi olarak anılan kahve, günden güne her kesim tarafından tüketilmeye ve dolayısı ile de her kesime hitap eden kahvehanelerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Arık, 2009: 168). Bu yüzden de kahvenin bu kadar çok tüketilmesinin en önemli sonucu olarak o zamana kadar hiç bilinmeyen bir kurumun, kahvehanelerin ortaya çıkarak köy, kasaba ve şehirlerde tüm toplumsal hayatı etkilemesi olmuştur (Hattox, 1998: 65). İlk kahvehanelerin nerede açıldığına dair net bir bilgi olmamakla birlikte, üstü kapalı bir şekilde 1511 yılında Mekke'de ortaya çıkan olaylarda kahvenin bağımlılık yapması sebebiyle içilmesinin ve insanların bir araya gelip keyif yaptıkları meyhane benzeri kahve içilen yerlerin kapatılmasına yönelik yasaklar, 1511 yılından önce insanların bir araya gelerek kahve içtikleri mekânların varlığına işaret etmektedir. Buradaki ilk kahvehanelerin cami kenarlarında kurulduğu ve namaz saatlerini bekleyen eşrafın bu süre zarfında buralarda kahve içip sohbet ettikleri rivayet edilmektedir. Yine aynı dönemde Şam, Kahire, Halep gibi Arap şehirlerinde de kahvehanelerin ortaya çıktığını belgeler nitelikte olaylar yaşanmıştır (Hattox, 1998: 26-68; Tural, 2014: 153).

İlk kahvehaneler Arap yarımadasında ortaya çıkmış olsa da, kahve ve kahvehanelerin asıl büyük bir üne kavuşması ve dünyaya yayılması kahvenin İstanbul'a gelmesi ve İstanbul'da açılan kahvehaneler sayesinde olmuştur. Kanuni Sultan Süleyman devrinde Hacca giden hacılar tarafından buradaki ilk kahvehanelere ilişkin bilgiler elde edilmiş olsa da, bunların İstanbul'da açılmaları 16. Yüzyılın ortalarını bulmuştur (Ünver, 1962: 44). Ünlü tarihçi İbrahim Efendi'nin namı değer Peçevi'nin aktardığına göre İstanbul'da ilk kahvehanelerin açılması 1555 tarihini işaret etmektedir. Tahtakale Limanına yapılan kahve ticaretinden dolayı kahvenin satışına arttırabilmek amacıyla “Tahtakale civarında Halep'ten gelen Hâkim ve Şam'dan gelen Şems isminde iki Arap İstanbul'daki ilk kahvehane dükkânlarını açmışlardır” (Birsal, 2014: 11). Kahve ticaretinin o yıllarda çok kar getirmesi sebebi

ile kahvehanelerin kahve satışını arttıracakı düşüncesi bu tüccarları mekânsal anlamda arayışlara itmiştir (Özkoçak, 2010: 19). Bir başka rivayet ise 1884 tarihinde yayınlanan sıhhat mecmuasında Dr. Land isimli bir Alman araştırmacının İstanbul'daki ilk kahvehanenin 1551 yılında açıldığına yönelik makalesidir (Ünver, 1962: 44). Ancak Literatürdeki birçok görüş ilk kahvehanelerin Hâkim ve Şems tarafından 1554-1555 yıllarında açılıp, bu şahısların çok kısa sürede zengin olup ülkelerine geri döndüklerine yöneliktir (Birsell, 2014: 11; Hattox, 1998: 67; Ünver, 1962: 44). O dönemin ticaret hacmi ve burada bulunan erkek nüfusunun yoğunluğu düşünüldüğünde, Arap tüccarlarca kahvehanelerin ilk açıldığı yer olarak Tahtakale'nin seçilmiş olması da tesadüf değildir (Özkoçak, 2010: 20). Doğu toplumlarında açılan kahvehanelerin aksine İstanbul'da açılan kahvehanelerin ticaret ile ilişkilendirilmesi ve özellikle ticaretin yapıldığı bölgelerde yoğunlaşması bu kahvehaneleri diğer doğu ülkelerinde açılan kahvehanelerden ayırmakta ve batı ülkelerini etkileme yönünde kahvenin Osmanlı devleti ile özdeşleşmesini sağlamaktadır (Aytaç, 2005: 18).

Kelime anlamı olarak “kahve ve hane sözcüklerinin birleşmesinden oluşan, başlangıçta kahve içilen yer, mekân” anlamında (Yağbasan ve Ustakara, 2008: 235). kahve evi mahlasında kullanılan kahvehaneler daha sonra yaşanan zamanın koşullarına göre anlam değişikliğine de uğramış ve zamanın şartlarına göre farklı isimlerle anıldığı gibi, farklı işlevlerde üstlenmiştir. Çalışmamızda farklı dönemler içerisinde ortaya çıkan ve birbirinden bazı yönleri ile farklılık gösteren kahvehaneler, kahve evleri, çay ocakları, çay evleri, kıraathaneler, göstermiş oldukları ortak özellikler ve en önemlisi de sadece erkeklere ait homososyal mekânlar olmaları sebebiyle kahvehane şemsiye kavramı içerisinde ele alınmıştır. Genellikle ev dışında boş vakit geçirme pratiği amacıyla gidilen yerler olarak tanımlanmış olsalar da, kahvehaneler erkeklerin kimi zaman ayaküstü uğrayabilecekleri, kimi zamansa ansızın çıkagelen arkadaşlarını misafir ettikleri, ikinci bir kapı ama her zaman erkeğe ait bir mekân olarak karşımıza çıkmaktadır (Hülya Arık: 169-170).

Türkçe sözlük ve ansiklopedilerde kahvehane için birçok farklı tanım bulunuyor olsa da genel olarak kavrama ilişkin tanımlar, kahve, çay, ıhlamur, nargile gibi alkolsüz içeceklerin içilerek; tavra, iskambil, bilardo, okey, domino, gibi oyunların oynandığı, kimilerinin gazete ve kitap okuduğu, en çokta erkek erkeğe sohbet edilen mekân tanımlamasında birleşmektedir (Özkök, 2019: 28; Göktaş, 2010:

70) 19. Yüzyıldan itibaren ise İranlı ve Azerilerin İstanbul'a yoğun göç etmesi sonrasında çay tüketimi ve çay kültürü de yerleşmeye başlamış ve çay ocakları ve çayhanelerin sayısı giderek artmaya başlamıştır. Daha da ötesi bu yüzyıla birlikte fiyatının kahveden çokça düşük olması sebebi ile kahvehanelerde de kahvenin yerini temel içecek olarak çay almıştır (Demren, 2007: 55). Tarihsel süreç içerisinde kahvehanelerin yönünü belirleyen bir diğer gelişme ise Tütünün ülkeye girmesi ve kendisine kahvehanelerde yer edinmesidir. Tütünün kahvehanelerde kendisine yer edinmesi ile birlikte büyük İstanbul yangınları ve sigara içme yasakları daha sonrasında kahvehanelerin kapatılmasına kadar uzanan süreçleri beraberinde getirmiştir.

1.3.3. Özel Alandan Kamusal Alana: Sosyalleşmenin Bir Aracı Olarak Kahvehaneler

Kahvenin anavatanı olan Arap yarımadasında ilk kahvehanelerin ortaya çıkması ve tüm doğu toplumlarında kısa sürede yaygınlaşmasının temel sebebi, ev, iş yeri ve sosyal hayat bağlamında sıkışmış olan Müslüman erkeklerinin cami ve hamamlar dışında sosyal ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri kamusal alanlara olan ihtiyaçlarının fazlaca olması gösterilebilir (Şahbaz, 2007: 41-42). Bu yüzden kahvehane, berber, hamam gibi erkeklerin sosyalleşme alanları olan homososyal yapıların birbirleriyle çok yakın ve bazen iç içe olmaları ve özellikle camilere yakın yerlerde açılmaları tesadüf değildir. Doğudaki toplumlarda daha çok eksik kalan sosyalleşme ihtiyacını gidermek amacıyla açılan kahvehanelerin aksine, İstanbul'da açılan ilk kahvehaneler kahve satışını arttırabilmek adına kar amaçlı mekânlar olarak açılmışlardır. Dolayısı ile de bu kahvehanelerin toplumsal yaşamın merkezine oturmaları uzunca bir zaman almıştır. Şüphesiz bunun başat sebebi, Osmanlı Devletinde Diğer doğu toplumlarının aksine erkeklerin sosyalleşebileceği meyhane, bozahane gibi alternatif mekânların fazlaca bulunuyor olması gösterilebilir. İstanbul'da ilk açılan kahvehaneler göz önünde bulundurulduğunda bunları üç kategoride ele almak mümkündü. Birincisi daha çok ayaküstü satış yapan ve çarşı esnafına kahve dağıtmak için bir görevlinin bulunduğu kahve ocakları, ikincisi yine bir kahve ocağının bulunduğu ancak, kahve içenlerin sedirlere oturabildikleri küçük kahve dükkânları ve son olarak ta günümüzdeki anlamıyla büyük ve gösterişli

alanlara sahip olan ve insanların uzunca süre oturduğu kahvehaneler olarak gösterilebilirdi (Şahbaz, 2007: 40). Evliya Çelebinin günlüklerinde 1630 yıllarında İstanbul'u karış karış gezerken, 55 kahvehane ve burada çalışan 100 ocakçı başı ve çırağının olduğunu ve 500'e yakın kahve satıcısının bulunduğunu notları arasına düşmüştür (Birsel, 2014). Yine Kanuni Sultan Süleyman zamanında açılmaya başlanan bu kahvehanelerin sayısının 50 civarında olduğu görülürken, II. Selim zamanında bu sayının 600'ün üzerine çıktığı görülmektedir. Ebüzziya mecmuasından aktarılan bir habere göre ise, bu tarihlerde eğer ülkede kahvehanelere ilişkin bir istatistik tutulmuş olsa, her mahallede yer alan bir fırına karşılık 10 tane kahvehanenin var olduğu ortaya çıkacak idi (Ünver, 1962: 45). Başlangıçta Tahtakale civarında açılan ilk kahvehanelerin kısa sürede İstanbul'un dört bir yanına yayıldığı ve buradan da, İzmir, Edirne, Bursa, İzmit, Kütahya gibi dönemin önemli Anadolu şehirlerine yayıldığı görülmektedir (Ünver, 1962: 61-62). Ancak kahvehanelerin yaygınlaştığı bölgelerin yine ticaret odaklı ve erkek yoğunluklu bölgeler olduğu dikkatten kaçmamaktadır (Özkoçak, 2010: 19-21). Kısa sürede İstanbul'un ve devletin tüm şehir merkezli ve kalabalık nüfuslu yerlerine konumlanan kahvehanelerin zamanla ticaret odaklı olmaktan kurtulup, toplumsal açıdan erkek sosyalleşmesinin sağlanması amacı ile hareket eden ve tüm köy ve kasabalara yayılan mekânlar haline dönüştüğü tarihsel süreçte görülmektedir.

Habermas'ın kamusal alan kuramına göre kamusal alana ilişkin normlar özellikle özel alan içerisinde üretilmektedir. Yani kamusal alan aslında özel alanın bir yansıması olarak kişinin aile dışındaki bireyler ile sosyalizasyonuna yönelik ortaya çıkan bir ihtiyaçtır. (Habermas, 2000: 98-99) Başlangıçta ticaret amaçlı kurulan ilk kahvelerin aksine onları takip eden kahvehaneler, daha çok ev, iş hayatı ve cami arasında sıkışan Müslüman erkeklerinin sosyalleşme ihtiyacını gidermeye yönelik olarak ortaya çıkmışlardı. 16. yüzyıl sonlarında İstanbul dışarıdan çok fazla göç almaya başlamış ve özellikle artan bu erkek nüfusun sosyalleşmesini sağlayacak mekânlara olan ihtiyaç giderek artmaya başlamıştı. Dolayısı ile kahvehaneleri ortaya çıkaran toplumsal dinamikler artık toplumsal yapının belirleyicileri haline gelmiş ve bu yönüyle kahvehaneler bir ticarethane olmanın ötesinde anlam ihtiva etmeye başlamıştır (Tutal, 2014: 154). Habermas'ın kamusal alan kuramına göre bir diğer savı ise kamusal alanın öncelikle şehir hayatında ortaya çıktığına ilişkin görüşleriydi (Özkoçak, 2010: 28-29). Kahvenin İstanbul'da sarayda tüketilmeye başlaması ile

aslında saltanatın özel alanı olan sarayda bir kamusal alan yaratma süreci başlamıştır. O dönemde saray eşrafı tarafından çok beğenilen kahvenin hazırlanması amacıyla kahveci başı gibi bir görevli bulunmaktaydı ve sarayın içinde padişahın kahvesini pişirdiği kahve ocağı denilen bir bölüm bulunmaktaydı. Kahveci başı burada nöbet bekler ve kahve istenildiğinde hazırlayıp harem kapısına kadar götürür, burada haznedara takdim edilen kahve padişaha sunulurdu (Ünver, 1962: 79-80). Diğer yandan başlangıçta zengin ve elit kişilerce tüketilen kahve zamanla herkesçe tüketilen ve neredeyse ekmek kadar zaruri bir ihtiyaç haline dönüşmüştür. 16. Yüzyıl sonlarındaki İstanbul'a baktığımızda her kesimin bir arada yaşadığı ve özel alan manasında benzerlikler taşıyan bir ev yaşantısı söz konusu idi. Saray yaşantısındaki haremlik selamlık uygulaması, şehir yaşamına da yansımakta büyük konaklarda ve evlerde misafirlerin ağırlanması amacı ile ayrı bir oda ya da avluda bina eklentisi olarak yer alan selamlık kısmı bulunurdu. Genellikle evin giriş kısmında yer alan bu kısım, daha küçük evlerde ise evin bir kısmının ayrılması ile olurdu. Daha korunaklı ve evin girişine uzak olan kısma özel alan niteliğindeki diğer odalara ayrılırdı. Burada misafirlerin ağırlanması sırasında sohbetlerin baş tacı ise kahve ikramı idi. Ancak bu dönemde İstanbul'un almış olduğu büyük göç ve kalabalık erkek nüfusu göz önünde bulundurulduğunda değil misafirlerin ağırlandığı selamlık kısmının olduğu evler; mutfak, banyo, tuvalet gibi eklentilerin olmadığı tek göz odalarda oturan aileler ya da bekârlar nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturmaktaydı. Sıra sıra odaların dizili olduğu ve bazı alanların ortak kullanıldığı evler ve bekâr odaları özellikle ticaretin yoğun olduğu semtlerde çoğunlukta bulunmaktaydı (Özkoçak, 2010: 28-29). Dolayısı ile bu nüfusun birlikte hem sosyalleşebileceği, hem de misafirlerini ağırlayabileceği bir mekân ihtiyacı ortaya çıkmıştı. Diğer yandan evinde selamlık olmasına rağmen zengin ve elit kimselerde misafirlerini kahvehanelerde daha masrafsız şekilde ağırlama fırsatı bulabilmişler ve üstelik diledikleri anda bu misafirliği sonlandırabilme imkânına kavuşabilmişlerdi (Özkoçak, 2010: 29). Ayrıca kadınların misafir ağırlaması gerektiği durumlarda da erkeklerin evin dışına çıkabileceği bir mekâna ihtiyaç vardı. İşte kahvehanelerin özel alan içerisinden özel alanın bir eklentisi olarak kamusal alana çıkışı bu sosyalleşme ihtiyacının karşılanması amacıyla erkeğe ait kamusal bir alan olarak ortaya çıkması ile olmuştu. Her ne kadar o dönemde kahve hem kadın hem de erkek tarafından tüketilen bir madde olsa da, mekânsal olarak kahvehaneler sadece erkek sosyalleşmesine yönelik

olarak ortaya çıkan mekânlardı. Bu dönemde kadınlar ya evlerde toplanarak ya da kadınlara tahsis edilmiş hamamlarda bir araya gelerek sosyalizasyon ihtiyacını gidermekteydi. Şüphesiz camiye ek olarak uhrevi hayatın yanında dünyevi hayata ilişkin sosyalleşmeyi gidermek amacıyla genellikle camiler etrafında örgütlenerek kurulan kahvehaneler (Tutal, 2014: 154), bu yönü ile camilerin olduğu gibi erkeğe ait mekânlar olarak görülmüş ve kahveyi belki de erkek kadar tüketmesine rağmen kadınlar başlangıçtan itibaren kahvehanenin dışında tutulmuşlardır. Başlangıçta dış dünyaya kapalı olan hane içinde gerçekleşen ve kişinin toplumsal hayattan kendisini soyutladığı bir özel alan içerisinde cereyan eden eylemlerin, zamanla herkese karşı açık bir şekilde gerçekleştirildiği ve bir özne olarak varlığının diğerleri tarafından bilinmesine sebebiyet veren mekanlara taşındığı, özel alandan kamusal alana geçişin ifadesi olarak karşımıza çıkan kahvehaneler; genellikle erkek egemen toplumun bir yansıması olarak kadını ikincilleştirmekte ve erkeğin bu gayrimeşru egemenliğine hizmet etmektedir (Eşitti, 2016) Dolayısı ile bu kamusal alana çıkış kadına karşı uygulanan ayrımcılığı destekleyen ve aile içersinde yaşanan insan hakları ihlallerini göz ardı eden bir şekilde erkekler arasında bir dayanışmanın ortaya çıkmasına sebep olmakta ve kadınların aleyhine hareket etmektedir (Berktaş, 1996: 47) .

1.3.4. Osmanlı'dan Günümüze Kahvehanelerin Tarihsel Süreç İçeresindeki Dönüşümü

Çok köklü bir tarihe sahip olan kahvehaneler tarih içerisinde çeşitli sosyo-kültürel seviyelere sahip, farklı sınıf ve kimliklerden kimselerin farklı amaçlarla bir araya geldikleri uğrak mekânlar olarak kullanılmışlardır (Arık, 2009: 170). Kahvehanelerin ortaya çıkışından önce, erkekler ev, cami, işyeri üçgeninde gidip gelmekte iken, kentleşme ile birlikte sosyalleşmeye olan ihtiyaç giderek gün yüzüne çıkmış ve erkeklerin evden dışarı çıkabilmesini sağlayan kahvehanelere olan rağbet giderek artmıştır (Ustakara ve Burhan, 2017). Osmanlı'da şehirlerin ya da kasaba ve köylerin en merkezi yerinde kahvehaneler vardı. Kahvehaneler bir bakıma şehrin, köy, kasaba ya da mahallenin nabzının attığı yerlerdi. Sohnete, dertleşmeye, iç dökmeye, çevreyi olan bitenleri gözlemeye elverişli olduklarından, evden savrulma karşısında tutunulan barınaklar olmuşlardır. Buraları mesken tutanlar, ortak faaliyetlere katılarak, insani sorunları konuşup tartışarak sohbet merkezli bir

sosyallik halesi oluşturmuşlardır (Aytaç, 2005: 19). Denetim dışı olarak her türlü sohbet ve dedikoduya ev sahipliği yapan kahvehanelere gitmenin en temel sebebini sohbet etme ihtiyacı oluşturmuştu (Demren, 2007: 53-54). Bu sohbetler sırasında herhangi bir sınıfsal ya da başka bir ayırım söz konusu olmaksızın, mesleği, memleketi, geliri, statüsü ne olursa olsun herkes herkesle sohbet edebilir ve birbirini tanısın ya da tanımasın aynı ortak noktalarda buluşabilirlerdi. Bu nedenle başlangıçta İstanbul, Kahire, Halep gibi Ortadoğu'nun büyük şehirlerinde kurulan kahvehaneler, erkekler için her şeyden önce sohbet edebilecekleri bir mekân vazifesi görmüşlerdi. Yapılan bu sohbetlerin temelini ise hafif, boş, ciddi, önemli, önemsiz her türden konu oluşturabilirdi. Sohbetler sırasında erkekler birbirlerine hakaret ve küfürlü sözler sarf edebilir, birbirlerini küçük düşürücü ve alaycı sözler kullanabilir ve kendilerini yüceltmek amacı ile kadınlar hakkında gerçek dışı hikâyeler anlatıp, iftiralarda bulunabilirlerdi. Diğer yandan birçok ciddi konuda birbirleri ile tartışmalara girebilir, birbirlerine nasihat ve önerilerde bulunabilir ve bilgilendirici sohbetler yürütebilirlerdi. Osmanlı Devletinde bulunan saray, medrese ve cami gibi geleneksel olarak toplumu şekillendiren resmi kurumların dışında, kahvehaneler sivil yapıları ile toplumsal yapıyı ve kültürü değiştirmiş, kısa sürede artan sayıları ile birçok seviye ve kültürden insanın sesini duyurabildiği, resmi ve dini otoritelerden bağımsız olarak hareket edebildikleri, sokak kültürünü ve kent yaşamını tanıyabildikleri ve toplumsallaşmaya imkân veren kamusal mekânlar olarak ortaya çıkmışlardır (Yaşar, 2005: 239). Dolayısıyla Kahvehaneler, bu topraklarda ortaya çıktığından beri, hiçbir zaman sadece içecek iilmek amacıyla uğranan bir yer olmamış, içerisinde barındırdığı kahvehane kültürü ile bireylerin toplumsallaştığı, siyasallaştığı, kültürel paylaşımlarda bulunduğu ve dayanışma içerisinde olduğu bir mekân olma özelliği de göstermişlerdir (Safi, 2018: 298). Diğer yandan kentin kamusal alanları olarak kahvehaneler, toplumsal iletişim ve sosyalizasyon şebekeleri, misafir ağırlama, vakit geçirme, siyasi ve bireysel temsil, eğlence, eğitim, sanat, edebiyat gibi faaliyetleri de içerisine alarak farklı görünümlerde karşımıza çıkmışlardır (Aytaç, 2005: 15). Hatta tarihsel süreç içerisinde Tanzimat fermanının ilanından sonra olduğu gibi birçok kahvehane duvarlarında süslü aynaları, Paris ve Viyana usulü masa ve sandalyeleri ile kolalı gömlekli katipleri de bünyesinde bulunduran kiraathanelere dönüşerek isim değişikliğine gitmiş, gerek görüntü gerekse işlev açısından da büyük değişimler geçirmişlerdir (Göktaş, 2010: 79). Bu kiraathanelerde kahvehanelerdeki klasik

sohbetin dışında, siyasi ve edebi tartışmalar, şiir ve kitap okumaları, çeşitli sahne oyunları gibi kültürel aktivitelere de ağırlık verilmiştir. Hatta bu kiraathanelerde müdavimlerin bilgilenmeleri amacıyla süreli yayınlara ve gazetelere de yer verilmiş ve birçok önemli edebiyatçının kitaplarını tanıtmasına imkân sağlanmıştır (Şahbaz, 2007: 34)

Kahvehanelerin gerek köy, gerekse şehir yaşamı içerisinde birçok alana yerleşmesi ve burada bulunan kahvehane müdavimlerinin yaşam şekillerini etkilemeye başlaması ile birlikte, geleneksel örgütlenmelerin sonucu olarak kahvehane türlerini de ortaya çıkarmıştır. Mahalle ve köy ölçeğinde gerçekleşen sivil örgütlenme mahalle, köy ve hemşeri kahvehanelerini ortaya çıkarırken; askeri örgütlenme yeniçeri, tulumbacı, semai kahvehanelerini; ticari örgütlenme esnaf kahvehanelerini, edebiyat, eğlence ve sanat örgütlenmeleri ise kiraathane, küllük, meddah, âşık ve çalgılı kahvehaneleri ortaya çıkarmıştır. Bunun dışında marjinal olarak adlandırılan gruplara yönelik olarak esrarkeş, horozcu, avcı, tiryaki kahvehaneleri gibi kahvehaneler de farklı türler olarak tarihteki yerlerini almıştır (Tutal, 2014: 154; Göktaş, 2010: 78; Şahbaz, 2007: 63-67). Osmanlıdan günümüze Kahvehaneler üzerine yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunun İstanbul kahvehaneleri üzerinde yapılması ve İstanbul'daki kültür, etnik, mesleki, siyasi çeşitlilik sebebiyle yüzlerce kahvehane türünü ortaya çıkarmış ve bu kahvehaneler tarih içerisinde toplumun değişimine paralel olarak bir takım dönüşümler yaşamıştır. Bu kahvehanelerin geçirdiği dönüşümü bu çalışma içerisinde aktarmak mümkün olmamakla birlikte, başlangıçta sohbet ve sosyalleşme amacıyla ortaya çıkan kahvehanelerin, sosyal, siyasal, kültürel, eğlence amaçlı birçok değişiklik yaşadığı ve tarihe damgasını vuran birçok toplumsal değişime ev sahipliği yaptığı söylenebilir.

1.3.5. Mekan Ve Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kahvehaneler Ve Erkeklik Üzerindeki Etkileri

İktidarın elinde bulundurmuş olduğu hegemonyanın anlaşılabilmesi için öncelikle, kamusal alandaki yerel hegemonik sınırların belirlenmesi ve bu alanlarda yer alan aktörlerin cinsiyet süreçleri üzerindeki etkinliklerine ışık tutulması gerekmektedir. Mekân; yerel olanı belirli bir kalıp içerisine yerleştirip, o kalıp içerisinde tutmaya, kültürel olanı ise bütünleşik toplumsal ağlara eklemlemeye

alışan ve içinde bulunan kişilerin sosyal kimliği ile kültürel özellikleri arasında ilişkisel bir bağ kurmaya yönelik ortaya çıkan kavramsal bir araç olarak tanımlanmaktadır (Montoya ve diğerleri, 2002: 6). Feminist ereve­de toplumların kültürel üretimi, bu toplumlardaki eşitsizlikler ve kültürel hiyerarşi içeresindeki sınıf mücadelelerini anlayabilmek ve toplumsal cinsiyet temeli ideolojilerin ve bu ideolojiler içerisinde oluşan toplumsal ve tarihsel normların analizini yapabilmek amacı ile karşımıza çıkan en önemli kavramlardan birisi de mekndır.

Toplum içerisinde yer alan kültürel yapılar, sosyal ilişkiler ve pratikler, cinsiyetler arası hiyerarşiler, kontrol mekanizmaları, bunların oluşumu ve tarihsel dönüşümü cinsiyet ve mekânın birbiri üzerindeki karşılıklı ilişkisi içerisinde ortaya çıkmaktadır (Montoya ve diğerleri, 2002: 1). Mekâna ait kimlikler söz konusu olduğunda, her şeyden önce mekânın içerisine ait bazı sınırlamalara sahip olması beklenmektedir. Söz konusu toplumsal cinsiyet ve kimlik olduğunda mekânın iini dışarıdan ayıran, mekâna özgü özellikleri oluşturan sınırlamalar tamamen dışarıdaki mevcudiyetten gücünü almaktadır. Yani mekânın içindeki kimlikler tamamen öteki üzerinden yürütülen referanslar sayesinde çizilmektedir (Massey, 2001: 169-170). Toplumsal cinsiyet bağlamında mekân ve erkeklik ilişkisi ele alındığında, birbirleri arasında karşılıklı ve derin bir etkileşim söz konusu olduğu görülmektedir. Kamusal alan bir yandan belirli cinsiyet özelliklerinin kültürel ve toplumsal inşasında önemli bir rol oynarken, diğer yandan erkeklik kamusal alanın sınırlarının çizilmesinde etkili olmaktadır (Massey, 2001: 177). Medeniyetin temelini oluşturan kültür, bir yandan insanların ve toplumların kültürel ve yaşamsal deneyimlerini paylaştıkları ve bir araya geldikleri mekânları ortaya çıkarırken, diğer yandan bu mekânlar aracılığı ile burada bulunan insanları ve onların arasındaki hiyerarşik ilişkiyi şekillendirmektedir (Tutal, 2014: 151).

Mekânların anlamları kadın ve erkeklerin bu mekanları deneyimleyebilme imkanlarına göre ortaya çıkmaktadır. Bazı alanlar kadın ve erkeğin birlikte kullanımına imkân tanırken, kamusal alandaki çoğu mekân ise kadınların ve kadınsılığın bu alanlardan dışlanması ile anlam kazanmaktadır. Bu açıdan toplumsal cinsiyet normları söz konusu olduğunda kadının tahakküm altında tutulmasını ve esas alan ve toplumsal cinsiyetlendirme mekanizmalarının başat aktörlerinden birisi olan mekândan söz etmemek mümkün değildir. Çünkü toplum tarafından ortaya koyulan toplumsal cinsiyet rolleri mekânlarda tekrar tekrar deneyimlenip yeniden

üretildiklerinde, bunu deneyimleyenler tarafından içselleştirilir ve uyulması zorunlu kurallar haline dönüştürülürler (Gedik, 2009: 300).

Homososyal birliktelikler, erkek ve kadın dünyaları arasında bir dengesizlik yarattığı gibi; bir taraftan erkek egemenliğini vurgulamakta, diğer yandan da erkekler arası ilişkilerin belirlendiği hegemonik düzenin yeniden üretilmesini sağlamaktadır. Hegemonik erkeklik, erkeklere rekabete dayalı bir cinsiyet kültürü sunmakta ve bu uğurda erkekler arasında deneyimlenebilecek çeşitli rekabet alanları yaratmaktadır. Erkeklik, iktidar deneyiminin rekabetten karlı çıkma düşüncesince dayandığı bir zemin üzerinde inşa edilmekte ve sürekli bir biçimde kazanma, iktidarı elde etme pratiklerinin deneyimlendiği bir cinsiyet alanı olarak karşımıza çıkmaktadır (Öztürk, A., 2011: 84-85). Belirli bir mekân içerisinde gündelik hayatın basit bir rutini olarak ortaya çıkan davranış ve faaliyetler mekânsal performanslar olarak karşımıza çıkarken, bu performansların doğru sergilenmesi iktidar mücadelesinde yer alabilmek adına önem taşımaktadır. Sosyal bir mekan olarak karşımıza çıkan kahvehanelerde yine bu hiyerarşik toplumsal ilişkileri düzenleyen mekanlardan birisidir. Dolayısı ile kahvehaneler hem erkeklerin erkekliğinin şekillendirildiği, hem de erkekler tarafından içeriğinin değiştirildiği mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Lefebvre, 2014: 70). Yine bu kamusal alanın içerisinde sosyal mekânlar içerisinde iktidar mücadelesi veren erkeklerin arasında bir yandan kıyasıya bir mücadele devam ederken, diğer yandan sosyalleşmenin bir gereği olarak paylaşma ve dayanışma söz konusudur (Lefebvre, 2014: 73).

Kamusal alanın başat kurumlarından birisi olan Kahvehaneler, toplumun kendi bünyesinde, sürekliliğini sağlama yönünde oluşturduğu, işlevsel yönü zengin, sosyallık bağlamı derin, gündelik hayati akışkan kılan, kişisel, toplumsal hatta siyasal ve kültürel zenginleşmeye katkı sağlayan bir kurum” olarak karşımıza çıkmaktadır (Aytaç, 2005: 15).

Özellikle kamusal alanın ve kimlik siyaseti oluşturmanın söz konusu olduğu kahvehaneler gerek kentlerde, gerekse köy ve mahallelerde ilk ortaya çıktıkları günden itibaren erkek dayanışmasının temsillerini sergileyerek, hem kültürel yapıyı muhafaza etmekte hem de erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerini öğrenmelerinde en önemli mekânların başında sayılmaktadır (Kanbir, 2018: 643). Erkekler bu alanlarda kurmuş oldukları sosyal temaslar sayesinde; toplumsal, meslekî ve ailevî hiyerarşilerinin dışında bir birliktelik tecrübe etmekte ve yeni sosyal kazanımlara

sahip olmaktadır. Böylelikle içinde bulundukları kısıtlayıcı evrenin dezavantajlarını ortadan kaldırarak, farklı insanlarla vakit geçirebilme imkânına sahip olabilmektedirler (Kanbir, 2018: 643). Kahvehaneler özgürce seçilmiş toplumsal ilişkiler ortamı olarak erkeklerin ortaya koymuş oldukları hayat felsefelerini ve karakterlerini şekillendirirler. Ayrıca buralarda oluşturulan davranışlar, tutumlar ve fikirler, kültürel dolaşım şebekesi aracılığıyla toplumun bütününe nüfuz ederek sosyalleşmeyi sağlar (Tutal, 2014: 151).

Kahvehanelerin bulunduğu yöreye, müdavimlerinin sosyal, sınıfsal, ekonomik, kültürel, dini ve etnik yapısına göre ortaya çıkan bir ortak kültürü vardır. Kahvehane kültürü olarak adlandırılan bu mekanizma müdavimleri üzerinde birçok dönüştürücü etkiye sahiptir. Her ne kadar sosyal, kültürel ve kolektif deneyimlerin oluşturulması açısından herkese açık olan mekânlar olarak karşımıza çıksa da, kahvehaneler barındırdığı kültür ve yazılı olmayan kuralları ile bazı sınıf, statü, etnik kimlik, din, gibi bazı değişen sınırlamalara sahip olsa da, kesin olarak değişmeyen tek bir sınırlama alanı vardır ki, o da erkeklik dışındaki toplumsal cinsiyet farklılıklarının reddedilmesidir (Arık, 2009: 182). İdeal erkeklik kalıplarının da belirlendiği bu kahvehane kültürü ile kimlerin içeride, kimlerin ve neden dışarıda oldukları karşıtıyla birlikte verilerek, erkekliğin neleri içermesi gerektiği ve erkeklik içerisinde hangi durumların kabul edilemeyeceği oluşturulan cinsiyetçi yapı ile kontrol edilmektedir.

Kahvehaneler ilk ortaya çıktıkları andan itibaren taşınmış oldukları erkekler evi adlandırması ile homososyal bir mekân olma özelliklerini de asırlardır devam ettirmektedirler. Kahvehaneler oluşturdukları görünmez cam kapı sayesinde, koymuş oldukları kurallar ile sadece kadınları dışarıda bırakmakla kalmayıp aynı zamanda bütün kadınsı davranışları da mekânın dışında bırakarak kahvehane erkekliğini oluşturmaktadır (Özkök, 2019: 80). Birçok kahvehane içerisinde kadınsı davranışlar kabul edilmemekte, bu davranış sergileyenler dışlanmakta, küfür ve nefret söylemine maruz kalmakta ve hatta bazen şiddete uğramaktadırlar. Dolayısı ile kahvehane müdavimi olan birçok eşcinsel erkek de bu ortamda kabul görebilmek için gerçek kimliklerini saklamak, her türlü kadınsılığı gizlemek ve kendilerini sürekli kontrol altında tutmak zorunda hissetmektedir. Bu da iktidarın ve normatif olanın karşıt söylemlere manevra alanı bırakmadığının bir göstergesidir (Sünbuloğlu, 2009: 7). Bu davranış genellikle iş hayatına girdiğinde liderlik vasıflarının erkeğe ait

olduğunu düşünen kadın yöneticilerinde kadınsılıklarını gizlemek adına erkeksi tavırlar performe etmesine benzenmektedir. Ancak geçmişten günümüze kadar kahvehaneler birçok değişimin içinden geçerek ve farklı erkeklikleri içinde barındırarak çok çeşitli görünümler almıştır.

Günümüzde hem mahalle kahvehanelerinde, hem de kendilerine ait quer kahvehaneler içerisinde eşcinsel erkekler kimi zaman kimliklerini gizleyerek, kimi zaman gizleme gereği duymadan, kimi zamanda açık etme ihtiyacı hissetmeksizin kahvehane alışkanlıklarını devam ettirmekte, buralarda kurdukları sosyal bağlar sayesinde toplum içerisinde var olmaya ve kimliklerini inşa etmeye çalışmaktadırlar. Erkekliğin inşa edilmesi ve erkek şiddetinin meşrulaştırılması, ataerkil sistem tarafından sürekli olarak yapılandırılmakta, geliştirilmekte ve yeniden inşa edilmektedir. Yeni bir erkeklik modelinin geliştirilebilmesi ve ataerkinin merkezinde yer alan erkeklik kimliklerinin sorgulanması amacıyla toplum içerisindeki iktidar ve egemenlik ilişkilerini koruyan ve aynı zamanda Hegemonik erkekliği besleyen homo sosyal yapılardan birisi olan kahvehaneler üzerinden müdahimlerinin fikirleri, deneyimleri ve anlatımlarını içeren erkekliğin sorgulandığı ve yeni anlamlar yüklendiği niteliksel çalışmalara ihtiyaç vardır (Selek , 2018: 9).

1.4. TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ ŞİDDETİN KURAMSALLAŞTIRILMASI

Benim çektiklerimi kimse bilemez. Tövbe, kız anaları bilir. Bizim oralarda kız analarının başı yerden kalkmaz. Eksikli oluruz biz. Komşuya gittiğimizde başköşeye oğlan anaları kurulur, biz bekleriz. Şöyle kenara ilişiriz. Oğlan anaları ilk konuşur, biz dinleriz. Kız analarının çektiklerini kimsecikler bilmez. Her yükümde ne adaklar adadım, ne türbeler gezdim, ne dualar ettim. Töbe, evlâdın eksiki fazlası olmaz. Ama gel de bizimkine anlat. Oğlan doğurmadımsa kusuru benimdir. Ne yapayım adamımı, ne edeyim de oğlan doğurayım bilmem ki. Gene kız doğurdum. Kusur benimdir. Günah benimdir. Suç benimdir. Ah benim güzel yavrucuklarım, ah benim güzel kızlarım. Ne günahı var onların, bilemedim. Onları nasıl severim, nasıl bakarım, nasıl yıkarım, nasıl giydiririm. İçim kabarır, sevgiyle dolar. Kimse bilmez bunları. Onların bildiği «oğlan doğurdun mu, doğurmadın mı?» Ah benim güzel yavrucuklarım. Oğlan doğuracağım diye ölecek miydim? Hoş, ölenler de vardı ya. Ben sonuncusunu bekliyordum. En güzel duaları ettim, en büyük adaklar adadım. Sonuncu yavrum da kız oldu. Adamın yüzüne bakamadım. O da benim yüzüme bakmadı. Adımı bile koymak istemediler yavrumun. ERDAL ATABEK (Atabek, 2006: 19)

İnsanlık tarihi boyunca bireysel ve toplumsal düzeyde farklı boyutlarda görülen, kimi zaman fiziksel kimi zaman da psikolojik düzeyde kendisini gösteren

şiddet, ne yazık ki yaşamın ayrılmaz bir parçası olarak karsımıza çıkmakta ve insanın doğal bir özelliği olarak algılanmaktadır. Neredeyse tüm dünyada bir insan hakları ihlali olarak mücadele edilen sorunların en önemlilerinden birisi olan şiddetin en çok mağduru olan kesimlerin başında ise ne yazık ki kadınlar gelmektedir (Harcar, 2008: 51-52).

Feminist hareketle önemi artan ve alan yazına kazandırılan kadına yönelik şiddet kavramı, başlangıçta dayak yiyen kadın terimi ile adlandırılmış olsa da, daha sonra radikal feministlerin alana getirmiş olduğu ivme ile tüm dünyayı ilgilendiren yaşamsal bir sorun haline dönüşmüş ve şiddetin sadece kadınları ilgilendiren bir sorunmuş gibi algılanmasının ötesine geçilerek şiddetin faili olan erkeği de içine alacak şekilde bu kavram kadına yönelik erkek şiddeti şeklinde genişletilmiştir (Boyacıoğlu, 2016: 127).

Şiddetin özel alanla sınırlandırılmış aile içerisindeki sebepler dolayısı ile ortaya çıktığını savunan görüşün aksine, erkeğe ait kamusal alanın çözülmesi ile birlikte, şiddetin erkek egemen ideolojinin bir sonucu olarak siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel yapılar ve mekanizmalar aracılığı ile tamamen erkeğin elinde ve her alanda sürdürüldüğü görüşü önem kazanmıştır (Bilican Gökkaya, 2009:169). Ancak uygulanan bu şiddetin kadın ya da erkeklikten öte bir kavram olduğunu vurgulamak adına son yıllarda kadına yönelik şiddet kavramı kadını, erkeği ya da cinsel yönelimi farklı olan bireyleri de içerisine alacak şekilde şemsiye bir kavram olan toplumsal cinsiyet temelli şiddet başlığı altında ele alınmaya başlanmıştır.

Ülkelerin sahip olduğu kültürel, dinsel, tarihi altyapısı, zenginliği ve gelişmişliğinden bağımsız olarak, dünyanın herhangi bir yerinde her an ortaya çıkma potansiyeli bulunan toplumsal cinsiyet temelli şiddet; her yıl sosyal statüsü, yaşı, medeni durumu, cinsel yönelimi farklı kadın, erkek ya da çocuk milyonlarca bireyi etkileyen evrensel bir insan hakları ihlali olarak karsımıza çıkmaktadır (Ohana ve Titley, 2009: 13). Dolayısı ile ortaya çıkan ve gücünü toplumun temeline yerleşmiş olan geleneksel değerler ve ön yargılardan alan toplumsal cinsiyet temelli şiddetin anlaşılabilmesi için öncelikle şiddet olgusunun ve şiddetin türlerinin anlaşılması önem arz etmektedir.

1.4.1. Şiddetin Tanımı Ve Kavramsallaştırılması

Şiddet sadece eğitimle ilgili bir olgu olamaz. İnsanların nasıl yetiştiği, yetişirken neler yaşadığı, hayata nasıl baktığı, iç dünyasındaki denge ve dengesizliklerin neler olduğu önemlidir. Bir de son anda insan yaşantısındaki olaylara bakmak gerekir. İçinizde fırtınalar, korkular, acılar varsa ve onlarla baş etme gücünüzü bir an bile olsa yitirirseniz, hayatın anlamını da yitirirsiniz ve o an gözünüz kararır. Gözünüzle birlikte ruhunuz, aklınız da kararır ve her şey kapkaranlık olur... Ruhumdaki canavara, içimdeki düşmanaydı saldırım. Bu, acılarımın intikamı, fakat normal yaşantımın sonuydu. Yapacak hiçbir şey yoktu; bugün de yok. Yıllar geri gelmiyor ve bazı hataların bedelini çok acı ödüyoruz. Belki insan olmak değil; ama insan kalmak çok zor böyle bir dünyada. Ben başaramadım. ADEM SOLAK. (Solak, 2009: 33)

Düşünebilen bir varlık olması dışında, insanı diğer hayvanlardan ayıran en önemli fizyolojik özelliği, birçok hayvanın aksine hem etobur hem de ot obur olması, ayakta durabilmesi ve en önemlisi de bir alet kullanabilmesi özellikleridir. İşte bu özelliği insanın yaratıcı yanını ortaya çıkarmış ve insanın birçok eşya ve buluşu keşfetmesine imkân sağlamıştır. Ancak bu keşiflerin kökenine inildiğinde insanın doğada bulunan nesnelere uygulamış olduğu şiddetin bir sonucu olarak birçok keşfe ulaştığı tahmin edilmektedir. Dolayısı ile şiddetin insanlık tarihi kadar eski olduğu görüşü yadsınamaz bir gerçektir (Aytaç ve diğerleri, 2016: 275). Her ne kadar birçok sosyal ve bilimsel araştırma sonucunda şiddetin; beslenme, cinsellik gibi içgüdüsel dürtülerinden birisi olduğu öne sürülüyor olsa da, insanlar arasındaki şiddetin hayvanlar âlemindeki doğal saldırganlık güdüsünden farkı, şiddetin belli bir tahrik ve gerekçenin arkasına sığdırılmasıdır (Arendt, 1997: 69). Sadizmden farklı olarak karşısındakine sadece acı vermekten ziyade onu özgürlüğünden yoksun bırakmak, aşağılamak, tutsak etmek, savunma gücünden yoksun bırakmak, haklarını hiçe saymak, çaresiz durumda bırakmak, beden ve ruhen acı çekertmek daha üst seviyede bir psikolojik rahatsızlığa denk gelmektedir. Üstelik bu dürtünün temelinde karşısındaki canlıyı cansız bir şeye dönüştürmek ve yaşamının en temel belirtisi olan özgürlüğünü elinden alma niyetinin yer alması da insanlıkla ilişkilendirilemeyecek bir durumdur (Erich, 1994: 18). Şiddetin nedeni incelendiğinde karşısındaki ister hayvan, ister insan olsun, şiddet uygulayanın birincil amacının karşısındaki nesne konumuna indirgemek istediği varlık üzerinde tam ve kesin egemenlik kurma dürtüsü olduğu aşikârdır. Şiddetin birçok nedeni olabileceği gibi şiddeti besleyen birçok etmenin bulunduğu da görülmektedir. Şiddeti anlatmanın, anlayabilmenin ve onunla etkin bir mücadeleye girişebilmenin yolu şiddeti doğru tanımlayabilmekten

geçmektedir. Şiddete ilişkin literatürde birçok çalışma; kurum ve kişi tarafından yapılan fazlaca tanım bulunuyor olsa da, bu tanımlar içerisinde Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)' nün yapmış olduğu tanım birçok şiddet çalışmasında temel referansı oluşturmaktadır. Bu tanıma göre şiddet;

Bir kişinin kendisine, başka bir kişiye ya da belli bir gruba karşı amaçlı ve kasıtlı bir biçimde kullanmış olduğu güç ya da kuvvet sebebi ile psikolojik zarara yol açması, fiziksel hasar vermesi, gelişim bozukluğuna sebep olması, ölüme, yaralanmaya ya da yoksunluğa yol açacak bir zararın ortaya çıkması ya da bu zararın ortaya çıkma tehlikesinin doğması olarak tanımlanmaktadır. (Aytaç ve diğerleri, 2016: 276)

Burada karşımıza çıkan ayırt edici unsur ise verilen zararın belirli bir kasıt sebebi ile bilerek ve istenerek veriliyor olmasıdır. Dolayısı ile şiddet kavramı kişilerin saldırganlık eğilimleri ile ilişkilendirilerek açıklanmaya çalışılmış; şiddet kavramı öfkenin kontrol edilememesi, eylemlerin sonuçlarının düşünülmemesi, medeniyetten ve toplumsal yaşamdan uzak insanlık dışı eylemleri ifade etmek amacıyla kullanılmıştır (Turhan, 2019: 456). Ulusal alan yazında ise 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (Resmi Gazete 2012/6284 Madde 2) kapsamında yapılan ve tüm şiddet türlerini de içerisine alan şiddet tanımı;

Kişinin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranışı ifade etmektedir (Resmi Gazete, 2012).

Şiddetin kelime olarak kökenine inildiğinde ise, “kelimenin Latince kökenli olduğu ve violentia kelimesine karşılık geldiği” görülmektedir. Bu kelimenin ise “güç, erk, yetki anlamında kullanılan “vis” kelimesi ile bağlantısı” ilginçtir. Latince’ ye Yunancadan geçen “vis” kelimesinin Yunancadaki karşılığı ise “is” şeklinde kullanılan şiddet gösteren anlamına gelen ve bia kelimesi ile bağlantılı olan sözcüktür. Son olarak bia kelimesinin kökenine inildiğinde ise bunun “Sanskritçe’ de üstün, egemen olan, güçlü olan, erk olan anlamlarıyla ilişkili olduğu” dikkate değerdir. Yani kelimenin epistemolojik kökenine inildiğinde kavramın daha çok erkekle ilişkilendirilen özelliklere referans ettiği görülmektedir. Kökeninden yola çıktığımızda anlamsal olarak şiddet “güçlü olanın zayıf olan karşısında uygulamış olduğu bir eylem” olarak ifade edilmektedir (Michaud, 1991: 5-6). Arapça kökenli

bir kelime olmakla birlikte şiddetin, Türk Dil Kurumundaki karşılığı ise “bir kişi ya da topluluk tarafından karşıt görüşte olanlara uygulanan kaba kuvvet, duygu ve davranışların aşırı bir şekilde yansıtılması” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2021). Bir hareketin, bir gücün derecesi, sertlik ve kaba güç anlamına gelen şiddet (Aytaç ve diğerleri, 2016: 276); Çağdaş Fransızca sözlüğünde, “bir kişiye isteği dışında güç ve baskı uygulayarak istemediği bir eylemde bulunulması ya da o kişiye istemediği bir eylemin yaptırılması” olarak ifade edilmektedir (Michaud, 1991: 5).

Doğası gereği şiddet araçsaldır ve bir amacın rehberliğinde, onu gerçekleştirebilmek adına kullanılır (Arendt, 1997: 57). Max Weber’in devlet tanımına baktığımızda şiddet, bazı insanların diğer insanları kontrol altında tutabilmek amacıyla meşru yollardan baskı ve yaptırım araçlarını kullanması olarak tanımlanmıştır. Erk ve erkeklik ile ilişkili olarak ortaya çıkan devlet tanımının içindeki bu şiddet kavramının, egemen konumdaki sınıfların elinde bir tahakküm aracı olarak ortaya çıktığını göstermektedir (Arendt, 1997: 41-42). İster bireysel ilişkilerde, ister aile içerisinde ya da kolektif gruplarda olsun, egemen konumunda bulunan kişi ya da grubun elinde bulundurmış olduğu iktidarı şiddet olmaksızın meşru kılamayacağı ve elde etmiş olduğu bu iktidara alt konumdaki kişi ya da gruplar tarafından bir tehdit hissettiği durumlarda şiddete başvuracağı aşikar bir durumdur (Arendt, 1997: 62). Diğer yandan ise şiddet uygulayan kişi ya da grupların genellikle kendilerini haklı görebilecekleri, dini, kültürel, ahlaki bir gerekçenin arkasına sığındıkları bilinmektedir. Yani insanlar planlamış oldukları şiddet eylemlerinde bile kendilerini haklı olduklarına inandırdıkları bir onaylama ve desteğe ihtiyaç duymaktadırlar (Moses, 1996: 24). Feminist düşünce açısından ele alındığında ise şiddet ataerkil toplumların sahip oldukları erkek egemen yapılarını devam ettirebilmek ve kadın ve kadınsılıklar üzerinde kontrollerini sağlamak amacıyla kullandıkları güç ve imtiyazlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ataerkil sistemin erkek egemen yapısına bağlı olarak kadını mağdur etmesi sebebi ile, şiddet erkeğin tekelinde erkek öznelliğinin ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir (Özkazanç ve Yetiş, 2016: 13-14). Dolayısı ile şiddet bir kadının kendisine atfedilen rol ve davranışların dışına çıkması, ya da bir erkeğin kadına ilişkin rol ve davranışlara özenmesi durumunda toplumun bu sapmaları cezalandırmak ve idealize edilen rol ve davranışları koruyabilmek amacı ile kullanmış olduğu bir tür toplumsal araç olarak karşımıza çıkabilmektedir.

1.4.2. Şiddetin Türleri

Toplumsal cinsiyet temelli şiddetin tanımını yapabilmek, bu tanımı kavramsallaştırabilmek ve şiddetin bireylerin; özellikle de sistematik bir şekilde şiddete maruz kalan dezavantajlı grupların kişisel hayatlarına ve sosyal ilişkilerine nasıl yansıdığını anlayabilmek adına şiddetin türlerinin dikkate alınması gerekmektedir. Burada bahsi geçen şiddet hiçbir zaman tek başına bir şiddet türünü ya da bireylerin tekil ya da çoğul olarak birbirlerine fiziki olarak zarar verdikleri eylemleri içermediği gibi, bu kişilerin ve toplumun maddi, manevi ve kültürel değerlerine zarar verme ihtimali olan her türlü eylem ve eylemsizliği de içerisine almaktadır (Michaud, 1991: 20-21). Her ne kadar geleneksel tanımlaması içerisinde şiddet, bedene dayalı bir gücün uygulanması olarak tanımlanıyor olsa da, günümüzde gücün refere edildiği birçok toplumsal norm bulunmaktadır. Dolayısı ile güce ilişkin norm sayısı kadar da, karşımıza şiddet türü çıkabilmektedir (Michaud, 1991: 5-6). Şiddet sadece bedende vücut bulan bir eylem değildir. Bazen kişinin görmüş olduğu şiddet sebebiyle ruhunda oluşan yaralar daha derin ve ulaşılması güç bir yerde bulunabilir ve bu ruhsal yaraların onarılması uzun ve meşakkatli bir süreç olabilir, dahası kişinin yaşamında telafisi güç hasarlara neden olabilir. Diğer yandan, klasik tanımlamalar içerisinde şiddet bir eylem ile ilişkilendirilen etkin bir durum olarak ifade edilmeye çalışılsa da, günümüzde eylemsizlik durumları da şiddet ile ilişkilendirilebilmektedir (Gök, 2015: 458).

Şiddetin sınıflandırılması söz konusu olduğunda DSÖ (WHO)'ye göre şiddet, şiddeti uygulayan kişi bakımından üç gruba ayrılmaktadır. İlk olarak bireyin kendisine uyguladığı şiddet, ikincisi kişilerarası şiddet ve üçüncüsü örgütlü veya organize olarak uygulanan kolektif şiddettir (Aytaç ve diğerleri, 2016: 280). Kişinin fiziksel olarak uygulamış olduğu şiddetten bağımsız olarak doğrudan bir zarara yol açmamış, yaralanma ya da ölüme sebebiyet vermemiş olsa bile maruz kalmış olduğu, duygusal, ekonomik, cinsel ya da intihar gibi tüm istismar türleri şiddet tanımı içerisine girmekte ve uygulayan kişi bakımından şiddet türlerini ortaya çıkarmaktadır. Bir kişinin intihar giriminde bulunması, kendisine zarar vermesi, ya da kişisel olarak kendisini bir takım gerekliliklerden yoksun bırakması kişinin kendisine uygulamış olduğu şiddet olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir bireyin özellikle de çocuğun, kadının ya da yaşlının, mensup olduğu ailesi ya da kişinin

ilişkide olduğu partneri tarafından uygulanan şiddetin yanı sıra; bir topluluk tarafından topluluk üyesi ya da yabancı bir kişiye karşı uygulanan şiddette kişiler arası şiddet tanımının içerisine girmektedir. Diğer yandan toplum tarafından örgütlü bir şekilde ekonomik, sosyal ve politik amaçlarla uygulanan şiddet ise kolektif şiddet kavramı içerisinde ele alınmaktadır (Gök, 2015: 457). Yine şiddetin kime karşı uygulandığı temel alındığında şiddet, çocuk istismarı ve ihmali, yaşlıya yönelik şiddet, ergen veya gençlere karşı şiddet, kadına yönelik şiddet, cinsel yönelimi farklı bireylere karşı şiddet gibi şiddetin yöneldiği kişileri merkeze alacak şekilde sınıflandırılabilir (Ohana ve Titley, 2009).

Şiddet sanıldığı aksine, tekme, tokat, yumruk, ısırma, cisim fırlatma, cisimle vurma, cisim sokma gibi fiziksel şiddet türleriyle ilişkilendirilmeye çalışılsa da aslında çok daha fazlasını içermektedir. Ancak bir genelleme yapacak olursak toplum içerisinde özellikle kadınlar tarafından fiziksel şiddet dışındaki şiddet türleri; yetersiz bilgi, olayın şiddete bakış açıları nedeniyle şiddet olarak görülmemesi, aile hayatının mahremiyeti ve mahalle baskısı sebebiyle şiddet tanımlaması içerisinde değerlendirilmemektedir. Diğer yandan fiziksel ve sözel şiddetin daha kolay ifade edilmesi ve görünür hale gelmesinin sebebi ise bu ve buna benzer olayların daha sık bir şekilde kamusal alana taşınmasından kaynaklanmaktadır. (Aytaç ve diğerleri, 2016: 281) Fiziksel şiddetin yanı sıra psikolojik şiddet, ekonomik şiddet, cinsel şiddet ve kişinin evden çıkmasını yasaklayarak veya evden çıktığı zaman her hareketini denetleyerek çevresiyle görüşmesini engellemek gibi sosyal şiddet türleri de, genellikle fiziksel şiddetle beraber uygulanarak birbirlerini besleyen ve üreten mekanizmalardan oluşan bir şiddet döngüsü oluşturmaktadır (İlkkaracan, ve diğerleri: 25). Şiddetin sınıflandırılması içerisinde birçok çeşidi bulunmasına rağmen araştırmamız kapsamında toplumsal cinsiyet temelli şiddetin daha iyi tasvir edilebilmesi ve anlaşılması amacı ile şiddetin uygulanma şekline göre ortaya çıkan sınıflandırılması ele alınacaktır. Bu sınıflandırma içerisinde şiddet fiziksel kuvvet uygulanması başta olmak üzere, aynı zamanda psikolojik, cinsel, sosyo- ekonomik ve dijital şiddet şeklinde sınıflandırılmakta ve bu şiddet türleri tanımlanmaya çalışılacaktır. Ancak Hem hukuksal boyutta, hem sosyal yaşantıda, şiddet türlerinin birlikte ve bir arada kullanılması sebebi ile şiddet türlerinin birbirinden bağımsız şekilde ele alınamayacağı ve sistematik şekilde uygulandığı unutulmamalıdır.

1.4.1.1. Fiziksel Şiddet

Ataerkil toplum yapısının söz konusu olduğu kültürlerde fiziksel şiddet genel olarak bir cezalandırma ve terbiye etme aracı olarak karşımıza çıkmaktadır (Aytaç ve diğerleri, 2016: 280). Toplumsal normların dışına çıkma eğilimi gösterip, bu sapmanın ideal kalıplar içerisine döndürülmesi için geleneksel köklerine bağlı olanlarca uygulanan ilk caydırıcı yöntem fiziksel şiddet uygulanmasıdır. Toplum içerisinde güçlü olduğunu ispatlamaya çalışan saldırgan grubun sindirme, korkutma, tehdit etme, yola getirme gibi amaçlarla uygulamış olduğu fiziksel şiddet, belki de görünürlüğü ve dile getirilirliği sebebiyle en yaygın şiddet türü olarak karşımıza çıkmaktadır (Öztürk, Ö., 2011: 29). Fiziksel şiddet acı vermek ya da yaralanmaya sebep olacak şekilde uygulanıyor olsa da bu uygulanan şiddetin arkasındaki asıl amaç mağdur olan kişiyi ikincilleştirerek özgürlüğünü kısıtlamak ve senin istemediğin her şeyi yapabilirim mesajı ile güç gösterisi yapmaktır. Dolayısı ile bu tür şiddet toplumdaki güç eşitsizliklerinin bir sonucu olarak zorlama ile kendisini göstermekte ve güçlü olanın elinde güçsüz olana karşı kullanılmaktadır (Ohana ve Titley, 2009: 62). Genellikle ataerkil toplumlarda aile içerisinde ebeveynlerin çocuğa, babanın anneye, büyük kardeşin küçük kardeşe fiziksel şiddet uygulaması normalmiş ve bir hakmış gibi görülmekte, öğrenilen bu şiddet durumu çocuk tarafından sokağa, okula ve hayatının kalan kısmına taşınmaktadır. Dolayısı ile çocuk sokakta büyük çocukların uygulamış olduğu şiddeti normalleştirip, kendinden ufak çocuklara şiddet uygulama eğilimi gösterirken, okul ya da diğer sosyal kurumlarda öğretmen ya da eğitimci gibi diğer yetişkinlerin uygulamış olduğu şiddeti de normalleştirebilmektedir.

Fiziksel şiddet, güç kullanımını içeren ve karşı tarafa fiziki olarak zarar vermeyi amaçlayan saldırgan davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Harcar, 2008: 53). Hukuki tanımlaması içerisinde fiziksel şiddet Türk Ceza Kanunu (TCK). içerisinde cebir kavramı içerisinde ele alınmış ve bir kişiye karşı cebir kullanılması suç sayılmıştır. Bu yönü ile “fiziksel şiddet ya da cebir; bir kişiye karşı fiziksel bir güç kullanarak, kişinin iradesi ve davranışları üzerinde zorlayıcı bir baskı oluşturarak, kişinin muhtemel direnmesini bertaraf etmek amacı ile uygulanan fiziksel güç” olarak tanımlanmıştır (Baydur ve Ertem, 2006: 92).

Fiziksel şiddetin tekme, tokat, yumruk atma, itme, ısırma gibi saldırganlıkla ilişkilendirilen davranışlar olarak karşımıza çıkabileceği yaygın görüşünün yanında, cisim ya da silah ile yaralama, yakma, işkence etme, öldürme gibi dehşet verici uç boyutları da sıklıkla yaşanmaktadır (Boyacıoğlu, 2016: 182). Bu yönüyle fiziksel şiddet bazı çalışmalar içerisinde bir araç kullanılarak uygulanan fiziksel şiddet ve araç kullanmaksızın uygulanan fiziksel şiddet şeklinde ayrıma tabii tutulmaktadır. Genellikle erkekler tarafından uygulanması sebebiyle bir kemer, sopa, süpürge, keser sapı, silah gibi bir cisim aracılığı ile vurarak, şişe, bardak, küllük, tuzluk çatal, bıçak gibi bir cismi fırlatarak, kerpeten, şiş, bıçak, gibi bir cismi sokarak ya da kezzap, tuz ruhu gibi diğer araçları kullanarak fiziksel bir hasara yola açacak şekilde fiziksel şiddet uygulanabilmektedir. Diğer yandan fiziksel şiddet tekme, tokat, yumruk atma, saç çekme, yolma, yerde sürükleme, etlerini bükme, ısırma, sıkıp morartma, itme, kakma şeklinde herhangi bir araç kullanmaksızın da direk şiddetin faili tarafından uygulanabilir (Öztürk, Ö., 2011: 29). Şiddetin mağdurları söz konusu olduğunda hamilelik sırasında yaşanan fiziksel şiddette insanlık dışı davranışların en uç noktalarından birisini oluşturmaktadır. Özellikle hem kadına hem de karnında taşıdığı bebeğe yönelik uygulanan dehşet verici şiddetin uygulayıcıları ise genellikle kadının eşi ya da erkek arkadaşı yani partneri, bir başka deyişle karnında taşıdığı bebeğin babası olarak karşımıza çıkmaktadır (Ergönen ve diğerleri, 2009: 127).

Her ne kadar evin düzeni bozulmasın, konu komşu duymasın, akrabalar öğrenmesin, eşim evi terk etmesin, utanmasın, sıkılmasın, huzurumuz bozulmasın ya da şiddet tekrar etmesin gibi gerekçelerle şiddet hem mağdur hem de fail tarafından gizlenmeye çalışılsa da, yine de toplum içerisinde fiziksel şiddet en sık rastlanılan şiddet türü olarak karşımıza çıkmaktadır (Çalışkan ve Çevik, 2018: 220). Fiziksel şiddetin yaygın olarak ortaya çıkması ve görünür olmasının birçok sebebi olmasına rağmen, en önemli sebep kanunlarda açıkça fiziksel şiddet suçlarının yer alıyor olması ve bu suçların gerektiğinde rahatlıkla ispat edilebiliyor olmasından kaynaklanmaktadır.

Hukuki açıdan incelendiğinde fiziksel şiddet suçlarının en ağır olarak karşımıza çıkan kasten öldürme suçu, eğer eşe karşı işlenmişse nitelikli hal kazanmakta ve ceza ağırlaşmaktadır. Diğer yandan vücut dokunulmazlığına karşı işlenen suçlarda şiddetin yine eşe karşı işlenmesi durumunda herhangi bir şikâyet aranmaksızın ceza yarı oranında arttırılmaktadır. Yine yaralama, tehdit, hakaret gibi

suçlara ek olarak fiziksel şiddetin sistematik bir halde işlenmesini içeren eziyet suçu da kanunda düzenlenerek ağırlaştırıcı sebep olarak ele alınmıştır (Baydur ve Ertem, 2006: 94). Dolayısı ile kanun içerisinde birçok fiziksel şiddet içeren suç sayılıyor olsa da, TCK'da yer alan birçok cebir suçu fiziksel şiddet, sözel şiddet ve psikolojik şiddet gibi birçok şiddet türünü birlikte ele almaktadır. Örneğin aile düzenine karşı işlenen suçlar bölümünde ele alınan kötü muamele suçu, bedene zarar veren, hürriyeti yoksun kılan ve haysiyeti zedeleyen fiiller olarak tanımlanmış ve fiziksel, sosyal, psikolojik şiddet gibi türlerin birçoğunu kapsamına almıştır. Kişiyi hürriyetinden yoksun bırakma suçu da aslında psikolojik bir şiddet türü olarak karşımıza çıkıyor olsa da bu suçun işlenmesi sırasında kullanılan cebir ve fiziksel güç sebebi ile fiziksel şiddet kapsamına girmekte ve eşe karşı işlendiğinde ağırlaştırılmış olarak cezalandırılmaktadır (Baydur ve Ertem, 2006: 95).

1.4.1.2. Psikolojik Şiddet

Şiddet çoğunlukla fiziksel bir müdahale gibi algılanıyor olsa bile, kişilerin ruh ve psikolojik sağlığı üzerinde hem geçici hem de kalıcı hasarlar bırakması sebebi ile psikolojik boyutu üzerinden daha kapsamlı bir şekilde ele alınması gereken bir konudur (Çalışkan ve Çevik, 2018: 220). Bireyin benliğini ortadan kaldırmaya ya da en azından benliğine zarar vermeye yönelik olarak ortaya çıkan ve bireyi nesneleştiren her türlü saldırı psikolojik şiddet olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım kapsamında psikolojik şiddet bir kişi ya da grup tarafından hedef seçilmiş belli bir kişiye sistematik olarak saldırarak onun yardıma muhtaç hale gelmesine sebep olunan süreç olarak karşımıza çıkmaktadır (Harcar, 2008: 54).

Bireye tutarlı ve sistematik bir şekilde kötü muamelede bulunmak, baskı uygulamak, duygusal olarak yıpratmak, sindirmek, aşağılamak, küçük düşürmek, alay etmek, mahrum bırakmak, itibarını zedelemek, görmezden ve duymazdan gelmek, yaptırım uygulamak veya cezalandırmak gibi yöntemlerle toplumdan soyutlamak ve kendisini kötü hissettirmek amacı ile uygulanan her türlü baskı psikolojik şiddet içerisinde yer almaktadır (Çalışkan ve Çevik, 2018: 220). Fail tarafından uygulanan kıskançlık, hakaret, sevdiği kişi ya da nesnelere zarar verilmesi ya da tehdidi, duygusal ihtiyaçların karşılanmaması, sevgisizlik, ilgisizlik, gibi

davranışlarda psikolojik şiddet içerisinde ele alınmaktadır (Sosyal Çalışmacılar El Kitabı, 2014: 12).

Psikolojik şiddet birçok çalışmada duygusal şiddet olarak isimlendirilmekte ve sözel şiddeti de içerisinde almaktadır. Sözel şiddet, literatürde birçok çalışmada başlı başına şiddetin bir türü olarak ele alınıyor olsa da, bu çalışmada psikolojik şiddetin bir görünümü olarak ele alınmıştır. Yaşayan bir varlık olarak sürekli gelişen dil her ne kadar zararsız olarak gözükse de, içinde barındırdığı atasözleri, deyimler ve kalıp yargılar ile kişilerde büyük hasarlara yol açabilmektedir. Sözel şiddet azarlamak, başkaları önünde küçük düşürmeye çalışmak, hakaret içeren cümleler kurmak, sevdikleri hakkında kötü şeyler söylemek, kişinin dini, dili, kültürü, ırkı ya da cinsiyeti ile dalga geçmek şeklinde mağdurun hassas olduğu alanlara yönelebilmektedir (Ohana ve Titley, 2009: 61-62). Sözel şiddet yolu ile uygulanan her türlü hakaret ve kötü söz kişide telafisi güç ruhsal yaralar bıraktığı gerekçesi ile duygusal bir yıpranmaya sebebiyet vermekte ve dolayısı ile psikolojik şiddet içerisinde ele alınmaktadır.

Diğer yandan duygusal istismar ya da duygusal şiddet ise sistematik bir şekilde kişiyi soyutlayarak kendisini değersiz hissetmesini sağlayarak dışarıdan fark edilemeyecek bir şekilde yavaş yavaş uygulanan bir şiddet türüdür. Jest ve mimikler aracılığıyla kişiyi korkutmak, kendisini rahatsız hissetmesini sağlamak, kişiyi sindirmek amacıyla onunla bağırarak konuşmak, aşağılayıcı sözler kullanmak, küfür ve hakaret etmek, lakaplar takma, kişiyi duymazdan gelmek ve yokmuş gibi davranmak, sözel ve duygusal şiddet davranışları olarak psikolojik şiddeti işaret etmektedir (Aytaç ve diğerleri, 2016: 280).

Uygulanış şekli ne olursa olsun, kişide bir mutsuzluğa, kendini değersiz hissetmeye, kötü ruh haline geçişe sebebiyet veren ve kişinin psikolojik olarak etkilenmesine yol açan her türlü davranış psikolojik şiddet içerisinde ele alınmaktadır. Psikolojik şiddet insanların iç dünyasında gerçekleşen bir yıkıma sebebiyet verdiği ve ispatlanması zor bir durum olduğu için genel olarak görmezden gelinen ve gerekli mercilere taşınmayan bir olgudur. Hukuk içerisindeki yerine baktığımızda ise birçok kavramın psikolojik şiddetle birlikte değerlendirildiği ve TCK'da genişçe bir yer aldığını görmek mümkündür. İntihara yönlendirme suçu kapsamında evlilik içinde uygulanan psikolojik şiddet içeren suçların kişileri intihara sürükleyebileceği ifade edilmektedir. Diğer yandan kişiyi hürriyetinden bırakma suçu

özellikle kadına ve çocuğa aile içinde sıklıkla uygulanan bir psikolojik şiddet suçudur. Yine kötü muamele suçu içerisinde sayılan inanç, düşünce ve kanaatlerin açıklanmasını engelleme, haberleşmenin engellenmesi, özel hayatın gizliliğini ihlal, kişinin kişisel verilerinin kaydedilmesi ve kişisel haklarının yok sayılması, gibi birçok unsur psikolojik şiddet içerisinde suç teşkil etmektedir (Baydur ve Ertem, 2006: 98-99).

1.4.1.3. Cinsel Şiddet

Özellikle Ataerkil toplumlarda, erkekliğin kadınlıktan üstün sayılması ve cinsellik içerisinde erkeğin elinde bulundurmuş olduğu etken rolü sebebiyle cinsellik bir tehdit, yaptırım ya da kontrol etme aracı olarak kullanılmaktadır (Çalışkan ve Çevik, 2018: 221). Dolayısı ile cinsel taciz suçları genellikle toplumun erkek bireyleri tarafından kadına ve çocuğa karşı işlenen bir şiddet türü olarak fail ve mağdurun arasındaki güç ilişkisinden kaynaklı olarak karşımıza çıkmaktadır (İlkkaracan ve diğerleri, 1996: 119). Cinsel şiddet genellikle mağdur konumdaki kişinin ya da küçüğün arzu ve isteğinin olmadığı riskli ya da utanç verici bir şekilde cinsel ilişkiye zorlandığı durumlarda ortaya çıkmaktadır.

DSÖ (WHO)'nın yapmış olduğu tanım içerisinde cinsel şiddet,

Ev, iş, kamusal alan ya da her nerede olursa olsun; kişinin cinsel ilişkiye girmeye zorlanması, kişiye rızası olmayan cinsel davranışlarda bulunulması, kişinin cinselliğini vurgulayan eleştirilerde bulunulması, istenmeyen cinsel içerikli konuşmalar ve sözler söylenmesi ve kişiyi cinsellik çağrıştıracı şekilde rahatsız etme davranışları” olarak tanımlamıştır. Görüldüğü üzere bu tanım içerisinde cinsel şiddet fiziksel olarak gerçekleştirilen sarkıntılık, saldırı gibi eylemleri içerdiği gibi; hakaret, sözle rahatsız etme, baskı ve tehdit gibi unsurları da içermektedir (Harcar, 2008: 53).

Cinsel şiddet ne şekilde uygulanmış olursa olsun kişinin vücut dokunulmazlığını ihlal etmekte ve karşıdaki kişiye bir güç unsuru olarak uygulanmaktadır. Cinsel şiddet kişinin fiziksel, ruhsal, zihinsel, sosyal tüm alanlarına müdahale edildiği ve cinsel bütünlüğüne saygı gösterilmediği kişiye sözel saldırıdan kişinin köleleştirilmesine kadar uzanan bir süreçtir. Bu saldırı içerisinde her şeyden önce mağdurun kişisel sınırları, vücut bütünlüğü, onuru, özgürlüğü çiğnenmekte ve kişinin güven duygusu ve güvenliği ihlal edilmektedir (İlkkaracan ve diğerleri, 1996: 119).

Cinsel taciz deyimi ile toplum içerisinde zararsız olarak atfedilen sözel taciz, dokunma, okşama gibi eylemlerden, ırza geçme ve tecavüze kadar uzanan cinsel şiddet şekilleri karşımıza çıkabilmektedir. Cinsel şiddet türleri tecavüz; aile ve evlilik içi tecavüz, sevgili tecavüzü, cinsel aktivitelere zorlama, mastürbasyon yaptırmak, mastürbasyonu ilemeye zorlamak, porno izlemeye zorlamak, cinsel bir obje gibi davranmak, kıskanmak, şüphelenmek, aldatmak, tek taraflı cinsellik yaşamak, cinselliği ceza ödül sistemi olarak kullanmak, çocuk yaşta evliliğe zorlamak, yaşça büyük kişilerle evlendirmeye çalışmak, istemediği kişiyle evlendirmek, çocuk yaşta hamile kalmak, kişiyi başkalarıyla cinsel ilişkiye zorlamak, doğum hakkına engel olmak, doğum kontrol kullanımını engellemek, doğurganlığa ilişkin suiistimallerde bulunmak; zorla hamilelik, kısırlaştırma, çocuk düşürmeye zorlama, kürtaja zorlama, çeşitli vasıtalar aracılığı ile cinsel içerikli mesajlar ve davranışlar sergilemek, kişinin cinsel organlarına zarar vermek işyerinde tacizde bulunma, savaş ve işkence aracı olarak cinsel saldırıda bulunma ve eşcinsellere karşı cezalandırma amacıyla uygulanan cinsel şiddet olarak karşımıza çıkmakta ve bazen mağdurun en yakın aile bireyi bazense hiç tanımadığı failer tarafından gerçekleştirilmektedir (Ohana ve Titley, 2009; Aytaç ve diğerleri, 2016: 281; Çalışkan ve Çevik, 2018: 221; Sosyal Çalışmacılar El kitabı, 2014: 12). Gerçekleşen bu cinsel taciz suçlarının bazen ölümcül intihar etme, fail tarafından öldürülme, töreye kurban gitme gibi sonuçları olduğu gibi, bazen istenmeyen gebelik, istenmeyen evlilik, cinsel yolla bulaşan hastalıklara maruz kalma, düşük yapma, cinsel bozukluk ve jinekolojik rahatsızlıklara sahip olma, depresyon, korku, kaygı, güvensizlik gibi psikolojik sorunlar yaşama, yeme içme problemleri gibi ömür boyu sürebilen sonuçları da ortaya çıkabilmektedir (Harcar, 2008: 53).

Kadına yönelik Cinsel birlikteliğe zorlama evlilik dışındaki bir erkekçe gerçekleştirildiğinde toplum tarafından kişi linç edilmeye kalkılıp tecavüz ile suçlanmasına rağmen, aynı suç evlilik içindeki erkek tarafından uygulandığında kadın susturulup, bu şiddet evlenmenin erkeğe vermiş olduğu bir hakmış gibi algılanmaktadır. Diğer yandan sanıldığığının aksine cinsel şiddet suçlarının büyük çoğunluğu kişinin kendi aile yakınları, özellikle de eşi tarafından uygulandığı görülmektedir (İlkkaracan ve diğerleri, 1996: 52). Dolayısı ile evlilik içi cinsel suçların TCK'da yer alması Türkiye'de kadın hareketinin başarılı eylemleri sonucunda elde edilen önemli bir kazanım olmuştur (Sosyal Çalışmacılar El kitabı,

2014: 12). Bu kazanımla birlikte kişinin cinsel dokunulmazlığı; aile, kültür, genel ahlak, gelenek ve göreneklere bağlı değerler içerisinde ele alınmaktan ziyade, kişinin kişisel özgürlüğü içerisinde değerlendirilmeye başlanmıştır. Dolayısı ile burada ihlal edilen husus kişinin şerefi ya da manevi bütünlüğü değil, cinsel ilişkiye girme yönündeki irade serbestisidir. Bunun sonucunda “TCK’ya Cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar başlığı altında bir kısım eklenmiştir”. Bu başlık altında cinsel saldırı, çocukların cinsel istismarı, reşit olmayanla cinsel ilişki ve cinsel taciz suçları tanımlanmıştır (Baydur ve Ertem, 2006: 100).

Cinsel şiddete yönelik suçların büyük çoğunluğu erkek failler tarafından genellikle kadına ve çocuğa karşı işlenmekte ve geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri gereği bu durum mağdur tarafından içselleştirilmekte ve gün yüzüne çıkmamaktadır. Özellikle namus, şeref gibi kavramların kadın cinselliği üzerinden tanımlandığı ataerkil toplum yapısı içerisinde cinsel şiddet tabu olarak görülmekte ve ortaya çıkarılması zor bir şiddet türüdür (Uluocak ve diğerleri, 2014: 21).

Toplumumuzda kadınlar doğumlarından itibaren erkeğe bağımlı bir şekilde yetiştirilmekte ve erkek karşısında daha hassas, daha güçsüz, daha dirençsiz ve savunmasız olduğu bilinci aşılanmaktadır. Diğer yandan erkek faillerin uygulamış oldukları bu şiddet sevgi, normal bir durum ve hatta erkeğin hakkı olan bir durummuş gibi lanse edilmekte ve dahası kadına yapılan bu şiddetin toplum içerisindeki ikincil konumundan dolayı kendisinin suçu olduğu imasında bulunmaktadır. Dolayısı ile özellikle kadınların maruz kalmış oldukları bu cinsel şiddet vakalarının azaltılması için hukuken yapılan mücadelenin yanı sıra toplumda yeni bir kadın modelinin yaratılabilmesi amacı ile kız çocuklarına bedenlerinin farkındalığı, kimsenin vücuduna dokunamayacağı, istemedikleri hiçbir şeyi kabul etmek zorunda olmadıkları, şiddetsiz bir yaşamın doğal hakları olduğu, kadınlığın güçsüzlük olmadığı öğretilerek içlerinde taşımış oldukları korkulardan arındırılmaları gerekmektedir (İlkaracan ve diğerleri, 1996). Diğer yandan cinsel suçların büyük bir çoğunluğu mağduru toplum tarafından dışlanabileceğini düşünmesi sebebiyle kolayca paylaşılamayan, delil ve tanık yetersizliği sebebiyle ispatı zor olan durumlardır. Mağdurlar cinsel şiddete maruz kaldıktan hemen sonra şikayette bulunmadıkları takdirde daha sonra bunu öne sürebilecekleri bir mekanizma bulunmamakta ve hukuki süreçte büyük zorluklarla karşılaşmaktadır (Sosyal Çalışmacılar El Kitabı, 2014: 57).

1.4.1.4. Sosyo-Ekonomik Şiddet

Ekonomik şiddet her şeyden önce kadının bağımsızlık duygusunu yok ederek erkeğe bağımlı olarak yaşamasını hedef alan bir şiddet türüdür. Bu nedenle para, mal mülk gibi maddi unsurların kadın üzerinde bir yaptırım ve tehdit aracı olarak kullanılması sonucu erkeğin kadının hareket alanını kısıtladığı bir şiddet türüdür. (Aytaç ve diğerleri, 2016: 281) Beraberinde kadının sosyal hayatını da sınırlandırdığı için birçok çalışmada sosyo-ekonomik şiddet şeklinde de ele alınmaktadır.

Kadının özellikle evlilik sonrasında toplum tarafından üzerine yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri gereği rahat hareket edememesi, iş ve ev yaşamı arasındaki dengeyi kuramaması gibi sebeplerden dolayı iş yaşamından uzaklaşması ve buna bağlı olarak ekonomik açıdan erkeğe bağımlı bir şekilde yaşam sürmesinden kaynaklı toplumsal cinsiyet temelli bir sorundur (Harcar, 2008: 64). Dolayısı ile kadın yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri ve özellikle temizlik ve bakım hizmetleri gibi ev içi sorumluluklar, kadının ekonomik hayata katılımını engellediği gibi sosyal hayatını da kısıtlamaktadır.

Kişinin çalışmasına izin vermemek, ekonomik özgürlük elde edeceği işinde çalışmasını engellemek, çalışmayan kadına özel ihtiyaçlarını karşılaması amacıyla harçlık vermemek, kadının harcamalarını kontrol etmek, çalışan bir kadın ise maaşını almak ya da ev ile ilgili tüm harcamaları ona yüklemek, para ile kadını kontrol altında tutmak, para vermemekle tehdit etmek, para yönetimi konusunda eleştirmek, aile işinde maaşsız çalıştırmak, fiziksel saldırı ile çalışamaz duruma getirmek, düşük ücret vermek, çocuk bakım yardımı gibi yardımları erkeğin geliri üzerinden vermek, gibi formlar karşımıza ekonomik şiddet türleri olarak çıkarken (Aytaç ve diğerleri, 2016: 281; Yıldırım, 2016: 106); eğitime ya da işe erişimin engellenmesi, hizmetlerden yararlanmasının sınırlandırılması; sivil, kültürel, sosyal ve siyasal haklarından yararlanmasının engellenmesi de kadının sosyo ekonomik açıdan erkeğe bağımlı hale gelmesine sebep olan şiddet türleridir (Ohana ve Titley, 2009: 66).

Kadının ekonomik olarak ihtiyaçlarını karşılaması konusunda erkeğe bağımlı hale gelmesi kadını kısıtlamakla kalmamakta aynı zamanda erkeğe itaat etmeye zorlamaktadır. Bu bağımlılığın sonucu erkeğin uyguladığı diğer şiddet türleri de beraberinde gelmekte ve kadın çaresiz olduğu düşüncesi ve geçim sıkıntısı kaygıları

ile bu şiddete katlanmaktadır (Yıldırım, 2016: 105-106). Diğer yandan Uluslararası Çalışma Örgütü Kadına yönelik her türlü ayrımcılığın engellenmesi amacıyla çıkarılan ayrımcılık karşıtı bildirgelere ek olarak eşit işe eşit ücret verilmesi yönünde de birçok bildirgeyi yürürlüğe koymuştur.

UÇÖ (ILO)'ne göre kadının niteliksiz işlerde çalıştırılması, vasıfsız eleman olarak görülmesi, işten ayrılmalarda daha çok kadının tercih edilmesi, terfi ve yükselmelerde erkeğin kayırılması, cam tavan uygulamaları da iş hayatında kadına yönelik uygulanan ekonomik şiddet ve ayrımcı uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır (Gök, 2015).

Ekonomik şiddet diğer şiddet türlerinden farklı bir şekilde kentsel alanda kırsal alandakine kıyasla daha, çalışan kadınlarda ise çalışmayanlara kıyasla daha fazla görülmektedir. Kadının ekonomik özgürlüğe sahip olduğu durumlarda, toplumdaki evin geçimi erkeğe aittir algısı sebebiyle kadının kazancı ve ekonomik kaynakların kullanımı erkeğin kontrolüne verilmektedir. Dahası erkek kadının çalışmasından rahatsız olmakta ve kadın daha fazla para kazandığı takdirde bunu kendisine bir tehdit olarak görmekte ve rahatsız edici olarak görmektedir (Boyacıoğlu, 2016: 137). Dolayısı ile kadının çalışmasının engellenmesi, kadının söz hakkını da kaybettireceği için erkeğin işine gelmekte ve kadının ekonomik açıdan mecbur kalınmadıkça çalıştırılmaması tercih edilmektedir. Kadının bu ekonomik, sosyal ve kamusal alandan sınırlandırılıp, özel alana hapsedilmesi kadının kendisini değersiz hissetmesine ve beraberinde birçok sorunun ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Çalışan kadınların ise erkeğin kadının özgürleşme kaygılarından dolayı uygulamış olduğu baskılar sonucunda kadının kazanmış olduğu para üzerinde kontrol kazanamaması, diğer yandan çalıştığı için evle ilgili sorumluluklarını aksatması kadının kendisini daha zayıf hissetmesine ve aile içi sorunlarda kendisini suçlu olarak görmesine sebep olabilmektedir.

Ekonomik şiddet sadece aile içerisinde eşler tarafından ya da aile yakınları tarafından kadına karşı uygulanan bir şiddet olmamakla birlikte, kadının erkeğin çalışmamasına ya da kazandığı paranın yetersizliğine yönelik söylemleri de erkeğe yönelik bir ekonomik şiddet olarak karşımıza çıkabilmektedir.

1.4.1.5. Dijital Şiddet

Teknolojinin ilerlemesi ve internet çağının hızlanması ile birlikte sosyal medya ve sanal sosyalleşme ortamları insanların vazgeçilmez etkinlikleri haline dönüşmüştür. İnsanlar bu platformlarda sohbet edip, eğlenip, sosyalleşirken yeni etkileşimlerde bulunurken, diğer yandan ise hem en yakınlarından hem de hiç tanımadıkları insanlar tarafından tacize, tehdide, hakarete de maruz kalabilmektedirler. Özellikle genç kadınların son zamanlarda en çok etkilendiği şiddet türlerinden birisi olarak karşımıza çıkan dijital şiddet, kadınların uygulamalar aracılığıyla denetlenmesi, nerde olduklarının kontrol edilmesi, görüntülerinin ele geçirilip tehdit edilmesi, mesaj, e-posta, ya da sosyal medya hesapları üzerinden rahatsız edilmesi, şifrelerinin ele geçirilerek bilgilerinin kullanılması, paylaşımlarının altına küçük düşürücü ya da nefret içeren söylemlerde bulunulması gibi formlarda karşımıza çıkabilmektedir (Sosyal Çalışmacılar El Kitabı, 2014: 12).

Son yıllarda hukuk alanında gerçekleşen gelişmeler ile dijital şiddet suçları da hukukun kapsamına alınarak TCK kapsamında Bilişim alanında işlenen suçlar kapsamında değerlendirilmekte, emniyet müdürlüğünde bu konuda suç ve ihbarların değerlendirilmesi amacı ile siber suçlarla mücadele birimleri bulunmaktadır. Ayrıca kadının korunması amacı ile internet, sosyal medya hesapları üzerinden yapılan tacizler 6284 sayılı yasa gereği ısrarlı takip kavramı içerisinde değerlendirilmekte ve tacizde bulunan şahıslara yönelik uzaklaştırma kararı alınabilmektedir (Baydur ve Ertem, 2006).

1.4.3. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddetin Tanımlanması

“Bir adamın evi o adam için kaledir. Ama aynı evin kadın ve çocuk için hapisane olacağı çok az bilinir.” JUDITH HERMAN (Öztürk, A.B., 2014: 61)

Kadın ya da erkek her bir bireyin daha doğduğunda sahip olduğu klitoris ya da penisine bakılarak biyolojik kaderi belirlenmekte ve yaşayacağı hayatın büyük bir kısmı en başından toplum tarafından yazılan ve bireyin üzerinde sadece ufak tefek değişiklikler yapabileceği, toplumsal bir senaryo olarak tayin edilmektedir. Bu senaryoda bireyin yerine getirmesi gereken toplumsal roller yer almakta ve bu roller üzerinde yapılmak istenilen radikal değişiklikler toplumsal sisteme bir tehdit olarak

görülmekte, marjinal olarak yaftalanan birey düzenden sapmış bir unsur haline dönüşmektedir. Toplum tarafından idealize edilen bu kalıp içerisinde bulunmak istemeyen ve bu makûs kaderi değiştirmek isteyen bireylerin kaçınılmaz olarak karşılaştıkları durum ise onları bu ataerkil sistem içerisinde tutmaya yönelik olarak ortaya çıkan toplumsal cinsiyet temelli şiddettir. Bu şiddet toplum içerisinde baskın konumdaki erkek ve tahakküm altındaki kadın ve kadınsılıklar açısından farklı anlamlar ihtiva etmektedir. (Selek, 2018: 33-38) Dolayısı ile sürekli erkeklik ispatı gereksinimine ihtiyaç duyan erkek için, şiddet zaaflarının ve zayıflıklarının arkasına saklandığı ve sırf kadın ya da kadınsılık içeren nesne olarak gördüğü kişilere yönelik kullanabileceği ve elinde bulunan iktidarı koruma amacı ile kullandığı bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet ilişkileri nezdinde ortaya çıkan bu şiddet erkek egemen yapıyı korumak amacıyla siyasal bir gerekliliğin sonucu olarak toplum içerisine yerleşmektedir (Güllüpınar, 2019: 118). Toplumsal Cinsiyet Kuramları içerisinde şiddet ele alındığında odak nokta kadın erkek ilişkilerinin düzenlenmesinde erkek egemenliğinin sürdürülmesi ve ataerkil toplumun devamını sağlayan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin yaşatılması olarak karşımıza çıkmaktadır. Hegemonik erkeklik kimliğine ulaşabilme arzusu içinde ortaya çıkan bu şiddet: kadının ikincilliği, kadına düşmanlık, kadınsılıkları dışlama, fiziksel güç ve sertlik, otoriter olma, ve korku yaratma gibi unsurları içermektedir. Hegemonik erkekliğin elde etmiş bu egemenliği devam ettirebilmesinin yolu toplumdaki diğer erkekleri de ikna ederek kadın ve kadınsılıklar üzerinde kurmuş olduğu bu tahakkümü sürdürmektir. Şayet erkekler bu durumun tehlikeye girdiğini düşünürlerse erkeklik kimliklerini koruyabilmenin kaçınılmaz bir gereği kadına ve kadınsılıklara karşı uygulayacakları şiddettir. Dolayısı ile şiddet erkeğin egemenliğine kendi rızası ile ikna olmayan kadın ve kadınsılıklara karşı kullanılabilecek bir araçtır (Turhan, 2019: 461-463). Ataerkil düzen içerisinde toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ve önyargılar her ne kadar iktidar konumdaki az sayıda hegemonik erkek tarafından ortaya atılsa da, hegemonik erkeklerin egemen olduğu bu toplumsal hiyerarşiyi devam ettirebilmenin yolu diğer erkeklerin de bu ayrımcılık ve önyargıları seyirci olarak ya da aktif kullanarak uygulamaları sayesinde mümkündür (Çınar, 2013 : 40). Dolayısı ile hegemonik erkekler egemenliğin kuralları olarak öne attıkları bu toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık ve şiddet uygulamalarını toplumun

çoğunluğunu oluşturan özellikle işbirlikçi erkekleri ikna etmeden gerçekleştiremezler.

Toplumsal cinsiyet temelli şiddet tüm dünyada var olan ve insan onurunun çiğnenmesine kadar uzanan, kişilerin sahip olduğu sosyal statü, dini ve etnik köken, medeni durum ve cinsel yönelim gibi faktörlerden bağımsız olarak karşımıza çıkan bir insan hakları ihlalidir (Ohana ve Titley, 2009: 13). Hem kadına yönelik şiddete atıf yapmak, hem de kadına yönelik toplumsal cinsiyet rollerini içine alacak şekilde bu kavramı genişletmek isteyen Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) Komitesi, toplumsal cinsiyet temelli şiddeti;

Kadınların sırf kadın oldukları için uğradıkları ayrımcılığın ve maruz kaldıkları orantısız şiddetin yanı sıra, toplumun beklenti ve belirlediği pozisyonlara göre oluşan toplumsal cinsiyet rollerine ayak uyduramayan bireylere karşı ataerkil ideolojiden beslenen toplumca uygulanan şiddet” olarak tanımlamıştır (Ohana ve Titley, 2009: 53).

Ataerkil sistem içerisinde erkek egemenliğinin inşa araçlarından birisi olarak toplumsal cinsiyet temelli şiddet, fiziksel, psikolojik, cinsel, sosyal ve ekonomik tüm şiddet türlerini de içine alacak şekilde kadın, erkek ve cinsel yönelimi farklı olan bireyler üzerinde meydana gelmesi sebebiyle daha geniş bir şiddet sosyalizasyonu arz etmektedir. Toplumsal cinsiyet temelli şiddet; bir toplum ya da kültür içerisindeki kadın ya da erkeğin kendinden beklenildiği şekilde toplumsal cinsiyet rollerini yerine getirmediği takdirde o toplumdaki bireyler tarafından kendisine uygulanan şiddet olarak karşımıza çıkmaktadır (Uluocak ve diğerleri, 2014: 21). Özellikle geleneksel ve cinsiyetçi ataerkil toplumlar içerisinde sık ortaya çıkan bu şiddet türü, kadın ve erkeğe yüklenen toplumsal cinsiyet rollerinin biyolojik olarak belirlendiğini ve bu sebeple doğal ve değişmez olduğunun kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır (Eşitti, 2016: 66). Şiddetin evrensel ve toplumun tüm kesimlerini ilgilendiren bir sorun olduğunun altını çizen bu kavram, kadın ya da erkeğin değişmesinden ziyade toplumun ve toplumun cinsiyetlere yüklemiş olduğu toplumsal cinsiyet rollerinin değişmesi ile şiddetin ve bu şiddete sebebiyet veren eşitsizliklerin ortadan kalkacağına odaklanan bir yaklaşımdır. Dolayısı ile toplumsal cinsiyet temelli şiddet gücünü toplum içerisindeki iktidar eşitsizliklerinden alan ve bir bireyin başka bir birey üzerinde uyguladığı bir durum olmaktan öte, toplumdaki baskın grubun üyelerinin, zayıf olarak gördükleri diğer grupları baskı altında tutmak amacı ile uygulamış olduğu politik bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır (Açıkel, 2009: 1).

1.4.4. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddetin Görünümleri

Adam: «Ben erkeğim anladın mı?» «erkek.» diyordu, Kadın anlıyordu. Susuyor ve anlıyordu. O erkekti. Onun erkek olduğunu hep anlamak zorundaydı. Hayatı boyunca erkeklerin erkek olduğunu anlamayı öğrenmişti. Babası, ağabeyleri, erkek çocuklar... Sonra birden aklına geldi. Neden kendisi de «ben kadını» diyemiyordu. Erdal ATABEK (Atabek, 2006: 15)

Erdal Atabek'in kitabında bahsetmiş olduğu bu vurgu kadının toplum içerisindeki ikincil konumunun ve bu konumlandırmaya karşı geldiğinde ne ile karşılaşacağının sürekli hatırlatıldığı acı bir örnektir. Eğer bir kadın eşine, erkeğine ya da ait olduğu yapı içerisindeki erkeklere karşı gelip, kadınlık vazifesinden sapma gösterirse karşılaşacağı toplumsal tepki açık şekilde işaret edilmektedir. Bu işaret edilen tepki gücünü toplumdan alan, gelenek ve göreneklerle desteklenen, erkeğin tahakkümü altındaki kadının çoğu zaman hak ettiği ve karşı gelinemez bir şiddete dönüşmektedir ve erkek en iyi ihtimalle erkek olduğunu kadına hatırlatmakla yetinir. Diğer yandan toplumsal cinsiyet temelli şiddetin failleri büyük ölçüde erkekler olsa da, mağdurları her zaman kadınlar değildir. İçinde yaşanan toplumun kültürel ve tarihi birikimi ile ortaya çıkmış olan toplumsal cinsiyet rollerine ayak uyduramayan erkekler ve üzerlerine yapıştırılmış olan biyolojik cinsiyetlerinden bağımsız cinsel yönelimi farklı olan bireylerde toplumsal cinsiyet temelli şiddetin mağdurları olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Çalışmanın bu kısmında toplumsal cinsiyet temelli şiddet kadın, erkek ve cinsel yönelimi farklı olan eşcinsel bireylere yönelik uygulanan şiddet üzerinden değerlendirilerek ele alınacak ve şiddetin kökenlerine inilmeye çalışılacaktır. Ancak toplumsal cinsiyetin bu mağdurlar üzerinden isimlendirilen bu görünümüne geçmeden önce, neredeyse tüm şiddet türlerinin faili konumundaki erkeğin başrole, kadınınsa yanına iliştiirildiği bir erkek şiddetinden bahsetmek gerekir bu amaçla toplumsal şiddetin görünümleri olarak ele alacağımız, kadına yönelik toplumsal cinsiyet temelli şiddet, eşcinsel bireylere yönelik toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve erkeklere yönelik toplumsal cinsiyet temelli şiddete geçmeden önce, erkeğin kadına yönelik şiddetine değinmek yerinde olacaktır.

1.4.4.1. Erkeğin Kadına Yönelik Şiddeti

Feminist kazanımlarla birlikte şiddetin sadece aile bağları ilişkileri içerisinde gerçekleşen şiddetten daha öte bir kavram olduğunu belirtmek amacıyla aile içi şiddet kavramı yerine ev içi şiddet kavramına vurgu yapılmaya başlanmış olsa da şiddetin en çok kutsallık odakları içerisine oturtulan aile içerisinde görülüyor olması yadsınamaz bir gerçektir (Boyacıoğlu, 2016: 127). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kadınlar üzerinde o derece büyük bir tezat oluşturmaktadır ki, eril zihniyetçe kadının en çok ait olduğu ve kendini güvende hissetmesi gereken, kimi zaman sığınacak bir liman olarak gördüğü ve dokunulamaz bir alan olduğu ileri sürülen evinde, şiddetin en çoğu ve en uç boyutları vuku bulmaktadır. Üstelik işin daha da kötüsü, bu şiddet kadının en yakınındaki ve güvendiği erkeklerden; babasından, kardeşinden, evladından ve en çok da hayat arkadaşı olarak gördüğü eşinden gelmektedir. (T.C. Başbakanlık, 2008: 11) Öyle ki beyaz gelinlikler içerisinde evlenip, çoluk çocuğa karışıp, dertsiz, kedersiz, mutlu mesut yaşayacağını hayallerini kurduğu, toplumsal cinsiyet rolleri ile örülü ütöpik bir dünya düşlediği evinde, beyaz atlı prens kimi zaman kabuslarını süsleyen bir karabasana, kimi zaman tecavüzcüsüne, kimi zamansa celladına dönüşüp distopik bir hayat yaşatmaktadır kadına. Dolayısıyla sadece kadın olmak başlı başına bir şiddete uğrama gerekçesidir ve şiddeti uygulayan kişi çok büyük bir ihtimalle erkek, dahası kadının tanıdığı ve güvendiği bir erkektir.

Genetik bilimci olan Sykes yapmış olduğu genetik araştırmasında, erkeklik kromozomu olan Y- Kromozomunun babadan geçtiğini ve şiddet eğiliminin daha çok erkeklere has olma durumunun genetik bir durum olabileceğini öne sürmüştür (Sykes, 2017: 25). Bu tarz bilimsel bulguların arkasına sığınan biyolojik cinsiyet kuramcıları ise erkeğin uyguladığı şiddetin doğası gereği olduğunu, biyolojik olarak testosteron hormonlarıyla alakalı bir durum olarak ortaya çıktığını ve bunun doğanın bir parçası olarak değiştirilemeyeceğini ileri sürmektedirler. Ancak bu söylemlerin doğuştan gelen içgüdüsel baskınlık ve saldırganlıkla alakası olmayan ve sosyal ilişkiler sonucunda ortaya çıkan durumlar oldukları birçok araştırmacı tarafından ortaya konulmuştur (Ingeborg ve diğerleri, 2000: 22).

Kadınlar silah üretimi ve ordu hizmeti içerisinde yer almaları ve savaşın direk hedefleri arasında olmalarına rağmen; silah kullanımı ve savaşmak söz konusu olduğunda bu kavramlar bizlere direk erkekliği çağrıştırmaktadır. Yine bazı

lkelerde kadınlar orduya kabul edilebiliyor olsalar da, askerlik, polislik, gardiyanlık, güvenlik gibi infaz ile ilişkilendirilen mesleklerde erkeklere ait olarak lanse edilmektedir. Diğer yandan futbol, boks, araba yarışları gibi şiddet içeren ve agresiflik gerektiren sporlarda erkekler ile ilişkilendirilmektedir. şiddet uygulama potansiyeli olarak kadın ve erkek şiddete eşit yatkınlıkta olsalar da, fiili rakamlar incelendiğinde şiddetin ezici bir çoğunluğunun erkekler tarafından uygulandığı görülmektedir. Ancak buna rağmen, şiddet uygulayan erkeklerin, tecavzclerin, katillerin çok büyük çoğunluğunun erkek olduğu bir istatistiki bir gerçek olsa da, erkeklerin çok büyük bir kısmı da hiçbir şekilde şiddet uygulamaz. Dolayısı ile dünyadaki şiddetten uzak bu erkekliklerin daha fazla ele alınması ve hegemonik erkekliğin yeniden şekillendirilmesinde kullanılması büyük önem arz etmektedir. Ayrıca çoğu askerin, sporcunun, profesyonel meslek gruplarının erkeklere ait olması, bireysel olarak o erkeklerle değil, cinsiyete dayalı erkekleşmiş kurumlarla alakalı bir durumdur. Dolayısı ile bu kurumlar sadece erkek çoğunluğu yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda toplum içerisinde baskın ve mücadeleci erkeklik ve erkeklik rollerini üretmekle de görevli olurlar (Ingeborg ve diğerleri, 2000: 21-23).

şiddet uygulama potansiyeli olarak kadın ve erkek şiddete eşit yatkınlıkta olsalar da, fiili rakamlar incelendiğinde şiddetin ezici bir çoğunluğunun erkekler tarafından uygulandığı görülmektedir (Ingeborg ve diğerleri, 2000: 21-23). UNESCO'nun raporuna göre dünya üzerindeki şiddet olayları ele alındığında bu olayların %80-90 arasında erkek failler tarafından işlendiği ortaya koyulmaktadır. Dolayısı ile şiddet söz konusu olduğunda var olan kültür içerisindeki hegemon kalıplara yerleştirilen erkek, şiddetin uygulayıcısı olarak bir risk faktörü haline dönüşmektedir (Ingeborg ve diğerleri, 2000: 15). Gazetelerin nc sayfa cinayet haberleri ele alındığında, ya da savaşa ilişkin haberler incelendiğinde de yine yerelden küresele şiddetle ilişkilendirilmiş tüm olayların inkr edilemez bir şekilde erkeklerle ilişkilendirildiği görülmektedir (Sykes, 2017: 12). Diğer bir deyişle kadın olmak başlı başına şiddete uğrama riski ile karşı karşıya olmak anlamına gelmektedir.

Modernleşmeyle birlikte erkeğin kadın üzerindeki tartışmasız iktidarının zayıflaması, erkeğin iktidar kaybına yönelik endişe yaşamasına yol açmaktadır. G ve iktidar üzerinden kurgulanan erkeklik, çeşitli yaşam deneyimleriyle güçsüz bir konumda yer aldığında, iktidarı sarsıldığı düşünülmektedir. Erkeğin yaşamış olduğu

bu kriz içerisinde sarsılan iktidar, şiddet aracılığı ile yeniden güçlendirilmeye çalışılır. Günümüzdeki görünümüyle kadına yönelik şiddetin ortaya çıkmasında geleneksel ataerkil yapının yüklemiş olduğu rol ve ilişkilerden kaynaklı sebeplerden ziyade, erkeğin toplum ve aile içinde güçsüzleşen konumunun ortaya çıkardığı sebepler önem kazanmaktadır (Öztürk, A., 2011: 233).

Her ne kadar erkeğin uygulamış olduğu şiddet, psikolojik, sosyal, ekonomik bazı bireysel sebeplerin arkasına dayandırılmak istense de, kadına yönelik şiddetin ardındaki asıl sebep toplumsaldır ve ataerkil sistemin kadını tahakküm altında tutmak istemesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Uygulanan şiddet kadını kontrol altında tutmanın bir aracı olarak görülse de, diğer yandan şiddet kadını tamamen keyfi olarak kullanmanın ve onu nesneleştirmenin bir yolu olarak da karşımıza çıkabilmektedir.

Erkeklerin kadınlara sistematik olarak uyguladıkları ve psikolojik baskı, dayak, tecavüz, cinsel taciz, cinayet gibi çok çeşitli biçimler alabilen bu şiddet, büyük sıklıkla evde ve aile içerisinde gerçekleşmektedir. Dünya çapında yapılan birçok çalışma ve araştırmanın sonuçları, kadınların sürekli olarak birlikte yaşadıkları erkekler veya kocaları tarafından şiddete maruz bırakıldıklarını ve bu şiddetin sınıf, etnik köken veya sosyo-ekonomik düzey gözetmeksizin uygulandığını ortaya koymaktadır (İlkaracan ve diğerleri, 1996: 21). Burada karşımıza çıkan bir diğer önemli sorun ise devletin ve devlete ait kurumların erkek tarafından uygulanan bu davranışları meşrulaştırıcı vurdumduymazlığıdır. Şiddete uğrayan birçok mağdur, şikayetçi olmak ya da en azından canını kurtarmak amacı ile kamu kurum ve kuruluşlarına ya da kolluk kuvvetlerine başvurduklarında, birçok yargılayıcı ve sorgulayıcı yaklaşımla karşılaşmakta ve deyim yerinde ise ikinci kez şiddete maruz kalmaktadırlar. Kadına yönelik uygulanan şiddet aile bireyleri tarafından ve ev içinde uygulandığında görmezden gelinmekte ya da geçiştirilmeye çalışılmakta, sadece uç boyutlara ve kamusal alana ulaştığında devlet müdahalesine haiz olmaktadır. Erkek egemen toplum yapısı ve ataerkil sistemin bir sonucu olarak karşımıza çıkan kadına yönelik şiddet durumunun insanı boyutta ele alınması ve geliştirilecek devlet politikaları, sivil örgütlenmeler ve toplumsal hareketlerle desteklenerek en aza indirilmesi aciliyet arz etmektedir

1.4.4.2. Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet

Güçlü olmalısınız. Bu tümce sık sık kullanılınca anlamını yitiriyor. Güçlü olmalısınız, kendi gücünüze inanmalı ama gerçekten güçlü olmak için çabalamalısınız. İnsanların İçinde, kendinden güçsüz gördüğü birini ezmek, ona buyurmak, onu kendine hizmet ettirmek dürtüleri var, insanların tümünde bu var ve ne yazık ki bu güçsüzler ordusu, kendini güçsüz görenler kadınlar. O zaman neden onlara emirler yağdırmasınlar, neden buyurmasınlar, neden kendilerine hizmet ettirmesinler, neden birçok hakkı yalnız kendilerine ait görmesinler? Biz izin vermemeliyiz buna. Eğer siz ilk buyurmada, ilk kısıtlamada, ilk tokatta hayır diyemezseniz, bunlar sürer gider. Ama kararlı bir hayır pek çok şeyin çözümü olacaktır. DUYGU ASENA (Asena, 2013: 185)

Kadınlar dünyanın birçok yerinde erkeklerle kıyaslandığında temiz suya ulaşma, beslenme, sağlık hizmetlerinden yararlanma, eğitime katılma, şiddetsizlik içinde yaşama gibi hayatın temel fonksiyonlarından yoksundurlar. Diğer yandan daha eğitimsiz olmalarına ek olarak, iş hayatında yer alamaz, siyasete katılamaz ve toplumda önemli görevlere gelemeyizler. Dahası birçok kadın çocuklarının sahip olduğu cinsiyet üzerinden bile ayrımcılığa maruz kalabilmektedir. Ne hikmetse kız çocuk sahibi olmak kadının bir kusuruymuş gibi lanse edilir, erkeğin kusuru aranmaksızın tekrar eden kız çocuk doğumlarında erkeğin başka kadınlara yönelmesine kadar ilerleyen bir şiddet söz konusudur. Dahası bu durum kadının karşısına toplumun her alanında tekrar tekrar çıkarak bu şiddet travmaya dönüşmektedir. Birçok kadın kusurun kendisinde olduğunu düşünmekte ve suçluluk duygusu hissetmektedir. Dahası her kız çocuğun doğumundan sonra kadın bir erkek çocuğa sahip olabilmek için yeniden hamile kalmak istemekte ve erkek çocuğun kendisini bu toplumsal şiddetten kurtaracağını düşünerek bu şiddete ortak olmaktadır.

Tüm bunlar kadınların içinde yaşamış oldukları kültür ve toplumun kendilerine yüklemiş olduğu sosyal, ekonomik ve politik yetkinliklerin sonucunda gerçekleşen durumlardır (Harcar, 2008: 56). Bu gibi durumların arka planına inildiğinde kadının erkeğin altında onun bir metası olarak görülmesi ve buna göre toplumsal cinsiyet rolleri ile kuşatılması yatmaktadır. Dahası kadının karşılaştığı bu ayrımcılık dışında bir de üzerine yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri gereği neredeyse hayatının her alanında yüzleşmek zorunda olduğu toplumsal cinsiyet temelli şiddet görünümleri bulunmaktadır. BM'nin Genel Kurulunda alınan karara göre Kadına Yönelik Şiddet;

İster kamusal isterse özel alanda gerçekleşsin, sırf kadın oldukları için fiziksel, cinsel, ekonomik veya psikolojik acı ve ıstırap veren ya da verme ihtimali bulunan toplumsal cinsiyete yönelik eylemde bulunma ya da tehdit etme, rızası dışında zorlama veya keyfi olarak özgürlüğünden alı koyma” şeklinde tanımlanmaktadır.

Bu tanım içerisinde toplumsal cinsiyet kavramının eklenmesi ile kadına yönelik şiddet sadece bir kadın sorunu olmaktan çıkmakta ve toplumdaki her bireyin mücadele etmesi gereken toplumsal bir sorun haline dönüşmüştür. Ayrıca feminist hareketin mücadelesi sayesinde özellikle evlilik içinde eşin veya partnerin cinsel şiddette bulunmasının hukuki zemine kazandırılması ile kadına yönelik şiddet özel alana ait bir durum olmaktan çıkarılarak toplumsal hale dönüştürülmüştür (Boyacıoğlu, 2016: 139). Toplumsal cinsiyet temelli şiddet dünyanın her yerinde özellikle erkek olmayanlar üzerinde ve çoğunlukla kadınlar üzerinde kendisini göstermektedir. Bunun kadınlara yönelik olanları; kadın sünneti, kız çocuklarının diri diri toprağa gömülmesi, eşi ölen kadının eşiyle birlikte kendini yakması gibi birçok çarpıcı örnekle kendisini göstermektedir. Kadının toplumsal cinsiyet temelli şiddete maruziyeti kadın olarak doğmakla başlıyor olarak algılansa da, dünyanın bazı yerlerinde daha doğmamış kız çocuklarının anne karnında aldirılmasına kadar uzanan örnekler de bulunmaktadır. Hindistan’da yapılan bir araştırmada normal şartlarda genetik teşhis bozukluğunun teşhis edilmesi amacıyla yapılan 8000 amniyo sentez (genetik dizilim). testinin %95 oranında cinsiyet belirlemek amacıyla yapıldığı ve bu testler sonucu kürtaj yapılan fetüslerin %99’unun kız çocuğu olduğu ortaya çıkmıştır. İşin daha kötüsü bu süreçte büyük şehirlerde reklam panolarında kız çocuklarının kürtajla alınmasına ilişkin doktor reklamlarının yer alıyor olmasıdır (Sykes, 2017: 177-178). Bu reklam afişlerinin kaldırılması ise tesadüf sonucu bir erkek fetüsün kürtajla alınmasının aile tarafından mahkemeye taşınması sonucu olmuştur. Bir diğer iç acısı örnek ise çocukların cinsiyetinin belirlenmesi için teknolojiye gerek duymadan, çocuklar doğar doğmaz diri diri toprağa gömülmesidir. Dünyanın birçok yerinde kimi zaman bir geleneğe dönüşen bu uygulama, özellikle nüfusun kısıtlandığı Çin ve Hindistan gibi ülkelerde milyonlarca kız çocuğunun katledilmesine yol açmıştır. Öyle ki nüfusun içerisinde dengesizliğe yol açan bu gelenek ülke nüfusundan 40 milyona yakın kadının eksik olduğunu göstermektedir. Dahası birçok kırsal alanda genç erkeklerin sayısı, genç kızların sayısının 5 katına kadar uzanan bir dengesizliğe ulaşmaktadır.

Her ne kadar mücadele edilmeye çalışılsa da günümüzde kadınların maruz kalmış olduğu ve daha doğmadan tanıştığı bu cinsiyetçi yaklaşımlar dünyanın birçok yerinde hala süregelmektedir (Sykes, 2017: 178-180). Kadınlar bugün hala aile içi şiddete maruz kalmakta, namus cinayetine kurban gitmekte, istemediği evlilikler yapmakta, çocuk yaşta evlenmekte, seyahat ve yerleşme hakları ellerinden alınmakta, araç kullanamamakta, oy kullanamamakta, daha sayısız birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadırlar. Yandan dünyanın her yerinde, kültür, coğrafya, ekonomik ve sosyal yapı fark etmeksizin toplumun her kesimini ilgilendiren bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. (Aytaç ve diğerleri, 2016: 277-282)

1.4.4.3. Eşcinsellere Yönelik Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet

Eşcinsellik, eşcinseli yasadışı bir konuma yerleştirdiği için onu toplumsal değerleri yeniden gözden geçirmeye zorlar.' Eşcinsellik sadece cinsel yönelim değildir, bir yaşam biçimidir. Eşcinsellik hâkim toplumsal kategorilere rağmen kendisini var etmeye çalıştığından tüm kurumlar karşısında bulur. Bu nedenle de yaşamın her alanında farklılaşmak zorundadır. Ayrı bir alt kültür haline gelmesi de bundan kaynaklanır. JEAN GENET (Selek, 2014: 43)

Toplumsal cinsiyet temelli şiddet sadece kadın ve erkek gibi ikili kavramlar üzerinden tanımlanmaya çalışılsa da, aslında bu şiddetin alt kaynağında cinsiyetten öte erkeklik ve kadınlıkla ilişkilendirilmiş normlara dayanan bir şiddet ilişkisi yer almaktadır. Yani kadına yönelik erkek şiddetinin ötesinde toplumsal cinsiyet temelli şiddetin özneleri erkeklik rollerini kabul etmeyen erkekler olarak ta karşımıza çıkabilmektedir. Bu yüzden bu çalışmamızda Feminist kuramların büyük başarılarla elde etmiş olduğu kadına yönelik erkek şiddeti kavramından ziyade, bu çalışmaların katkısı göz ardı edilmeksizin toplumun idealize etmiş olduğu erkeklik rolleri ile uyuşmayan erkeklere yönelik şiddet de kavramın içerisine dâhil edilip tek yönlü cinsiyet odaklılıktan uzak bir bakış açısı ile toplumsal cinsiyet temelli şiddet kavramı ele alınacaktır. Diğer yandan şiddete uğrayan kadınlar ibaresi kullanıldığında sadece toplum içerisinde idealize edilmiş biyolojik kadınlar değil, kendisini kadın olarak tanımlayan tüm cinsel yönelimler temsil edilmeye çalışılmıştır. Dolayısı ile heteroseksist düzenden ayrımlar gösteren cinsel yönelimi farklı bireylere yönelik, onları bu düzen içerisinde tutmanın bir yolu olarak uygulanan homofobik ve transfobik nefret söylemleri, davranışları ve suçları da toplumsal cinsiyet temelli şiddet içerisinde ele alınacaktır.

Ataerkil sistem heteronormatif bir yapıya sahip olması bakımından, heteroseksüel cinsel yönelimleri desteklemekte ve bunun dışında kalan tüm cinsel yönelimi farklı bireyleri dışlayarak sadece kadın ve erkek üzerinden toplumsal cinsiyet normları ve değerlerini sürekli yeniden üretmektedir. Ataerkil sistem içerisinde iktidarın güçlendiği alanların başında gelen cinsiyetçi bakış açısı, heteroseksüellik dışındaki cinsel yönelimleri dışlayarak, girmiş olduğu çelişik ve çatışmaya dayalı ilişkiler sebebiyle sosyal ve siyasal açıdan daha alt konuma hapsedilmiş olduğu eşcinselliği yüzyıllardır bir alt kültür olarak karşımıza çıkarmaktadır (Selek, 2014: 41). Dolayısı ile bu heteroseksüel cinsiyet kimlikleri içerisinde kendilerine yer bulamayan eşcinseller ötekileştirilerek ayrımcılığa ve eşitsizliklere maruz kalmaktadırlar (Eşitti, 2016: 13). Bu çalışma içerisinde birçok yerde cinsel yönelimi farklı bireyleri tanımlayabilmek adına eşcinsel kavramı şemsiye bir kavram olarak kullanılmıştır. Bu kavram; gay, lezbiyen, biseksüel, transseksüel, interseksüel, aseksül, gibi tüm LGBTİ+ cinsiyet kimlikleri içine alacak şekilde cinselliği kadın ve erkek kalıplarının dışında ve bu iki cinsiyetin getirmiş olduğu alışkanlıklardan farklı olarak yaşayan cinsiyet kimliklerinin bütününe temsil edecek şekilde çalışmamızda yer almıştır. (Selek, 2014: 44)

Heteronormatif bir yapıya sahip toplumla daha doğar doğmaz çocukları cinsiyetçi kalıplar içerisinde yetiştirmeye başlamakta erkek çocuklar araba, silah, kılıç gibi oyuncaklara, kız çocukları ise, bebek, minyatür mutfak oyuncaklarına yönlendirilirken eşcinsel eğilimi olan çocukların bu oyuncakları benimsemesi kolay olmamaktadır. Oyunlarda da kendisini gösteren bu çelişik durum, bir süre sonra çocuğun kendi hemcinsleri tarafından dışlanarak karşıt cinsiyet ile sosyalleşmeye başlamasına sebep olmaktadır. Bu süreçte akranları tarafından dışlanmaya maruz kalan çocuk daha çok küçük yaşça nefret söylemleri ile tanışabilmektedir.

Ataerkil sistem içerisinde birçok kurum cinsiyetçi bir yapıya sahip olup kişileri toplumsal cinsiyet kalıpları içerisine sokmaya çalışmaktadır. Dolayısı ile eşcinsel erkekler kadınların olduğu gibi özel alan içerisinde güvende iken, cinsiyet kalıplarını taşımadıkları okul, askeriye, futbol sahaları, kahvehaneler gibi kurumlara gittiklerinde dışlanmaya daha da kötüsü nefret söylemi ve saldırılarına maruz kalabilmektedirler. Heteronormatif sistem içerisinde ataerkil hisseden pay alabilmenin ilk koşulu heteroseksüel bir erkek olmaktır, bu şartı yerine getirememesi sebebi ile birçok eşcinsel erkek toplumdan dışlanmamak adına cinsiyet kimliklerini

gizlemekte ve özel hayatlarını yaşarken görünmezlik stratejileri geliştirmektedirler. (Öztürk, A., 2011: 91) Özellikle erkek homososyalliğinin yaşandığı mekânlar kadını ve kadınsılığı dışlamaları sebebi ile eşcinseller için tehlikeli mekanlar olarak gözükmekte, burada bulunan erkekler eşcinseller üzerinden yaptıkları espri yapma, alay etme, küçük düşürme, nefret söyleminde bulunma gibi eylemlerle erkekliklerini pekiştirmektedirler. (Öztürk, A., 2011: 85)

Erkekliğin sürekli ispat edilen bir durum olması sebebi ile erkekler özellikle diğer erkekler önünde erkekliklerini ispatlama gereği duymaktadırlar. Bu ispatın gerçekleştiği aşamalardan birisi de karşı cinsle cinsel birleşme yaşamak amacı ile gidilen genel evlerdir. Birçok gizli eşcinsel bu aşamaya kadar kendilerini gizleyebilmekte bu aşamada zorluk çekmekte bazen hiç istememesine rağmen cinsel ilişki yaşamaktadır. Bu da eşcinsellere karşı toplumsal cinsiyet temelli şiddetin görünümlerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrımcı davranışların bir çeşidi olarak heteroseksist toplumlarda nefret söylemi din, dil, ırk, etnisite ayrımından ziyade en çok kendisini cinsel yönelimi farklı bireyler üzerinden göstermektedir. Buna bağlı olarak ataerkil toplumlarda en çok karşılaşılan nefret söylemleri eşcinsellere yönelik homofobi ve transfobi olarak karşımıza çıkmaktadır (Dondurucu, 2018: 516).

Homofobi genel olarak eşcinsel bireylere ve eylemlere karşı bir hoşlanmama, korkma ve nefret etme durumu olarak ifade edilmekle birlikte bazen bu nefret eşcinsel bireye fiziksel saldırıda bulunmaya ve hatta öldürmeye kadar uzanabilmektedir. Diğer yandan transfobi ise transseksüel bireylere karşı ötekileştirme, ayrımcı davranışta bulunma ve nefret söyleminde bulunma eylemleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumda yaygın kanı eşcinsellere karşı sadece erkeklerin homofobik davranışlar sergilediğine ilişkin olsa da, birçok vurgulanmış kadın da en az erkekler kadar homofobik davranış ve söylemlerde bulunmaktadır. Diğer bir ilginç durum ise eşcinsellerin kendi aralarında bile belli bir gruba karşı ayrımcılık içeren davranışlarda bulunmasıdır. Mesela bazı erkeksi eşcinseller efemine eşcinsellere karşı homofobik davranışta bulunurken; efeminen eşcinsellerde transseksüellere karşı transfobik davranış sergileyebilmektedirler.

Toplumsal cinsiyet temelli şiddetin diğer mağdurları ile kıyaslandığında eşcinsel bireyler daha çok özel alan içerisinde şiddete maruz kalan kadınlara kıyasla daha çok kamusal alanda şiddete maruz kalmaktadırlar; kadınlar daha çok tanıdıkları

erkekler tarafından şiddete maruz kalırken, eşcinsel bireyler daha çok hiç tanımadıkları kişiler tarafından şiddete maruz kalmaktadırlar (Ohana ve Titley, 2009).

BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde bireylerin özgür doğduklarını, onur ve insan haklarına yakışır bir şekilde yaşamakta eşit olduklarının altını çizse de, bu eşitliğin sağlanmasında devletlerin politikaları gereği eksiklikler olduğu; özellikle cinsel yönelimi farklı bireylerin heteroseksist düzene aykırı cinsel kimlikleri sebebiyle bu eşitlikten yararlanamadıkları görülmektedir. Diğer yandan birçok ülkede din, dil, ırk, cinsiyet gibi değerlere yönelik ayrımcılıklar anayasal güvence altına alınıp korunsun da, söz konusu eşcinsel bireyler olduğunda bu haklar görmezden gelinmektedir (Öner, 2015: 13). Özellikle Ataerkil toplumlarda bu erkek egemen düzeni koruyan din, ahlak, gelenek görenekler gibi araçlarla cinsiyetçi yapının korunduğu ve eşcinsel bireylerin bu değerlere uygun olmadıkları gerekçesiyle ataerkinin başta aile olmak üzere, devlet, okul, ordu, siyaset gibi birçok kurumdan dışlandıkları ve mobbing, dışlama, işten çıkarma, yok sayma taciz gibi ayrımcı davranışlara maruz kaldıkları görülmektedir. Diğer yandan bu gibi cinsiyetçi ayrımcı yaklaşımların bireylerde suçluluk, özgüven eksikliği, yoksunluk, stres kaynaklı rahatsızlıklar, asosyallik, gibi bir çoğu psikolojik kökenli sorunlar baş göstermektedir. Ayrıca kişilerin göstermiş oldukları bu homofobik davranışlar zaman zaman şiddete, nefrete, dışlamaya ve hatta öldürmeye kadar ilerleyebilmektedir (Öner, 2015: 14-18).

1.4.4.4. Erkeklerle Yönelik Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet

Hegemonik erkekliğin taşıması gereken ideal özellikleri kabul etmeyen ve bu sebeple toplum tarafından dışlanan erkeklerde toplumsal cinsiyet temelli şiddete maruz kalabilmektedirler. Bu açıdan toplumsal cinsiyet eşitsizliği sadece kadının erkeğin altında ve gerisinde olduğu bir durum olarak değil aynı zamanda erkeğinde hegemonik erkekliğin üzerine yüklemiş olduğu ideal kalıplar sebebiyle ezildiği bir düzene işaret etmektedir. Hegemonik erkekliğin erkeklerle yüklemiş olduğu güçlü olma, rekabetçi olma, otoriter olma, sert olma, rasyonel olma gibi katı özellikler erkeği yalnızlaştırmakta ve duygularını rahatlıkla ifade edemediği bir iletişimsizlik içine sokmaktadır (Eşitti, 2020: 46) Birçok erkek zayıflık göstergesi sayılması

sebebiyle aslında yapmaktan çok keyif aldığı davranışlardan uzak durmakta ve sonu erkeklik krizine giden bir mutsuzluğun içine girmektedir. Bu rollere aykırı davrandıkları zaman ise toplumsal cinsiyet temelli şiddete maruz kalarak tekrar aynı sınırlar içerisine geri çekilmek istenirler (Yetiş, 2019: 530).

Daha çok yaşta erkeklik kalıpları ile tanışan erkek çocuklar kendilerine dayatılan ideal erkeklik kalıpları karşısında çelişki yaşamakta yerine getiremedikleri davranışlar karşısında ise kendilerini başarısız hissederek suçlu görmekte ve ilerleyen yaşlarda karşılaşacakları psikolojik ve karakteristik problemlerle yüz yüze kalmaktadırlar. Erkeklerin karşılaştığı birçok toplumsal cinsiyet temelli şiddet ise genellikle toplumsal cinsiyet rollerini yerine getirmediklerinde yüzleştikleri bir durumdur. Özellikle iş sahibi, çalışan, eve ekmek getiren, evin geçimini sağlayan erkek görünümü içerisinde resmedilen erkek, işsiz kaldığında, ekonomik darlığa düştüğünde kendinden beklenen görevleri yerine getirememesi sebebi ile büyük bir şiddete maruz kalmaktadır. (Eşitti, 2020: 48) Kadına yönelik şiddet durumunda olduğu gibi bu şiddet türünde de her ne kadar fiziksel olmasa bile şiddet mağdurun en yakınındaki kişiden bu sefer bir kadından özellikle de eşinden gelmektedir. Erkeğin kendisinden beklenen görevleri ve toplumsal cinsiyet rollerini yerine getirmediğinde toplumsal bir klişe olan “ne biçim erkeksin sen” klişesi ile karşılaşması kaçınılmaz olmaktadır.

Erkeklerin çıkmaza girdiği diğer konumlar ise aile reisliğinin vermiş olduğu aşırı sorumluluklarla başa çıkamama ve birçok aile içerisinde soyun ve soyadının devamını sağlamak amacı ile kendisinden evlenmek ve çocuk sahibi olmak gibi zorunlulukların beklenmesidir. (Eşitti, 2020: 48) Bu açıdan birçok erkek henüz evliliğe hazır değilken erkekliğin bir ispat aşaması olan evlilik ile çok genç yaşlarda tanışmakta ve sırf erkeklik ispatı için mutsuz ve istenmedik evlilikler yapabilmekte, daha da kötüsü “erkek adam boşanmaz” toplumsal klişesi karşısında bu evliliği devam ettirebilmektedir.

Kadına yönelik şiddetin ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin giderilmesi, amacıyla yürütülen feminist hareketler ve eşcinsel bireylerin hak mücadelesindeki quer hareketlere ek olarak, toplumsal cinsiyet alanında tam eşitliğe ulaşabilmek adına erkeğe yönelik toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve erkeklik hiyerarşisi içerisinde yer alan eşitsizliklerin giderilmesi amacıyla erkeklik çalışmalarının elzem bir şekilde artırılması gerekmektedir (Eşitti, 2020: 47).

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

2.1. ARAŞTIRMANIN BAĞLAMİ

Kahvehaneler birer insan pazarıdır, her türlü insan çeşidine rastlamak mümkündür buralarda. Her yaştan, her cinsten ve her renkten erkekle karşılaşabilir ve erkeklığe ilişkin birçok ayrıntıyı keşfedebilirsiniz bu mekânlarda. Kahvehane kültürü ile tanışmam çok küçük yaşlarda olmuştu, babam malulen emekli olduktan sonra serbest işlerle uğraşmaya, boşta kalan zamanının çoğunu ise kahvehanede geçirmeye başlamıştı. O zaman evimize bir misafir geldiğinde ya da babamın eve gelmediği vakitlerde, günümüzün mobil teknolojileri olmadığı için babamı çağırmak niyetiyle abim ya da ben koşa koşa kahvehaneye gider, ancak içerideki kalabalık ve ağır sigara kokusundan rahatsız olduğumuz için dışarıdan camı tıklatıp birilerinin bizi fark etmesini beklerdik. Ama içerideki kalabalık erkek gurubu o denli oyunlarına odaklanmış ve hararetli bir sohbetin içerisine dalmışlardır ki, kendimizi fark ettirmemiz dakikalar alırdı. Diğer yandan oyuna oturmuş bir erkeği masadan kaldırmak da imkânsız gibi bir şeydi. “Baba, annem acilen gelecekmişsin diyor” diye vurgulamamıza rağmen babamın o masadan kalkıp vedalaşması en az 20-25 dakika alırdı. Ben de bu sayede dışarıdan da olsa kahvehanenin içini ve içindekileri gözlemleme fırsatı bulurdum çocuk gözlerimle. Büyük adamların dünyası diye düşünürdüm kendi kendime, büyümek ve adam olmaktı o zamanlar benim için kahvehanenin anlamı.

Hatırladığım kadarıyla mahallemizde genellikle yaş grupları bazında ayrılmış kahvehaneler vardı. Mesela gençlerin takıldığı Yıldız Kahvehanesi, orta ve ileri yaşta kişilerin gittikleri Saray Kahvesi, iş bulmak için gidenlerin bulunduğu İstasyon Kahvesi ya da daha sonra dernekçilik altında işletilmeye başlayan ve aynı yöreden gelen insanların bir araya toplandıkları çeşit çeşit hemşeri kahvehaneleri bulunmaktaydı. Gurbetten İstanbul’a hayata tutunmaya gelmiş memleketin her yanından çeşit çeşit erkeğe ev sahipliği yapan onlarca kahvehane vardı, bu sebepten olsa gerek kahvehaneler durağı olarak geçirdi semtimizin adı. Dışarıdan çocuk gözüyle baktığımda görünen içerdekinden çok farklıydı tabi, kaleyi muhafaza etmeye çalışan askerler gibiydi kahvehanede oyun oynayan erkekler. Saha kenarında futbol

maçı izleyip oyunun içine katılmak için bir an önce büyümek isteyen çocuklar gibiydim kahvehanenin önünden her geçtiğimde. Büyümek ve o masada oturan kale muhafızlarından birisi olmayı hayal ediyordum bir an önce.

Sabahtan akşama kadar top oynadığımız ve kahvehanenin köşesini gören bir oyun sahamız vardı mahallemizde. Burada saatlerce futbol oynar tuvaletimiz geldiğinde koşa koşa kahvehaneye giderdik. Mahallenin bizden yaşça büyük abileri, kahvehaneden çıkıp aramıza gelir ve bizlerle 15-20 dakika top oynayıp daha sonra kahvehaneye geri dönerlerdi. Kahveden çıkan erkeklerse futbol maçının bitiminden sonra maç yorumcularının yaptığı gibi; oyunu nasıl kazandıklarına, nasıl taş çaldıklarına dair saatlerce güle oynaya muhabbet ederlerdi. Dışarıdan bu kadar gizemli gözüken kale daha sonra içine girdiğimde çok sıradan ve kurmuş olduğum hayallerimle hiç uyuşmayan bir hale dönüşmüştü. Büyüdükçe bu kale muhafızlarının çok ta masumane işler çevirmediklerini anlamaya başladım. Bu kadar çok birbirine küfür edip yine de aynı masada oturabilmek ya da pat diye diğerinin kafasına şaplak atıp, kavgaya tutuşmak ama aradan geçen 5-10 dakika içerisinde kahaahalarla gülüşmek ve masadan birlikte kalkıp eve doğru yol almak çok dengeli durumlar olarak gözükmüyordu bana.

Ergenlikle birlikte kahvehane atmosferine artık misafir olarak değil, bir aktör olarak girmeye başlamıştım. Mahalledeki samimi arkadaşlarımla birlikte benim de artık bir okey ve batac oynama grubum vardı. Sanırım o sıralar kahvehaneye gitmekte ki tek sebebimiz o dönemdeki playstation kafeler, internet kafeler, bilardo ve atari salonlarının aksine en ucuz vakit geçirme yolunun kahvehaneler olmasıydı. Ergenliğin vermiş olduğu tüm evreni sorgulama içgüdüm, o dönemki kahvehaneler için de geçerliydi. Belki de o dönem ergenlikle ilgili konuların bugün ki kadar rahat konuşuluyor olmaması sebebiyle, erkekliğe ilişkin sorgulamalarım kahvehane içerisinde bu kadar yoğun olarak ortaya çıkıyordu. Kahvehane içerisindeki diyalogu değiştirmeye çalışmam ve birçok konuda farklı söylemlere sahip olmam sebebiyle çok kısa sürede kahvehane dünyasının dışına itildiğimi hissetmeye başladım. Okey grubum bensiz buluşmalar gerçekleştirip araya başka dördüncüler almaya başlamış ve beni yancı olarak yedek kulübesine yollamıştı bile. İşte kahvehaneler ve toplumsal hayat arasındaki bağı kurmam ve farklı erkekliklerin farkına varmam bu döneme rast gelmişti. Çocukluğumda öğrendiğim bir kural; “Eğer topluluğun senden beklediği şekilde davranmıyorsan dışlanmaya mahkûmsun.” Yani farklı erkeklerin ya da

kuralları sorgulamanın toplumun dışına itilmeyi gerektirdiğini öğrenmem çok küçük yaşlarda olmuştu. Galiba çemberin dışında kalmak o dönem kahvehanelerle olan ilişkimin kesilmesine ve derslerime yoğunlaşıp üniversite sınavını kazanmama sebep oldu. Ancak kahvehanelerle olan bağım daha sonra bir kahvehane müdavimi olan babamın kahvehane işletmeye başlaması ile devam etti ve hayatımın geri kalanında, ailemden ayrı başka bir şehirde yaşamama rağmen ailemin yanına her döndüğümde özellikle babamla ve çocukluk arkadaşlarımla vakit geçirebilmenin bir yolu olmuştu benim için kahvehaneler. Kesit kesitte olsa gözlemlene şansı bulmuş olduğum bu kahvehane kültürü çağın gerekleri ile değişikliklere uğramakta ve her geçen gün farklı hikâye ve deneyimler sunmaktaydı bana.

Çocukluğumdakinin aksine ilerleyen yıllarda hayatımızın bir parçası olan kahvehane sadece babamın ekmek teknesi değil aynı zamanda annemin de sık sık ziyaret ettiği bir mekâna dönüşmüştü. Neredeyse 15 yıldır her öğlen babama yemek götüren annem, kahvehanenin yarı zamanlı çalışanı gibi olmuş, çalışan olmakla da kalmayıp kahvehanenin bir parçası haline dönüşmüştü. Fakat burada fark ettiğim şey diğer kahvehanelerden farklı olarak kadınların kahvehanemize rahatlıkla girip çıkıyor olması ve bunun kahvehanede bulunan erkekleri de dönüştürüyor olmasıydı. Hatta bu dönüşüm kadınlar günü, anneler günü gibi özel günlerde kahvehanemizin mahallemiz kadınlarına tahsis edilmesi ile sonuçlanmış ve başlangıçta müdavimlerce tepki ile karşılanan bu davranış zamanla herkes tarafından iple çekilen geleneksel kahvaltılı günlerine dönüşmüştü. Hayatım boyunca edindiğim bu deneyimler bana mekân ve toplumsal cinsiyet ilişkisinin önemini gösterirken, kadının kamusal alanda özellikle homososyal alanlarda kendini var edebilmesi ile hem bulunduğu mekânı, hem de o mekânda bulunan erkekleri dönüştürebileceği olasılığını işaret etmişti. Farklı erkeklerin dönüşümü ile hegemonik erkekler de değişime uğruyor, bu değişiklikle birlikte eşitliğe doğru bir yol alınabiliyordu. Kadınlarla birlikte farklılaşan kahvehane erkekleri ve farklı erkekliklerin dışlandığı homososyal ve tek tip erkekliğin varlığını sürdürdüğü mekânlardan ziyade, tüm farklılıkları içerisinde barındıran mekân ve kamusal alanın varlığı ile toplumsal cinsiyet sorunlarının üstesinden gelinebileceğine olan inancım artmıştı. Dolayısı ile kahvehaneler erkeklerin sorgulanabilmesi ve farklı erkekliklerin tespit edilebilmesi açısından toplumun aynası konumdaki mekânlar olmaları sebebiyle çalışmanın saha kısmını oluşturmaktaydı.

Toplumun bir diğ er yarası olan şiddet sorunsalını içselleştirmem ve bu konu hakkında çalışmaya karar vermem ise daha çok yeni.  alışmış olduğum şiddetle ilgili bir projede, görüştüğüm bir erkek danışanla yaklaşık 3 saat süren görüşmem sonucunda netleşti tam olarak. İyi bir mevki de bulunduğ nu, emri altında yüzlerce çalışanı olduğ nu ama şuan bir kadın karşısında kendisini çok çaresiz hissettiğı için hattımızı aradığını söylemişti. Yaşamış olduğı erkeklik krizini paylaşan ve bu durumda bir çıkmaza girdiğ ni belirten danışan, toplumun kendisine yüklemiş olduğı toplumsal cinsiyet rollerinin karşısında yaşamış olduğı sıkıntıları ve çevresinin vermiş olduğı tepkilerin hissettirdiğı    nt leri anlatırken, toplumsal cinsiyet temelli şiddetin kadın- erkek ayrımı gözetmeksizin tüm toplumun kanayan bir yarası olduğ nu idrak etmiştim.

Her ne kadar hegemonik erkeklik kalıpları içerisinde iktidarı ellerinde tutarak yaşasalar da, bazen ataerkil sistemin kendilerine sunmuş olduğı ataerkil hissenin yükü erkeklerin omuzlarına ağır gelebiliyordu. Bu görüşme sonrasında toplumun idealize etmiş olduğı kalıplar içerisinde yaşamaya çalıştığı hegemonik erkeklik özellikleri ile sahip olduğı karakteristik erkeklik özelliklerinin  atışması sebebiyle bir erkeklik krizi yaşayan danışana; farklı erkekliklerin de mümkün olabileceğ ni anlatmaya çalışmam, beni bu konu hakkında araştırmalar yapmaya teşvik etmişti.

Farklı erkeklikler toplumun her yerindeydi ve erkekler her zaman üzerlerine giydikleri gömlekler gibi, taşıdıkları bir erkeklik kimliğı ile yaşamak zorunda değıllerdi. Erkeklerin yeri geldiğ nde üzerlerindeki bu hegemonik erkeklik gömleğini çıkararak bunun yerine reng renk farklı erkeklik g mlekliklerini giymeleri ile toplum içerisinde var olan toplumsal cinsiyet sorunları aşılabilirdi. Erkekliğ n sabit olmadığını, her insanın olduğı gibi kendilerinin de bazı duygulara sahip olduklarının ve bu duyguları diledikleri özgürlükte yaşama haklarının bulunduğ unun farkına varabilen erkeklerin toplumun idealize etmiş olduğı erkeklik kalıplarından ziyade, kendi içsel duyguları ile yaşadıkları erkeklikler sayesinde  zg rleşebilecekleri ve eşitsizliklerin üstesinden gelebileceklerine olan inancım artmaya başlamıştı. Bu aydınlanma ile birlikte farklı erkeklikler ve bu erkeklerin toplumsal cinsiyete dayalı şiddete olan bakış açılarını yansıtabileceğ m ve bu çalışmayı kahvehaneler üzerinden y r teceğ m bir alan çalışması yürütmeye karar vermiş oldum.

2.2. ARAŞTIRMANIN SORUNSAI

Toplumsal cinsiyet çalışmaları içerisinde son yıllarda özellikle feminist araştırmaların ve quer çalışmaların elde etmiş olduğu kazanımlarla birlikte toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bir ivme kazanılmış olsa da, toplum içerisinde iktidarı elinde bulunduran ve eşitsizliklerin ana kaynağını oluşturan erkeğin ve erkekliklerin sorgulanması amacıyla erkeklik çalışmalarına da ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Alan yazındaki kuramsal zenginliğe paralel olarak, özellikle yapılacak niteliksel araştırmalar ile erkeklerin gizli kalmış dünyalarını ortaya çıkarıp, onların deneyimleri ve anlatıları aracılığı ile alana öznel bakış açıları kazandırılarak, kuramsal bilgilere ışık tutulabilecektir. Erkekliğin inşası sürecince rol oynayan birçok toplumsal cinsiyet mekanizması çözümlenebileceği gibi, erkeklik çalışmalarına farklı bakış açıları ile bakılabilmesi ve alanın zenginleşebilmesi için farklı erkekliklerin de bu çalışmalar içerisinde dâhil edilmesi büyük önem arz etmektedir.

Özellikle son zamanlardaki politik ve hukuki kazanımlarının aksine, günden güne artan kadına yönelik erkeğin uygulamış olduğu şiddet, toplumsal cinsiyet sorunu olmaktan çıkıp bir insanlık sorunu haline dönüşmüştür. Ancak şiddet vakalarının neredeyse yüzde 90'ı erkekler tarafından işleniyor olsa da, erkeklerin büyük çoğunluğu da hayatları boyunca hiçbir şiddet olayına karışmamaktaydı. Dolayısı ile erkeği sadece şiddetin faili olarak işaretlemek yerine, erkekleri şiddetle mücadelenin baş aktörü olarak da sunmak toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemlidir. İşte alan yazındaki tüm bu eksik ve aksaklıkların ışığında, erkekliğin üretildiği homososyal mekânların başında gelen kahvehaneler içerisindeki farklı erkeklikleri de içerecek şekilde yapılacak olan bu alan çalışmasında mekân ve toplumsal cinsiyet bağlamında kahvehanelerin erkekliğin üretilmesinde nasıl bir rol oynadığı ve kamusal alanlarda inşa edilen bu erkekliklerin toplumsal cinsiyet temelli şiddete ilişkin bakış açılarına nasıl yansıdığı anlaşılmaya çalışılacaktır. Dolayısı ile mekanın erkekliğin üretimi üzerindeki rolü ve bu üretilen erkekliğin erkekleri ne derece şiddete yönelttiği çalışmanın temeline oturtulmaktadır. Bu doğrultuda araştırmayla elde edilmesi beklenen öznel deneyim ve düşüncelerin analizi ve yorumlanması sonucunda aşağıda yer alan sorulara cevap verilmesi beklenmektedir.

Tablo 1: Araştırmanın Sorunsalını Oluşturan Temel Sorular

Soru-1	Kahvehaneler sadece erkeklere ait mekânlar mıdır?
Soru-2	Kahvehanenin erkeklik üzerindeki etkileri nelerdir?
Soru-3	Kahvehanelerde hangi kategorilerde bulunan erkekler yer almaktadır?
Soru-4	Kahvehaneye giden erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine bakış açıları nasıldır?
Soru-5	Kahvehaneye giden erkeklerin şiddet hakkındaki düşünceleri nelerdir?
Soru-6	Farklı erkeklik kategorilerinde bulunan erkeklerin şiddete ilişkin görüşleri nelerdir?
Soru-7	Hegemonik erkeklik kategorisindeki erkeklerle kıyaslandığında farklı erkeklik kategorilerinde bulunan erkekler şiddete daha az mı meyillidir?
Soru-8	Toplumsal cinsiyet temelli şiddetin sona erdirilmesi amacıyla erkeklere düşen roller nelerdir?
Soru-9	Toplumsal Cinsiyet temelli şiddetin sona erdirilmesi için devlete düşen görevler nelerdir?

2.3. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Çok disiplinli bir yapıya sahip olan toplumsal cinsiyet alanı içerisinde belli başlı konular birçok araştırmanın konusu haline gelmiştir. Bu konuların başında ise şüphesiz kadına yönelik şiddet, toplumsal cinsiyet ve mekân ilişkisi ve son yıllarda kadın çalışmaları alanına eklenen, erkekliğin sorgulanması amacıyla yapılan erkeklik çalışmaları gelmektedir. Bu çalışmayı diğer çalışmalardan farklı kılan özellik ise alandaki bu üç önemli konunun eş zamanlı olarak aynı çalışma içerisinde birlikte ele alınması ve bu dinamiklerin birbirleri ile olan ilişkilerinin incelenmiş olmasıdır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet alanının başlıca önemli konularını arz eden; toplumsal cinsiyet sorunsalı, erkeklik kavramsallaştırması, mekan ve toplumsal cinsiyet ilişkisi ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet konusunda geniş bir literatür taraması yapılarak, bu konularda yapılacak daha sonraki araştırmalara kaynak ve örnek teşkil etmesi amaçlanmıştır. Alan yazındaki birden fazla sorunun tek bir bağlam içerisinde ilişkilendirilerek ele alınması bakımından da, çalışmanın sonraki yapılacak çalışmalara yol göstermesi hedeflenmektedir.

Yapılan literatür taramasında şiddet söz konusu olduğunda, genellikle şiddetin erkeğin kadın üzerindeki hakimiyetini vurgulayan ve kadının mağdur olduğu, kadına yönelik şiddet ele alınmakta; ancak farklı erkeklere ve cinsel

yönelimi farklı olan bireylere karşı yöneltilen toplumsal cinsiyet temelli şiddetin çok fazla dillendirilmediği ve görmezden gelindiği görülmektedir. Birçok çalışmada şiddet söz konusu olduğunda ağırlıkla kadının kurbanlaştırıldığı ve şiddetin çözümünün kadında arandığı bir literatür karşımıza çıkmakta, şiddetin tek yönlü ele alındığı ve erkek işbirliğini önemsemeyen bu çalışmalar; toplumdaki sorunun sadece kadınların sorunu olduğu yanılgısını güçlendirmektedir. Yine birçok araştırmada şiddetin sadece aile içinde gerçekleşen bir olguymuş gibi gösterildiği ve dolayısı ile şiddetin aile içerisindeki sorunlardan ya da bireysel nedenlerden türediğine ilişkin bir algı bulunmakta ve şiddetin sadece fiziksel yönüne odaklanıldığı görülmektedir. Ancak toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin alanda yeterince vurgulanmadığı, sorunun tamamen kişiselleştirildiği ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin görmezden gelindiği görülmüştür (İlkkaracan ve diğerleri, 1996:39). Buna bağlı olarak, şiddetin faili konumundaki erkek ve eril zihniyet sorgulanmamakta ve çözümlenemeyen şiddet döngüsü toplum içerisindeki mekanizmalar tarafından her gün yeniden üretilmektedir. Bu döngünün bozulabilmesi için bu eril mekanizmanın çözümlenmesi, erkeğin gizemli sırlarının deşifre edilmesi ve farklı erkeklik kategorilerinin sesini çıkarmaya başlayıp görünür hale getirilmesi gerekmektedir.

. Erkekliğin çözümlenebilmesi amacıyla ilk yapılması gereken iş ise erkekliğin üretildiği toplumsal yapıların içeresine girmektir. Erkekliğin inşa edildiği mekanizmaların başında gelen kahvehaneler erkek homososyal yapıları gereği erkeklik çalışmaları içerisinde kendisine sıklıkla yer bulmuştur. Mekân ve toplumsal cinsiyet alanında yapılan birçok çalışmada kahvehaneler erkeklik inşası üzerinde önemli homososyal mekânlar olarak ele alınmış, ancak birçok farklı erkeklik çalışmanın içerisinde dâhil edilmediği için tek tip bir erkeklik üzerinden çalışmalar yürütülmüştür. Bu çalışmaların büyük çoğunluğunda Connell'ın Yapısalcı Erkeklik kuramında yer alan hegemonik erkeklik kategorisi üzerinden hareket edildiği ve buradan hareketle sürekli benzer örneklemeler üzerinden çalışmaların yürütüldüğü görülmektedir. Dolayısı ile literatürdeki çalışmaların büyük kısmında hegemonik özellikleri taşıyan ve egemen söylemi destekleyen erkeklerle görüşülmesi sebebiyle, genellikle hegemonik söylemleri yeniden üreten benzer sonuçların elde edildiği ve farklı erkeklik bakış açılarının çalışmalara dâhil edilmediği görülmüştür. Erkeklik çalışmalarına farklı erkeklik kategorilerinin dâhil edilememesi sebebiyle, egemen söylemin üretmeye çalıştığı ideal erkeklik kalıplarını dönüştürmek konusunda yeterli

adım atılamamakta ve hegemonik erkekliğin diğer farklı erkeklikler üzerinde toplumsal olarak kurmuş olduğu hiyerarşik üstünlük ve baskının, akademik çalışmalarda da yinelandığı görülmektedir. Özellikle de farklı erkeklikler içerisinde en dışlanmış konumda bulunan madun erkekliklerin; yani eşcinsel erkeklerin kahvehanelerin bir aktörü olmasına rağmen, erkeklik ve kahvehane araştırmalarına çok fazla dâhil edilmedikleri görülmüştür (Sığın ve Canan, 2018: 65).

Feminist ve pro-feminist araştırmaların amacı sadece toplumsal cinsiyete yönelik yapılan akademik çalışmalara katkı sağlamak değil; diğer yandan araştırmacının taşıdığı olduğu toplumsal konum, kullandığı söylem, araştırmada kullandığı imgeler aracılığı ile toplum içerisindeki oluşturulmuş ataerkil hiyerarşiye karşı bir duruş sergilemesi beklenmektedir. Bu duruş sayesinde girmiş olduğu kamusal alanlarda hegemonik söylemler üzerinde eleştirel düşünme çabası içerisinde olan ancak tam anlamıyla sorgulama gerçekleştirememiş kişilerin farkındalığını arttırması beklenmektedir (Montoya ve diğerleri, 2002: 2). Bu araştırma ile birlikte erkeğe ait yerel iktidar alanlarından birisi olan kahvehanelerin cinsiyetlendirilmiş dinamiklerini aydınlatarak, bu dinamikler üzerinde nasıl bir dönüşüm sağlanacağı ve bu dönüşüm üzerindeki kısıtlama ve olanakların neler olabileceği işaret edilmeye çalışılmıştır.

Kahvehaneye gitme alışkanlığına sahip hegemonik erkeklerin yanında Connell'ın farklı erkeklikler kategorisinde saymış olduğu; işbirlikçi erkekler, marjinal erkekler ve özellikle eşcinsel erkeklerin de yer aldığı madun erkekler ile görüşmeler yapılarak farklı erkeklik deneyimlerinin de literatüre katkı sağlaması amaçlanmıştır. Farklı erkeklerin öznel deneyimleri ve anlatıları ile erkekliğin üretildiği aşamalarının sorgulanması, erkeklik inşasında yaşanan sorunların ele alınması ve erkeklik krizinin şiddete dönüşmesi konularında farklı bakış açılarının ele alınması ile bu alanda yapılan çalışmaların kapsamı genişletilmeye ve farklı erkeklik kategorilerinin mümkünatı ile hegemonik erkeklik yapı bozumuna uğratılmaya çalışılmıştır. Bu sayede farklı erkekliklerin erkekliğe getirebileceği yeni bakış açıları ve davranış şekilleri ile kapitalist düzenin ve ataerkil sistemin gücünü korumak amacıyla elinde tutmuş olduğu toplumsal cinsiyet temelli şiddet silahı etkisiz hale getirilebilecektir.

2.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Çalışmanın başında ve literatür araştırmasının yapıldığı dönemde, fikir edinmek ve yapılacak görüşmelerin planlanması amacı ile birçok kahvehaneye ziyarette bulunulmuştur. Mekânsal olarak gözlem şansı elde etmenin yanı sıra, buradaki müdavimlerle diyaloglar kurularak alan çalışması için görüşmeler yapmak üzere randevular oluşturulmuş, bir yandan da çalışma takvimi hazırlanmıştır. Ancak çalışmamın ortalarında, henüz yüz yüze görüşmelere başlamamışken pandemi patlak vermiş ve ardından dışarı çıkma yasakları başlamıştı. Daha sonrasında ise tam saha görüşmelerine başlanılacağı esnada, kahvehanelerin bu süreçte kapatıldığı ve kapalı mekân yasaklamalarının başladığı bir süreç ortaya çıktı. Dolayısı ile saha çalışmasında daha önceden ayarlanmış olan birçok görüşme randevusu iptal edilmek zorunda kalındı. Nitel araştırmalarda yüz yüze görüşmenin, katılımcılar ile bir bağ oluşturmanın, katılımcıların söylemleri kadar hal ve hareketlerinin de önemli olduğuna inanan bir araştırmacı olarak, online yöntemlerle kısa sürede daha fazla katılımcıya ulaşma imkanı varken daha çok yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmesi konusundaki ısrarım devam etti. Bu yüzden çalışma içerisinde daha fazla sayıda görüşmeci ile görüşme yapma imkânına sahipken, 18 katılımcı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu sınırlılığı en aza indirebilmek adına, katılımcı sayısını arttırmak yerine görüşülen katılımcılarla yaklaşık 30 dakika ve 2 buçuk saat aralığında değişen, ortalama 1 saat süren nicelikten çok, niteliğe odaklı derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Dolayısı ile çok daha fazla görüşmeci ile daha kısa görüşmeler gerçekleştirip yüzeysel cevaplar almak yerine en derinlerdeki açığa çıkmayı bekleyen erkeklik öznel deneyimlerine ulaşılması tercih edilmiştir. Çalışmanın başında sadece mekâna has öznel durum ve davranışların görüşmeye zenginlik katacağının düşünülmesi sebebiyle, görüşmelerin tamamının kahvehanelerde gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Ancak pandemi ve mekânların kapatılması sebebi ile yapılan görüşmeler kahvehane ortamında gerçekleştirilememiştir. Buna bağlı olarak görüşmelerin büyük kısmı genellikle ev ortamında gerçekleştirilmiş ve bazen dış mekanlarda görüşme imkanı da bulunulmuştur. Görüşmeler sırasında kahvehane ortamındaki samimi havayı ve mekânın dokusunu yakalayabilmek adına görüşülen tüm katılımcılara kahvehanenin vazgeçilmezi olan çay ve kahve ikramında bulunulması ihmal edilmemiştir.

2.5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bilimsel araştırmanın hangi yöntem seçilerek yapılacağı konusunda körü körüne nicel yöntemi ya da nitel yöntemi savunan araştırmacılar olsa da; çalışılan alan, konu ve örneklemden bağımsız bir şekilde bu karar tamamen araştırmacının çalışmasında ulaşmayı düşündüğü hedefle alakalı bir durumdur (Neuman, 2006: 20). Bu çalışmanın kapsamında ise yapılan görüşmeler sonucunda katılımcı erkeklerin öznel dünyalarına inebilmek ve toplumun genel sorunu haline gelmiş toplumsal cinsiyet konularının deşifre edilmesi hedeflenmiştir. Bu sebeple kahvehaneye gitme pratiği edinmiş erkek katılımcıların kendi deneyim ve anlatıları üzerinden erkekliği nasıl inşa ettikleri, kahvehanelerin bunun üzerindeki etkisinin ne olduğu ve mekânın erkeklerin kadına yönelik şiddete olan algılarını nasıl etkilediği konuları üzerine bir alan araştırması yürütülmüştür. Kahvehane müdavimi erkeklerin öznel deneyimleri ve fikirleri üzerinden yürütülecek olan bu çalışmada, kahvehanelerde ortaya çıkan farklı erkeklikler ve bu erkekliklerin, onların şiddete olan bakış açılarına nasıl yansıdığının anlaşılabilmesi amacı ile özellikle araştırmacının yorum ve betimleme becerisinin de ön plana çıktığı nitel yöntemler kullanılması uygun görülmüştür. Küçük bir örneklem olarak ele almış olduğumuz kahvehane erkeklerinin erkekliğe, kadınlığa, toplumsal cinsiyet rollerine ya da toplumsal cinsiyet temelli şiddete olan bakış açıları, aslında tüm toplumun bu konulardaki algısının bir yansıması olarak kabul edilmiştir.

Diğer yandan nitel araştırmalar kişilerin biricik ve eşsiz olduğunu kabul etmekle birlikte, çoğunluğun kabul edip benimsemiş olduğu sayısal üstünlüğe dayalı normlardan çok, görüşülen öznelerin bir konu hakkındaki duygu düşünce, deneyim ve söylemlerine odaklanmaktadır (Neuman, 2006: 21). Bu sebeple yürütülen çalışmada gerçeğe ulaşırken tek bir bakış açısına odaklı genellemeler yapmak yerine, kişilerin dile getirmiş olduğu en ufak bir öznel deneyimin bile önemsendiği nitel araştırma yöntemlerinin kullanılması tercih edilmiştir (Karataş, 2015: 63). Kişilerin toplumun, toplumunda kişilerin bir yansıması olması görüşünden hareketle öznel gerçekliklerden toplumsal gerçekliğe ulaşmak nitel yöntemlerin en önemli amacıdır. Bu sayede geçmişte çekilen bir fotoğrafa bakıp o dönem hakkındaki yaşanmışlıklar üzerinden hayaller kurmak gibi, görüşmecilerden elde edilen küçük bir bilgi ve

deneyim ışığında toplumun tamamının görüşü hakkında yorumlarda bulunabilmek yapılan nitel çalışmalar ile mümkün olmuştur.

Nitel araştırmaların sosyal organizasyon ve kültürel üretime odaklanması sebebi ile toplumsal pratikleri ve toplumsal cinsiyet gibi kültürel biçimleri tanımlamaya ve bu kavramların nasıl yeniden üretildiklerini anlamaya yönelik çabalar genellikle fenomenolojik yaklaşım içerisinde mümkündür. Kişilerin sahip oldukları öznel deneyimlerin anlamlandırılmasını içeren ve çoğunlukla araştırmacının günlük hayatta sıklıkla karşılaştığı, her zaman içinde bulunduğu, kendisine uzak olmayan, ancak tam olarak anlamlandıramadığı gerçekler üzerinde fenomenolojik yaklaşım anlamlı bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Nitel araştırmaların en önemli özelliklerinden birisi de görüşmecilerle uzunca süren görüşmeler sonucunda oluşturulan yoğun ve derin bir ilişki içerisinde elde edilen bilgilerin doğru ya da yanlışlığından ziyade katılımcı tarafından gerçek ve samimi bir şekilde aktarılmasının sağlanmasını esas almasıdır (Karataş, 2015). Dolayısı ile bu fenomenolojik yaklaşımın benimsendiği çalışma içerisinde toplumsal kesimi temsil yetkisine sahip katılımcılardan oluşan 18 kişilik bir grup ile günlük dilin kullanıldığı, samimi, güven veren iletişimin kurulduğu fenomenolojik yaklaşımın benimsendiği bir çalışma yürütülmüştür. Bu sosyal iletişimin sağlıklı kılınabilmesi için katılımcı öznelerimize araştırmamızın amacı özverili ve samimi bir şekilde paylaşılarak onların fikirlerinin bu araştırma için ne kadar önemli olduğu vurgulanmış ve öznel deneyimler analiz içerisine aktarılmıştır. Ayrıca sahadan elde edilen deneyim ve söylemlere dayanan toplumsala ilişkin öznel detaylar, literatürden elde edilen bilgiler ile karşılaştırılarak zenginleştirilmiş ve teorik bir süzgeçten geçirilmiştir (Montoya ve diğerleri, 2002: 5-6). Toplumsalın içerisindeki evrensel insan deneyimlerinin ve süreçlerinin kültürel farklılıkları daha çok ataerkil bakış açılarından kurtulamamış olsa da, çalışmamızın farklı erkekliklerle gerçekleşiyor olması sebebiyle erkekliği akışkan kılması, fenomenolojik yaklaşım ile buluşturularak çalışmaya profeminist bir bakış açısı kazandırılmak istenmiştir. Nitel araştırmanın amacına uygun olarak katılımcılar ile gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler sonucu onların fikirlerine değer verilerek fikirleri ödünç alınmış ve bu çalışmada kullanılarak araştırmacının yorumları ile anlamlı bir bütün olarak sunulmaya çalışılmıştır.

2.6. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ

Nitel araştırmanın niteliksel gücü, görüşmeci ve katılımcı arasında oluşan samimi iletişim ve kurulan bağ ile ortaya çıkarılan bilgiye dayanmaktadır. Dolayısı ile seçilecek olan örneklem ile araştırmacının kuracağı bağ nitelikli verilerin elde edilebilmesi açısından oldukça önemlidir (Karataş, 2015: 26). Neuman'a göre, örneklem seçiminde nicel araştırmalarda göz önünde bulundurulmuş rastlantısal örneklem seçimi türlerinin yerine, araştırmacının etüt etmiş olduğu genel popülasyonu en iyi temsil edecek nitelik ve sayıda örneklem seçimi ile araştırmanın gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Neuman, 2006: 320). Kahvehaneye giden tüm erkekler vesilesi ile tüm erkekliklerin temsil edileceği bu çalışmada, temsiliyetin en iyi şekilde sağlanabilmesi için doğru örneklem belirleme yönteminin seçilmesi ve doğru katılımcılara ulaşılması önemli bir kriterdir. Nitel araştırmalarda örneklem seçilirken amaç, evreni temsil edebilecek çeşitliliğe, zenginliğe, farklılıklara ve marjinalliklere önem verecek şekilde örneklem oluşturulmasıdır. Örneklem evreni temsil edebilmesi; örneklem tarafsız seçimi, yeterli katılımcı, doğru seçim yöntemi, seçilen katılımcının güven ve samimiyeti gibi kriterlere de bağlıdır (Neuman, 2006: 327). Farklı erkeklik kategorilerinin yansıtılmak istendiği bu çalışmada örneklem seçimi yapılırken sadece bir örneklem seçim yöntemi tercih edilmemiş, toplumdaki en iyi erkek temsiliyetini yansıtabilmek amacı ile birden fazla olasılık dışı örneklem seçim yöntemi kullanılmıştır. Buradaki öncelikli amacımız çalışmamızın kuramsal çerçevesinde temele oturttuğumuz Connell'ın erkeklik sınıflandırmasında yer alan farklı erkeklik kategorilerinden işbirlikçi, marjinal ve madun erkeklik kategorilerinin doğru bir şekilde temsil edilmesi olduğundan, bu temsiliyeti sağlayabilmek amacı ile öncelikle amaçlı örneklem seçiminin kullanılması tercih edilmiştir. Yine her türden erkeğin uğrak yeri olarak karşımıza çıkan kahvehanelerdeki farklılıkların temsil edilebilmesi için erkeklik kategorilerinin yanı sıra, yaş, medeni hal, eğitim durumu, memleket, cinsel yönelim gibi özelliklerinde göz önünde bulundurulması amacıyla kotalı örneklem seçimi yönteminin de kullanılması uygun görülmüştür. Son olarak pandemi koşulları altında getirilmiş olan sınırlamalar ve bu süreçte kahvehanelerin kapatılması sebebiyle kahvehane müdavimi kişilere ve ilgili kurumlara ulaşmanın zorlaşması sebebiyle özellikle madun erkeklerin belirlenmesi aşamasında kartopu örneklem seçimi

yönteminden de yararlanılmıştır (Neuman, 2006: 321-324). Örneklemde yer alacak katılımcı sayısı belirlenirken literatürde herhangi bir hedef sayı işaret edilmemekte ve bu sayının kaç olacağına ilişkin bilimsel çevrelerde yeterlilik sayıları üzerinden tartışmalar devam etmektedir. Ancak Literatürdeki yaygın kanı bu yeterliliğin, katılımcıların vermiş olduğu cevaplarda tekrara düşmesi ile doygunluk derecesine ulaşılacağı ve o zaman sonlandırılması gerektiğine yöneliktir (Baker ve Edwards, 2012: 7-9). Nitel araştırmalar için bu sayı belirgin olmasa da, yapılan literatür araştırmasında ele alınacak örneklem evreni temsil edebilecek en ideal sayıda olması istenmektedir. Genellikle 10-15 katılımcının yeterli olacağının öne sürüldüğü literatürdeki yaygın görüşe rağmen, bu ortalama sayının çok altında ya da çok üstünde çalışmalarında literatürde var olduğu bilinmektedir. Dolayısı ile araştırmanın ve temsilin niteliksel yönünün ön planda olduğu nitel alan çalışmalarında, elde edilen verilerin sayıca çokluğundan ziyade örneklemdeki öznel verilerin doygunluğa ulaşmış olması önemlidir.

Bu çalışma hazırlanan katılımcı görüşme formlarının uygunluğunun test edildiği 2 pilot görüşme ve analiz kısmında kullanılmak üzere gerçekleştirilen 20 görüşme ile toplamda 22 katılımcı ile yapılan derinlemesine görüşmeler sonucu gerçekleştirilmiştir. Pilot görüşmeler sonucunda gereksiz olduğunu, anlaşılmadığını ya da başka sorulara da aynı cevapların verildiğini düşündüğüm bazı soruları görüşme formundan çıkarırken, anlaşılmadığını ve açık olmadığını düşündüğüm bazı soruları ise daha anlaşılır hale getirebilmek adına değiştirme gereği duydum. Pilot görüşmelerin dışında kalan 20 görüşmenin iki tanesinde ise görüşülen katılımcıların bilimsel araştırmalarda gereken katılımcı etik ahlak kurallarına uymadıkları, nitel yöntem görüşmesinden uzak, soru cevap şeklinde gerçekleşen bir anket görüşmesi tarzında gerçekleştiği ve görüşmeci ile etkileşimli bir bağ kurulamadığı için bu görüşmelerden gerekli niteliksel veriye ulaşamayacağı kanaati ile bu iki görüşme çalışmaya dâhil edilmemiştir. Analiz kısmına dâhil edilmeyen bu görüşmecilerden birincisi; çok kısa süre önce şiddet faili olarak şiddet deneyimi yaşamış olması, henüz olayın etkisinden kurtulamadığı için yoğun duygusal tepkiler vermesi, görüşmenin kayıt altına alınmasından dolayı endişelerini sürekli dile getirmesi, birçok soruya çelişik ve samimi olmadığını düşündüğüm cevaplar vermesi, araştırmanın konusunu sürekli küçümsemesi ve görüşmeyi bir an önce sonlandırmaya yönelik davranışları sebebiyle analiz kısmına dâhil edilmemiştir.

Diğer görüşmede ise görüşmecinin alana olan alaycı yaklaşımı ve neredeyse soruların yarısından çoğunu cevaplamak istememesi, cevapladığı sorulara ise evet, hayır, katılmıyorum, aynen tarzında cevaplar vermesi sebebiyle, herhangi bir niteliksel veri elde edilemeyeceğinin anlaşılması sebebiyle çalışmaya dâhil edilmemiştir. Dolayısı ile geriye kalan 18 katılımcı (bkz.Tablo-1) ile gerçekleşen derinlemesine görüşmeler araştırmanın analiz kısmına dâhil edilmiştir.

Yapılan literatür taraması sonucunda erkeklığe ilişkin olarak hegemonik erkeklığın yanı sıra birçok farklı erkeklik kategorileri ile karşılaşmış olsa da, çalışmamızda referans noktamız Connell'in yapmış olduğu erkeklik sınıflandırması olmuştur. Bu çalışmanın amacına uygun olarak farklı erkeklerin toplumsal temsiliyetini sağlayabilmek adına sınıfsal, kültürel, siyasal, etnik, ailesel ve cinsel yönelim gibi toplumsal çeşitlilikleri içeren farklılıklara sahip işbirlikçi, marjinal ve madun erkeklikler kategorileri altında topladığımız katılımcılarla görüşmeler yürütülmüştür (Selek, 2018: 11). Bu amaçla; 21-54 yaş aralığında, farklı meslek kollarında çalışan, farklı eğitim seviyelerine sahip, farklı etnik kökenlerden gelen, ideolojik görüşleri ve cinsel yönelimleri farklı, dört ayrı şehirde yaşayan ve farklı kahvehanelere giden 18 farklı erkekle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Burada araştırmaya dâhil olma kriteri; erkek olan katılımcının kahvehaneye gitme alışkanlığına sahip ya da hayatının bir bölümünde kahvehaneye gitme pratiği edinmiş olması üzerinden belirlenmiştir. Hâlihazırda kahvehaneye gitmeyen erkeklerin ise kahvehaneye gittikleri dönemlerdeki deneyimlerini düşünerek sorulan sorulara cevap vermeleri istenmiştir.

Çalışmanın başında görüşmelerin sadece İzmir ilinde ikamet eden 20 katılımcı ile yürütülmesi planlanmıştır. Ancak pandemi sebebiyle kahvehanelerin kapatılması ve getirilen sokağa çıkma yasaklarına bağlı olarak daha önceden kararlaştırılan birçok görüşme iptal olmuştur. İzmir ilinde yeni katılımcılar bulmanın zorluğu nedeni ile saha çalışması kısmında yeni bir örneklem ile çalışmanın yürütülmesine ve alanın genişletilmesine karar verilmiştir. İzmir'e benzer kozmopolittik yapıları, sanayi bölgelerinde bulunmaları ve Türkiye'nin her yerinden göç almaları sebebiyle ile ekonomik, sosyal, kültürel, etnik açıdan farklı erkeklik kategorisine ev sahipliği yapan İstanbul, Kocaeli ve Manisa şehirlerinin de çalışmanın örneklemine dâhil edilerek, başlangıçta belirlenen erkeklik kriterlerine uygun örnekleme ulaşılması mümkün olmuştur.

2.7. ARAŞTIRMANIN TEKNİĞİ VE VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Katılımcılar seçilirken toplumsal çeşitliliği temsil eden ve farklı özellikleri barındıran erkeklerle, yaşamış oldukları öznel deneyimlerin ve kendi bakış açılarının yansıtılarak birinci ağızdan dinlenerek, katılımcıların fikirlerinin önemsendiği ve araştırma konusuyla bütünlük sağlayacak şekilde araştırmacı tarafından yorumlanıp çalışmaya aktarıldığı niteliksel araştırma yöntemlerinden biri olan derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Böylece katılımcıların kendi iç dünyaları ile toplum baskısı altında ortaya çıkan dış dünyaya ilişkin görüşleri derinlemesine sorgulanarak, farklı bakış açılarının keşfedilmesi hedeflenmiştir (Özkök, 2019: 38). Araştırmada derinlemesine görüşme yöntemi ile elde edilen veriler, literatürdeki benzer araştırmaların ortaya koymuş olduğu bulgular ile karşılaştırılarak desteklenmiş ve araştırmanın güvenilirlik ve geçerliliği artırılmaya çalışılmıştır (Neuman, 2006).

Araştırmada daha önce kullanılan ve bu çalışmada üzerinde durulan boyutları ele alacak şekilde diğer çalışmalardaki sorular ve literatürden etüt etmiş olduğum eksiklikleri gidermek amacıyla geliştirilen sorular eklenerek hazırlanmış olan yapılandırılmış görüşme formunda yer alan toplam 59 açık uçlu soru ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Toplam 4 bölümden oluşan görüşme formumun demografik bilgiler kısmında 7 soru, kahvehane deneyimleri ve kahvehane erkekliği kısmında 23 soru, toplumsal cinsiyet ve kadın erkek eşitliği kısmında 18 soru, toplumsal cinsiyet temelli şiddet kısmında ise 21 soru bulunmaktadır (bkz. Ek-2). Yapılan görüşmeler sırasında bu katılımcı görüşme formu kılavuz olarak kullanılmış olsa da; ilginçtir ki birçok görüşme bu soruların bir kısmını sormadan ya da belirlenmiş sıraya uymaksızın gerçekleşmiştir. Görüşmeler sırasında soruların tamamı kullanılmadığı gibi, net bilgilere ulaşabilmek amacı ile görüşmenin seyrine uygun olarak bazen görüşme formundan bağımsız sorularda görüşme kısmına dâhil edilmiştir. Burada özellikle görüşmecileri herhangi bir cevaba şartlamamaya, yönlendirmemeye, kısıtlamamaya ve incitmemeye özen gösterildiği gibi, görüşmecilerin cevaplamak istemedikleri sorular karşısında cevap vermeme serbestisine sahip oldukları görüşmenin başında özellikle belirtilmiş ve bazı görüşmeciler bir kısım soruları cevaplandırmadıkları için, buna bağlı diğer soruların da sorulmaması yoluna gidilmiştir (Özbay ve Soydan, 2003: 10). Buna bağlı olarak görüşmelerin seyri

başlangıçta planlanan şekilde değil, katılımcıların vermiş oldukları cevaplarla o an araştırmacıyı yönlendirip görüşmenin akışını istedikleri yönde değiştirmeleri doğrultusunda olmuştur. Diğer yandan çalışmanın güvenilirliğini arttırabilmek ve katılımcıların kendilerini daha rahat hissetmelerini sağlamak amacı ile özellikle eşcinsel katılımcıların deşifre olma kaygılarını gidermek amacıyla, görüşmecilerin isimleri ve kişisel bilgileri gizli tutulup, kendilerinin seçme hakkı olsa hangi ismi seçmek isteyecekleri sorularak, çalışmada kendi seçmiş oldukları takma isimler üzerinden çalışmanın analiz kısmı yürütülmüştür (bkz. Tablo-2).

Bu çalışma pandemi sebebiyle kahvehanelerin kapalı olduğu bir döneme denk geldiğinden dolayı, planlama aşamasında, gerek içinde bulunulan mekânın araştırmaya katmış olduğu anlam sebebiyle, gerekse katılımcının kendisini daha rahat hissedebilmesi ve araştırmacı ile arasındaki bağın kurulabilmesi amacıyla yapılan görüşmelerin kahvehanelerde yapılması öngörülmüş, ancak pandemiye bağlı bu dönemde kahvehanelerin kapalı olması sebebiyle görüşmeler ev, kafe ve çay bahçesi gibi alanlarda gerçekleştirilmiştir. Online platformlar üzerinden daha fazla sayıda katılımcıya ulaşılabilme imkânı bulunmasına rağmen tezin niteliksel yönünü güçlü kılabilmek adına daha çok katılımcılarla yüz yüze görüşmeler yapılması tercih edilmiştir. Kasım 2020- Nisan 2021 tarihleri arasında gerçekleşen ve 35 dakika ile 2 buçuk saat arasında değişen sürelerde yapılan bu görüşmeler, ses kayıt cihazı ile daha sonra deşifre edilmek üzere kayıt altına alınmıştır. Ayrıca görüşme sırasında görüşme formlarının üzerine küçük notlar alınarak analiz kısmında nelerin üzerinde durulması gerektiği ve katılımcıların görüşme esnasındaki değerlendirebilecek davranışsal durumları ve tepkileri de not edilerek, analiz kısmına dâhil edilmiştir. Toplanan verilerin incelenmesi aşamasında; fenomenolojik analiz modeline ve betimleme analizine başvurularak katılımcıların paylaştıkları deneyim, duygu ve düşünceleri araştırmacı tarafından yorumlanarak anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Raewyn Connell'ın Erkeklikler kuramından yola çıkılan bu çalışmada, Connell'ın idealize etmiş olduğu hegemonik erkeklikler, işbirlikçi erkeklikler, marjinal erkeklikler ve madun erkeklikler kategorilerinin kahvehane içersinde erkeklik çizgileri içersinde farklı düzlemlere denk geldiği fark edilmiş ve bu çalışmada kahvehane müdavimi erkekler; oyunun içindeki erkekler, yancı erkekler, kahvehanenin köşe taşları ve dışarıdaki erkekler olarak kategorize edilmiştir. Ancak Connell'ın belirlemiş olduğu kriterlerden farklı olarak, tanımlanan bu özellikler

çalışmamızda farklı erkeklik türlerini işaret edebilmektedir. Mesela Cinsel yönelimi sebebi ile Connell'in çalışmasında madun erkeklikler sınıflamasında yer alması gereken bir katılımcının, oyunun kurallarını riayet ettiği ve hegemonik sisteme hizmet ettiği için işbirlikçi erkeklik kategorisi içerisinde değerlendirildiği ya da azınlık konumunda bulunması sebebi ile marjinal erkeklik kategorisi içerisinde yer alması gereken birisinin; siyasi iktidardan elde etmiş olduğu pay sayesinde işbirlikçi erkeklik kategorisinde değerlendirildiği görülebilmektedir. Dolayısı ile çalışmanın başında toplumsal eşitlik temsiliyetini sağlamak amacıyla Connell'in erkeklikler kategorileri göz önünde bulundurarak belirlenmiş olan örneklem içerisindeki erkeklerin, bu çalışmada belirlenen erkeklik kategorilerinden hangisinin izdüşümünde yer aldığı ve hangi sebeplerle farklı erkeklik kategorilerine geçiş yaptıkları analiz kısmında açıklanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VERİLERİN ANALİZİ VE YORUMLANMASI

Aile kavramından başlıyoruz annelerimiz erkek bastırarak “k” baskınlığıyla yola çıkıp kahvehaneye varıyoruz. Kahvehanede erkek oluşuyor erkekliğini orada tadılıyor. Erkekliğimizi oluşturuyoruz, diğer erkeklere gösteriyoruz erkekliğimizi, boğalar arenada. Aslında ordan başlıyor yıldirmalar maalesef çok acı ama işte aileden alıyorsun kahvehaneye taşıyorsun kahvehaneden kendi kurduğun aileye. Aslında bir kısır döngüdür gidiyor, şekiller değişiyor, biraz daha renk katıyorsun, siyah beyaz televizyondan renkli televizyona, tüplü televizyondan bu televizyona, ama televizyon hep aynı televizyon aslında, biliyor musun sıkıntı şurada! televizyona artık biz şekillendirmeden, bir televizyona bakabilirsek onu bir kalıba sokmazsak, emin ol ki çok daha aydınlık bir yola varacağız. çok daha düzgün yaşantılar yaşayacağız Anneler artık erkek çocukları doğduğunda değil de kız çocukları doğduğunda mutlu olup kurban kesiyorlarsa işte o zaman biz çok daha iyi bir ülkede yaşayacağız. OLCAY DİKENLİGÜL, Madun

Literatürdeki yaygın çalışmaların aksine bu çalışma hegemonik erkeklik dışındaki farklı erkeklik kategorileri üzerinden yorumlanmış ve katılımcıların deneyim ve söylemleri üzerinden erkeklik ve toplumsal cinsiyet temelli şiddetle ilgili görüşleri analiz edilmeye çalışılmıştır. Nitel yöntemin tercih edildiği bu araştırmaya katılan erkeklerin demografik bilgileri ve aktarmış oldukları deneyimler neticesinde ortaya koydukları erkeklik özellikleri, onların çalışma içerisinde hangi grup erkeklik kategorisi altında değerlendirmeye dâhil edileceklerini belirlemek amacı ile kullanılmıştır. Connell’ın Yapılandırmacı Erkeklik Kuramından hareketle yola çıkılan bu çalışmada katılımcılar literatürde yer alan erkeklik kategorilerine özgü demografik ve karakteristik özelliklerden ziyade, kendilerinin inşa etmiş oldukları ve kahvehane gibi kamusal alanlarda performe ettikleri erkeklik kimlikleri üzerinden erkeklik kategorileri içerisine oturtulmuştur. Daha önce yapılan tanımlamalarda erkeklik kültüre, zamana, mekâna ve içinde bulunulan topluluğa göre değişik şekillerde performe edilen akışkan bir kimlik olarak ifade edilmişti, tıpkı tanımda olduğu üzere çalışmaya katılan erkeklerde kendilerini hayatın akışı içerisinde, kahvehanelerde ve görüşmeler esnasında sürekli farklı kimlikler içerisinde ifade etmeye çalıştıkları görülmüştür. Örneğin çalışma içerisinde bazı erkekler eşcinsel yönelime sahip olmalarına rağmen kahvehane gibi ortamlarda kimliklerini gizleyerek erkekliklerini ortaya koymakta, bu sebeple madun erkeklik kategorisi içerisine dâhil edilmek yerine, işbirlikçi erkeklik kategorisine yerleştirilmişlerdir. Diğer yandan eşcinsel yönelimi olmamasına rağmen bazı erkekler evlilik konusundaki, olumsuz

düşünceleri ve toplumsal cinsiyet rollerini açıkça reddetmeleri sebebiyle toplumun ikincil konuma itmiş olduğu madun erkeklik kategorisinde değerlendirmeye alınmıştır. Yine bu sınıflandırmalar yapılırken, bazı özellikleri itibariyle kimi katılımcıların marjinalleştirildiği ve hiçbir zaman hegemonik erkeklik özelliklerine ulaşamayacakları gerekçesi ile marjinal erkeklik kategorisi içerisine yerleştirilmişlerdir. Diğer birçok erkek ise taşımış oldukları özellikler ve aktarmış oldukları düşünceleri sebebiyle işbirlikçi erkekler kategorisinde yer almışlardır. Dolayısı ile erkeklik kategorileri oluşturulurken katılımcı erkekler kendilerini görmek istedikleri erkeklik kategorileri içerisinde değerlendirilmiş ve tamamen gözlem ve analizlerime dayanarak bu sınıflandırma sağlanmıştır. Bu erkeklik kategorileri tamamen görüşmeler bittikten sonra elde edilen bulgular ışığında belirlenmiştir. Diğer yandan erkeklerin örneklem içerisindeki erkeklerin kategorilere sayısal dağılımları tesadüfi olarak toplumdakine hemen hemen denk düşmüştür.

Analiz sürecinde ise daha önceden literatür taraması sonucu belirlenen kategorilerin kullanıldığı ve mülakat sorularının dikkate alınarak sunulduğu betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Görüşmecilerin fikirlerinin aktarıldığı analiz kısmında katılımcıların öznel deneyim ve düşünceleri doğrudan alıntılanarak çalışmaya aktarılmış ve bu alıntılar yorumlanarak betimsel olarak bazı çıkarımlarda bulunulmuştur. Bu bağlamda öncelikle görüşmeye katılan katılımcıları tanımak ve onların sahip oldukları demografik bilgilerini elde ederek taşımış oldukları toplumsal kimliklere göre farklı erkeklik kategorilerine yerleştirilmelerini sağlamak amacı ile katılımcı görüşme formunun ilk kısmında 8 adet sorudan oluşan Demografik Bilgiler birinci kategoride yer almıştır (bkz. Ek-2). Ancak bu kısımda kişilerin medeni hallerini sorduktan sonra yöneltilen evlilik hakkındaki düşünceleriniz nedir sorusunun, demografik bilgileri yansıtmaktan çok toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyet rolleri hakkındaki düşüncelerini yansıtmaması sebebi ile bu soru araştırmanın üçüncü kısmı içerisinde değerlendirmeye alınmıştır.

Katılımcılar ile yapılan görüşmeler sonucu elde edilen öznel bilgi, deneyim ve görüşler, araştırmanın başında belirlenmiş olan kategoriler altına yerleştirilerek, katılımcıların temsil etmiş oldukları erkeklik kategorisi altında analiz edilmeye ve literatürde yer alan diğer araştırma sonuçları ile karşılaştırılmaya çalışılmıştır. Analiz kısmının ilk ayağında ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmış tüm görüşmeler deşifre edilerek Word'e aktarılmıştır. Bu aktarma sırasında araştırmanın başında belirlenmiş

olan kategoriler altına belirli temalar yerleştirebilmek adına Word'e aktarılan tüm görüşmeler daha sonra sistematik bir şekilde görüşme sırasında sorulan soru ve altına verilen tüm cevaplar şeklinde sıralanmış ve bu cevapları veren katılımcıların hangi erkeklik kategorisinde bulundukları göz önüne alınarak, hangi temaların ön plana çıktığı belirlenmeye çalışılmıştır. Yapılan bu açık kodlamanın ardından ise temaların birbiriyle ve altında yer alacağı kategoriler ile ilişkilerinin kontrol edildiği eksenli kodlama yapılmıştır. Bu sayede belirtilen erkeklik kategorisi altında katılımcıların ifade etmiş oldukları deneyim ve düşünceleri üzerinden oluşturulan temaların birbiri ile uyumlu olacak şekilde yorumlanması sağlanmıştır. Görüşme esnasında tutmuş olduğum notlar ve görüşmeler dışında katılımcılarla kurmuş olduğum iletişim sonucu elde etmiş olduğum bilgiler de analiz kısmında bana yardımcı olmuştur. Araştırmada bazı kategoriler altında çok fazla temanın ortaya çıkması sebebi ile, gerek literatürde ele alınan görüşleri desteklemek ya da çürütmek, gerekse başlangıçta belirlenen kategorilere sadık kalmak amacı ile ana temaların belirlendiği seçici kodlama yapılmıştır (Neuman, 2006: 196-198). Böylece konuyu çok fazla dağıtmadan ortaya koyulan sorunsal hakkında en yaygın çözümün ne olarak görüldüğü anlaşılmaya çalışılmıştır. Ancak çalışmamızın nicel yöntemlerle değil, nitel yöntemlerle yürütülmesi sebebiyle; tek bir görüşmeci tarafından bile dile getirilse aykırılık gösteren bazı görüşler yorumlanmaya değer görülmüştür.

3.1. ÇALIŞMANIN DEMOGRAFİK OLARAK ELE ALINMASI

Araştırmanın derinlemesine görüşme kısmında katılımcılar ile yapılan görüşmeler sonucunda yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Kullanılan katılımcı görüşme formunun ilk kısmında yer alan demografik bilgiler kısmında katılımcılar ile ilgili bilgiler elde edilmeye çalışılarak, katılımcılar Connell'in ortaya koymuş olduğu erkeklik kategorilerine yerleştirilmeye çalışılmıştır. Ancak çalışmada tıpkı toplumsal yaşamda olduğu gibi erkeklerin sahip oldukları kimliklerden ziyade, ortaya koymaya çalıştıkları toplumsal kimlikler ön planda tutulmuştur. Dolayısı ile öznel bilgilerin analiz edileceği bu çalışmada kişilerin var olan demografik bilgilerinden ziyade paylaşmış oldukları bilgiler değerlendirmeye alınacaktır. Öyle ki görüşmenin kayda alınacağını öğrendiğinde bazı katılımcıların yaş, mesleki bilgi, cinsel yönelim gibi bazı konularda çekinceler yaşadıkları gözlemlendiği için

kendilerini diledikleri şekilde ifade edebilecekleri vurgusu yapılarak, alınan ses kayıtlarının hiçbir kurum ve kişi ile paylaşılmayacağı, sadece bu çalışma kapsamında kullanılacağı tekrar tekrar ifade edilmiştir. Dolayısı ile çalışmanın başında toplumun belirlemiş olduğu özelliklere göre oluşturulan cinsiyet kimlikleri altında belirli erkeklik kategorileri içerisinde sınıflandırılan katılımcıların, görüşme başladıktan sonra; duygu, düşünce, deneyim ve söylemlerini paylaşımlarından sonra başlangıçta taşımış oldukları özelliklere göre olması gereken erkeklik kategorilerinden farklı kategorilerde oldukları fark edilmiş ve çalışmanın analiz kısmında bu bilgiler ışığında hareket edilmiştir.

Yapılan görüşmeler sonucunda katılımcı erkeklerin öznel deneyimleri ve toplumsal cinsiyet kimlikleri baz alınarak Connell'ın Farklı erkeklik kategorileri olarak belirlemiş olduğu işbirlikçi erkeklik, madun erkeklik ve marjinal erkeklik kategorileri içerisinde katılımcılar gruplara ayrılmıştır. Bu ayrıma giderken erkeklik kategorilerini oluşturmada en çok erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleri, erkeklik ve kadınlığa olan bakış açıları, evlilik ve aile kurumuna ilişkin görüşleri ve şiddetin erkek egemenliği içerisindeki ifade ediliş şekilleri etkili olmuş ve katılımcıların demografik bilgileri kadar, duygu düşünce ve deneyimleri de bu sınıflandırmaların oluşturulmasında göz önünde bulundurulmuştur. Görüşmeye katılan 9 erkek gerek demografik bilgileri, gerekse görüşmede paylaşmış oldukları düşünce ve deneyimleri ile işbirlikçi erkeklik kategorisinde yer almışlardır. Diğer yandan gerek cinsel yönelimleri açısından, gerekse toplumun kendilerine yüklemiş olduğu toplumsal cinsiyet rollerini reddetmeleri açısından 5 erkek katılımcı madun erkeklik kategorisinde yer almıştır. Son olarak hegemonik özellikleri taşınamaları ve bazı aykırı durumları sebebiyle toplumun ideal yapısından uzaklaşmış 4 erkek katılımcı ise marjinal erkeklik kategorisinde değerlendirmeye alınmıştır. Çalışmamız nitel analiz yöntemi ile yürütüldüğü için katılımcıların ya da bulguların istatistiksel analizini yapmak yerine, daha çok öznel ve yorumlamaya dayalı olarak çıkarımlarda bulunulmuştur. Bu kısımda kategorilerin belirlenmesi aşamasında katılımcılar ile yapılan görüşmeler sonucu elde edilen bilgiler kadar, görüşme dışında sağlanan samimi ilişkiye dayalı sohbet sonucu elde edilen bilgiler de önem arz etmektedir.

Araştırmaya katılan katılımcıların yaşadıkları yer dağılımına bakıldığında İzmir, İstanbul, Kocaeli; Manisa gibi büyük şehirlerde yaşayan ve gerek sanayi bölgeleri olmaları, gerekse göç alan şehirler olmaları sebebiyle gerek kültürel, gerek

sosyal olarak çeşitlilik arz eden bir erkeklik temsiliyetini sağladıkları görülmektedir. Her ne kadar araştırma dört büyük şehir üzerinden yürütülmüş olsa da, katılımcıların memleketleri itibari ile ülkenin dört bir yanından gelen katılımcılar ile görüşülmesi sebebi ile örneklemin büyük bir kültürel çeşitlilik arz ettiği ve nitel bir araştırma açısından Türkiye'deki tüm farklı erkekleri temsil edebileceği görülmektedir. Görüşmeye katılan katılımcılar ile 30 dakika ile 2 saat 20 dakika arasında değişen görüşmeler gerçekleştirilmiş ve ortalama olarak görüşmecilerle yaklaşık 1 saatten fazla süren derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Kahvehaneler ile ilgili genel kanı, erkeklere ait bir mekân olduğu, bekâr ve evli herkese hitap eden, genellikle orta yaş civarı kişilerin tercih ettiği, meslek yönünden işçi esnaf ve emeklilerin olduğu, orta sınıftan bireylerin sıklıkla uğradığı ve genellikle eğitim düzeyi düşük olan kişilerin rağbet ettikleri yerler olduğuna ilişkindir (Ustakara ve Burhan, 2017: 221). Araştırmamızda görüşmeye katılan erkeklerin yaşları 21 ile 54 arasında değişmekte olup, katılımcıların yaş ortalaması yaklaşık olarak 37 civarında olduğu görülmektedir. Türkiye'deki nüfusun yaş ortalaması göz önüne alındığında ve kahvehaneye giden kişilerin yaş ortalamaları hesaba katıldığında örneklemin yaş ortalamasının tüm erkekleri temsil edebilir seviyede olduğu düşünülmektedir. Katılımcıların medeni halleri göz önünde bulundurulduğunda ise katılımcıların büyük çoğunluğunu bekâr erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Yine kahvehanede bulunan erkekler göz önüne alındığında kahvehanedeki erkeklerin büyük çoğunluğunun bekâr olması sebebiyle örneklemin bu açıdan da temsiliyetinin yerinde olduğu düşünülmektedir. Mesleki olarak çalışmada yer alan katılımcıların büyük çoğunluğunun işçi olması da, literatürdeki genel kanıyı doğrular niteliktedir. Araştırmamıza katılan öznelere, kahvehane müdavimi olarak tanımlanan genel kanıdan farkı eğitim seviyesinde ortaya çıkmaktadır. Çalışmamızda genel kanının aksine görece eğitilmiş bir katılımcı grubu ile çalışma yürütülmüştür. Bunda Erkeklerin farklı erkeklikler içerisinde seçilmesinin ve bazı katılımcılara kartopu örneklem seçimi yöntemi ile ulaşılmasının etkisi olduğu varsayılmaktadır.

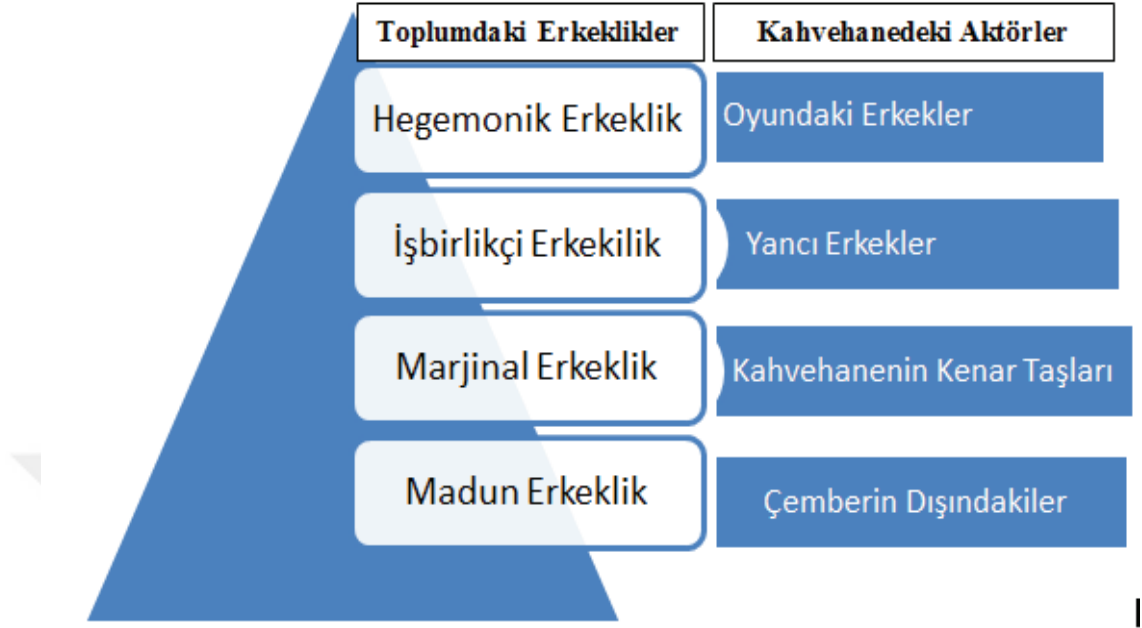
Tablo 2: Katılımcıların Demografik Özellikleri

KATILIMCI	YAŞI	MEMLEKETİ	YAŞADIĞI YER	MEDENİ HALİ	MESLEĞİ	EĞİTİMİ	E. KATEGORİSİ
Timuçin	30	Manisa	İzmir	Bekâr	Özel sektör	Lise	İşbirlikçi
Ömer	24	Erzurum	Kocaeli	Bekâr	Öğretmen	Lisans	İşbirlikçi
Yılmaz	54	Karabük	Kocaeli	Dul	Servis Şoförü	Lise	İşbirlikçi
Turgay	49	K.Maraş	İstanbul	Evli	Kaynakçı	Ortaokul	İşbirlikçi
Ercan	29	Trabzon	İzmir	Bekâr	İşletmeci	Ön lisans	İşbirlikçi
Sercan	32	Kastamonu	İzmir	Evli	İşçi	Ortaokul	İşbirlikçi
Harun	21	Kars	Kocaeli	Bekâr	İşçi	Lise	İşbirlikçi
Serkan	35	Manisa	Manisa	Bekâr	Kamu görevlisi	Lisans	İşbirlikçi
Kemal	52	Kars	İzmir	Evli	İşçi	İlkokul	İşbirlikçi
Okan	43	Sivas	Kocaeli	Bekâr	İşçi	İlkokul	Marjinal
Samet	31	Afyon	Kocaeli	Bekâr	İşçi	Lise	Marjinal
Batuhan	40	Manisa	İzmir	Bekâr	Özel Sektör	Yüksek Lisans	Marjinal
Hayrettin	31	Tokat	Kocaeli	Bekâr	Güvenlik Gör.	Lise	Marjinal
Oktay	41	Manisa	Manisa	Bekâr	İSG Uzmanı	Lisans	Madun
Aytaç	45	İzmir	İzmir	Boşanmış	Özel Sektör	Lise	Madun
Olca	44	Adana	İzmir	Boşanmış	Özel Sektör	Lise	Madun
Süleyman	38	İzmir	İzmir	Bekâr	Masör	İlkokul	Madun
Kadir	34	Giresun	İstanbul	Bekâr	Muhasebeci	Lisans	Madun

3.1.1. Toplumun Bir Aynası Olarak Kahvehanelerde Ortaya Çıkan Erkeklikler

Connell'ın kuramından hareketle çalışmamızda yapısalcı kuram içerisinde ortaya atılan erkeklik kategorileri olan hegemonik erkeklik, işbirlikçi erkeklik, marjinal erkeklik ve madun erkeklik kategorileri toplumdaki erkekleri temsil amacıyla çalışmamıza aktarılmıştır. Hegemonik erkekliğin birçok çalışmaya konu olması sebebiyle daha çok farklı erkeklik türleri adı altında toplamış olduğumuz işbirlikçi erkeklik, marjinal erkeklik ve madun erkeklik kategorileri altında toplamış olduğumuz katılımcılarımız sınıflandırılarak yapılan görüşmelerden elde edilen öznel deneyim ve düşünceler analiz edilmeye çalışılmıştır. Öncelikle toplumun mekân olarak en iyi yansımalarından birisi olan ve özellikle erkek homososyal yapısı gereği toplumdaki tüm erkeklikleri içerisinde barındıran kahvehaneler, kadını dışlayan özelliği gereği erkekleri belli kategoriler halinde şekillendirmektedir. Eğer toplumdaki erkeklik kategorilerini kahvehanede ortaya çıkan aktörler ile eşleştirecek olursak, öncelikle oyunun içindeki erkekler olarak karşımıza çıkan erkeklerin, gerek rekabetçi özellikleri, gerek kazanma hırısı, gerekse sergilemiş oldukları hal ve hareketler ile güç göstermeye yönelik davranışları sebebiyle hegemonik erkeklik kategorisini oluşturdukları açıktır. Diğer yandan masanın yanında hegemonik erkekleri desteklemeleri ve oyunun içerisine getirmiş oldukları hararetler ile tansiyonu yönetmeleri sebebiyle, yancı erkekler tıpkı toplum içerisinde hegemonik erkeklerin kazanmış oldukları güçten nemalanarak varlığını sürdüren işbirlikçi erkekler gibi masada oyun oynayan erkeklerin ısmarladıkları çay, kahve, meşrubat gibi içecekleri içerek oyundan faydalanmaya çalışmaktadırlar. Diğer yandan kahvehanenin kenar taşları olarak adlandıracığımız, kahvehanede oyun oynamak dışında, bulmaca çözenler, gazete okuyanlar, misafir ağırlayanlar, misafirler kahvehanede hiçbir zaman rekabet ve kazanma hırısı amacıyla bulunmayanlar toplum içerisindeki egemen kalıplara uymadıkları için erkekliğin alt kategorilerinde yer alan marjinal erkeklikler ile ilişkilendirilmektedir. Son olarak kahvehanenin dışındaki erkekler olarak nitelediğimiz eşcinsel erkekler ve erkeklik kalıbına uymayan erkekler de hiçbir zaman kahvehaneye girmenin birincil şartı olarak görülen erkek olma koşuluna uymadıkları için kahvehaneden dışlanmaya mahkûm olan ve toplum içerisinde bu yönüyle ayrımcılığa uğrayan madun erkeklikler ile ilişkilendirilmiştir.

Şekil 1: Connell’ın Erkeklik Hiyerarşisi ve Kahvehanede Karşılık Gelen Aktörler

3.1.2. Katılımcıların Connell’ın Erkeklik Kategorilerine Göre Sınıflandırılması

Connell’ın kuramda ortaya koymuş olduğu Yapısalcı Cinsiyet Kuramı içerisinde ortaya çıkan hegemonik erkeklik dışında kalan farklı erkeklik kategorileri çalışmamızın örneklemini oluşturmuştur. Burada erkekler farklı erkeklik kategorilerine yerleştirilirken, literatürde bu erkekliklere atfedilen özellikler göz önünde bulundurulduğu gibi ayırt edici bir kural olarak herhangi bir sebepten hegemonik erkeklik kategorisine ulaşamamış olan bu erkeklerin hangi sebepten ötürü hegemonik erkeklikten dışlandığı ve tekrar hegemonik normlara ulaşip ulaşamayacağı bu erkeklerin hangi kategori içerisinde olacağını belirlemektedir. Mesela hegemonik erkeklik kategorisine herhangi bir sebepten ulaşamamış ancak ulaşma ihtimali bulunan erkekler, erkeklik hiyerarşisinin ikinci basamağı olan işbirlikçi erkeklik kategorisinde yer almışlardır. Diğer yandan herhangi bir sebeple hegemonik erkeklik kategorisinden dışlanmış ve tekrar o kategoriye ulaşma imkanı olmayan erkekler, erkeklik hiyerarşisinin üçüncü basamağı olan marjinal erkeklik kategorisinde yer almışlardır. Yine hegemonik erkeklik alanından dışlanmış ve tekrar bu kategoriye ulaşma imkânı olmayan ve bu dışlanmaya cinsel yönelimi ya da

toplumsal cinsiyet mekanizmalarının erkeklige yüklemiş olduğu toplumsal cinsiyet rollerini reddettikleri için maruz kalan erkekler erkeklik hiyerarşisinin dördüncü ve en alt basamağı olan madun erkeklik kategorisinde yer almışlardır. Ancak daha öncede belirtildiği üzere buradaki kategoriler belirlenir iken tamamen katılımcıların aktarmış oldukları bilgiler ve deneyimler ışığında sınıflandırma yapılmıştır. Her ne kadar birçok erkek aynı anda farklı erkeklik kategorisinde gözükmüyor olsa da, burada hazırlanan tablo çalışmaya katılan erkeklerin çoğunlukla vermiş oldukları cevaplar düşünüldüğünde daha çok yakın hissedilen erkeklik kategorilerine yerleştirilmelerine sebep olmuştur. Diğer yandan bu farklı erkeklik kategorilerine uygun olma özellikleri ve kriteri de literatürden etüt edildiği üzere belirlenen kavramlardır.

Raewyn Connell'ın Erkeklikler kuramından yola çıkmış olduğum bu çalışmada, Connell'ın idealize etmiş olduğu hegemonik erkeklikler, iş birlikçi erkeklikler, marjinal erkeklikler ve madun erkeklikler kategorilerinin kahvehane içersinde erkeklik çizgileri içersinde farklı düzlemlere denk geldiğini fark ettiğim için bu çalışmada kahvehane müdavimi erkekleri oyunun içindeki erkekler, yancı erkekler, kahvehanenin köşe taşları ve dışarıdaki erkekler olarak kategorize etmeye çalıştım. Ancak Connell'ın belirlemiş olduğu kriterlerden farklı olarak bu özellikler bu çalışmada farklı erkeklik türlerini işaret edebilmektedir. Mesela Cinsel yönelimi sebebi ile Connell'ın çalışmasında madun erkeklikler sınıflamasında yer alması gereken bir kişinin, oyunun kurallarını yerine getirdiği ve hegemonik sisteme hizmet ettiği için işbirlikçi erkeklik kategorisi içerisinde değerlendirildi ya da azınlık konumunda bulunan ve marjinal erkeklik kategorisi içerisinde yer alması gereken birisinin siyasi iktidardan elde etmiş olduğu özellikler sayesinde işbirlikçi erkeklik kategorisinde yer aldığı görülebilmektedir. Bu yüzden çalışmanın başında toplumsal eşitlik temsiliyetini sağlamak amacıyla Connell'ın erkeklikler kategorisini göz önünde bulundurarak belirlenmiş olan örneklemdaki erkeklerin, yapılan analiz sonucunda erkeklik kategorilerinden hangisinin izdüşümünde yer aldığı belirtilerek, hangi sebeplerle bu kategoriler içersine geçiş yaptıkları açıklanmaya çalışılmıştır.

Eşcinsel yönelimleri olmasına rağmen bunu toplum içersinde sakladığını ve kahvehanelerde tamamen farklı bir toplumsal cinsiyet kimliği performe ettiğini belirten katılımcılar, hegemonik erkeklik kategorisine ulaşabilme imkanına göre işbirlikçi ya da marjinal erkeklik kategorilerinde değerlendirmeye alınmıştır. Diğer yandan eşcinsel olduğunu belirtmek istememesine rağmen toplumsal cinsiyet rolleri

ya da evlenmemesi sebebiyle toplumun kendisine yüklemiş olduğu cinsiyetçi etiketlemeler sebebiyle bazı katılımcılar yine madun erkeklik kategorisi içerisinde yer almışlardır. Diğer yandan eşcinsel olduğunu açık olarak yaşadığını belirten katılımcılar madun erkeklik kategorisinde değerlendirmeye alınacaktır. Literatürdeki yaygın görüşün aksine çalışmamızda marjinal erkeklik özellikleri belirlenirken, Connell'ın da çalışmasında vurgusunu yapmış olduğu ırk, sınıf, din, etnik köken gibi ayrımlardan ziyade daha çok Türkiye şartlarına uygun olan katılımcıların engellilik durumları, statü kayıpları, uyuşturucu madde kullanımları gibi toplumca etiketlenmelerine sebep olan bazı kavramlar marjinal erkeklik kategorileri oluşturulurken göz önünde bulundurulmuştur. Burada kahvehanelerin herkesi kucaklayan yapısı ve herkese açık olması sebebiyle erkeklik kuramında toplum içerisinde marjinalleşmelerine sebep olan ırk, din, sınıf, etnisite gibi özelliklerin çok önemli olmadığı varsayılmış ve çağın değişen koşullarına göre marjinallik kriterleri belirlenmiştir.

Şekil 2: Farklı Erkekliklerinin Bulundukları Kategoriyeye Alınma Sebepleri

FARKLI ERKEKLİKLER	FARKLI ERKEKLİK KATEGORİSİNE ALINMA SEBEPLERİ
İşbirlikçi Erkeklikler	Hegemonik erkeklik kategorisine herhangi bir sebepten ulaşamamış ancak ulaşma ihtimali bulunan erkekler.
Marjinal Erkeklikler	Hegemonik erkeklik kategorisinden dışlanmış ve tekrar o kategoriye ulaşma imkanı olmayan erkekler.
Madun Erkeklikler	Hegemonik erkeklik kategorisinden cinsel yönelimi ya da toplumsal cinsiyet mekanizmalarının erkekliğe yüklemiş olduğu toplumsal cinsiyet rollerini reddettikleri ya da yerine getirmedikleri için dışlanan erkekler.

Samet, Marjinal Erkek (31): Uzun yıllar yaşamış olduğu işsizlik ve anne babasının ayrı olması sebebiyle zor dönemler yaşayan ve bu zor zamanlarda uyuşturucu madde kullanmaya başlayıp daha sonra ailesi tarafından durumu fark edildiği için tedaviye gönderilen katılımcımız, yaşamış olduğu bu sürecin çevresi tarafından öğrenilmesi sebebiyle bulunduğu toplum içerisinde geri dönüşü olmayan bir marjinalleştirme sürecine maruz kalmıştır. Dolayısı ile birçok açıdan hegemonik ve işbirlikçi özellikler göstermesine rağmen çalışmamız içerisinde marjinal erkeklik kategorisinde yer alacaktır.

Hayrettin, Marjinal Erkek (31): Geçirmiş olduğu rahatsızlıklar ve kronik hastalıklar sebebiyle, kalıcı bir işte çalışmadığı için ailesinin desteğine ihtiyaç duyarak yaşayan katılımcımız, uzun süredir işsiz olması ve girdiği işlerden sürekli sağlık sebepleri ile ayrılması nedeni ile toplumca marjinalleştirilmiştir. Dolayısı ile özellikle evlilik ve toplumsal cinsiyet rollerine olan duruşu sebebiyle madun erkeklik kategorisinde de yer alabilecekken, kronik rahatsızlıklarının çok fazla etiketlenmesi sebebi ile çalışmamızda marjinal erkeklik kategorisinde yer almıştır.

Süleyman, Madun Erkek (38): Daha çocuk yaşta evlendirilmek isterken ailesinin yanından kaçıp İzmir'e yerleşen katılımcımız, cinsel yönelimlerinin farklı olduğunu bunun çocukluğundan itibaren kendisine sorun çıkardığını ve bulunduğu çevrede çocukken kendisi ile dalga geçildiğini belirtmiştir. Çevresine kendisini gizli eşcinsel olarak tanıtan katılımcımız sadece özel arkadaş grupları, eşcinsellere yönelik mekânlarda kendisini açıkça ifade edebildiğini belirtmiştir. Bu sebeple çalışmamızda madun erkeklik kategorisinde yer almıştır.

Olcay, Madun Erkek (44): Daha önce evlenip boşanmış ancak evlilik ve toplumun yüklemiş olduğu toplumsal cinsiyet rollerinden oldukça rahatsız olan katılımcımız, aynı zamanda yetişmiş olduğu aile içerisinde üzerine titreyerek büyütülmesi sebebiyle çocukluğundan itibaren toplumca kadınsılık olarak atfedilen naif ve nazik olma özelliklerinden dolayı hegemonik erkeklik kategorisinden dışlandığını belirtmiştir. Bu sebeple çalışmamızda madun erkeklik kategorisinde yer alacaktır.

Serkan, İşbirlikçi Erkek (35): Kamuda çalışan katılımcımız hegemonik erkeklik özelliklerinin birçoğunu taşıyor olsa bile, yaşı itibari ile henüz evlenmemiş olmasına bağlı olarak hegemonik erkeklik kriterlerini henüz tamamlamamıştır. Dolayısı ile en azından evlenene kadar işbirlikçi erkekler kategorisinde kabul edilmiş ve çalışmamızda bu doğrultuda değerlendirilmiştir.

Batuhan, Marjinal Erkek (40): Manisa’da muhafazakar ve milliyetçi bir çevrede yetişen katılımcımız, devlette üst düzey bir pozisyona kadar yükselmiş ve hegemonik erkeklik kategorisine ulaşmıştır. Ancak daha sonra görevine son verilmesi ile elde etmiş olduğu bu ideal erkeklik pozisyonundan dışlanmış ve çevresindeki birçok hegemon konumdaki arkadaşlarını da kaybederek bir daha hegemonik konuma ulaşamayacağı düşüncesi ile marjinal erkeklik kategorisinde değerlendirmeye alınmıştır.

Oktay, Madun Erkek (41): muhafazakar bir çevrede yaşamasına rağmen eşcinselliğini kabul eden ve yeri geldiğinde de toplum içerisinde birçok alanda bunu kabul ettirme çabası içerisinde olan katılımcımız, her ne kadar kahvehaneler nezdinde kimliğini gizleme gereği duysa da paylaşmış olduğu deneyim ve düşünceler ile madun erkeklik kategorisinde yer almıştır.

Kemal, İşbirlikçi Erkek (52): Hem yaş itibari ile hem de mesleki konumu açısından yeri geldiğinde hegemonik erkeklik sınıflandırmasından dışlanıp marjinalize ediliyor olsa da, paylaşmış olduğu deneyim ve düşünceleri ile hegemonik erkekliği destekleyen yorum ve açıklamalarından dolayı işbirlikçi erkeklik kategorisinde yer almıştır.

Turgay, İşbirlikçi Erkek (49): Evli ve 3 çocuk babası olan katılımcımız yıllardır İstanbul, Ankara ve Yurtdışında ailesinden uzakta gurbetçi olarak çalışmakta ve bu özelliği gereği birçok alanda marjinalize ediliyor olsa da, paylaşmış olduğu deneyim ve düşünceleri sebebiyle bulunduğu topluluk içerisinde hegemonik özellikler göstermesi açısından, hiyerarşik olarak hegemonik erkekliğin bir alt basamağı olan işbirlikçi erkeklik kategorisinde değerlendirmeye alınmıştır.

Yılmaz, İşbirlikçi Erkek (54): Yaşı itibarı ile şuan için hegemonik erkeklik özellikleri sergilemiyor olsa da, gelenek ve göreneklere aşırı bağlı olan yanı sebebiyle hegemonik erkekliği çok fazla destekler nitelikte ifadelerinden dolayı işbirlikçi erkeklik kategorisinde yer almıştır.

Kadir, Madun Erkek (34): Görüşme öncesi ve sonrasında eşcinsel olduğunu rahatlıkla ifade eden katılımcımız, aynı zamanda bu durumu ailesi ile de paylaşmış ve girmiş olduğu hiçbir kamusal alanda cinsel yönelimini saklama gereği duymamıştır. Bu sebeple toplum içerisinde birçok ayrımcı muameleye maruz kalan katılımcımız madun erkeklik kategorisinde değerlendirmeye alınmıştır.

Okan, Marjinal Erkek (43): Her ne kadar evlilik ve toplumsal cinsiyet rolleri hakkındaki düşüncelerinden dolayı madun erkeklik özellikleri de gösteriyor olsa da, engelli bir birey olarak katılımcımız aile içi, iş hayatı ve toplumsal hayatta bu yönü ile birçok kez ayrımcılığa maruz kalmıştır ve bu sebeple çalışmamızda marjinal erkeklik kategorisinde değerlendirmeye alınmıştır.

Ercan, İşbirlikçi Erkek(29): Milliyetçi ve muhafazakar bir çevrede yetişen katılımcımız, hegemonik erkeklik normlarına olan bağlılığını ifade eden söylemleri sebebiyle henüz hegemonik erkeklik kategorisine ulaşamadığı için işbirlikçi erkeklik kategorisinde değerlendirmeye alınmıştır.

Sercan, İşbirlikçi Erkek (32): Her ne kadar toplumsal cinsiyet rolleri hakkında aykırı söylemlere sahip olması sebebiyle madun erkeklik kategorisine yakın olsa da, katılımcımız hegemonik erkekliği destekleyici söylemleri ve ataerkil düzenin getirmiş olduğu paydan yararlanması sebebiyle işbirlikçi erkeklik kategorisinde değerlendirmeye alınmıştır.

Harun, İşbirlikçi Erkek (21): Katılımcımız toplumsal cinsiyet rolleri konusundaki eşitlikçi söylemleri sebebiyle madun erkeklik özelliği gösteriyor olsa da, geleneklere bağlılığı ve hegemonik erkekliğin getirmiş olduğu üstünlüğe olan inancı sebebiyle işbirlikçi erkeklik kategorisinde değerlendirmeye alınmıştır.

Timuçin, İşbirlikçi Erkek (30): Görüşmeye başlamadan önce eşcinsel yönelimlerinin olduğunu bildiğimiz katılımcımız, görüşmeler sırasında bu yönünü paylaşmak istememesi ve aynı zamanda bu yönünü hem kahvehaneler hem de kamusal alan içerisinde gizlemesi sebebiyle madun erkek kategorisi dışında tutularak ataerkil paydan faydalandığı işbirlikçi erkeklik kategorisinde değerlendirmeye alınmıştır.

Aytaç, Madun Erkek (45): Yıllardır eşcinsel yönelimleri olduğunu ifade eden ancak bunu görüşmeler sırasında paylaşmak istemeyen katılımcımız, toplumsal cinsiyet rolleri ve evlenip boşanmasından sonra bazı alanlarda ayrımcılığa uğradığını belirtmesi sebebiyle madun erkeklik kategorisinde değerlendirmeye alınmıştır.

Ömer, İşbirlikçi Erkek (24): Üniversiteden öğretmenlik bölümünü bitirerek mezun olan ancak şuanda işsiz olması sebebiyle henüz hegemonik erkeklik kategorisine ulaşamayan katılımcımız çalışmamızda işbirlikçi erkek kategorisinde değerlendirmeye alınmıştır.

Görüldüğü üzere çalışmamıza katılan erkeklerin büyük kısmı Connell'in kategorize etmiş olduğu erkeklik kategorilerinin birçoğunun özelliklerini aynı anda taşıyor olsa da, çalışmamız kapsamında sadece bir kategori altında değerlendirileceklerinden en çok özelliğini taşıdıkları erkeklik kategorisi altında değerlendirmeye alınmışlardır.

3.1.3. Katılımcıların Geleneksel Ve Eşitlikçi Toplumsal Cinsiyet Bakış Açlarına Göre Sınıflandırılması

Çalışmamızın özellikle analizimizin 3.3.Kahvehane Erkeklerinin Toplumsal Cinsiyet Algısı ve 3.4.Kahvehane Erkeklerinin Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddete Yansıyan Bakış Açları bölümlerinde erkeklerin içinde bulunmuş olduğu erkeklik kategorilerinin yanı sıra erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleri ve kadın erkek eşitliğine yönelik olarak geliştirmiş oldukları geleneksel ve eşitlikçi toplumsal cinsiyet bakış açlarına göre ele alınmıştır. Ancak Kimmel'in çalışmasında belirttiği üzere erkeklik akışkan bir kavramdır ve belirli kalıplar içerisine oturtulamaz görüşü çalışmamızda yer alan erkekler içinde geçerlidir. Bazı sorulara geleneksel toplumsal cinsiyet bakış

açısı içerisinde cevap veren katılımcı erkeklerin, bazı sorulara ise eşitlikçi toplumsal cinsiyet bakış açısı içerisinde cevap verdikleri görülmüştür. Bu sebeple herhangi bir katılımcıyı belli bir kalıp içerisine oturtmak mümkün olmamakla birlikte, çalışmamıza katılan erkekleri bu bakış açısına göre erkeklikte olduğu gibi ağırlıklı olarak tutunmuş oldukları bakış açıları içerisinde değerlendirmek mümkündür (Kimmel, 2005) Burada cinsiyetçi bir şekilde tamamen toplumun oluşturmuş olduğu cinsiyetçi iş bölümüne göre kadın ve erkeği belirli cinsiyet kalıpları ve rolleri içerisine yerleştiren geleneksel toplumsal cinsiyet bakış açısını benimseyen erkeklerin demografik özellikleri incelendiğinde daha çok işbirlikçi, muhafazakâr, milliyetçi, gelenek, görenek, kültür, din gibi kurumlara önem veren, yaş olarak hegemonik erkeklik sınırları içerisindeki orta yaş civarında olan katılımcı erkeklerin bu kategoride bulundukları görülmüştür (Özdemir, 2019b: 94). Bunun aksine daha çok eşitlikçi toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip olan erkeklerin ise daha çok madun erkekler oldukları, yetiştirilen aile ortamına göre toplumsal cinsiyet algısına sahip oldukları, özellikle eğitim ve iş hayatına katılımı önemsedikleri, yaş olarak daha genç ve ileri yaştaki katılımcılar oldukları görülmüştür. Marjinal erkeklerin ise özellikle ağırlıkta oldukları bir bakış açısı olmaması ve daha çok kararsız yapı da olmalarına rağmen sıklıkla ifade etmiş oldukları cinsiyetçi bakış açıları göz önünde bulundurularak değerlendirmeye alınmışlardır. Burada ayırım yapılırken ilginç olan bir diğer nokta ise genellikle geleneksel görüşü benimseyen erkeklerin doğu kökenli, eğitimsiz, yaşça büyük olan katılımcılar olması beklenirken tam tersine batıda yaşayan, eğitilmiş, iyi bir meslek sahibi olan, orta yaşlı erkeklerin bu görüşü daha fazla benimsedikleri görülmektedir. Farklı Erkeklerin hem ataerkil sistemden pay alabilmek adına hem de ataerkil sistemden idealize olmayan özellikleri nedeniyle dışlanmaları sebebi ile erkekliği sergilemenin açık ya da zımni birçok yolunu kullandıkları, tek bir erkeklik tanımı ve profili içerisinde ele alınmak yerine, çoğul erkeklik tasnifi içerisinde tanımlandıkları gibi, diğer yandan bulundukları erkeklik profili içerisinde farklı bakış açıları edindikleri görülmektedir (Nardi, 2000: 2). Hegemonik erkeklik algısı düşünüldüğünde işbirlikçi ve marjinal erkeklerin kadını tahakküm altında tutabilmeleri ve en azından hiyerarşik olarak kadının ve eşcinsellerin üzerinde bulundukları konumu koruyabilmelerinin yolunun geleneksel toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip olmaları sayesinde olduğu düşüncesinde yatmaktadır. Diğer yandan birçok erkek bulundukları egemen konumu korumak için

geleneksel rolleri benimsemiş olsalar da hegemonik erkeklikten dışlanmış olmaları sebebiyle içsel olarak kendisiyle çelişen duygu ve düşüncelere sahip olduğu için bir erkeklik krizi yaşayabilmekte ve çelişkili bakış açıları sergileyebilmektedirler. Erkekliğin sadece eylem üzerinden değerlendirildiği ataerkil toplumlarda, eşcinsel erkekler sırf o toplumdan dışlanmamak ve ataerkil paydan faydalanmak adına, toplumda erkek olarak kabul görebilmek amacı ile hissettiklerini ve kimliklerini saklayarak, o toplumdaki ideal erkek davranış ve görüntülerini kamuya, en çokta diğer erkeklere gösterme ihtiyacı duyabilmektedirler (Nardi, 2000: 2). Madun erkek kategorisinde ki özellikle eşcinsel erkekler her ne kadar kadına ait olduğu düşünülen cinsiyet rollerine yatkın olarak eşitlikçi toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip olsalardı, kimliklerini saklayabilmelerinin yollarından birisi geleneksel toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip olmak olarak gözüktüğü daha geleneksel bakış açısına yönelik cinsiyetçi söylemlere sahip olabilmektedirler. Bu söylenenlerden yola çıkarak çalışmamızdaki katılımcı erkeklerin geleneksel ve eşitlikçi toplumsal cinsiyet bakış açılarına göre bir ayrıma gidildiğinde erkeklik kategorilerine göre aşağıda belirtilen şekilde bir tablo oluşmaktadır.

Tablo 3: Katılımcı Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Bakış Açıları ve Erkeklik Kategorilerine Göre Sınıflandırılması

		TOPLUMSAL CİNSİYET BAKIŞ AÇISI	
		GELENEKSEL TOPLUMSAL CİNSİYET BAKIŞ AÇISI	EŞİTLİKÇİ TOPLUMSAL CİNSİYET BAKIŞ AÇISI
ERKEKLİK KATEGORİLERİ	İŞBİRLİKÇİ ERKEKLER	Turgay, Serkan, Sercan, Timuçin	Yılmaz, Kemal, Ercan, Ömer,
	MARJİNAL ERKEKLER	Batuhan, Samet	Murat, Hayrettin,
	MADUN ERKEKLER	Süleyman, Kadir	Olca, Oktay, Aytaç

3.2. KAHVEHANE DENEYİMLERİNİN AKTARILMASI

3.2.1. Kahvehane Erkeklerinin Kahvehaneyi Tanımlaması

Kahvehaneler ile ilgili yapılan çalışmalardaki kahvehane tanımlamaları incelendiğinde karşımıza çıkan birçok farklı tanımlamanın çıktığı görülmektedir, burada genellikle alanda yapılan çalışmalarda katılımcı grubunun taşımış olduğu demografik özelliklerin etkili olduğu görülmektedir. Literatürde yaygın görüş kahvehane deyince akla ilk gelen şeyin erkekler evi olduğuna ilişkindir. Genellikle hegemonik erkeklik bakış açısı altında yansıtılan bu görüşü, kahvehanelerin eğlence yerleri olduğu, çay, kahve gibi içeceklerin tüketildiği işletmeler olduğu, boş vakit geçirildiği, oyunlar oynandığı, sohbet ve muhabbetin edildiği, dertlerin paylaşıldığı ve sosyalleşmenin gerçekleştiği yerler olarak tanımlayan görüşler takip etmektedir (Ustakara ve Burhan, 2017: 221; Demren, 2007; Özkök, 2019: 28).

Şahbaz'ın yapmış olduğu çalışmada kahvehaneler erkeklerin genellikle dinlenmek, kafa dağıtmak ve boş vakit geçirmek amaçlı olarak gittiği ve çay kahve gibi alkolsüz içeceklerin satıldığı yerler olarak ifade edilmektedir (Şahbaz, 2007: 39). Daha çok eğitim seviyesi yüksek erkeklerle yapılan görüşmeleri ele alan bir diğer çalışma içerisinde kahvehaneler, erkek erkeğe sosyalleşmenin yaşandığı, içecek içilirken oyunların oynandığı vakit geçirme mekânları olarak tanımlanmaktadır (Özkök, 2019: 28).

Göktaş ise kahvehaneleri, daha çok oyun oynanıp içecek tüketilen ve çokça dedikodu yapılan, bir köşesinde insanların gazete ve mecmua okuyabildikleri zaman zaman da siyasi yasaklamalara konu olan mekanlar olarak tanımlayarak kahvehane tanımının içerisinde kiraathaneleri de eklemiştir (Göktaş, 2010: 70).

Yapılan alan araştırmasında Kahvehanelerin tanımlanırken özellikle işbirlikçi erkeklerin ilginç bir şekilde iki farklı görüş benimsedikleri fark edilmiştir. Birinci görüşü savunan işbirlikçi erkeklerin tanımlamalarında kahvehaneler, kültür teması üzerinde yoğunlaşırken, kahvehanelerin genellikle kültür aktarma yuvası olduğuna, arkadaşlığın, dostluğun pekiştirilip sosyalleşmenin sağlandığı mekanlar olduğuna vurgu yapılmıştır.

Bu durum Aytaç'ın yapmış olduğu çalışmada aktardığı, *“toplumun kendi bünyesinde oluşturduğu, işlevsel yönü zengin, sosyallik bağlamı derin, günlük hayatı*

daha akışkan kılan, siyasal ve kültürel zenginleşmeyi arttıran kurumlar” şeklinde olumlayıcı perspektiften yapılan kahvehane tanımıyla uyusmaktadır. (Aytaç, 2005: 15)

Kahvehaneler eskiden bir kültür yuvası diye biliyordum ben, yani gittiğiniz zaman bir yanda kitaplar var, insanların bir araya gelerek belli bir mesele hakkında mülakat yaptıkları yer olarak biliyorum kahvehaneleri... insanların kültür seviyesini arttırması ve olumlu ilişkiler kurması açısından erkeklerin birbirini eğittikleri ve kültür seviyesini yükselttiği bir yer olarak görüyorum. Ercan, İşbirlikçi

Kahvehane bir toplumun birleşip eğlencesine oyun oynadığı, sohbet ettiği, vakit geçirdiği gerekli bir kültüre sahip insanların bulunduğu ve insanların sosyal hayatına renk katıp buluştuğu bir yer. Harun, İşbirlikçi

Karşıt görüşe sahip işbirlikçi erkekler grubunun ise kahvehanelerin boş mekanlar olduğu temasına yoğunlaştığı ve kahvehanelere gitmelerine rağmen kahvehanelerin gereksiz yerler olduğunu ve kahvehaneleri vakit kaybı olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Olumsuz bakış açısı ile yansıtılan bu görüş içerisinde kahvehaneler önyargılara ve küçük düşürücü kötü sıfatlara haizdir. Tembellik, görgüsüzlük, kültürel zevksizlik, işe yaramazlık gibi özelliklerin bu mekanların karakteristiği haline geldiği düşünülmektedir (Aytaç , 2005: 15).

Kahvehane dediğimde boş bir ortam ifade ediyor, emekli insanların oturup ülke hakkında herhangi bir yorum yapmaları geliyor aklıma sanki hükümet kuruyorlar orada. Sercan, İşbirlikçi

Kahvehaneye giden insan boş insandır, zamanında bende çok gittim ama aşağı yukarı 20 yıldır gitmem. Yılmaz, İşbirlikçi

Kahvehane benim için artık sıkıcı bir yer, daha önceleri gençlik yıllarında deyim 20li yaşlarda oyun oynamaya çok giderdim. Ama üniversiteyi kazandıktan sonra bir soğukluk geldi şuanda çok tercih ettiğim bir yer değil. Serkan, İşbirlikçi

Madun erkeklerin kahvehane tanımında ortaklaştığı nokta ise erkeklik teması olmuştur, genellikle kahvehaneleri erkeklikle bağdaştıran madun erkekler yapmış oldukları tanımlarda kendilerini oraya ait değilmiş gibi lanse ederek, dışardan bir göz olarak erkeklik dünyasına bakarcasına kahvehaneleri tanımladıkları fark edilmiştir. Kanbir’in alan çalışmasında kahvehaneleri evin karşısında ve yakınında erkekler evi olarak ifade etmiş ve kadınların toplandığı yerlerden ayrı yerler olarak tanımlamıştır

(Kanbir, 2018: 644). Kanbir'in araştırmasındaki görüşe yakın ifadeler, araştırmamıza katılan madun erkekler tarafından tekrar edilmiştir. Burada madun erkeklerin önemli vurgusu, kahvehanelerle ilgili literatürdeki yaygın görüşe benzer bir şekilde erkeklere ait olduğu vurgusudur, ancak özellikle eşcinsel erkeklerin yapmış oldukları tanımlarında, kendilerinin erkekliğe ait olma çemberinin içinde mi, yoksa dışında mı oldukları konusu kesinlik arz etmemektedir. Bununla ilgili olarak egemenliği elinde bulunduran hegemonik erkekliğin sürdürülüp pekiştirilmesinde önemli görevler oynayan homososyal yapıların başında gelen kahvehanelerde, bu erkeklik alanından dışlanmış ve cinsiyetçi sisteme bağımlı hale getirilmeye çalışılan madun erkeklerin bulunmak istememe sebebi gösterilebilir (Öztürk, A., 2011: 85).

Kahvehane deyince erkek arkadaşlarla bir araya gelme mekânı diye düşünüyorum yani sohbet oyun onun dışında tam belki sosyalleşme yeri olmayabilir ama erkek arkadaşlarla güzel vakit geçirilen bir yer olarak düşünüyorum. Aytaç, Madun

Erkeklerin toplandığı oyun oynadığı sohbet ettiği muhabbet ettiği yerler alanlar. Oktay, Madun

Kahvehane aslında Anadolu kültüründen günümüze kadar gelmiş olan ve hala devam eden bir kültür, daha çok erkeklerin sohbet ettiği bir alan, sosyalleştiği ve vakit geçirdiği bir yer. Ben de ailemden gördüğüm için ben de gidip gelmeye başladım. Kadir, Madun

Marjinal erkeklerin tanımlarında ise arkadaşlık ve dostluk temalarına vurgu yapıldığı ve kahvehanelerin genellikle arkadaşlarla vakit geçirmek amaçlı gidilen yerler olduğunu düşündükleri ifade edilmektedir. Literatürdeki birçok çalışmada bu vurgunun yapıldığı ve tamamen hegemonik söylemde bulunan tanımlamalarla paralellik gösterdiği görülmektedir. Bu durum her ne kadar ırk, din, sınıf, engellilik gibi sebeplerle hegemonik erkeklik kategorisinden dışlanmış olsalar da, marjinal erkeklerin yine de hegemonik söylemleri yaşattığı görüşü ile uyuşmaktadır (Connell, 2005).

Benim şahsım adına Kahvehaneler dost meclisi, yakın arkadaşlarla buluştuğumuz, sohbet muhabbet ettiğimiz gülüp eğlendiğimiz, rahat olduğumuz mekânlar. Batuhan, Marjinal

Kahvehane denildiğinde aklıma kağıt oyunları arkadaşlarla oyun oynamak vakit geçirmek için gidilen mekan geliyor. Samet, Marjinal

Kahvehane deyince aklıma ilk dostluk arkadaşlık muhabbet sıcaklık o tarz terimler geliyor, şimdiki gençlerin çoğu çalışmıyor ama vaktinin çoğunu orda harcıyor, genelde ortam orda oluyor oyunlar olsun muhabbetler olsun genelde hep orda dönüyor yani. Hayrettin, Marjinal

Literatürden farklı olarak araştırmamızda yer alan katılımcıların kahvehaneleri ticarethane olarak görmekten ziyade daha çok buluşma ve eğlence mekânları olarak gördükleri dikkat çekmektedir. Yine araştırmamız içerisindeki erkeklerin arkadaşlık ve kültür üzerinden yapmış oldukları vurgularda yapılan kahvehane tanımını literatürdeki tanımlamalardan ayırmaktadır. Özellikle Madun erkeklerin kahvehaneyi tanımlarken, kahraman bakış açısı ile anlatımı kullanmak yerine sanki dışarıdan üçüncü bir göz ile kahvehaneyi tanımlıyormuş gibi düşünmeleri oradaki erkekliğin kendilerini ait hissetmedikleri bir erkeklik türü olduğuna ve aslında her ne kadar kahvehane müdavimi olsalar da, kendilerini o mekânlara dışında hissettiklerini düşündürmüştür. Diğer yandan kahvehane müdavimi işbirlikçi erkeklerin ise kahvehanelerle ilgili olarak ya dost arkadaş vakit geçirilen çok önemli sosyalleşme mekânı olarak gördükleri ya da boş vakit harcanan gereksiz yerler olarak gördükleri gibi iki uç noktada fikir belirttikleri görülmüştür. Araştırmamızdaki tüm farklı erkeklik kategorilerinin belirtmiş olduğu tanımlardan hareketle, yapılan analizde kahvehane ile ilgili en çok kullanılan temalar; erkekler, boş vakit, kültür, arkadaş, dost, oyun oynamak, sohbet etmek ve çay içmek olarak sıralanabilir. Bu temalardan hareketle bir kahvehane tanımı yapılacak olursa; Erkeklerin genellikle boş vakitlerinde arkadaşları ile zaman geçirmek, oyun oynamak, içecek içmek, sohbet etmek, sosyalleşmek ve kültürel aktarımda bulunmak amaçlı buluştukları homososyal mekânlar olarak tanımlanabilir.

3.2.2. Erkeklerin Kahvehane İle Tanışması

Bir erkeğin sahip olduğu yaş erkeğin kahvehanenin bir aktörü olması konusunda önemli bir kriter oluşturuyor olsa da, yasal olarak 18 yaşın üstündeki kişilerin girmesi gereken kahvehanelere giriş için gerekli olan en önemli kriter kişilerin kendisini erkek olarak hissettiği yaşıdır. Dolayısı ile erkek çocukların hormonal olarak çocukluktan çıkıp yetişkinliğe geçtiği ergenlik dönemi erkekliğe geçiş dönemi olarak kahvehanelerin kapısından girmenin ilk kriteridir (Arık, 2009: 192). Her ne kadar erkek çocuklarının kahvehaneler ile tanışması çok daha küçük

yaşlara isabet ediyor olsa da, literatürdeki yaygın görüş erkek çocukların annesine bağımlı olarak yaşadıkları ergenliğe kadar olan dönemin bitip, yetişkinlik dönemlerinin başladığı ve erkek çocuğun artık bağımsız bir şekilde hareket ettikleri döneme denk geldiğini göstermektedir. Literatürde kahvehaneler üzerine yapılan çalışmalarda ortalama bir erkek çocuğun kahvehaneden bir tanıdığını çağırması, birisine sigara almak amacıyla kahvehaneye girmesi, tuvaleti kullanması, su içmek için uğraması, babasından para istemesi, babasının yanında vakit geçirmesi gibi sebeplerle çok daha erken yaşlara denk geliyor olsa da; erkeklerin yetişkinliğe adım atıp artık kahvehanenin bir aktörü olarak orada bulunmaları genellikle 16-18 yaş arasına tekabül etmektedir. Özkök'ün kahvehaneler üzerine yapmış olduğu çalışmada görüşülen erkeklerin kahvehaneler ile ilk defa 15-19 yaş aralığında ve lise döneminde tanıştıkları ifade edilmiştir (Özkök, 2019: 52). Demren'in yapmış olduğu çalışmada ise genç erkeklerin kahvehanelere ilk adım atmalarının 17-18 yaş civarında olduğu, bu yaş altındaki çocukların ise yanlarında bir yetişkine bağımlı olarak kahvehanede bulundukları vurgulanmıştır (Demren, 2007: 81). Şahbaz'ın yapmış olduğu çalışmada ise kahvehane ile tanışmanın daha çok 17 yaş altında iken, 13-16 yaş aralığında gerçekleştiği, ancak 17 yaşından sonra kahvenin müdavimi olduğu belirtilmiştir (Şahbaz, 2007: 177). Diğer yandan Yapılan Literatür taramasında benzer çalışmalarda kahvehaneye ilk kiminle gidildiği sorusuna ise arkadaşlar, akrabalar, tanıdıklar, baba, ağabey, gibi cevapların verildiği görülmektedir. Şahbaz'ın yapmış olduğu alan çalışmasında 100 kişilik bir katılımcı grubunun olduğu alan çalışmasında katılımcıların yüzde yetmiş gibi çok yüksek bir kısmının ilk olarak kahvehaneye arkadaşları ile gittikleri belirtilmiştir (Şahbaz, 2007: 177). Yine Demren'in alan gözlemlerinde kahvehaneye gelen erkek çocuklarının genellikle kendi yaş grubundaki arkadaşlarıyla geldikleri ve birlikte kahvehaneden ayrıldıkları gözlemlenmiştir (Demren, 2007). Görüldüğü üzere alandaki yaygın görüş kahvehaneye ilk akran yaştaki arkadaşlarla gidildiğine ilişkindir. Genel olarak Hegemonik erkeklik kuramı üzerinden yürütülen bu çalışmalara paralel olarak, alan araştırmamızda literatürdekine benzer bir şekilde özellikle işbirlikçi erkeklerin kahvehanenin bir aktörü olarak mekâna adım atmalarının çok büyük bir oranda kendi yaş grubundaki arkadaşlarıyla ve 16-18 yaş aralığında olduğu görülmektedir.

İlk 18 yaşında 18 yaşına girdiğimde arkadaşlarım 4lü bir okey grubu kuracaklardı tabi ki ben de anlamadığım için beni çağırdılar. Kemal, işbirlikçi

İlk 16 yaşında mahalle ve okul arkadaşlarımla gittim. Yılmaz, işbirlikçi

İlk 17 yaşında falan gittim ben kahvehaneye, o zamanlar başladım. yanımda arkadaşlarımla ilk gittim, önce çay içtik, sonra sonra oyunlar belledik, oyun oynadık, öyle öyle hayat devam etti. Turgay, işbirlikçi

Özkök'ün çalışmasında yaş eşiği olarak belirttiği 17-18 yaş civarına geldiğinde erkekler kahvehane dünyasına kabul görüp, oyun içerisindeki yerlerini alırlar. 17-18 yaş eşiği altında ise yancı olarak, gözlemleyerek, çay bahçesi, park gibi alanlarda oyun oynayarak bir hazırlık evresi geçirip kendilerini erkeklik dünyasının vazgeçilmez öğelerinden birisi olan kahvehane ortamına kabul ettirecekleri deneyimleri kazanmaya çalışırlar (Özkök, 2019: 53). Demren Yatık Evlerde yapmış olduğu alan çalışmasındaki gözlemlerinde 14-15 yaşlarında bir erkek grubunun okey oynamak için kahvehaneye geldiğini ancak kahvehane işletmecisinin önlerinden okey tahtasını alıp onları kahveden çıkarttığını aktarmıştır. Bu yaş grubundaki erkeklerin kahvehaneye gelmeye özendikleri ancak, bu teşebbüslerin diğer erkekler tarafından 17-18 yaşına gelene kadar engellendiği belirtilmektedir (Demren, 2007: 84). Literatürde rastlanıldığı üzere yaş eşiği olarak kabul edilen 16-18 yaş civarının, özellikle kırsal bölgelerde bu yaştan 15 yaş civarına kadar indiği belirtilmiştir. Bazı erkek çocuklarının ergenlik dönemini erken atlatması ile erken erişkinliğe ulaştıkları, bazı erkek çocuklarında ise bu dönemin daha geç sona ermesi sebebi ile bu bağımlılık döneminin daha uzun süre devam edebildiği görülmektedir. Bazı kahvehanelerde erkekliğe yeni adım atan gençlerin fiziksel olarak yaşıtlarından daha büyük gözükmeleri sebebi ile kahvehaneye daha erken yaşlarda kabul edildikleri ifade edilmektedir (Özkök, 2019: 52). Sakalın çıkması, sesin kalınlaşması gibi fiziksel değişikliklerin yanı sıra, hegemonik erkeklik özelliklerinin davranışsal olarak sergilenmesi de erken yaşta erkekliğe geçişin sembolleri olarak görülmektedir (Arık, 2009: 192).

İlk babamla gittiğimizde babam götürüp oralet falan içirirdi kahvede. 13-14 yaşlarında ilk dönemler oyun falan oynamıyorduk, tek başıma çay içmeye falan gidiyordum. 15-16 yaşında zaten okeyi batağı falan bu tarz oyunları öğrenmiş oldum. Ömer, işbirlikçi

Bizim zamanımızda kahvehaneler ben kendimi bildim bileli vardı... 14-15 yaşlarında falan ilk gittim....bizim mahallede yani 2000'li yıllar kahvehanelerin en fazla olduğu dönemlere denk geldiği için adım başı kahvehane vardı. Ercan, İşbirlikçi

İlk ne zaman gittim, lisede gittim ondan sonra artık devamlı gider olduk, hala daha Manisa'ya gittiğimde giderim. İlk mahalle arkadaşlarımla gittim, şu anda gittiğimde de hala aynı kişilerle gidiyorum. Batuhan, Marjinal

Bir erkeklik pratiği olması sebebiyle, kahvehaneye gitmek toplum içerisinde öğrenilen bir durumdur. Bu pratik genellikle toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıp yargılarının öğrenilmesi ve erkek çocuğun toplumsal kimliğinin yaratılmasında önemli bir rol oynadığı için, genellikle çocuğun kendisinden büyük bir erkek aile bireyi ya da akrabası öncülüğü ve eşliğinde öğrenilmesi gereken bir hazırlık süreci olarak görülmektedir (Arık, 2009: 185). Dolayısı ile erkek çocuğun kahvehane ile tanışması; baba, ağabey, amca, dayı, akraba gibi bir büyüğü aracılığı ile gerçekleşmekte, ancak hazırlık aşamasından oyunun kurallarının öğrenildiği aşamaya geçildiğinde kendisinden bir üst hiyerarşide bulunan erkek bireyden uzaklaşarak, erkek çocuk daha çok kendi yaşlıları, arkadaşları, akranları ve rekabet edebileceği pozisyondaki erkek bireylerle kahvehane sosyalizasyonunu yaşamaktadır (Demren, 2007: 85). Araştırmamızda bu durum daha çok madun erkekler tarafından dile getirilmiş ve kahvehaneyi çok küçük yaşlarda aile büyükleri aracılığı ile tanıdığını belirten madun erkekler, daha sonra kendi arkadaş gruplarıyla kahvehane sosyalizasyonuna devam etmişlerdir.

İlk sanırım ilkokul 4 civarında gittim, ama kahvehanenin bir aktörü olarak ortaokul zamanı 13-14'lü yaşlarda kahvehaneye gitmeye başladım ama oyun oynayan kesimin içerisine giremezdik tanınmış bir aileden geldiğimizden dolayı çekincelerimiz vardı... ama oyun oynamaya başlamam okey oynamaya başlamamız 17-18 yaşlarında istasyonun yanında bir çay bahçesi vardı. Çay bahçesi adı altında kahvehaneydi ama gara ait olduğu için daha havalı gözükürdü.... Açıkçası ben ilk ailemle abim falan herhâlde oturup çay içmiştik kahvehanede. Olcay, Madun

İlk kahvehaneye gittiğimde daha çok aktif olarak gittiğimde üniversite zamanında, benim babamda çok giderdi kahvehaneye amcamlar, babamlar çok giderdi. Çocukken ben de gidiyordum ama şey değildi, 6-7 yaşlarında kahvehane ile tanıştım ama ilk 21-22 yaşlarında aktif olarak kahvehaneye gitmeye başladım. Gökhan, Madun

Keza ben de ailemden gördüğüm için bende kahvehanelerde çok bulundum. Daha sonra 16 yaşlarında bulunduğum semtte mahalledeki arkadaşlarımla gitmeye başlamıştım okey oynamak gibi kağıt oyunları oynamak gibi sosyalleşmek amacıyla gitmeye başlamıştım. 18 yaşlarında devam etti, yazlıkta da küçük bir arkadaş grubumuz vardı, kırsal bir alan olduğu için orda da arkadaş gruplarımızla gidip sosyalleşebiliyorduk. Kadir, madun

Araştırmamızda yer alan Marjinal erkeklik kategorisinde bulunan erkekler açısından ise iki farklı görüş ortaya atılmıştır bunlardan birincisi, kahvehaneye girişin yaş eşiği olarak kabul edilen 16-18 yaşın altında bir yaşta ve genellikle lise döneminde arkadaşlarla birlikte gidildiğine ilişkin görüş bildirmişlerdir.

İlk oyun oynamak için ve ilk giriş için farklı. ilk ne zaman gittiğimi hatırlamıyorum ama ortalama orta sonlar, orta üç, Kahvehane kültürünün içerisine girişim lise bir de tam olarak aktif bir şekilde kahvehanede oyun oynamaya başladım. İlk çocukluk arkadaşlarımla gittim. Samet, Marjinal

İlk ne zaman gittim, lisede gittim ondan sonra artık devamlı gider olduk, hala daha Manisa'ya gittiğimde giderim. İlk mahalle arkadaşlarımla gittim, şu anda gittiğimde de hala aynı kişilerle gidiyorum. Batuhan, Marjinal

Marjinal erkeklik kategorisi içerisindeki katılımcı erkeklerin belirtmiş olduğu diğer görüş ise kahvehaneye ilk eşik yaş kabul edilen 16-18 yaşın üstünde bir yaş civarında gittikleri ve genellikle aile yakınları ve akrabalar ile giderek kahvehane ile tanıştıklarına ilişkin görüştür. Diğer yandan bu görüşü savunan katılımcılar kahvehane ortamını daha öncesinde de merak ettiklerini ancak tanışmalarının daha geç olduğunu belirtmişlerdir.

18-25 yaş arası kahvehaneye takılan bir insandım... ilk 18 yaşındaydım, şunu da söyleyeyim 18 yaşından önce gitmeyi çok istiyordum o ortamı çok merak ediyordum, hatırladığım kadarıyla ilk eniştemle ya da akrabalarımla merak ettiğim için gittim". Okan, Marjinal

Şöyle söyleyeyim ilk olarak 23-24 yaşında kahvehaneye akrabalarımla ve yani akrabalarım derken kuzenlerim ve yakın arkadaşlarımla falan gittim. Yani akrabalar ve çocukluk arkadaşlarımla falan. Hayrettin, Marjinal.

Özellikle toplum içerisinde cinsiyet dışındaki ırk, din, sınıf, engellilik gibi bir takım farklılıklardan kaynaklı erkeklik hiyerarşisinin alt konumlarında bulunma sebepleri dolayısı ile, marjinal erkeklerin ayrımcılığa uğrama sebeplerine bağlı olarak değişik davranışlar sergileyebilecekleri, hegemonik ve işbirlikçi erkeklerle benzer şekilde hareket edebilecekleri belirtilmektedir (Aboim, 2010: 25). Bu sebeple araştırmamızda yer alan marjinal erkeklerin farklı deneyimlere sahip oldukları düşünülmektedir.

Yapılan görüşmelerimiz sonucunda katılımcılarımızın paylaştığı olduğu deneyimlerinin, literatürdeki çalışmalarda belirtilen kahvehane ile tanışma yaşı ile benzerlik gösterdiği ve tüm farklı erkeklik kategorilerinde bulunan erkeklerin benzer

ifadeler kullandıkları görülmektedir. Literatürdeki görüşleri destekler nitelikte tüm farklı erkeklik kategorilerinde bulunan katılımcıların söylemleri çok daha küçük yaşlarda kahvehane ile tanışmalarına rağmen, kahvehanenin bir aktörü olarak 16-18 yaş civarında kahvehanedeki yerlerini aldıklarına yöneliktir. Kahvehanenin bir parçası olarak kendilerini kabul etmeleri ise genellikle oyun oynamaya başladıkları zamana tekabül etmektedir. Genel olarak katılımcıların büyük çoğunluğu çok küçük yaşlarda ailenin daha büyük bireyleri tarafından kahvehaneye götürüldüklerini ve kahvehanede oyun oynamaya başlamadan önce, kahvehaneyi gözlemleme fırsatı bulduklarını belirtmişlerdir. Ataerkil toplumlarda erkekliğin özellikle diğer erkeklerden öğrenildiği ve hiyerarşik olarak aynı seviyede bulundukları erkeklerle sürekli rekabet halinde olarak erkekliklerini pekiştirdikleri ve hiyerarşik olarak kendilerinden yaşça büyük erkeklerce onaylanarak erkekliklerini güçlendirdikleri görüşünden hareketle araştırmamızdaki tüm farklı erkeklerinde, kahvehaneler nezdinde hegemonik erkeklerle benzer davranışlar sergiledikleri görülmektedir. Erkeklik Kategorileri göz önünde bulundurulduğunda ise işbirlikçi erkeklerin daha çok literatürdeki araştırmaların sonuçlarına paralel olarak, 16-18 yaş civarında, arkadaş gruplarıyla kahvehane ile tanıştıklarını belirtmesine karşılık, madun erkeklerin daha küçük yaşlarda aile bireyleri ile kahvehaneye adım atıp kahvehaneyi keşfettikleri ancak daha sonrasında yine kendi arkadaş gruplarıyla kahvehaneye gelmeye devam ettikleri vurgulanmıştır. Diğer yandan marjinal erkeklerin ise işbirlikçi ve madun erkekler gibi ortak bir deneyime sahip olmadıkları, ya normalden daha erken yaşlarda arkadaşları ile ya da normalden daha büyük bir yaşta akrabaları ile ilk kahvehane deneyimlerini yaşadıkları ifade edilmiştir.

3.2.3. Kahvehane İle İlgili İlk İzlenimler

Gündelik hayatın bir parçası haline dönüşen kahvehaneler, özellikle toplumumuzun vazgeçilmez bir unsuru, erkekler için sosyalleşebilecekleri ve evden uzaklaşabilecekleri bir alan, kadınlar için ise erkekleri evden gönderip kadın kadına evlerde sosyalleşebilmelerini sağlayan adeta can kurtarıcı mekanlar olarak karımıza çıkmaktadır. Dolayısı ile kahvehaneler gerek bir sokak arasında, gerekse şehrin en merkezi yerinde ya da kırsalın en dibinde, bazen tek katlı büyük bahçeli, bazen ise bir apartmanın giriş katında yer alan mekanlar olarak karşımıza çıkabilmektedirler

(Alıç ve Alıç, 2013: 6). Kahvehaneler genellikle köşe başlarında geniş camlarıyla sokağı tamamen gören, zaman zaman bahçe ve çardağı olan, kimi zaman bahçesinde havuzu ve fiskiyesi bulunan, iç kısmında masa sandalyelerin olduğu, önünde dikilip sohbet edilen, içeride oturup oyun oynanan, çay kahve gibi sıcak içecekler ve sigara içilen, müdavimlerin sohbet edip, sosyalleştikleri, oyun oynadıkları ve rahatça vakit geçirdikleri, kimilerininse yancılık yapıp, gazete okuduğu ya da ayaküstü uğrayıp haber vermeksizin arkadaşları ile buluştukları bir mekan olarak tasvir edilmektedir (Arık, 2009: 169).

İlk ortaya çıktığı zamanlarda bir kitle iletişim aracı olarak ortaya çıkan kahvehaneler birçok kültürel siyasi ve sosyal rolü üstlenmiş olsalar da günümüzde alt kültür, cehalet, boş gezenlik, tembellik, kabalık gibi kavramlarla birlikte kullanılır olmuştur (Arık, 2009: 190). Yoğun sigara dumanı, havasızlık, temizlikten uzak olma, yüksek sesle konuşma, yılmış şakalaşmalar, laubali takılmalar, küfürlü konuşmalar, kavga, patırtı, efelenmeler, gidilen kahvehaneye özgü kullanılan jargon; kahvehaneler ile ilgili olarak akla gelen diğer olumsuz öğeler olarak karşımıza çıkmaktadır (Aytaç, 2005: 15). Görüldüğü üzere literatürde kahvehaneler söz konusu olduğunda ilk izlenim olarak olumsuz olarak birçok özellik sayılabilmektedir.

Yapılan çalışmada katılımcıların ilk izlenimlerini ve hissettikleri analiz edilirken işbirlikçi erkeklerin büyük çoğunluğunun özellikle bu olumsuz özelliklerden sigara dumanı, yüksek sesle konuşulması ve yoğun kalabalık temalarına vurgu yaptıkları dikkat çekmektedir.

Zehir yuvası gibiydi o zaman kapalı alanda sigara içme olayı gibi bir şey vardı o zamanlar kahvehaneye gittiğinizde duman altıydı ilk tanıştığım da kahvehanelerle. Sercan, İşbirlikçi

O zaman sigara içiliyordu galiba sigara yoğunluğunu hissetmişim herhâlde ve çok kalabalık bir ortama girdiğimi fark etmişim. Timuçin İşbirlikçi

O zamanlar bizim gittiğimiz zamanlarda hani sigara içiliyordu kahvehanelerde, sigara dumanı dikkatimi çekti, artı yüksek sesle oyun oynayanlar dikkatimi çok çekmişti. Serkan, İşbirlikçi

Bilinçli olarak şuan mesela kahve kültürünü düşündüğümde şuanda da aynı fikirdeyim genç nüfusun fazla olup ve hepsinin sürekli sigara içmesi benim dikkatimi çekmişti Genç nüfusun fazla olmasını da işsizliğe bağlıyorum, sigara içilmesi de sürekli hepsi aynı ortamda olduğundan birbirinden etkilenip sigara içmeleri dikkatimi çekmişti. Ömer, İşbirlikçi

İş birlikçi erkeklerin ilk izlenim olarak aktardıkları bir diğer husus ise oyun oynanması teması üzerinde yoğunlaşmıştır. Yabancı olmak oyunu başkalarına bırakıp oyunun dışında seyirci kalmak anlamına geldiğinden, hegemonik erkeklik özelliği gereğince erkekler kahvehanede kabul görebilmek adına bir an önce oyunu öğrenmek amacıyla gözlemlemeye başlamaktadırlar (Özkök, 2019: 55). Kahvehanenin bir aktörü olarak yer alabilmenin tek yolu olan oyunun içinde yer almak, erkeklerin diğer erkekler tarafından kamusal alana kabul edilmesinin yegane yolu olarak görülmekte ve mekana girildiğinde ilk dikkat çeken özelliklerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnsanların oyun oynadığı okey oynadığı kağıt oynadığı, o zaman bende hevesleniyordum, bizde oynuyorduk. Gülme oyun oynama neşeli bir ortam dikkatimi çekmişti. Yılmaz, İşbirlikçi

Arkadaşlar toplanıp masalarda 4 kişi oyun oynuyordu genelde, bizde oturduk arkadaşlarla sohbet ettik, sonra çay falan içtik, zamanla biz de oyunları öğrendik ve oyun oynamaya başladık.” Turgay, İşbirlikçi

İlk gözlemlediğim şey ilk gittiğimde oyun öğrendim arkadaşlarla toplanıyorduk sürekli orada güzel bir ortamdı, çok güzeldi o zamanlar....herkes oyun oynuyordu, ne bileyim herkesin kendi grubu vardı her ortam.” Kemal, İşbirlikçi

Kahvehane içerisinde sergilenen her türlü davranış erkekliğin performe edilmesi bakımından, davranış ve konuşma şekli açısından topluma egemen olan cinsiyet normları üzerinden geleneksel ve cinsiyetçi asimetrik eksenler içerisinde oluşmaktadır. Tüm insanlar eril özellikler içerisinde doğarsalar bile, toplumsal ilişkiler içerisinde erkek olurlar. Özellikle homososyal mekanlar içerisinde cereyan eden ilişkiler aracılığı ile erkeklik öğrenilme ve diğerlerine ispatlanma pratiklerini içermektedir (Kanbir, 2018: 642). Kahvehaneler toplum içerisinde var olan geleneksel yapı ve toplumsal cinsiyet rollerinin mekan üzerinden toplumsal cinsiyet kimlikleri ve güç ilişkileri üzerindeki dengeleri değiştiren performansların sağlandığı alanlardandır (Arık, 2009: 191). Dolayısı ile kahvehanenin aktörleri konumundaki erkekler her zaman daha sert ve daha yüksek tondan olmak zorunda ve kendisine uzanan en ufak bir erkeklik tehdidi karşısında her an tetikte olmak ve karşılık vermek durumundadır. Diğer yandan toplum içerisinde özellikle yaşa bağlı hiyerarşik ilişkinin kahvehanelerde de sürdürüldüğü, kendi yaşlıları ile rekabet halinde olmak heyecan ve haz uyandırırken, önceliğin her zaman hiyerarşik olarak daha üst konumda olan erkeklere verildiği ataerkil toplumlarda yaşça büyük aile bireyleri ile

aynı ortamda bulunmak erkeklerde bir takım rahatsızlıklar yaratmaktadır (Özkök, 2019: 53). Yapılan araştırmada marjinal erkeklerin ilk izlenim ve hissettiklerine ilişkin düşünceleri aktarılırken özellikle büyüdüğünü hissetmenin ve erkekliğe geçişin vermiş olduğu özgüven ve mutluluğun altı çizilmektedir. Burada erkekliğe geçiş ve büyüme marjinal erkeklerin izlenimlerinde ortak temalar olarak kaşımıza çıkmaktadır. Bu erkekliğin getirmiş olduğu gereklilikler sonucu, oyundaki erkekler kahvehane içinde rekabet halinde oldukları kişilere karşı saldırgan tavırlar sergileme ve güç gösterisi yapma eğilimine girmektedirler. Ayrıca erkekliğe geçiş ve büyümenin getirmiş olduğu kimsenin artık kendilerine karışmıyor olma durumu da katılımcılar tarafından olumlu bir özellik olarak aktarılmaktadır.

Sadece oraya girdiğimde arkadaşlarımla oyun oynuycam yenmem gerekiyor iddialı bir ortam, yani ortam olarak da şey böyle oyuna çok kendini kaptıran tipler vardı, yüksek sesli konuşmalar yapan hararetli konuşmalar yapan karakterde insanlar yoğunlukta idi.” Samet, Marjinal

Yaşımız küçük olduğu için kendimizi büyümüş hissettik, yani bizde büyüklerin olduğu bir yerde kendimize bir yer edindik diye düşündüm. Herkes çok rahattı, yüksek sesle konuşana kimse bir şey demiyordu, bağırana çağırana kimse bir şey demiyordu kimse kimseyi sorgulamıyordu. Herkes rahattı rahat bir ortam vardı. Batuhan, Marjinal

İlk girdiğim zaman biraz böyle tedirgin oluyorsun büyükler falan oluyor genelde işte oyun falan oynanıyor, gidiyorsun böyle yanına otursam mı oturmasam mı yani bir tedirginlik var, yani bir tuhaf oluyorsun...Biraz da olgunlaşıyorsun oranın verdiği ortamlar. Hayrettin, Marjinal

Kahvehaneler toplumsallığın farklı görünümelerini yansıttığından burada bulunan erkekler sosyal formasyonun üretimine aracılık ederler. Toplumsal kimlik, grupsal aidiyet, ortak farkındalık, sosyal dışlanma, cinsiyetçi ayrışma gibi yapıları oluşturmaya yatkınlık gösterirler (Aytaç, 2005: 15). Madun erkeklerin ilk izlenimler konusunda aktarmış oldukları deneyimleri ise mekânda bulunan diğer erkeklerin farkındalığı ve erkeklik sosyalizasyonu konusunda iki ayrı görüş altında toplanmaktadır.

İlk kısımdaki madun erkekler, kahvehane ortamındaki sosyalleşme ve diğer erkeklerle olan ilişkilerinden ve buradaki birlikteliklerinden memnuniyetlerini dile getirmektedirler. Kahvehane müdavimlerinin taşımış oldukları özellikler, kahvehanenin işlevsel fonksiyonu ve burada ortaya çıkan sosyalleşme kalıpları gereğince değişik alt kültürden gelen gruplara kucak açıldığı görülmektedir (Aytaç, 2005: 16)

Kalabalık ortam hoşuma gitti, kendim gibi arkadaşlar sıcak ortam tanımadığım insanlarla oturup konuşup dertleşebiliyorsun yalnız hissetmiyorsun kendini.”
Süleyman, Madun

Vallahi ben normalde oyun oynamayı sevdiğim için benim çok hoşuma gitti bir de belki de tercihlerimden ötürü ortamın sadece erkeklerden oluşması belki de hoşuma gitti severim yani kahvehaneleri... Oktay, Madun

Diğer yanda tam tersi bir görüş ile ikinci kısım madun erkekler mekanda bulunan diğer erkeklerin varlığından ve kendileri ile ilgilenmelerinden rahatsız olduklarını dile getirmişlerdir. Kahvehanelerdeki sosyalleşme her zaman olumlu bir şekilde gerçekleşmemekte bazen kahvehane müdavimlerinin ideal kalıplar içerisinde yer almayan ya da diğer bir deyişle kendileri gibi olmayan kişilere karşı ayrıştırıcı, ihtilafçı ve dışlayıcı oldukları görülebilmektedir (Aytaç, 2005: 15).

Orda tuhaf adamlar vardı tabi o yılları baz alarak çocuk gözüyle bakıyorum sakallı bıyıklı insanlar vardı tuhaf gelirdi. İki çeşit insan vardı orda üç değil. Birincisi giyim tarzı kötü kötünden kastım şu, giyim tarzı salaş, çok bakımlı olmayan insanlar, birde tam tersi onlar yüzde ikilik kısım ikinci kesimi oluşturuyordu. Bir kenarda oturmuş İstanbul beyefendisi tarzında giyinmiş bastonu sopası farklı insanlar vardı. Kahvehaneye ilk adım attığımda aslında sıkılmışım ve rahatsız olmuşum... daha içeri girmeden sıkılmışım... Olcay, Madun

Kahvehaneye girdiğinizde herkes bir döner ilk başta böyle kim gelmiş diye bir bakar ben oraya gittiğimde de herkes beni görünce şaşırmıştı. Çünkü mahallede de Taşrada böyle hani hanım evladı lakabı vardır. Ben de onlardan biriydim beni orda görmek herkesi şaşırtmıştı. Herkesin birden bana baktıklarını hissettiğimde çekinmişim. Birazda yapısal olarak efemine bir halim vardı sanırsam ondan dolayı da insanlar baktığında sıkıntı yaşıyordum.” Kadir, madun

Görüldüğü üzere araştırma içerisinde ilk izlenim ve hissedilenlere ilişkin katılımcıların düşünceleri aktarılırken, işbirlikçi erkeklerin daha çok sigara dumanı, kalabalık, yüksek ses gibi nesnel durumlara odaklandığı görülürken; marjinal erkeklerin kendi iç dünyalarını yansıtan büyüme ve erkekliğe geçiş durumlarına, madun erkeklerin ise erkeklik sosyalleşmesi gibi öznel durumlara vurgu yaptıkları görülmektedir. Buradan hareketle işbirlikçi erkeklerin daha çok erkeksilik ve hegemonik erkeklikle ilişkilendirilen nesnel durumlara ve gözlemlere göre hareket ettikleri çıkarımına ulaşılırken, diğer yandan madun ve marjinal erkeklerin daha çok kadınlığa atfedilen öznel durumlara ve duygulara göre hareket ettiği yorumu yapılabilir.

3.2.4. Kahvehaneye Gitme Amacı Ve Yapılan Etkinlikler

Araştırmanın bu kısmında katılımcılarla yapılan görüşmelerde onlara yöneltilen kahvehaneye gitme amacı, kahvehane de hangi etkinliklerde bulundukları ve hangi konular hakkında konuştukları soruları üzerinden elde edilen yanıtlar farklı erkeklik türleri üzerinden analiz edilerek çıkarımlarda bulunulmuştur.

Kahvehanelerin ilk ortaya çıkışı düşünüldüğünde özellikle kahve satmak amacıyla ticari olarak açılan kahvehaneler sebebiyle buraya gidenlerin amacının kahve içmek olduğu düşünülmektedir (Özkök, 2019). Günümüzde ise kahvehanelerde daha çok çay tüketilmesi sebebiyle zamanla kahvenin yerini çayın almış olduğu söylenebilir, dolayısı ile kahvehaneye gitmenin amaçlarından birisi çay ya da başka içecekler tüketmek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sadece çay içmeye ve sohbet etmeye giderim oyun kültürüm yok maç kültürüm yok, dediğim gibi çay ve sohbet amaçlı giderim o da belli zamanlarda olur.
Timuçin, İşbirlikçi

Arada bir mesela boş olduğumuzda gidiyorduk oturup çay içiyorduk. Turgay,
İşbirlikçi

Ancak tarihsel akış içerisinde kahvehanelerin artması ile birlikte kahvehaneler kamusal alanların vazgeçilmez unsuru olarak karşımıza çıkmaya başlamış, sadece şehirlerde değil; kırsal alanda özellikle köy ve kasabalarda çarşı, cami yanı gibi yerlerde erkeklerin toplanıp sosyalleştiği, küçük çaplı oyunlar oynadıkları, sohbet edip hoşça vakit geçirdikleri yerler olarak karşımıza çıkmaktadır (Gedikler ve Tekin, 2019: 57). Kahvehaneye gelmenin önemli amaçlarından birisi de iletişim kurabilmektir; konuşmak, dertleşmek, paylaşmak ve rahatlamak amacıyla bir araya gelen erkeklerin özgürleştikleri ve öznel yanlarını ortaya koymaları sebebi ile kamusal kimlik oluşturabildikleri görülmektedir (Aytaç, 2005: 18). Erkeklerin oluşturmuş oldukları bu cinsiyet kimliğine ulaşmalarına diğer erkeklerin şahit olması erkekliğin diğer erkekler üzerinde ispatlanması sebebi ile kendilerine keyif vermekte ve erkekliğin inşa edildiği bu alanda erkekler ortak bir keyif duygusuna sahip olmaktadır (Alkum, 2018: 41). Ancak erkeklerin aralarında kurmuş oldukları bu sevgi ve samimiyete dayalı bağ ve keyif alma duygusu genellikle kadınsı bir özellik olarak algılanmakta, dolayısı ile hakkında çok fazla konuşulmayıp belirli bir mahremiyet içerisinde ifade edilmektedir (Demren, 2007: 4). Erkeklerin başka

erkeklerle hoş vakit geçirdiklerini hissetmelerine sebep olan duyguların erkeklik kaybına yol açacağı düşüncesi ile genellikle ve bu alan içerisindeki duygular dışarıya ile özellikle de aile içerisinde paylaşılmayan durumlar olarak karşımıza çıkmakta, ancak bazı erkekler tarafından bu keyif duygusu dile getirilmektedir.

Yakın arkadaşlarla buluşmak, oturup sohbet etmek muhabbet etmek gülip eğlenmek rahat olmak amacıyla gittiğimiz bir yer. Genelde eğlenme amacıyla eğlenceye dayalı giderim. Herkesin öyledir yani herkes güler eğlenir.” Batuhan, Marjinal

Başın sıkıştığında daraldığında sevinçte yaşadığında ilk oraya gidersin çünkü bütün çevren ordadır ondan dolayı orayı tercih ederim. Harun, İşbirlikçi

Ben oyun oynamayı pek sevmezdim genellikle Muhabbet ediyorduk. Ercan, İşbirlikçi

Okey oynamak gibi kağıt oyunları oynamak gibi sosyalleşebilmek adına çay kahve içebilmek adına giderdim. Kadir, Madun

Ev ve iş yaşamının stresinden uzaklaşmak isteyen erkeklerin kaçış yeri olarak genellikle vakit geçirmek ve kafa dağıtmak amaçlı gidilen yerler olarak karşımıza çıkabilmektedir (Yağbasan ve Ustakara, 2008: 234). Diğer yandan kahvehanelerin haremlik selamlık uygulamasının bir sonucu olarak erkeğe ait erkekler evi olarak görülmesi ve evlerde bulunan misafir ağırlamak amaçlı erkek odalarının yerini aldığı söylenebilir. Dolayısı ile bu mekânlara gidenlerin başlıca amaçlarından birisi evden uzaklaşıp vakit geçirmek ve misafirlerini ağırlayabilmektir.

Giden herkes sosyalleşmek için evden çıkmak adına evli olanlar babam ya da evli olan bireyler eşinden ayrı sosyalleşebileceği bir alan olarak görüyor bende evli olmasam bile arkadaşlarımla sosyalleşmek adına gidiyorum. Kadir, Madun

Misafirlerim geldi evim müsait olmadığı için kahvehaneye götürürüm, çaydır sohbetir muhabbettir. Eğer evim müsait değilse misafir ağırlama babında, evimde yapamayacağım şeyleri sigaradır, oyundur kağıt oynamak babında orda oynamayı tercih ettim. İlk gitme amacım ise tamamen meraktı, nasıl bir yer diye çok merak ediyordum. Okan, Marjinal

Evli değilim ama evli adam akşam evine misafir gelir bayandır falan bu evli adam kahvehaneye kaçmak ister veya çoluk çocuğundan iş stresinden sıkılır falan kahveye gitmek ister. Yani bir arkadaşım gel bir çay içelim der giderim hususi vakit geçirmek için gitmem yani. Timuçin, İşbirlikçi

İlk zamanlar kıraathane özellikleri gösteren kahvehaneler kitap, gazete okuma; çeşitli oyunların sergilendiği ve meddahların hikâye anlattığı yerler olarak

ortaya çıkmıştı. Tarihsel süreç içerisinde kahvehanelerin işlevleri sık sık değişikliğe uğruyor olsa da, günümüzde hala kitap, gazete ve dergi okunan yerler olarak kahvehaneler varlığını sürdürmekte ve özellikle kahvehanelerin kenar taşları olarak adlandırılan müdavimleri genellikle gazete okumak, bulmaca çözmek gibi amaçlarla kahvehaneye uğramaktadırlar (Yağbasan ve Ustakara, 2008: 234).

Kahvehaneler amacından sapmış bence bayağı bayağı sapmış, etkinliklerin amacı hani zaman öldürmek olmamalı bence kahvehanelerin temelindeki yatan şey mesela oralara böyle geçmiş döneme ait bir kültürel anlamda bir şeyler kazandırılabilir. Üniversiteye hazırlanan çocuklara yönelik bir kitaplık yapılabilir. Ercan, İşbirlikçi

Günümüzde ise kahvehaneler rekabetin yaşandığı ve erkeklerin ispatlandığı mekanlar olarak karşımıza çıkmakta ve erkekler en çok oyun içerisinde erkekliklerini performe ettiklerini düşünmektedir. Erkekler kazanmış olduklarını düşündükleri erkekliği muhafaza edebilmek adına sürekli bir rekabet ve başarılı olma arzusu içerisindeyler (Alkum, 2018: 81). İktidar mücadelelerinin bir yansıması olarak erkeklik içerisinde rekabet ve mücadeleyi barındıran kahvehane oyunları vasıtasıyla kurulmaktadır (Özkök, 2019: 82). Bu yüzden birçok erkeğin kahvehaneye gitme sebeplerinin başında oyun oynamak gelmektedir. Kahvehaneler erkeklerin kişisel zevklerinin buluşma noktası, erkekliklerini performe ettikleri yerler, sosyalleşme alanları ve gündelik hayat rutinlerinin sergilendikleri mekanlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Aytaç, 2005: 16). O yüzden birçok kahvehanede sohbet konuları erkeklerin başarıları ve diğer erkeklerin başarısızlıklar üzerinedir.

Oyun oynamak amaçlı arkadaşlarla sürekli toplanıyorduk orda. Güzel bir ortamdı herkes oyun oynardı herkesin kendi grupları vardı, tartışanda oluyordu ne biliyim kavga edende oluyordu. Kemal, İşbirlikçi

Okey oynamak gibi kağıt oyunları oynamak gibi sosyalleşebilmek adına çay kahve içebilmek adına giderdim. Kadir, Madun

Oyun oynamaya giderdim. Yılmaz, İşbirlikçi

Sonra sonra oyunları belledik oyun oynadık okey falan hem oyun oynuyorduk hem de vakit geçiriyorduk. Turgay, İşbirlikçi

Kahvehanelerde gerçekleşen sosyalleşme türlerinden birisi de erkeklerin buralara iş bulmak, iş çevresi edinmek, ya da belli işlerle ilgili bilgi sahibi olmak amaçlı gelip bir sosyal ağ kurmaya çalışmasıdır.

Bir de önce şöyle deyim bizim bölgede herkes o kahvehanede buluşur ve mesela işe gidilecekse orda arkadaşın birisiyle buluşur konuşuruz hangi şirkete gidilecek falan filan yani dünyanın hangi ülkesinde neresinde iş çıktıysa orda buluşur oradan gideriz. Turgay, İşbirlikçi

Bazı erkeklerce sosyalleşmenin bir aracı olarak ortaya çıkan kamusal alanlarda bulunmak bazen pahalıya mal olabilmektedir. Ancak bu sosyalleşmeyi ve boş vakti değerlendirmenin en ucuz yollarından birisi kahvehanelerde vakit geçirmek olarak görülebilmektedir. Özellikle kırsal bölgelerde çok fazla aktivite yapma imkânı olmaması ve aktive alternatiflerinin olduğu yerlerde de sosyalleşmenin en ucuz yollarından birisi olduğu için kahvehaneler özellikle alt kültürden insanların sıklıkla tercih ettikleri yerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Erzurum'da çay çok ucuz şuan bile 50 kuruş öğrenciler sürekli vakit geçirebilecekleri mekan olarak kahvehaneleri tercih ediyorlar. Ömer, İşbirlikçi

Birsel'in yazmış olduğu Kahvehaneler Kitabı'nda ise sigara ve nargile türü tütünlu maddeler tüketmek, çene çalmak, tavlâ, dama, satranç, iskambil gibi oyunlar oynamak, kitap okumak, ramazan gecelerinde orta oyunu oynatmak gibi etkinlikler olarak sıralanmıştır (Birsel, 2014: 32-41). Yapmış oldukları alan araştırmasında Yağbasan ve Ustakara uygulamış oldukları anket çalışması sonucu katılanların en fazla eğlenmek ve stresten kurtulmak amaçlı kahvehaneye gittikleri, bunu sırasıyla oyun oynama, sohbet etme ve maç izlemek gibi amaçların takip ettiği belirtilmiştir (Yağbasan ve Ustakara, 2008: 248). Şahbazın yapmış olduğu çalışmada ise anket sonucu en fazla arkadaşlarla görüşmek amacıyla kahvehaneye gidildiği, bunu sırasıyla sohbet etmek, oyun oynamak ve boş vakit geçirmek amaçlarının takip ettiği ortaya konulmuştur (Şahbaz, 2007: 180). Yine Demren'in gözleme dayalı olarak yapmış olduğu çalışmasında erkeklerin öncelikle eğlenmek amacıyla kahvehanelere geldikleri; oyun oynamak, gevezelik etmek, siyasi sohbetler yapmak, iş görüşmesinde bulunmak, kışın ise ısınmak amacı ile kahvehanelere geldikleri belirtilmiştir (Demren, 2007: 59).

Literatürde öne sürülen amaçlara benzer şekilde araştırmamıza katılan erkeklerin büyük çoğunluğunun amacı oyun oynamaktır, özellikle okey oynadıklarını vurgulayan erkekler çalışmamızda çoğunlukta olmuştur. Diğer yandan erkeklerin büyük çoğunluğu yine sohbet etmek, arkadaşlarıyla vakit geçirmek, sosyalleşmek,

ay içmek, gibi nedenlerle kahveye geldiklerini söylerken, bazıları da evden uzaklaşmak, misafirini ağırlamak, iş bulmak, gazete veya kitap okumak gibi kültürel aktivitelerde bulunmak gibi amaçlarla da kahvehanelere gittiklerini belirtmişlerdir.

Erkeklik kategorileri göz önünde bulundurulduğunda işbirlikçi erkeklerin en fazla oyun oynamak, sohbet etmek ve arkadaşlarıyla vakit geçirmek amaçlı kahvehaneye gittikleri belirtilmiştir. Rekabetçi yapıları gereği kahvehanelerde erkeklerin kendilerini oyunun içerisinde hissetmeleri hegemonik erkekliğe kavuşma arzusu ile bağdaştırılabilmektedir. Ayrıca Toplumsal cinsiyet normları gereğince sürekli erkekliğini ispat etme ve diğer erkeklere gösterme isteği sebebiyle erkeklerin oyun oynadıkları söylenebilmektedir. Kamusal alanın bir gereği olarak erkeklerin sosyal çevrelerini geliştirebilmek ve toplumsal kimliğini oluşturabilmeleri adına sohbet etmek ve arkadaşları ile buluşmak ta yine erkekliğin kamusal alana bağlı eylemleri ile açıklanabilmektedir. Diğer erkeklik türleri göz önünde bulundurulduğunda madun erkeklerin çay içmeye ve sohbet etmeye özellikle vurgu yaptıkları görülmektedir. Kendilerini kahvehanelerin dışında gören madun erkeklerin mekâna ait olmadıklarını düşünmeleri sebebi ile çay içmek gibi bir bahane altında erkeklik alanlarına dâhil oldukları düşünülebilmektedir. Marjinal erkeklerin ise diğer erkeklerle benzer amaçlarla kahvehaneye gittikleri, anlamlı bir sebep olmaksızın kahvehanede bulundukları görülmektedir.

Erkeklerin kahvehanede yapmış oldukları etkinlikler açısından bir analiz yaptığımızda ise yapılan etkinliklerin neredeyse tamamının kahvehaneyi seçme amacıyla aynı olduğu görülmektedir. Bu sebeple yapılan etkinlikler doğrultusunda amaçların ortaya koyulması, kahvehanelerin tamamen erkeklik pratiklerinin performe edilmesi ile alakalı bir durum olarak yorumlanmaktadır. Erkekler diğer erkekler tarafından erkeklik onayı alabilmek adına bulundukları kamusal alanlarda erkekliklerini performe ederek erkeklik ispatı çabası içerisindeyler. Ancak erkekliğin tek bir kategori içerisinde ele alınmasının imkansızlığından hareketle birçok erkeğin, birden fazla etkinlikte bulunması sebebiyle, tüm etkinliklerin değerlendirilmesi yerine o erkeklik kategorisi içerisinde bulunan erkeklerin ortak temaları üzerinden yorumlar yapılması yerinde olacaktır.

Dolayısı ile kahvehanede yapılan etkinlikler göz önünde bulundurulduğunda bir takım erkekler rekabet, kazanma hırsı, sertlik, agresiflik, bireysellik gibi daha çok erkeksi cinsiyet rolleri (Ersoy, 2007: 15) ile ilişkilendirilen özelliklerin sergilendiği

oyun oynama teması altında etkinlikte bulunduklarını dile getirirken, bu erkeklerin çok büyük kısmının işbirlikçi erkekler olması hiç de şaşırtıcı değildir. İş hayatındaki başarısızlıkları, özel hayatlarındaki dışlanmalar ve bunun yaratmış olduğu stres karşısında işbirlikçi erkekler hegemonik erkeklige ulaşma masası etrafında toplanarak, oyunu kazandıkları zaman hegemonik erkeklige ulaşabileceklerini düşünmektedirler (Özkök, 2019: 82). Oynanan oyunlar göz önünde bulundurulduğunda kahvehanelerde erkeklerin en çok okey oynadıkları, bunu batak, pişti, 101, 52, langırt, bilardo gibi oyunların takip ettiği görülmektedir.

Gittiğimizde kağıt oynarız, bunlar pişti 52 efendime söyleyim okey oynarız 101 oynarız katlamalı oynarız. Oyun dışında yaptığımız etkinlikler sohbet muhabbet hal hatır sorma iş güç durumları sorulur. Harun, İşbirlikçi

İlk önce çay söyledikten sonra okey oynamayı severim bol bol oynarım okey hatta böyle geceden sabahladığımız bile olmuştur. Ömer, İşbirlikçi

Pek etkinlik yok, oyun olarak okeydir kağıttır tarzı o tarz oyunlar olduğu için kahvede pek etkinlik olmuyor saha çok sohbet muhabbet oluyor. Aytaç, Madun

Oyun oynuyorduk başka bir etkinliğimiz yoktu oyun oynuyorduk gazozuna pastasına. Ama tabi yaşıyoruz olgunlaştıkça arkadaşlarımızla komşularımızla gidip muhabbet sohbet ediyorduk. Kemal, İşbirlikçi

Oyun oynardık, o da oyun bilardo okey pişti, gazeteler okuruz günlük olaylar hakkında haberler hakkında yorum yaparız. Yılmaz, İşbirlikçi

Yapılan etkinlikler açısından topluluk halinde hareket etmeyi, duyguları ifade etmeyi, paylaşmayı ön plana çıkaran ve daha çok kadınsılık ile ilişkilendirilen sohbet etme etkinliğinin de bulunduklarını dile getiren erkeklerin ise madun erkekler olması yine beklenen sonuçlardan birisidir. Ataerkil toplumlarda iletişim kurmak sosyalleşebilmenin bir gerekliliğidir. Ancak bu toplumlarda çok fazla konuşmak, dedikodu yapmak, boş konuşmak gibi olumsuz özellikler atfedilen konuşmalar kadınsı olarak görülürken, dertleşmek, sohbet etmek, muhabbet etmek gibi daha olumlu özellikler taşıyan konuşmalar erkeklerle ilişkilendirilmektedir. Ancak oyun oynamak gibi erkeklik ispatının yapılacağı bir alanda, daha çok sohbet etmeyi tercih etmek hegemon erkeklikten uzaklaşma sebebi olarak bir madun erkeklik özelliği olarak görülebilir.

Genelde sohbet çay içmek şuan oyun yok, o yüzden daha çok zaman geçirmek. Aslında bakıldığında kahvehaneler vakit öldürme yerleri ama kahvehanede harcadığı boş vakti çok daha iyi yerlerde harcayabilecek insanlar var aslında. Oktay, Madun

Kağıt oyunları çay kahve içmek sohbet muhabbet ama onun dışında görüyoruz mesela nasıl örnek vereyim sizlere, işte kitap okunan kültürel aktivitelerin daha yüksek görüldüğü kahvehanelerle alakası yok ben görmedim öyle kahvehaneleri. Kadir, Madun

Çay içiyorum, oturuyorum oyunları seyrediyorum oyun oynuyorum okey oynuyorum 101 oynuyorum batacak oynuyorum sohbet ediyorum.” Süleyman, Madun

Marjinal erkeklerin yapmış olduğu etkinlikler açısından bir değerlendirme yapıldığında ise erkeklerin sohbet etme ve oyun oynama özelliklerini birlikte vurguladıkları görülmektedir. Bu ise marjinal erkeklerin bir yandan hegemonik düzenin getirmiş olduğu ataerkil paydan yararlanabilmek adına göstermiş olduğu erkeklik ispatı, diğer yandan ise hegemonik düzen tarafından uğramış olduğu ayrımcılık sebebiyle birlikte hareket etme ikileminde olmaları ile ilişkilendirilebilir.

Genelde okey oynuyoruz okey dışında muhabbet gazete okuyorum ya da langırt oynuyoruz. Herkes orda olduğu için muhabbet ediyoruz, muhabbet dönerken hem oyun oynuyoruz hem eğleniyoruz hem güliyoruz hem çok iyi vakit geçiyor zamanın nasıl geçtiğini anlamıyorsun bile o kadar çok muhabbetler dönüyor ki. Batuhan, Marjinal

Kahvede yapılacak çok bir şey yok ya oyun oynarsın ya sohbet edersin çay babında çay müptelası değilim getirir ikram ederlerse çay içerim. Kağıt oyunlarını sevmem zaten, piştiyi öğrenmiştim onu oynamaya giderdim. Okan, Marjinal

Görüldüğü üzere kahvehanelerde ortaya koyulan erkekliğin toplumsal yapı içerisinde ortaya çıkan erkeklik özellikleri ile paralel olarak performe edildiği, buna bağlı olarak erkeklik hiyerarşisinin daha üst kısmında olan erkeklerin daha çok erkeklik ile ilişkilendirilen etkinlik olarak tanımlanan oyun oynama teması üzerinde yoğunlaştığı, erkeklik hiyerarşisinin daha altında yer alan marjinal erkeklerin hem erkeklik ile ilişkilendirilen oyun oynama, hem de kadınlıkla ilişkilendirilen sohbet etme temasını birlikte vurguladığı, erkeklik hiyerarşisinin en alt kısmında yer alan madun erkeklerin ise daha çok kadınlıkla ilişkilendirilen sohbet etme teması üzerinde yoğunlaştıkları görülmüştür.

3.2.5. Kahvehanede Konuşulan Ve Konuşulmaması Gereken Konular

Sohbet insanın sosyalleşme süreci içerisinde yeme pratiği içerisinde dışlanarak, daha çok misafirperverliğin bir göstergesi olarak, yemek sonrasındaki içecek ikramı sırasında gerçekleşen bir eylem olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Osmanlı'da kültürel yaşam içerisinde kahve sohbetin vazgeçilmez bir parçası olarak gündelik hayatın rutin bir parçası haline dönüşmüştür (Göktaş, 2010: 16). Özel alan içerisinde ortaya çıkan bu etkinlik daha sonra mekânsal olarak kahvehaneler içerisinde kendisine yer edinmiş ve kamusal alana taşınmıştır. Her ne kadar sohbet amacıyla belirlenen belli bir mekân olmasa bile, kahvehaneler sohbeta ev sahipliği yapma konusunda mekânsal başrole sahip mekanizmalar olmuşlardır.

Kahvehaneler ortaya çıktığından itibaren bulunmuş olduğu coğrafyaların vazgeçilmez unsuru haline dönüşmüş ve siyasetten, kültüre, günlük hayattan, iş konularına, dert ve kederden mutluluğun paylaşılmasına kadar erkekler arasında sohbet ve muhabbetin sembolü haline dönüşmüşlerdir. Toplumsal cinsiyet rolleri içerisinde özel alana sıkıştırılmış olan kadınların komşuluk kavramı içerisinde ev gezmeleri, misafirlik gibi evde gerçekleşen sohbet sosyalizasyonunun karşısında, kamusal alanın ve ataerkil sistemin başat kurumlarından birisi olarak kahvehaneler erkek sohbetinin gerçekleşmesinde hem sohbetin içeriğinin oluşmasında, hem de sohbetin yapıldığı mekanlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Tutal, 2014: 153). Burada ortaya çıkan sohbet konuları gerek erkekliğin inşa sürecinin bir parçası olarak, gerekse erkekliğin bir sonucu olarak erkekler tarafından sosyalizasyonun en önemli unsuru haline gelmiştir. Henüz daha iletişim araçları ve medyanın olmadığı dönemlerde ortaya çıkan kahvehaneler; haberleşmenin, bilgi alışverişinin, dedikodunun ve söylentinin de merkezine oturarak bir çeşit gayri resmi iletişim aracına dönüşmüştür. Kahvehanelerde insanlar her hangi bir vasıtaya gerek duymaksızın yüz yüze iletişimde bulunmuş, okuma yazma oranlarının düşüklüğüne bağlı olarak söylenti yoluyla birçok olay ve yeni gelişmelerden haberdar olmuşlardır.

Günlük yaşama, saray eşrafına, orduya, siyasete ya da yerele ilişkin olaylar fısıltı, söylenti, dedikodu gibi yollarla insanlar arasında kahvehaneler üzerinden yayılmıştır (İnce, 2020: 75). İktidar ise bu mekânlarda bulunanları kontrol edebilmek, erkeklerin birbiriyle bilgi alışverişini sınırlandırmak ve aleyhine yürütülen faaliyetlerden haberdar olabilmek amacı ile buralarda hafiyeler

bulundurmuş ve günümüzün ses dinleme cihazları gibi kahvehanelerin tüm nabzını dinlemiştir. Bunun sonucunda tehdit olarak algıladıkları tüm konuşmalardan sonra kahvehane yasaklamaları, kapatmalar ve ya tutuklamalar gibi eylemlere başvurmuştur (İnce, 2020: 3). Her ne kadar günümüzde rastlamıyor olsak bile kahvehaneler zamanında ilmi ve edebi sohbetlere de ev sahipliği yapmışlardır (Şahbaz, 2007). Günümüzde ise daha çok mahalle kahvehaneleri şeklinde ortaya çıktıkları için kahvehaneler yerele ilişkin, kahvehane ya da mahalle sakinleri hakkındaki dedikodu, söylenti ve haberleri konu edinmektedir. Bir sohbet mekânı olarak ortaya çıkan kahvehanelerde bazen önemsiz, boş gereksiz konular sohbe konu olurken, bazen çok önemli, ciddi, sır niteliğinde konular sohbetin gidişatını belirleyebilmektedir. Sohbet konuları genellikle karşıdaki kişinin samimiyet durumuna ve ortamda bulunan diğer insanların ilgisine göre şekil almaktadır. Karşıdaki kişinin samimiyet durumuna göre her türlü konu hakkında konuşulabilir. Diğer yandan bu sohbetler sırasında bazen yüksek ses, kavgı ve küfür eşliğinde sohbet yürütülürken; diğer yandan ciddi, harareti ve saygılı bir şekilde seviyeli sohbetler de yürütülebilmektedir (Demren, 2007: 57).

Erkeklerin, erkekliklerini koruyabilme yollarından birisi de oyunun içerisinde kalabilmektir. Bu oyunun içerisinde bulunan erkeklerin ise erkekliğini diğer erkeklere ispat etmelerin yolu başarılı olmak ve bu başarılarını övüne övüne diğer erkeklere anlatmaktır. Başarısızlık ise hegemonik erkekliğin kaybedilmesine yönelik bir tehdittir ve kazanan tarafından üstünlük sağladığı kişilere karşı sürekli bir bastırma aracı olarak kullanılır (Alkum, 2018: 81). Bu sebeple erkekler kaybettiklerinin ötesinde kazandıkları üzerinden söylem ve eyleme geçme taraftarıdır. Bunun yanında diğer erkeklerin kaybettikleri de zaferin bir parçası olarak dillendirilmekte ve kaybeden ile alay edilerek erkeklik egosu şişirilmektedir. Bu egonun bir parçası ise destekledikleri siyasi partilerin ya da tuttıkları futbol takımlarının galibiyetleri hakkındaki yürütmüş oldukları sohbetlerdir. İktidarı elde etmenin yollarından birisi olarak siyasi örgütlenmeler kahvehaneler içerisinde fazlaca boy göstermekte, karşıt görüşler harareti şekilde müdaviilerce savunulmakta ve birçok siyasi parti seçim propagandalarını kahvehaneler üzerinden yürütmektedir. Şahbazın yapmış olduğu çalışmada geçmiş dönemlerdekine benzer bir şekilde kahvehanelerde en çok öne çıkan konunun siyaset olduğu belirtilmiş, bunu ise güncel muhabbetler, iş hayatı ve futbol gibi konular takip etmiştir (Şahbaz,

2007: 186). Yağbasan ve Ustakara'nın yapmış olduğu anket çalışmasında da yine sırasıyla sohbet konularının en çok futbol, siyaset ve aşk konularında olduğu ortaya koyulmuştur (Yağbasan ve Ustakara, 2008). Gaziantep ilindeki bir diğer alan çalışmasında Ustakara ve Burhan katılımcıların en fazla siyaset, futbol ve gündemdeki konular hakkında konuştuklarını belirtmişlerdir (Ustakara ve Burhan, 2017). Araştırmamız kapsamında yapılan görüşmelerde tüm farklı erkeklik kategorilerinde katılımcıların siyaset ve futbol konuları üzerinde uzlaştıkları görülmektedir. Özkök ise yapmış olduğu alan çalışmasında erkek homososyallığın bir sembolü olarak kahvehanelerde en çok işle ilgili konular, siyaset, futbol ve oyunlarla ilgili sohbetlerin yapıldığını belirtmiştir (Özkök, 2019: 80).

İşbirlikçi erkeklik kategorisinde bulunan katılımcılarımız literatürdekine paralel bir şekilde en çok siyaset ve futbol gibi fanatik taraftarları içeren kurumlar hakkında sohbet ettiklerini, diğer yandan ise diğer erkeklerden farklı olarak yine günlük rutin sohbetler üzerine sıklıkla konuştuklarını ifade etmişlerdir.

Siyaset onun dışında yaşamla alakalı, onun dışında çok farklı bir şey yok. Belirli konular hakkında konuşuruz. Sercan, İşbirlikçi

Bizim dönemimizde gençler sadece bir futbol vardı siyaset zaten bilmiyorduk, onu büyükler konuşurdu. futbol konuşuyorduk işle ilgili konuşuyorduk herkes ayrı ayrı işlerde çalışıyordu siyaset zaten konuşmuyorduk arkadaş olarak zaten ne konuşabiliriz kız arkadaşı bilmem ne, geldim bugün oraya gittim o zamanlar işte fuara gittim gibi. Kemal, İşbirlikçi

Genelde aslında çok verimli bir muhabbet olmuyor, haberlerde siyaset varsa o an orda siyaset konuşursun bakarsın 1 dakika sonra konu futbola gelmiş biraz sonra daha farklı yerlere gelmiş belli bir konu yok. Ömer, İşbirlikçi

Genellikle oyun hakkında konuşulur dış hayat, iş gücü, geçim sıkıntısı hakkında konuşulur. Nasıl geçinebiliyor musun ailen nasıl gibi görüşemiyoruz gibisinden... dış sosyal hayatından bahsederler genellikle cenazesi falan olduğunda öyle birisi vefat etmiş haberin var mı gibisinden. Harun İşbirlikçi

Hegemonik erkekliğin en temel özelliğinin diğer erkekler üzerinde üstünlük sağlamak olduğu açıktır. Her ne kadar marjinalleştirilen farklı erkekler hegemonik erkeklik kategorisinden dışlanmış olsalar da bu erkeklik hiyerarşisinin üst sırasına geçmek diğer erkeklerin de arzusunu oluşturmaktadır. Bu sebeple araştırmamız içerisinde marjinal erkeklerinde kahvehane sohbetlerinde işbirlikçi erkeklerin olduğu gibi siyaset, futbol, günlük rutin işler hakkında konuştuklarını ifade ettikleri görülmektedir. Ancak marjinal erkeklerin işbirlikçi erkeklerden farklı olarak kahvehanede konudan konuya geçildiğine ilişkin ortak söylemleri, marjinal

erkeklerin karşısındaki kişiye göre değişen bir sohbet yürüttükleri yönünde açıklanabilmektedir.

Yani konuşulan konuların büyük kısmını futbol ve siyaset oluşturuyor diyebilirim. Bunun dışındakiler spontane gelişen olaylarla konuşulur. Bir de işte iş konuşulur, yaptığı işleri anlatır kimisi yaptığı işten rahatsızlığını dile getirir. Kimisi iş arıyordur öyle konu açılmıştır. Konuşmalar hep bu şekilde oluyor. Samet, Marjinal

Ya futbol oluyor, gidişata göre değişiyor ya da iş oluyor o gün mesela işin kötü gittiyse onu konuşabiliyorsun, ya da iyi bir şey olduysa onu konuşabiliyorsun yani farklı farklı muhabbetler dönüyor. Hayrettin, Marjinal

Genelde hayatın nasıl gitti neler yapıyorsun diye başlar konu her zamanki gibi sonra futbola döner futboldan siyasete döner siyasetten ekonomiye döner, ekonomiden klasik erkek muhabbetlerine. Yani kendiyle ilgili çapkınlık yapan çapkınlıklarını anlatır eğer balığa giden balık maceralarını anlatır. Batuhan, Marjinal

Özkök'ün yapmış olduğu araştırmada erkeklerin sıklıkla üzerinde durduğu konuların başında, kadın ve cinsellik gelmektedir. Özellikle bekâr erkeklerin kadınlarla yaşamış oldukları ilişki ve deneyimlere vurgu yapmış oldukları belirtilirken, evli erkeklerinse eşleri haricinde yapmış oldukları çapkınlıklara değindikleri belirtilmiştir (Özkök, 2019: 73). Erkekliği ispatlamanın ve inşa etmenin yollarından bir diğeri ise erkeklerin karşıt cinse ait rol ve özelliklerin dışlanması ve ikincilleştirilmesi üzerinden yaptıkları söylem ve eylemlerdir. Kadın bedeni üzerinden kurulan ve genellikle cinselliği de içeren olayların abartılarak diğer erkeklerle anlatılması da kahvehanelerde sıklıkla sohbetlerin konusunu oluşturmaktadır. Literatürdeki yaygın görüşün aksine yapmış olduğumuz çalışma içerisinde; kadın, karşıt cins, cinsellik gibi konulara hegemonik erkekliğe daha yakın farklı erkeklik türleri olan işbirlikçi ve marjinal erkekler tarafından ileri sürülmesi beklenen bir ifade tarzı olarak düşünülürken, bu konulara dair düşüncelerin madun erkeklik kategorisini oluşturan erkek katılımcılarımız tarafından söylenmesi araştırmanın ilginç bulgularından bir tanesidir.

Kızlarla ilgili sohbetler oluyor, heteroseksüel erkeklerin heteroseksist diyebileceğim erkeklerin kızlar hakkındaki görüşlerine asılmalarına kızlara asılma yöntemleri ve benzeri şeylerin konuşulduğu sohbetler dönüyordu. O dönemler açık bir eşcinsel değildim aslında evet her zaman bu hisler vardı ama hep bastırmak istiyordum. O hislerin yanlış olduğunu düşünüyordum bu dönemde. Kadir, Madun

Genelde konuştuğumuz konular daha çok arkadaşlarımda benim gibi olduğu için o iyiymiş bu hoşmuş gibi muhabbetler çok olur. Oktay, Madun

Kahvehanenin aslında en büyük kimsenin dillendiremediği belkemiği olan şey sekstir, erkekler eşittir becerir. Bu acı ama gerçek kahvehanede hangi kesimde olursan ol. Belki bahsettiğim hani İstanbul beyefendisi kesimde belki o boyutta konuşulmaz ama ne vardır daha çok kibarlaştırılmış şeklinde. Onlardaki adı mesela çok özür dilerim orospuyu becerdim der, anlatır en ufak detayına kadar, bu kesim ne yapar bu kesimin parası vardır gücü vardır ne vardır metresi vardır kapatması. Kapatmaya gider masasını kurdurur eğlenir sonra diğer gün o masada konuştuğu şey, nerdeydin akşam meşrep yaptık diğerinin becerdimi ile meşrep aynıdır aslında sadece burada kelimeyi daha süslü kullanır ama işlem aynıdır aslında. Olcay, Madun

Görüldüğü üzere literatürdeki erkeklik çalışmalarında öne sürülenlere benzer şekilde; kahvehanelerde konuşulan konuların başında siyaset ve futbol madun erkekler de dâhil tüm farklı erkeklik türleri için en çok konuşulan konular olarak ifade edilmiştir. Diğer Yandan işbirlikçi erkekler siyaset ve futbol dışında; günlük rutin işlere vurgu yaparken; marjinal erkekler sohbet konularının değişkenliğine, madun erkekler ise karşı cins ve cinselliğe yönelik konulara vurgu yapmışlardır. İşbirlikçi erkeklerin günlük rutin işlerden ve gündelik hayatlarından bahsetmeleri kurmuş oldukları samimiyet doğrultusunda kahvehanelerde ortaya çıkan erkek dayanışması ile açıklanmaktadır. Marjinal erkeklerin sohbet sırasında konunun sürekli değiştiğine vurgu yapmaları ise marjinal erkeklerin rekabetten uzak olmaları ve hegemonik erkekliğe tekrar yükselemeyecek olmaları sebebiyle ataerkil hisseden pay alabilmek adına hem hegemon konumdaki erkeklerle iyi geçinmeye çalışmaları, hem de uğramış oldukları ayrımcılık sebebiyle diğer erkekliklerle de uyumlu olmaları ile açıklanabilir. Diğer Yandan madun erkeklerin kahvehanede konuşulan konular içerisinde kadın, karşı cins ve cinsiyete vurgu yapmalarının sebebi ise madunlaştırılmış konumdaki bu erkeklerin eşcinsellik gibi madunlaştırılan yönlerini gizleme çabalarından kaynaklanmaktadır.

Cinsiyetçi kalıp yargılarla kuşanmış ataerkil toplumlarda kadınlar ev ile özdeşleştirilirken, erkeklerin ise erkekliklerini ev dışı kamusal alanda inşa ettikleri ve sürekli olarak yeniden ürettikleri varsayılmaktadır. Ancak erkeklerin kamusal alanda diğer erkeklere karşı kurmuş olduğu rekabetçi ilişkiler kurması karşısında, ev içinde baba olma, oğul olma, eş olma gibi daha sevgi odaklı ilişkiler kurulmaktadır. Sevginin bir zayıflık göstergesi olması sebebi ile ev içi özel alanda kurulan ilişkiler, duygular ve deneyimler sadece özel alanla sınırlı kalmaktadır. Dolayısı ile ev ile

ilgili konular erkeğin mahremi olarak ortaya çıkmakta, ailevi sorunlar, eşler arası sorunlar, özel sorunlar kahvehanelerde konuşulması sakıncalı namahrem konular olarak görülmektedir. Diğer yandan erkekler için sadece eşi dışındaki kadınlar değil, eşi ile olan durumları sebebi ile diğer erkeklerde namahremdir. Diğer yandan kamusal alan içerisinde düşünüldüğünde erkeklerin kahvehanelerde oluşturmuş oldukları samimiyet ve dayanışmaya dayalı olarak paylaştıkları konularda mahrem olarak görülmekte ve kahvehane dışında ya da aile içerisinde paylaşılmamaktadır (Demren, 2007: 1-4). Ayrıca kahvehanelerin herkese açık olma özellikleri ve giren çıkanın belli olmaması sebebiyle, erkekler konuştukları konulara dikkat etmekte, yakınlarında yabancı olarak gördükleri bir erkek olduğunda konuyu değiştirmekte, ya da başkaları tarafından duyulmasından çekinilen konular varsa kahvehane dışına çıkarak bu konular hakkında konuşmaktadırlar.

Hegemonik erkekler özel alanda yaşadıkları ailevi problemlerini kamusal alandan uzak tutarak bu iki alanın ayırımına dikkat çekmektedirler Dolayısı ile özel alana ait olan hiçbir konu özellikle de namus taşıyıcısı oldukları eşleri ve kızlarına ilişkin konular kahvehane sınırlarına ulaşmamaktadır (Özkök, 2019: 72). Farklı erkeklik kategorisinde bulunan tüm erkekler için bu durum literatürle birebir örtüşmekte; aile, özel alan, eş ile ilgili sorunlar mahrem alan olarak nitelendirilip kamusal alanda erkekliğin yani buna bağlı olarak namahremliğin en yüksek olduğu kahvehane muhabbetlerine taşınmamaktadır.

Kahve ortamında tabi ki var belirli konuların dışına pek çıkmıyoruz, özel hayatla ilgili konulara pek fazla girilmiyor mesela. Sercan, İşbirlikçi

Ailevi sorunlar kahvede konuşulmamalı. Yılmaz, İşbirlikçi

Yani özel konular, aile içi konular mesela o tarz şeyler. Ercan, İşbirlikçi

Aile içi olur yani kimse aile hayatından bahsetmez. Harun, İşbirlikçi

Arkadaşlık ortamı, aileyi kesinlikle kimseyle paylaşmam o önemli bir şeydir. Okan, Marjinal

Ya insanların mahremiyle ilgili anası bacası karısı kızı onlarla ilgili muhabbetler geçmez yani. Eşiyle yaşadığı bir şey yasak mesela eşiyle ilgili problem yaşasa da konuşulmaz. Başkasının karısıyla kızıyla ilgili konuşulmaz.” Batuhan, Marjinal

Cinsellikle ilgili konular konuşulmaya uygun değil o yüzden pek konuşulmuyor. Aile ve özel hayat konuşmuyorum. Aytaç, Madun

Özkök'ün çalışmasında eril suskunluk olarak ifade edilen özel hayatın kahvehanelerdeki sohbetlere meze edilmemesi olarak ifade edilen ataerkilliğin kendilerine yüklemiş olduğu aileyi koruma görevi kahvehanelerde de devam etmekte ve özellikle eş ve çocukları kapsayan aileye ilişkin konular sohbet dışında tutulmaktadır. Diğer yandan daha çok duygusal ilişkilerin yaşanması sebebiyle kadınsılaşma tehlikesi yaşamamak amacı ile de, erkekler özel ilişkileri ve ailevi sorunları hakkında konuşmamayı tercih etmektedirler (Özkök, 2019: 80). Araştırmamızda katılımcı erkeklerin neredeyse tamamının kahvehanede konuşulması uygun olmayan konular hakkında özel alan ve aile sorunları temaları üzerinde uzlaşmalarına rağmen, erkeklik kategorisine bağlı olarak ifade edilen bazı farklı durumlar dikkat çekmektedir. İşbirlikçi ve marjinal erkeklerin kahvehanede konuşulması yasak konular konusunda benzer ifadeler kullandıkları dikkat çekmiştir. İşbirlikçi ve marjinal erkeklik kategorisinde bulunan katılımcı erkeklerin bu konuda konuşulamayacak konuların konuştuğu kişilere göre değiştiğine yönelik ortak fikirleri dikkat çekmektedir.

Yanımdaki güvendiğim kişi yani yanımdaki insanlarla paylaşacağım şeyler vardır paylaşmayacağım şeyler vardır karşımdaki insana göre değişir yani.
Timuçin, İşbirlikçi

Mesela ailenle ilgili falan olursa şöyle bir şey diyeyim bir arkadaşınla falan bir sorun olursa en yakın arkadaşınla konuşacaksan dışarda konuşursun, kahvehanede konuşulmaz öyle.
Turgay, İşbirlikçi

Her şey konuşulur o yanındaki dostunla ortamla alakalı yani yanında oturduğun masada çok yakın dostun vardır onunla her şeyi konuşabilirsin hiçbir problem yaşamadan, derdini de sıkıntını da anlatırsın. Yakınında kimsede yoktur çok aşırı özeldir konuyu kahvehanede açıp devamını daha uygun ortamlarda devam ettirebilirsin yani.
Samet, Marjinal

Her şey konuşamıyorsun mesela yani çok samimi arkadaşın olur belli başlı konuları konuşursun ya da akrabalar olur onunla da belli başlı konuları konuşursun.
Hayrettin, Marjinal

Madun erkeklik kategorisinde bulunan katılımcılarında ilginç bir şekilde cinsel konular hakkında konuşulmaması gerektiğini vurgulamaları çalışmamızda dikkat çeken önemli konulardan birisidir. Birçok madun erkeğin özellikle kahvehaneler gibi homososyal alanlarda cinsel kimliklerini gizlemelerinden ve deşifre olma korkularından dolayı her an erkekliğin kaybedildiği erkeklik krizine maruz kalabilecekleri düşüncesi ile kahvehanelerde cinsellik konularında

konuşmaktan tereddüt ettikleri düşünölmektedir. Bazı madun erkeklerin özellikle gizli eşcinsel erkeklerin ise bunun aksine bu erkeklik kaybı korkusu sebebi ile erkeklik ispatı içerisinde girdikleri ve diğerk erkeklerle kıyasla daha fazla cinsellik hakkında konuştukları dikkat çeken bir diğerk konudur.

Belden aşağıya konuşmamaya, efendime, ailesi hakkında cinsellik hakkında konuşulmaması gerekiyor. Süleyman, Madun

Cinsellikle ilgili konular konuşulmaya uygun değıl o yüzden pek konuşulmuyor. Aile ve özel hayat konuşmuyorum. Aytaç, Madun

Birçok insan göröndüğü gibi değıl farklı konular üzerinden ailesini de anlatıyor aslında eşiyle yaşadığı cinselliğı başkası ile yaşamış gibi anlatıyor. Olcay, Madun

Yapılan görüşmeler sonucu elde edilen bulgular erkeklerin aile ve özel alan ile ilgili konularda ortak bir fikir beyan ettikleri ve bu konuları mahrem alanın gizliliğı sebebi ile kahvehanelere taşımadıkları sonucuna ulaşılırken, diğerk yandan işbirlikçi ve marjinal erkeklerin kahvehanelerde konuşulmaması gereken konuların kişiden kişiye değıştığını belirtmelerine karşın, madun erkeklerin özellikle cinselliğın kahvehanelerde konuşulmaması gerektiğine vurgu yaptıkları görölmüşür.

3.2.6. Kahvehane Kuralları

Ortaya çıktığı günden itibaren erkeklerin sosyalleşme alanları olarak karşımıza çıkan Kahvehaneler, her biri kendi sınırları içerisinde kendine has kuralları ve herkesçe uyulması gereken gelenekleri olan, bu kuralların ise askeri disiplin içerisinde sürdüröldüğü ve bu kuralların dışına çıkıldığında belli bir dışlamaya maruz kalınan yerler olarak ifade edilebilir (Şahbaz, 2007: 56). Kahvehaneler içerisinde belirli yazılı bir kural olmadığı gibi, her kahvehanenin belki de başka yerlerde olmayan kendine özgü kuralları vardır. Dolayısı ile bir kahvehanede ortaya çıkan kurallar, bulunulan coğrafyaya, kültüre, kahvehanede bulunun müdavimlerin yaşına, meslek grubuna, sosyal ve ekonomik koşullara göre değışiklik gösterebilmektedir.

Kahvehaneler herhangi bir yazılı kuralı olmasa da kadınların girmesinin engellendiğı cam kapılara sahip mekânlardır. Bu yönüyle görünmez cam kapı sadece kadınları dışlamakla kalmaz aynı zamanda tüm kadınsı hal ve hareketleri de kahvehane dışında tutarak erkeklikleri oluşturmaktadır. Her ne kadar yazılı bir kural

haline gelmemiş olsa da, kahvehanedeki cam kapı kadınlar için de görünür hale gelmektedir. Dolayısı ile tüm kahvehanelerin ilk ve en belirgin ortak kuralı erkeklere ait bir mekân olması ve kadını dışlamasıdır (Özkök, 2019).

Kahvehanede ortaya çıkan bir diğer kural ise birçok kahvehanede belirli bir yaş eşiğinden sonra kahvehaneye girildiğine yöneliktir. Resmi olarak kahvehaneye girme yaşı 18 olarak belirlenmiş olsa da, birçok kahvehanede bu yaş ergenlikten yetişkinliğe geçiş dönemi olan 16-18 yaş arasına rastlamakta ve kahvehane erkekliğine hazırlık dönemi olarak kabul edilen bu yaş aralığı dışında kalan erkekler kahvehanenin dışında tutulmaktadır. Dolayısı ile kahvehanelerde ortaya çıkan cam kapı sadece kadınları değil aynı zamanda çocukları da bu kapının dışında tutmaktadır (Şahbaz, 2007). Kadının erkeğe bağımlı olarak kabul edildiği ataerkil toplumlarda çocuklarda anneye bağımlı olarak görülmekte, ergenlik dönemine geçişle birlikte bu bağımlılık azalmakta ve erkekliğe geçişle bağımsız bireyler kendi başına hareket etmektedir. Yani erkeklik kendi başına bağımsız hareket etmeyi gerektirmekte ve bu kahvehanenin temel kurallarından birisini oluşturmaktadır.

İlk 18 yaşında 18 yaşına girdiğimde arkadaşlarım 4lü bir okey grubu kuracaklardı, tabi ki ben de anlamadığım için beni çağırdılar. Kemal, İşbirlikçi

18-25 yaş arası kahvehaneye takılan bir insandım... ilk 18 yaşındaydım, şu söyleyim 18 yaşından önce gitmeyi çok istiyordum o ortamı çok merak ediyordum ama yasaktı. Yani 18 yaş kriteri var başka bir kriter yok. Okan, Marjinal

Erkekler bu erkekliğe geçiş ile bağımsızlık kazandıkları süreç sonrasında artık ön hazırlık sürecini tamamlamış ve rekabetin had safhada olduğu masalarda bağımsız birer oyuncu olarak oturmaya başlamaktadırlar. Bu süreç normal hayat içerisinde anneden ayrılarak gerçekleşen bir erkekliği ortaya çıkardığı gibi, aynı zamanda ilk kahvehane deneyimlerini gerçekleştirdikleri aile büyüğü erkeklerden de ayrılarak erkeklik inşası içerisine girdikleri bir süreci beraberinde getirmektedir. Bu ayrılık sonrası yakın ve akran arkadaş grupları ile yeni sosyalleşmelerin ortaya koyulduğu bir erkeklik süreci başlamakta ve kahvehanelerde ortaya koyulan erkeklik inşası belirli bir hiyerarşik ilişki içerisinde gerçekleşmektedir (Özkök, 2019: 83-84). Bu hiyerarşik ilişki gereği kahvehanelerde daha çok simetrik ve aynı kuşaktan olan erkeklerin sosyalleştiği bir arkadaşlık söz konusu olmaktadır (Demren, 2007: 64). Dolayısı ile kahvehanede öne çıkan kurallardan birisi de aile büyüklerinin olduğu

ortamda kendine çekidüzen vermek, hal, hareket ve konuşmalarını kontrol etmektir. Ancak erkeklerin özellikle rahatlamak amaçlı gittiği kahvehanelerde aile büyüklerinin olması bu özgürlük alanlarını daralttığı için kahvehane kurallarından birisi de aile büyüklerinin olmadığı kahvehaneleri tercih etmek ve bu erkeklik hiyerarşisine uymak olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aile büyüklerimin gittiği kendi kahvehaneleri vardı onları geldiği yerlere gitmemeye çalışırdık ama karşılaşırsak saygı gösterirdik sigara falan içiyorsak saklıyorduk. Bizim zamanımızda giderdik gazete okurduk, kitaplar olurdu kitapları okurduk ama 90lardan sonra çok değişti. Kemal, İşbirlikçi

Bir de şöyle söyleyim ben babamla aynı kahvehanede oyun oynayabilirim benim için sıkıntı yok ama toplumda çok tercih edilen bir durum değil o yüzden de tercih edilmez mesela. Samet, Marjinal

Literatürde yapılan çalışmalarda ortaya koyulan kahvehane kurallarına ek olarak yapılan çalışmamızda sigara içmemek, yüksek sesle bağırarak konuşmamak, küfür etmemek gibi yasak olarak görülen davranışlar da katılımcılarca kahvehane kuralları içerisinde en çok yinelenen kurallar olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada ki ortak fikir kahvehanenin diğer aktörlerini rahatsız etmemek teması üzerinde birleşirken, diğer yandan birçok katılımcı kahvehanelerin rahatlamak için gidilen mekânlar olduğuna vurgu yaparak kahvehanelerde hiçbir kuralın bulunmadığının altını çizmişlerdir.

Kahvehane yasakları deyince geçmişten günümüze bu yasaklamalara neden olan konuların başında kahvehane yangınları, buna bağlı olarak da tütün ve sigara içme yasakları gelmektedir. Erkeklik kategorilerine göre yapılan analizlere göre kahvehane kuralları söz konusu olduğunda, katılımcı erkeklerin erkeklik kategorileri önemli olmaksızın daha çok kahvehane yasakları üzerinde yoğunlaştıkları sigara içmemek, yüksek sesle konuşmamak, küfür etmemek gibi diğerlerini rahatsız edici davranışların sıklıkla belirtildiği görülmektedir. Dolayısı ile katılımcı erkeklerin en çok diğer kahvehane sakinlerini rahatsız etmemek konusunda hemfikir oldukları görülmektedir.

Yüksek sesle konuşmama, sigara kullanımı, küfürlü konuşma, vatandaşı rahatsız edecek şekilde yüksek sesle konuşma genelde oluyor böyle şeyler uyulması gerekiyor bunlara. Yılmaz, İşbirlikçi

Olabildiğince rahat davranmaya çalışırız tabi milleti rahatsız etmeden. Sonra maç ortamı olur bağırış çağırış olur ama kendi masanda oyun olur bir başka masayı rahatsız etmezsin kendi masanla sohbet edersin. Timuçin, İşbirlikçi

İçerde artık sigara içilmez kuralı var, o hoşuma gidiyor. Onun dışında başka bir kural yok. Sercan, İşbirlikçi

Kuralı vardır canım kahvehanelerin, o kadarda lakayt olunmaz gazete okuyanlar var arkadaşıyla muhabbet eden insanlar var onlara da saygılı olmak lazım her ne kadar yüksek sesle de konuşulsa onları rahatsız etmemek gerekir. Başkalarını rahatsız etmedikçe her şey serbesttir. Serkan, İşbirlikçi

Yüksek sesle konuşmamaya insanları rahatsız etmemek lazım yani. Çok fazla kural var mesela normal bir insan gibi davranacaksın mesela lakayt olmayacaksın sulu şakalar yapmayacaksın el hareketleri yapmayacaksın, ona buna dikkatli bakmayacaksın yani adam gibi adam olacaksın adam gibi adam gibi oturacaksın yüksek sesle konuşmayacaksın nara atmayacaksın yani dört dörtlük olacaksın kimseye rahatsızlık vermeyeceksin. Süleyman, Madun

Bir kahvehaneye gidiyorsan biraz kendi edebine adabına bakacaksın orda kendini muhabbetlerini diğer insanları rahatsız etmeyecek şekilde muhabbetler olması gerekiyor yüksek sesle konuşulmaması gerekiyor. Yüksek ses bağırtı çağırma oyun bittiğinde bağırarak çağırmak bunlar zaten en nefret ettiğim şeyler küfür en baş zaten o dur yani. Okan, Marjinal

Kavga edilmez bir kere kavga edeceksen dışarı çıkacaksın yani mekanda kavga edilmez kesin kimse etmez edeceklerse dışarı çıkarlar. Ben yüksek sesle konuşulur dedim ama böyle aşırı bağırma çağırma olmaz hem diğer masadakiler yavaş arkadaşlar der hem kahve sahibi de der sakın olun falan öyle büyük bağırışmalar olmaz. Çok fazla derecede küfürleşme olmaz. Batuhan, Marjinal

İlk birinci kuralı yüksek sesle konuşamazsın yüksek sesle gülemezsin yüksek sesle konuşmadığın gibi yüksek sesle asla küfür edemezsin, kavga çıkaramazsın eğer çıkarttıysan bir daha kahvehaneye girmen imkânsız gibi oluyor. Kadir, Madun

Diğer yandan ise marjinal ve madun erkeklerin kurallar karşısında kuralsızlığa vurgu yaptıkları görülmekte ve hegemonik erkeklik kuralları karşısında diğerlerinin rahatsızlıklarından ziyade kendi rahatlarına odaklandıkları görülmektedir.

Kahvehaneler çok rahat mekanlardır, herkes istediğini yapar, bağıra çağıra oyun oynar birbirine bağırırlar küfrederler herkes özgürdür. Oktay, Madun

Yani bana göre uyulması gereken kurallar kesinlikle vardır. Her şey serbest ama olmaması gerekenler var. Samet, Marjinal

Literatürdeki çalışmalarda kahvehanelerin kuralları konusunda yapılan değerlendirmeler, kahvehaneye girmenin ilk şartının erkek olmak olduğunu, ancak

bunun yeterli olmadığı gerekçesiyle genellikle 18 yaş üzerindeki erkeklerin kahvehaneye girebileceklerini, bunların dışında aile büyükleri ile aynı kahvehaneye gidilemeyeceği gibi kurallar dikkat çekerken, çalışmamızda bu görüşlere ek olarak katılımcıların büyük çoğunluğunun kahvehanede diğer erkekleri rahatsız etmemek üzerine yoğunlaştıkları ve sigara içmemek, yüksek sesle konuşmamak, küfür etmemek gibi davranışlar üzerinde durdukları görülmektedir. Diğer yandan bazı marjinal ve madun erkeklerin ise kahvehanede kural olmadığına yönelik ifadeleri dikkat çekmektedir.

Özkök'ün yapmış olduğu çalışmada birçok erkeğin kahvehaneye ilk kez aile büyükleri ile gittikleri, kahvehaneye gitme sebeplerinden birisinin de aile büyüklerinin orada bulunuyor olması olsa da, birçok erkek kahvehanenin kurallarından birisinin aile büyüklerinin olduğu kahvehanelerden uzak durmak olarak belirtildiği görülmektedir (Özkök, 2019: 79-80). Bu ifadelerin birbiri ile çelişiyor olması bir maço paradoksu olarak karşımıza çıkıyor olsa da, ifadelerin çelişikliği aslında kahvehane erkekliğinin belirli dönemler içerisinde kazanılmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısı ile kahvehane erkekliğinin hazırlık aşamasında kahvehane kurallarının öğrenilebilmesi amacı ile önce aile büyükleri ile kahvehaneye gidilirken, kahvehane kuralları ve erkekliğinin öğrenildiği tamamlanma aşamasından sonra ise erkeklerin rekabet halinde oldukları akran arkadaş grupları ile kahvehaneye gittikleri ve aile büyüklerinin olduğu kahvehanelerden uzaklaştıkları görülmektedir.

3.2.7. Erkeklerle Ait Bir Mekân: Kahvehaneler Ve Kahvehanedeki Erkeklikler

Tarih boyunca Osmanlıdan günümüze kahvehaneler birçok yenilik ve değişiklik geçirmiş olsa da, erkeklerin bir araya gelip, sosyalleştikleri; sohbet edip, eğlendikleri; şakalaşıp, tartıştıkları; yeri geldiğinde fikir alışverişi yapıp, dayanışma içerisine girdikleri alanlar olarak kahvehaneler erkeklerle ait mekânlar olarak değişmezliğini korumuştur. Her kim olursa olsun toplum içerisindeki statüsü, mesleği, ekonomik geliri, medeni hali önemli olmaksızın kamusal alanda var olan hiyerarşinin ortadan kalktığı ve sadece erkek olmanın önem kazandığı kahvehaneler, müdavimlerine diledikleri anda evlerinin dışına çıkabildikleri bir özgürlük alanı yaratmaktaydı (Demren, 2007: 60). Bu açıdan erkekler evi ya da erkek mekanı olarak

adlandırılan kahvehaneler, kimi zaman erkeklerin canı sıkıldığında, dertleşmek istediğinde, bilgi alışverişi yapmak istediğinde, bir arkadaşını ağırlamak istediğinde ya da eve bir kadın misafir geldiğinde evden kaçış amacı ile kullandıkları yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Eril sosyalleşmenin söz konusu olduğu bu alanlar içerisinde erkeklik; zamana, mekâna ve gündelik hayata bağlı olarak sürekli yeniden üretilmekte ve toplum içerisindeki ideal erkeklik kalıpları, cinsiyetçi erkeklik jargonu, eril kültürel değerler kahvehaneler içerisinde filizlenmektedir (Aytaç, 2005: 32). Bu açıdan kahvehaneler cinsiyete dayalı ayrımcılığın söz konusu olduğu toplumsal normları ortaya çıkarmakta ve erkek egemen mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Diğer yandan Kahvehaneye gidebilmenin başat kriterlerinden birisi olarak genç bir erkeğin, adamlığa geçiş yapmış olmasının diğer erkeklerce onaylanması ve bu erkekliğinde kadını dışlayarak oluşturulması bu mekânların cinsiyetçi birer mekân olarak erkeklere ait olduğunu göstermektedir (Özkök, 2019). Kahvehanelerde ortaya çıkan bu tek cinsiyetli yapı erkek kardeşlik sosyalizasyonunu ortaya çıkarmaktadır. Kahvehaneler içerisinde bulunan erkekler kamusal alana çıkıp kendilerini ispatlama gereği duydukları gibi, diğer yandan kahvehaneler evin bir eklentisi olarak özel alan niteliğini korumakta ve kahvehane içerisinde yaşanan birçok deneyim bu alan içerisinde erkeklik sınırları olarak gizliliğini korumaktadır. Tıpkı aile içerisinde olduğu gibi kahvehaneler içerisinde ortaya çıkan kurallarda, homososyal bir yapı olarak erkekleri kadınlardan ayıran ve bu suretle heteroseksüelliğin devamını sağlayan bir özellik arz ederek, eşcinsel damgası yemeden sosyalleşmeyi gerektirmektedir (Demren, 2007: 56). Dolayısı ile kahvehaneler kadınların dışlandığı mekânlar olarak karşımıza çıksa da, diğer yandan kadınsı davranışları ve eşcinsel bireyleri de dışlayan bir özellik göstermektedir. Birçok mekanın aksine kahvehaneler kadınlar versiyonu olmayan mekanlar olarak erkeklerin son sığınağı özelliği göstermektedir (Arık, 2009: 173).

Literatürde kahvehaneler üzerine yapılan araştırmalar incelendiğinde birçok çalışmada kahvehanelerin erkeklere ait mekânlar olduğu belirtilmiş ve bu mekanlar erkek sosyallığının çekim merkezi olarak ifade edilmiştir. Araştırmamız içerisinde yapılan görüşmelerde katılımcıların büyük çoğunluğu literatürü destekler şekilde kahvehanelerin erkeklere ait mekânlar olduğunu belirtmekle birlikte, kadınların ve eşcinsellerinde bu mekânlarda bulunabileceklerine dair görüş bildirmişlerdir.

Erkeklik kategorilerine göre yapılan analizlerde ise işbirlikçi ve marjinal erkeklerin kadınların kahvehaneye girmeleri konusunda daha ılımlı oldukları ancak kadınların kahvehane ortamındaki küfürlü konuşmalardan rahatsız olabilecekleri rahatsız olabilecekleri gerekçesiyle kahvehanede rahatsız olabilecekleri ifade edilmiştir. Burada dile getirilen düşüncelerin arka planında aslında erkeklerin kadınların rahatsız olacağı konusundaki endişeleri değil, kadının kahvehaneye girmesi ile birlikte kendi rahatlarının bozulacağı ve özgürlük alanlarının kısıtlanacağı endişesinin yattığı düşünülmektedir.

Şimdi şöyle bir şey söyleyim İstanbul'da karışık kahvehane ortamları vardı. Gittik hatta kadınlı erkekli okey oynuyorlardı gayet te böyle kültürlü medeni bir şekilde oturuyor oynuyorlardı. Bu şehrin kültürüne bağlı birazda. Şuanda benim gittiğim kahvehaneye kadın girebilir. Dernek olduğu için lokal olduğu için. Yılmaz, İşbirlikçi

Kafeterya konusu olarak algıarsak bayanlara da yönelik olmasını isterim ama tabi zihniyetler biraz farklı, insanlar rahatsız edebilir yan masayı, yani bayan vardır ve erkekte rahatsız ediyorsa bu kahve kültürünü bozar yani. Timuçin, İşbirlikçi

Bence erkeklere ait değil, yani dört tane kadında oturup okey oynayabilir, ama kültür olarak erkeklere yönelik bir sergileme var. Sercan, İşbirlikçi

Yani eski zamanların kahvehanelerine kadınların girmesi doğru değildir. Ama şuan ki ortama baktığımızda kahvehanelerde kadınlarında oyun oynayıp sohbet edebilecekleri yerler var. Eski sistemde kadın girdiğinde garipserim ama yeni sistemde yani 2000den 2020 li yıllarda yeni çağdaş yıllarda garipsemem. Okan, Marjinal

Kahvehane erkeklerin orda kendini rahat hissettikleri mekanlar olduğu için bayan girme müdahalesi gibi bir şey olmadı zaten hiç de görmedim ama girerse eğer kimse engel olamaz, bayanda rahatsız olur zaten abuk sabuk küfürlerin edildiği bir yerde kadınlarda durmak istemez yani. Orası erkek mekanı yani işin raconu gereği erkekler erkekliğini mi gösteriyorlar bilmiyorum küfürlü konuşmalar normal gözüküyor. Batuhan, Marjinal

Kahvehanelerin erkeklere ait olduğu sorusu karşısında madun erkeklerin vermiş olduğu cevaplar ise kendilerinden beklenenin aksine daha cinsiyetçi bir tavırla dile getirilmiştir. Madun erkeklerin büyük çoğunluğu kahvehanelerin erkeklere ait mekânlar olduğunu ve kadınları dışladığını belirtmişlerdir.

Kadınlar bizim zamanımızda giremezdi yani kadınlara göre bir yer değildi kahvehaneler erkeklerin yoğunlukta olduğu mekanlar olduğu için bayanların çok hoş karşılanmadığı yerler olarak görünüyor. Aytaç, Madun

Bu çok geniş bir konu ama genelde toplamaya kalkarsak kahvehane maalesef Türk toplumunda kadınlara açık değil, yani kahvehane eşittir erkek. Türk toplumunun acı yanı bu yani her ne kadar kadınlar 20 yıl sonra açılrsa da üzgünüm Türk toplumunun tabanına indiğimizde kadın eşittir bugün eve hapsedilmiştir. Kahvehaneler erkeğin yeri, erkek orda af edersiniz ama sikecek sokacak egolarını tatmin edecek. Kime edecek kendi cinsine diğer erkeklere maalesef acı ama Türk toplumunun gerçeği bu. Olcay, Madun

Toplumsal cinsiyet bakış açısında incelendiğinde ise kadın ve kadınsılıkların dışlandığı kahvehanelerde eşcinsel bireylerin görünürlüğü hakkındaki fikirleri sorulduğunda da yine şaşırtıcı şekilde işbirlikçi erkeklerin cinsiyet ayrımı yapmadıkları ve herkesin cinsel tercihinine saygı duyduklarını dile getirmeleri çalışmamızın ilginç bulgularından birisi olmuştur.

Bir kere ben cinsiyet ayrımına kesinlikle karşıyım kadın erkek ayrımına karşıyım. Madem laik bir ülkede yaşıyoruz o zaman cinsiyet kavramının da hiçbir yerde olmaması lazım mekanlar dada eşitlik olması lazım diye düşünüyorum ben. Eşcinsel bireylere çok denk gelmedim ama denk gelsem de rahatsız olmam o da bir Allah'ın kulu sonuçta. Ercan, İşbirlikçi

Hayır, ben o tarz ayrımcılığa katılmıyorum. Eşcinsel ve eşcinselliğini aşırı derece belli etmedikçe kahvehanelerde her türlü kadın ve erkeğe müsaade etmeleri gerekir. Ömer, İşbirlikçi

Eşcinsel bireylerde kahvehaneye gidebilir herkes gidebilir. Ben insan ayrımı yapmam insan kılıfında olan herkes kahvehaneye gelebilir. Sercan, İşbirlikçi

Bana kötü bir söz tepki ya da müdahalede bulunmadıkça bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın misali kimseye karışmam herkes girebilir. Eşcinsellerin girmesinde hiçbir sakıncası yok. Harun, İşbirlikçi

Eşcinsel bireyleri gördüğümde ben şahsi fikrim herkesin özel hayatı kendisinedir ben garipsemem yani ama hoş karşılamayanlarda olabilir ben hiç denk gelmedim yani. Serkan, İşbirlikçi

Marjinal erkeklerin cinsiyet ayrımı ve eşcinsellerin kahvehaneye gelmesi konusundaki düşünceleri ise ortak bir şekilde kahvehanenin diğer aktörlerini rahatsız edeceği düşüncesi üzerinden dile getirilmektedir.

Eşcinsel bir birey kahvehaneye girdiyse onun niyetini bilmek gerekiyor. Oyun için girdiyse kimse karışamaz onun özel hayatıdır. Oturuyorsa adabıyla oyun oynuyorsa ona kimse karışamaz izin vermem, izin verilmemesi gerekir. Ama masadaki kişilere cinsel yönden farklı muhabbete girmesi o masadaki oyuna değil farklı muhabbete girmesi insanları rahatsız edebilir. Okan, Marjinal

Kahveye girerken normal herhangi bir tarza gerek var mı onu bilemem ama şey olursa böyle efeminen erkek tipi olursa onlar kahvede rahat edemezler varsa bütün gözler üzerinde olur ve içlerinden bir tanesi de taciz edebilir kötü

anlamda değil tabi gözleriyle şey yapar. Yani kahvehane sahibi bile çıkarabilir yani. Batuhan, Marjinal

Çalışmamızda çoğunluğu eşcinsel katılımcılardan oluşan madun erkeklik kategorisindeki erkeklerin eşcinsel erkeklerin kahvehanelerdeki görünürlüğü üzerine yaptıkları yorumlar ise yine kahvehanedeki kadın görünürlüğü ile paralel şekilde cinsiyetçi bir tutumla ifade edilmiştir. Burada madun erkeklerin fikirlerini beyan ederken içselleştirdikleri düşüncelerden çok, karşılaştıkları deneyimlere odaklandıkları ve bu doğrultuda yorum yapmaları sebebi ile eşcinsellerin kahvehanede yer almamaları gerektiğini belirttikleri görülmektedir.

Mesela eşcinseller pek kahvehaneye gelmez hele de kendilerini çok belli ediyorlarsa sıkıntı yaşadıkları için gelmezler zaten giremezler de kahvehaneye geldiklerinde, büyük ihtimalle dışlanırlar. Mesela benim kendini belli eden bir tanıdığım vardı yani kahvehaneye giremezdi dışlıyorlardı. Dalga geçiyorlardı ondan sonra laf söylüyorlardı ağza alınmayacak kelimeler sen erkek değil misin, niye karı gibi kıvırtıyorsun tarzı kelimeler kullanıyorlardı. Aytaç, Madun

Eşcinsel erkeklerde beni rahatsız etmiyor ama onlar bazen herkese salça oluyor oyun oynayamıyoruz onların yüzünden. Süleyman, Madun

Çalışmamızda ortaya koyulan bulgular değerlendirildiğinde, kendilerinden beklenenin aksine işbirlikçi erkeklerin kadın ve eşcinsellerin kahvehaneye gelmeleri konusunda en ılımlı grubu oluşturdukları, marjinal erkeklerin de kadınların ya da eşcinsellerin rahatsız olacakları ya da diğer kahvehane müdavimlerini rahatsız edebilecekleri sebebiyle kahvehaneye gelmelerinin sakıncalı olabileceği, madun erkeklerin ise kahvehanelerin tamamen erkeklere ait mekanlar olduğu için kadın ve eşcinselleri dışladığı konusunda hem fikir oldukları görülmüştür. İşbirlikçi erkeklerin daha çok eylem ve söylemlerinde çeliştikleri maço paradoksuna sahip olmaları sebebi ile çelişik ifadeler verdikleri düşünülmekte, madun erkeklerin ise kendi düşüncelerinden çok, deneyimlemiş oldukları örnekler üzerinden fikir beyan ettikleri için çelişik ifadeler verdikleri düşünülmektedir.

Araştırmanın bu kısmında çalışmamızın en temel sorulardan birini oluşturan kahvehane erkekliğinin tanımlanması amacıyla katılımcılara yöneltilen sorular ile onların sadece kahvehanelerdeki ideal erkeklik hakkındaki düşünceleri değil, aynı zamanda farklı erkeklik konusundaki algıları da ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu açıdan kahvehanenin asıl aktörleri konumundaki erkekler, daha öncede belirtildiği

üzere oyundaki erkekler olarak hegemonik erkekliğin bir yansıması şeklinde karşımıza çıkarken, yancı erkekler işbirlikçi erkeklerle, kahvehanenin köşe taşları olarak adlandırdığımız gazete okuyan, bulmaca çözen oyunun ve rekabetin uzağındaki erkekler marjinal erkekler olarak resmedilmekte ve son olarak kadınsı davranış ve kadına ait rollere sahip olduğu gerekçesiyle kahvehanelerden dışlanan dışarıdaki erkekler olarak adlandırdığımız erkekler ise madun erkekler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hegemonik erkekliğin bir göstergesi olarak kahvehane erkeklerinin ilk kurallarından birisi oyun oynamayı bilmektir. Erkeklerin birçoğu için aynı zamanda kahvehaneye gelme amacı olan oyun oynamak diğer yandan erkekliğin ispatı amacıyla kahvehane erkeğinin olmazsa olmazlarından birisidir. Çünkü oyun oynamak yanında rekabeti getirir ve rekabet erkek homososyalliğindeki hiyerarşinin hegemon olma yolundaki ilk kriteridir (Özkök, 2019: 60-61). Diğer yandan kahvehanenin egemen konumdaki erkekleri normal hayatlarında çalışır ve boş zamanlarını değerlendirmek amacıyla kahvehaneye gelirler, dolayısı ile kahvehanedeki hegemonik erkekler işinde gücünde olan erkeklerdir, çalışmıyor olmak ise kahvehanelerde bir marjinalleştirme sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır (Özkök, 2019: 54). Kahvehanelerin hegemonik olma konusundaki bir diğer kriteri ise yaş hiyerarşisidir, genellikle kişiler yaşlarına göre küçüklerinden saygı görmekte ancak belli bir yaştan üzerindeki erkeklerde marjinalleştirilmekte dolayısı ile kahvehanelerde genellikle orta yaş erkeklerin hegemonik özellikler gösterdikleri görülmektedir (Alıç ve Alıç, 2013: 9). Kahvehanelerde öne çıkan hegemonik erkeklik özelliklerinden en önemlilerinden biriside heteroseksüel olmak ve aktif bir cinsel hayatın varlığı olarak karşımıza çıkmakta ve dolayısı ile egemen konuma ulaşmak isteyen erkeklerin erkeklik ispatı içerisinde cinsellik abartılarak sohbet konusu haline getirilmektedir (Arık, 2009: 186).

Yapılan alan araştırmamızda katılımcılar hegemonik erkeklik özellikleri olarak kahvehanenin ideal erkek özelliklerini ifade ederken; çalışıyor olmak, kılık kıyafetine dikkat ediyor olmak, efendi ve saygılı olmak, aktif bir cinsel hayatı olmak gibi konulara dikkat çekmişlerdir. Diğer yandan rekabetçi olmak, sert olmak, yüksek sesle konuşmak küfürlü ve argo konuşmak, sigara içmek gibi olumsuz özelliklerde kahvehanelerde hegemonik erkeklik özellikleri olarak katılımcılarımızca ifade edilmiştir.

Ailenin gözünde erkek kahveye gider, aslında şu da var bir kere net olan şey erkekler kahvehaneye gider ancak aynı erkek ailesel toplumsal çevresel yapısına göre kahvehaneye gider. Yani adamlar düzgün giyinen, kravatlı, sakal tıraşlı, bugün düğüne gider gibi ayakkabıları günlük boyatılır orda o kesimin. Çocukluğumuzda herkes bir aradaydı aslında düzgün giyinen siyaset konuşan biraz daha kendisini entelektüel olarak gören kesim kahvede azınlık konumundaydı kaldırırmda bir kaç masada oturlardı. Olcay, Madun

Yaşa göre farklılıklar var, gençler, orta yaşlılar daha yaşlı olanlar gibi herkes farklı alanlarda olurdu ve herkesin birbirine saygısı vardı. Genç arkadaşlar yaşlıları dinlerlerdi onların kısmına geçmez saygı gösterirlerdi... Bazı insanlar mesela giydiği çok yakıştırdı. Bazı adamlar takım elbise diktirirdi Altın yıldız altında yumurta topuk ayakkabılar belinde kemeri çok güzeldi yani. mesela nasıl deyim her zaman kibar olan insanlar vardı temiz titiz giyinirlerdi takdir ettiğim insanlardı. Turgay, İşbirlikçi

Kahvehane erkekleri genelde argo konuşurlar, bu genellikle oyun oynarken oluyor, sigara içmeyi severler oyun oynarken içiyorlar genelde. Sercan, İşbirlikçi

Hem eğitilmiş kişiler hem de yaşça büyük olan kişiler daha akli başında davranıyorlardı. Aytaç, Madun

Adamlar çok jantıydı o zamanlar, babam rahmetlinin de vardı mesela, o zamanlar takım elbiselerin çokluğu o kişinin nüfusunu gösteriyordu. Bunlar böyle sürekli takım elbise değiştirir jilet gibi giyinir, ayakkabılarını boyatırlardı. Onları böyle bir duruşları vardı bakarak konuşurlardı adama. Bide bazı böyle yaş grubu olarak bira daha büyük insanlar ama onlarda böyle baskın falan değillerdi daha relaks oldukları için onlarında sana böyle kankan gibi yaklaşması hoştu. Diğerlerine karşı hep bir dik duruş sergilemek gerekirdi. Olcay, Madun

Sadece oraya girdiğimde arkadaşlarımla oyun oynuycam yenmem gerekiyor iddialı bir ortam, yani ortam olarak da şey böyle oyuna çok kendini kaptıran tipler vardı, yüksek sesli konuşmalar yapan hararetli konuşmalar yapan karakterde insanlar yoğunluktaaydı. Küfür etmek, sert davranmak, gözünü korkutmak, karşıdakinin senin dediğini yapmasını sağlar. Yeri gelince vurmak gerekir, bazen sözle yaptığın şey vurmaktan daha etkili olur sert olacaksın okulda ya da kahvehanede. Samet, Marjinal

Hegemonik erkekliğin bir basamağı olarak işbirlikçi erkeklik kendisini kahvehanelerde yancı olarak göstermektedir. Yancılık her ne kadar oyunun dışında olup oyundaki çay kahve gibi ısmarlanan içecekler sebebiyle işbirlikçi erkeklerin ataerkil paydan hiçbir şey yapmadan faydalanması anlamında olumsuzlaşan bir erkeklik özelliği olarak görülse de, diğer yandan hegemonik erkekliğe geçişin bir basamağı olarak oyunun kurallarının öğrenilebilmesi amacıyla yancılık kahvehane erkekliğinin bir basamağı olarak ta karşımıza çıkmaktadır. Dolayısı ile kahvehane

erkekliğine giden yol erkekliğin öğrenilmesi amacıyla yancılıktan geçmektedir (Özkök, 2019: 55).

Araştırmamız kapsamında katılımcılarımızın aktarmış oldukları deneyim ve düşünceler sonucunda yancılık kavramı erkeklik kategorisi önemli olmaksızın hem kahvehanelerin olmazsa olmazı olan oyunların öğrenilme aşaması olarak, hem de yanında getirdikleri arkadaşlarını misafir etmek amacıyla olumlu bir yaklaşım içerisinde ifade edilirken, diğer yandan özellikle bedava bir şeyler içmek amacıyla kötüye kullanan insanları kastetmek amacı ile olumsuz bir yaklaşım içinde ifade edilmiştir.

O oyun oynarken olur hiç tanımadığın kişide gelip masaya yancı olur samimi arkadaşında olabilir, onlara içecek ısmarlanır. bir de devamlı yancı olan tipler vardır onlara yüz vermem tavrımı koyarım yani. Timuçin, İşbirlikçi

Yaa yancılık bazı şeylerin temel taşları gibi kahvenin de temel taşı da yancılıktır. Oyun oynarsın adam gelir tanımadığında olsa selamın aleyküm oturur hop bir şeyler içer, ya da küçüğün olur oturur ona çay ısmarlarsın yani eve gelen misafir gibidir. Bir de tipik sürekli yancılar vardır sevilmez onlar pek varyemez gibidirler biz onlara akrepçi deriz. Hayrettin, Marjinal

Kahvehane kültürü içinde yancılık vardır. Yancı da oturur oynayanların yanında oyunu gözetler oturur sohbet muhabbet bir şeyler ısmarlanırsa onları içer. Bir nevi orda oyuna şahitlik yapar. Oyundakiler sayıyı hesaplayamadığında yardımcı olur. Yancıların tipik özellikleri nelerdir. Oyuncunun tuvalet vesaire ihtiyacı olduğunda onun yerine oyuna bakan kişidir. Genellikle masada ısmarlanan içeceklerden yararlanırlar. Harun, İşbirlikçi

Kahvehane içerisinde illaki farklı karakteristikte insanlar var mesela, yancılar var mesela oyun oynamazlar ama çay parası ödememek için oyun oynamazlar cimridirler yani sürekli yancılık yaparak çay içeyim zaman geçireyim derdinde olanlar var. Samet, Marjinal

Eğer yancılar ekip arkadaşlarıysa yakın arkadaşlarsa oyunu kazanmaya yakın olanlar yancılara içecek söylemeye devam ederler, ama eğer samimi değilse zaten yancılar gelip te bana çay söyleyin falan demez. Eğer arsız tipler varsa onların olduğu gibi o masada oyunda bir tane de onun gibi arsız tip vardır, o da onu engeller. Batuhan, Marjinal

Onlar biraz ar damarları çatlamış insanlar yani öyle olmaması gerektiğini düşünüyorum. Birisi beni davet etmedikçe gitmem mesela onların yüzünden kavgalar bile çıkıyor bir çay içmek için kendini küçülten insanlar. Ercan, İşbirlikçi

Yancılar da nedir maddi gücü yoktur bir statüsü becerisi de yoktur. Oyuncular onlara içirdiği zaman kendini güçlü hisseder maddi gücü de yoktur aslında bunların ama onlara ısmarladığında ben varlıklığım moduna girerler. Olcay, Madun

Yani yancı arkadaşlar işte oyun zamanında oyun oynanırken masadan çay kahve içenlere yancı diyoruz, sohbeta dâhil olmalar oyuna müdahale etmeler.

Yancı biz onlara diyoruz. Yancılar daha çok beleş seven insanlar yani işte kahveye gideyim de çay parası vermeyim ondan bundan geçineyim diye düşünen insanlar. Aytaç, Madun

Farklı erkeklik kategorilerinden bir diğerini oluşturan marjinal erkeklik konusunda ise daha önce bahsetmiş olduğumuz üzere kahvehanenin köşe taşları dediğimiz marjinal erkekler yer almaktadır. Bu konuda katılımcılarımızın belirtmiş olduğu görüşler sonucunda en fazla ortaklaştıkları noktalar yaşı ilerlemiş kişiler, gazete, kitap okuyan, bulmaca çözen kişiler üzerinde yoğunlaşmıştır.

Farklı farklı kesimlerin farklı kahvehanelerde de takıldıkları oluyor. Mesela tarım işçilerinin takıldığı bir kahve vardır onu bilirsin mesela, esnafları takıldığı kahvehaneler vardır gençlerin takıldığı yaşlıların takıldığı kahvehaneler vardır. Bazen de hepsinin takıldığı kahvehaneler vardır. Serkan, İşbirlikçi

Her tarzdan erkek var yani genci de var yaşlısı da var giyimleri çok farklı yani 60 yaşındaki adam 30 yaşındaki adamın giydiğini giyebiliyor yani. Birbirinden etkileniyorlar yani kişiye göre değişir yani. Hayrettin, Marjinal

Farklı olan insanlar oturur adabınca çayını kahvesini içer gazetesini okur oyununu oynar kalkar gider. Yılmaz, İşbirlikçi

Kahvehane içerisinde illaki farklı karakteristikte insanlar var mesela, aslında çok farklı karakterler barındırıyor çok yönlü insanlar geliyor ama o ortamda ortak bir ambiyans oluşturuyorlar. Mesela gazete okuyan tipler var, bulmaca çözmeye gelen insanlar var hep bulmacaları o çözmek ister mesela. Samet, Marjinal

Onlar zaten çok az, benim söylediğim kısım yüzde 90lık kesimse, yüzde onluk kısımda emekli olmuş efendi her gün düzgün giyinmeyi alışkanlık haline getirmiş insanlar vardı mesela emekli amcalarımız, onlarda oraya gelir çay kahve içip bulmaca çözen oyun oynamayan okeydir ne bileyim kağıt oyunlarıdır oynamayan sadece bulmacasını çözen karşısında genelde kitabını okuyan bir amca mutlaka vardı. Bunlarda emekli tayfasıydı. Kadir, Madun

Yapılan araştırmamızda Connell'in erkeklik kategorilerine benzer şekilde ortaya koyulan özelliklere göre erkeklik kategorilerinin belirlendiği görülmüştür. Genellikle iyi giyimli, orta yaşlı, rekabetçi, sert, oyun oynayan ve kuralları bilen erkekler oyundaki erkekler olarak hegemonik erkekleri temsil etmişlerdir. Oyuna katılmayan ancak oyundaki ısmarlanan içeceklerden yararlanmaları sebebiyle yancı erkekler, ataerkil paydan nemalanan işbirlikçi erkeklere benzetilmiştir. Diğer yandan yaşı ilerlemiş ve artık rekabet edemez durumda olan kahvehanenin bir köşesinde oturup gazete okuyup bulmaca çözen kişiler kahvehanenin köşe taşları olarak

marjinal erkeklere benzetilmişlerdir. Son olarak kahvehaneye girmelerinde sakınca bulunmamasına rağmen, orada bulunan erkeklerin erkekliklerini tehdit ettikleri anda dışlanmaya maruz kalan eşcinsel erkekler ise madun erkekleri temsil etmişlerdir.

Erkekliğin inşasında önemli bir rol oynayan mekanizmaların başında homososyal mekanlar gelmektedir. Tarihsel süreç içerisinde, camiler, hamamlar, meyhaneler, berberler erkekler için önemli bir sosyalleşme alanı olurken, aynı zamanda erkekliklerin kontrol edilerek öğrenildiği mekanlar olarak ta dikkatimizi çekmiştir (Aytaç, 2005: 24). Futbol stadyumları, askeri kışlalar, kamyoncu durakları, hipodromlar, pavyon, randevu evi gibi diğer homososyal alanlarda da erkeklerin sosyalleştikleri görülmektedir (Özbay, 2013: 192). Ayrıca Futbol halı sahaları, playstation salonları gibi mekanlarda erkeklerin kahvehaneye en çok gelme sebebi olan oyun oynama amacı ile gittikleri yerlerin başında gelmektedir (Özkök, 2019: 85).

Yapılan alan çalışmamızda ise erkeklerin her ne kadar homososyal bir mekan özelliği göstermese de en çok erkek erkeğe kafelere giderek sosyalleştikleri, bunu açık alanda denize gitmek, piknik yapmak gibi etkinliklerin ve rekabet barındıran futbol halı sahaları, bilardo ve playstation salonları gibi oyun salonlarının takip ettiği görülmektedir.

Kafeler var mesela böyle oturup ekstra sohbetler edebildiğin, denize gideriz mesela arkadaşlarla, play station salonları var fazla kişi olmaz orda en fazla 3-4 kişi olur, buralara da gidip kafa dağıtıp eğlenceli zaman geçirirsin. Samet, Marjinal

Erkek erkeğe gittiğimiz kafeler olur, oyun oynanmayan çayını kahveni içtiğin zaman sohbet ettiğin ailevi mesele olmadığı sürece her türlü sohbet edilebilir.” Okan, Marjinal

Yani kahvehane harici genelde kafeler oluyor, kafeler biraz daha sosyal aktiviteleri bol olan daha çok sohbet edilecek bir yer oluyor futbol boş zamanlarımızda futbolda oynarız. Aytaç, Madun

Daha çok gene gezmek, dolaşmak, denize gitmek; ama özel kafeler falan yok gençlikte daha çok barlar oluyordu sadece erkek arkadaşlarla gittiğimiz barlardı. Oktay, Madun.

Görüşmecilerin bir kısmı ise kahvehanelerde gerçekleşen sosyalleşmenin yerini artık internet ve cep telefonlarının aldığını ve kahvehaneye alternatif olarak erkeklerin bu platformlarda sosyalleştiklerini belirtilmiştir.

Şuanda internet çağındayız, o zamanlar seçenekler çok fazla olmadığından neydi direk sözlü anlamda kahvehanelerde yanındakiyle. Ama artık internet diye bir olay olduğu için cep telefonları sosyal medya, yanındakine daha naif geçiyor. Olcay, Madun

Mesela şimdi eskiden kahvehaneler üzerinden gerçekleştirilen şeyler internet üzerinden gerçekleşiyor. Şimdi telefonda hızlandığı için artık telefonlar üzerinden yapılıyor bazı şeyler. Turgay, İşbirlikçi

Ya şimdi günümüz teknoloji olduğu için cep telefonları tweetler sanal sosyalleşmeye döndü eskisi gibi değil yani daha sanal ortamlar var. Hayrettin, Marjinal

Görüldüğü üzere erkeklerin erkeklik mekanı olarak kahvehaneyle benzer özellikler gösteren kafeleri öncelikli olarak tercih ettikleri, bunun yanında rekabet barındıran halı saha, bilardo ve playstation salonu gibi mekanlara da gittikleri ve günümüzün değişen koşullarında internet çağına ayak uydurarak sanal sosyalleşmelere doğru kaydıkları görülmektedir.

3.3. KAHVEHANE ERKEKLERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI

3.3.1. Kadın Erkek İlişkilerinin Düzenlenmesi

Ataerki toplumlar içerisinde bir yandan hegemonik erkeklik korunup sürekli yeniden inşa edilirken, diğer yandan toplumsal cinsiyet rolleri ve eşitsizlikler kadın ve erkek üzerine etiketlenmektedir. Erkeğin öncüllendiği ve kadının ikincilleştirildiği bu sistem içerisinde bu eşitsizliklerin kemikleşmesi sadece kültürel pratikler ve gelenek görenekler aracılığıyla değil, kadın ve erkeklik inşasında önemli görevler üstlenen kurum ve mekanizmalar sayesinde de olmaktadır (Sayer, 2011: 18).

Alan çalışmamızda katılımcılara kimliklerini inşa ederken, toplumsal cinsiyet rollerini yerine getirirken, ya da hayatlarına dair kararlar verirken çevrelerinin görüşlerini dikkate alıp almadıkları ve eğer verdikleri kararlarda dış etkenlerin etkisi varsa bunların neler olduğu sorulmuştur. Geleneksel Toplumsal Cinsiyet bakış açısına sahip olan katılımcıların erkeklik kategorisi önemli olmaksızın büyük çoğunluğu kendi kararlarını kendilerinin verdiğini ancak gerektiğinde en çokta aile, arkadaş çevresi, ya da toplumun etkisinde kalarak kendilerine çekidüzen verdiklerini belirtmişlerdir. Toplumdan dışlanma sebebi ile topluma ayak uydurmak gerekliliğini savunan erkekler her ne kadar farklı erkeklik kategorilerinde yer alsalar da bu konuda geleneksel bakış açısına ait söylemlerde bulunmuşlardır.

Ya tabi ki toplum cezalandırması kadar baskın bir şey yok yani topluma da ters düştüğünde bazı sıkıntılar yaşıyorsun yani. Ercan, İşbirlikçi

Örnek alacağım yerler olabilir ama kendimin de karar vereceği yerler var. Ailemin ya da arkadaşlarımda fikirlerini alırım ama son kararı ben veririm. Batuhan, Marjinal

Ben toplumun kalıplarına göre kendimi şekillendirmem bu kalıplara uymaya niyetim yok ben kendimi bildim bileli karakter olarak ta asiyim. Samet, Marjinal

Aile ve çevreme önem veriyorum, her ne kadar kendi kararlarımı kendim alıyor olsam da öncesinde ailemin fikirlerini alıyorum yalnız yaşıyor olsam bile ailemin fikirlerini de alarak devam ediyorum hayatıma. Kadir, Madun

Ben de isterdim çok daha relaks çok daha evrensel bakan çok daha aydın toplumlarda yaşamayı. Ama yaşadığımız toplumda en gelişmiş yere bile gitseniz alt kültürü çok kemikleşmiş olduğu için birçok şeyi topluma göre belirliyorsunuz. Olcay, Madun

Bütün kararlarımı kendim alırım ve kimsenin karışmasına izin vermem tabi eğer çok yanlış bir kararsa o zamanda çevremi dinlerim ve kararımı değiştirmek için elimden geleni yaparım, tabi ki sonunda kararlarımı kendim veririm. Sercan, İşbirlikçi

Her ne kadar birey toplumsal kimliğini inşa etme sürecinde aktif bir rol oynamakta ise de, bazı toplumsal kurumların normları karşısında ister istemez belli bir kalıp içerisinde hareket etmek zorunda kalmaktadır. Bu kurumların hepsinin ortak özelliği ise tamamen erkek egemen bir yapıdan oluşmaları ve ataerkil toplum yapısını koruma içgüdüleridir. Literatürde toplumsal cinsiyetin şekillenmesi ve kadın erkek kimliklerinin oluşmasında etkili olan birçok kurumun olduğu varsayılmaktadır. Ataerkil sistemin başat kurumları olarak aile, din, medya, hukuk sistemi ve eğitim sistemi gibi kurumlar başı çekmektedir (Ohana ve Titley, 2009: 36; Akkuş, 2018) Bir diğer çalışmada bu kurumlara ek olarak özellikle devlet kurumları olan okul, hastane, ordu, ibadethane gibi kurumların köklü yapılarının ataerkil sistemin kalesi olarak hegemonik erkekliğin yıkılmazlığını sağladığı ileri sürülmektedir (Yetiş, 2019: 335). Dolayısı ile erkeğin egemenliğine kadının ise tahakkümüne dayalı olan ataerkil sistem süregelen devlet düzeni, yasalar, ticari ilişkiler, aile bağları, askeri güçler gibi kurumlar aracılığıyla ekonomik, siyasi ve kamusal olarak korunmaktadır.

Cinsiyet rollerinin nasıl öğrenildiğine ilişkin alandaki yaygın görüş Sosyal öğrenme kuramıdır. Bu kurama göre çocuk doğduğu kültür içerisinde en yakın ilişkiler kurduğu anne babası ve çevresindeki diğer rol model aldığı kişiler aracılığı ile toplumsal cinsiyet kimliğini oluşturmakta ve cinsiyet rollerini öğrenmektedir. Bu

süreçte taklitte önemli bir öğrenme aracı olarak karşımıza çıkmakta ve çocuk kendi cinsinden olan başta anne baba olmak üzere büyüklerini taklit ederken karşı cinsin davranışlarından ise uzaklaşmaktadır. Bu öğrenme sürecinde aile çocuğun kendi cinsiyetine ait olmayan davranışlara yönelmesi durumunda cezalandırıcı ve caydırıcı yaptırımlar ile çocuğun kalıp davranışlardan sapmasını önlemektedir (Vatandaş, 2011: 34-35). Literatürde öne sürülen görüşlere benzer şekilde çalışmamızda da katılımcı erkeklerin erkeklik kategorileri önemli olmaksızın, toplumsal cinsiyet kimliklerini belirlerken en çok etkili olan kurumların başında ailenin geldiğini söyledikleri görülmüştür. Toplumun en küçük yapı birimi konumundaki aile sosyalizasyonun ve toplumsal cinsiyet rollerinin ilk öğrenildiği yer olarak toplumsal cinsiyet kimliklerinin inşa edilmesini başlatmakta ve ömür boyu bu kimliklerin kontrolünde rol oynamaktadır.

Ya bence aileden başlıyor bu sonra ailelerin birleşmesinden oluşan toplumla devam ediyor. Aile erkeğe bir statü yüklüyor doğuştan, erkek sert olur, erkek sevmez, erkek öpmez geçmiş için konuşuyoruz sonra erkek ne oluyor sadece çok özür dilerim amiyane tabirle sikerim modunda erkek siktiğinde erkeğin elinin kiri oluyor, kadın birlikte olduğunda orospu oluyor Statü denen şeyi aileler veriyor arkadaşım. Aile bir önceki nesilden aldıklarını çocuklarına yüklüyor. Olcay, Madun

Aile çok önemli onun dışında da aileden gördüğünü dışarıda uyguluyor insan. yani ben ailemde ne kızıma ne oğluma ne de karıma baskı uygulamıyorum ailemden öyle bir baskı falan görmediğim. Kemal, İşbirlikçi

İnsan nasıl bir ortamda yetiştiyse, eğitilmiş olsa bile ailesinde gördüğü bir yapı varsa o onda daha baskın geldiği için bence aile daha baskın geliyor. Aileye bağlı her şey mesela aile çok dinci ise ve dinini baskın bir şekilde yaşıyorsa insanlar kendilerini dine göre şekillendirebilir ama bence din ikinci sırada aile birinci sırada geliyor. Kadir, Madun

Araştırmamızda neredeyse tamamı eşitlikçi bakış açısına sahip katılımcı erkekler tarafından kadın ve erkek kimliklerinin oluşmasında en çok etkili olduğu düşünülen kurumlardan bir diğeri ise eğitim kurumu olarak belirtilmiştir. Bireyin toplumsal kimliğini oluşturmada ailenin ardından öğrenimin devam ettiği kurumlar olarak okul ve eğitim kurumları yeri doldurulamaz bir önem arz etmektedir. Daha ilkokul çağlarından itibaren iktidarın siyasi duruşunu destekler şekilde oluşturulan müfredat, ders içerikleri ve materyalleri ile çocuklara nasıl erkek ve kadın olmaları gerektiği öğretilmektedir. Norm davranışlardan sapma gösteren öğrenciler ise cezalandırma ve dışlama yöntemleri ile ideal kalıplara oturtulmaktadır (Vatandaş,

2011). Her ne kadar örgün eğitim devletin egemen yapısını devam ettirecek şekilde cinsiyetlendirici bir mekanizma olarak karşımıza çıksa da genel olarak eğitim kişinin hayatı boyunca devam eden ve okullardan bağımsız bir kurumdur. Kişinin kendini geliştirmesi ve bu gelişme sayesinde toplumu değiştirmesi sonu olmayan bir süreçtir. Bu konuda eğitim sayesinde birçok açıdan toplumun gelişeceğine olan inançlarını paylaşan katılımcılar, kadın erkek eşitsizliğinin temelinde yatan sebeplerden birinin de kadınların yeterince eğitim görmüyor olmasından kaynaklandığını ifade etmişlerdir.

Kadınlar eğitim almalıdır erkeklerde almalıdır ama kadınlar daha çok almalıdır. Eşim benim muhasebeci ben ilkokul mezunuyum. Çünkü kadınların hem işte hem evde daha çok çalıştıklarını düşünüyorum daha fazla eğitim aldıklarında daha da rahata ulaştıklarını daha rahat ettiklerini düşünüyorum. Kemal, İşbirlikçi

Eğitim doğduğumuz andan ölene kadar devam eden bir süreç yani eğitimin etkisi olmaz olur mu, hiç bilenle bilmeyen insan bir olur mu yani. Ercan, İşbirlikçi

Kadın hayatın eğitim iş hayatı siyaset her alanında olmalı ki zamanla tamamen tam anlamıyla bir eşitlik sağlansın. Oktay, Madun.

Kadınların özgürlüğe ulaşması eğitim durumu ile alakalı kadın belli bir eğitim seviyesine ulaşmışsa bazı şeylerin farkına varabiliyorlar. Batuhan, Marjinal

Cahil okumamış kültürsüz bayan ve erkek cahil olduklarından dolayı hep diğerini yönetmeye çalışıyor, devamlı emirler talimatlar vererek bir baskı. Eğitimin bu konuda çok önemi var. Yılmaz, İşbirlikçi

Toplumsal cinsiyet kimliklerinin ve toplumsal cinsiyet rollerinin belirlenmesinde ve özellikle de denetlenmesinde etkili olan bir diğer kurum ise din kurumları olarak ifade edilmiştir. Dinin emredici ve yasaklayıcı kuralları sebebiyle toplumsal yaşam üzerinde büyük etkisi olduğu belirtilmiş ve özellikle kadınların ikincilleştirilmesi üzerinde önemli rol oynadığı belirtilmiştir.

Yani din tabi şuan Müslüman olarak geçiyoruz kadına farklı gözle bakılıyor işte niye bakılıyorsa, yani şuan ki yönetim anlayışı ile söyleyim kadına farklı bir yönelim var, kadın onu yapamaz kadın evde oturmalı kadın şöyle olmalı denmesi beni üzüyor aslında din ve yönetimin olumsuz bir etkisi var. Sercan, İşbirlikçi

Dinin erkekçil bir yaklaşımda bulunduğunu ve kadını dışladığını düşünüyorum. Ömer İşbirlikçi

Genel olarak bütün dinlere bakıldığında acı ama gerçek kadın ikinci plan demeyelim ama daha arka planda alınmış, İslam dinine baktığımızda hazreti Âdemin bilmem ne kemiğinden üretilmiş hazreti Havva annemiz falan diyorlar teferruatını bilmiyorum tabi. Olcay, Madun

Aşırı muhafazakâr ailelerde bayanın söz hakkının olmaması dinin emri olarak düşünülür. Kadın evden çıkarken bile eşinden izin almadan çıkarsa günah işlemiş oluyor diye bir inanış var mesela. Din bunu emrettiğini düşündüğü için kadında bunu kabul ediyor. Batuhan, Marjinal

Erkek ve kadın kimliklerinin inşasında önemli rol oynayan kurumlardan bir diğeri ise kültür olarak belirtilmiştir. Örf, adet, gelenek, görenek gibi toplumsal normların insanların davranışları üzerinde önemli etkisinin olduğu belirtilmiş ve özellikle yaşanan topluma göre değişen kültürün toplumsal cinsiyet üzerinde büyük etkisi olduğu belirtilmiştir. Kültürün dinamik bir yapıya sahip olması sebebiyle sürekli değiştiği ve çağın gereklerine göre kadın erkek kimliklerinin de kültüre ayak uydurduğu belirtilmiştir.

Mesela doğulu arkadaşlarım var onlar ayırt ediyorlar kendileri kadın evinde oturur erkeğin sözünden çıkmaz ama dediğim gibi okumuş kültürlü insanlar bunun bilincinde olduğu için kadın erkek ayrımı yapmıyorlar. Aytaç, Madun

Kadını kadın erkeği erkek yapan Sahip olduğu kültürdür, anne babadan edindiği edindiğinden ziyade gördüğü babası baskın olan genelde biraz daha karakteri ona benzer baskın olur, annesi ikinci planda ise eşini de ikinci plana atmak ister öyle bir hayat tarzından geldiği için o hayat tarzını devam ettirmek ister. Batuhan, Marjinal

Töre tabi ki, yani kendi ailesi örf adetleri neye hükmediyorsa o da onları uyguluyor yani. Süleyman, Madun

Örf adet gelenek görenek bu gibi şeylerin işte, kültürel mirasa ters düşmemek lazım düştüğün zaman işte sıkıntı yaşıyorsun. Özellikle töreler de cinsiyet üzerinde bayağı etkin mesela doğuda istediği gibi yaşayamayan insanların batıya gelip ne biliyim o baskıyı üstünden atıp daha da azıtması mesela. Ercan, İşbirlikçi

Yapılan analiz sonucunda kadın erkek kimliklerinin inşasında, toplumsal cinsiyet rollerinin belirlenmesinde ve kadın erkek ilişkilerinin düzenlenmesinde etkili olan kurumların belirlenmesinde erkeklik kategorisinden ziyade, katılımcı erkeklerin sahip oldukları aile yapısı, örf ve adetleri, dini bağlılıkları ve kişisel özellikleri etkili olmuştur. Özellikle muhafazakâr ve milliyetçi kökenden gelen katılımcıların kültür ve din üzerinde yoğunlaştığı, daha eşitlikçi düşüncelere sahip katılımcıların ise aile ve eğitim kurumları üzerinde durdukları görülmüştür. Katılımcıların kendi

deneyimleri kadar toplum içersinde bulunan kurumlarında toplumsal cinsiyet kimliklerini etkilediği konusunda ortak fikirde oldukları görülmektedir.

3.3.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ve Eşitsizliği

Toplumsal cinsiyet sorunsalı alan yazında çok tartışılan bir konu olmakla birlikte bu sorunsalın çıkışı feministler tarafından bireylerin sahip oldukları biyolojik cinsiyete bağlı özelliklerin cinsiyet ayrımcılığının sebebi olamayacağını göstermek amacıyla olmuştur. Uzunca yıllar boyunca kadının özellikle kamusal alandan dışlanması ve ayrımcı uygulamalara maruz kalmalarının doğal ve değiştirilemez bir süreç olarak aksettildiği ve kadının doğası gereği erkeğin daha altında olduğu öne sürülmüştür. Kadın ve erkeğin farklı metabolik yapısı sadece davranış farklılıklarını açıklamak amacıyla değil, aynı zamanda toplumsal, ekonomik ve siyasi düzenlemelerin oluşturulmasında da önemli rol oynamıştır. Kadının siyasi alandan dışlanması, iş hayatında eksikliği, eğitimden engellenmesi, gibi birçok eşitsizlik biyolojik farklılıklara dayandırılrsa da aslında tamamen kültürel ve toplumsal bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır (Sayer, 2011: 11). Uzunca yıllar insan hakları konusunda atılan adımlar içerisinde cinsiyete dayalı ayrımcılık görmeden gelinmiş ve çok uzun yıllar kadın başlı başına bir birey olarak dahi kabul edilmemiştir. Her ne kadar her iki cinsi kapsayacak şekilde cinsiyet ayrımcılığına karşı yürütülen bir mücadele söz konusu olsa da bu ayrımcılık daha çok kadın aleyhine işlemektedir. Bugün insan hakları ve temel özgürlükler içerisinde cinsiyete dayalı ayrımcılığın kabul edilmezliği ilkesi de yer alıyor olsa da, dünyanın büyük bir bölümünde kadına yönelik ayrımcılık birçok alanda ve değişik boyutlarda devam etmektedir. Bu cinsiyete yönelik ayrımcılık özellikle kadınların temel hak ve özgürlüklerine ulaşmalarında bir engel olarak karşımıza çıkmakta ve eğitime katılma, sağlıktan yararlanma, iş hayatına girme, şiddetsiz yaşama ve özgür karar verme gibi alanlarda erkeğe bağımlılık sebebiyle kadını dışlayıcı bir şekilde kendini göstermektedir (Acar, 2019: 10-11).

Yapılan araştırmamızda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin varlığı hakkındaki düşünceleri tespit edebilmek adına katılımcılarımıza kadın ve erkeğin toplumumuzda eşit olup olmadıkları ve eşit olmalarının gerekip gerekmediğine yönelik öznel düşünceleri sorulmuştur. Toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin görüşlerin

şekillenmesinde katılımcıların bulunmuş olduğu erkeklik kategorilerinden ziyade içinde yaşamış oldukları çevre, toplum ve kültür yapısı fikirlerinin şekillenmesinde etkili olmuştur. Geleneksel Toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip özellikle muhafazakar ve milliyetçi kesimden gelen katılımcılarımız erkeğin ve kadının yaratılışları gereği farklı olduğunu ve eşit olamayacaklarını savunarak literatürdeki biyolojik determinist görüşü destekler şekilde bir görüş bildirmişlerdir. Kadınların doğası gereği erkeğe bağımlı olduğunu, erkeğin daha güçlü ve özgür olması sebebiyle eşitsizliklerin ortaya çıktığını vurgulamışlardır.

Kadın ve erkek zaten eşit değildir bu bir. Kadın ve erkeğin eşit olduğunu düşünmüyorum. Bir kere kadının insanların varoluş sebeplerinin olduğunu düşünüyorum. Hiçbir zaman bir kadınla erkeğin eşit olacağını düşünmüyorum yani 100 kiloluk eşyayı kaldırırsın erkek olarak ama kadın 50 kiloyu kaldıramayabilir. Sercan, İşbirlikçi

Aslında bu biraz benim ben şöyle görüyorum nasıl deyim kadının tabiatı ayrı erkeğin tabiatı ayrı Allah tarafından farklı farklı özellikler verildiği gibi tabii ki farklılıklar var. Erkeğin yapacağı iş ayrıdır kadının yapacağı iş ayrıdır.” Serkan, İşbirlikçi

Hukuki anlamda bakarsak evet hukuki anlamda eşittir eşitte olmak zorundadır yani mirasi konularda özellikle kadın ve erkek eşittir eşitlik olarak ta devam eder. Fakat diğer taraftan bakarsak ataerkil bir yapıda yetiştiğim için benim anneme göre bile kadın yürürken fikir beyan ederken bile erkekten iki adım geride olmak zorundadır. Böyle olması gerektiğini düşünüyorum yani kadın bir adım geride durmalı mesela kadın gidip bir tekelden alkol almamalı. Kadir, Madun

Bana göre kadın erkek pek eşit bir şekillerini göremiyorum yani erkek 2 tık daha önde. Adı üstünde erkek olduğu için erkek egemenliği erkek özgürlüğü erkeğin dışarda daha fazla kalması yani erkeğin daha özgür olmasından kaynaklanıyor. Süleyman, Madun

Yani şöyle söyleyim öyle bir eşitlik olduğunu düşünmüyorum. Bana sorarsan fitrat bir erkeğin anatomisine bakarım bir erkeğin anatomisine bakarım. Yaratılış özelliği olarak bir erkek hem vücut olarak hem davranış olarak farklı bir kadın da farklı bunu kimse inkar edemez” Samet, Marjinal

Diğer eşitlikçi toplumsal cinsiyet bakış açısını benimseyen katılımcı erkekler ise aile yapısı ve yetişilen kültürün önemini vurgulayarak her iki cinsiyetinde insan olduğunu ve dolayısı ile ikisinin de eşit olması gerektiğini savunmuşlardır. Bu görüşü savunan katılımcıların birçoğunun artık modern toplum düzenine geçtiğimize, kadınların iş ve eğitim hayatına katılmalarına vurgu yaptıkları ve herkesin temelinde

insan olduğu için eşit olduğuna yönelik insancıl bir yaklaşım çerçevesinde eşitliği savundukları görülmüştür.

Kadın ve erkek eşit olduğunu düşünüyorum şu an da zaten eşlerin her ikisi de çalıştığı için birbirlerine daha da saygılılar ekonomik olarak her şey karşılıklı eğer eşlerden biri çalışmıyorsa da eşitlik olması lazım yine benim görüşüm o. Benim kazandığımı da onun kazandığını da biliyoruz ortak giderlerimizi beraber karşılıyoruz bu şekilde eşit kullanıyoruz. Kemal, İşbirlikçi

Kadın ve erkeklerin tabii ki toplumda eşit olması gerekiyor ancak şu sıralar çok eşit oldukları söylenemez yani. Atatürk'ün de bir sözü var ya diyor ya hani bir toplumda iki millet vardır biri erkek milleti diğeri kadın milleti biri ayağından zincirlerle toprağa bağlı kaldıkça diğeri göklere nasıl yükselsin diye medeni kanunun kabul edildiği gün söylüyor yani. Ercan, İşbirlikçi

Olması gereken aslında doğrusunu konuşayım mı kadın ve erkek eşit olması gerekir neden biliyor musun çünkü kadında bir insan. Çok özür dilerim Erkeğin uzvunun aletinin olması ya da kadının uzvunun farklı olması bunun ne aşağı ne yukarı olduğunu gösterir. Fiziksel dürtülerinin dışında bu insanların farklı olan bir yanını gösterin bana. Bana göre eşittir Toplumumuzda eşit olması gerekir ama maalesef eşit değil. Olcay, Madun

Eşit olması gerekiyor ama toplumumuzdan dolayı maalesef ayrımcılık yapılıyor. Bunun etkisi çevre kültür eğitim bunların etkisi çok tabii bence. Sonuçta kadın erkek ayrımı olmaması gerekiyor sonuçta karşı cinsten bir insan. Aytaç, Madun

Yapılan görüşmeler içerisinde kadın ve erkeğin eşit olmadığına yönelik söylemler yer alıyor olsa da, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için en temel gereksinimlerin başında gelen eğitim konusunda neredeyse tüm erkeklerin fikir birliği içerisinde olduğu görülmüştür. Eğitim konusunda katılımcıların neredeyse tamamı kadın erkek eşitliğine inanmayanlar dahi, kadınların kesinlikle eğitim alması gerektiğini belirtmişlerdir.

Kesinlikle tüm kadınlar eğitim almalı, okumalı eğitim yüzde yüz olmalı, bütün kadınlar kendi özgürlüğünü kazanmalı az ya da çok statü çok önemli değil en azından bugün için konuşuyorum en azından herkes bir liseyi bitirebilmeli neden biliyor musun en azından bazı kavramları almalı okullardan. Olcay, Madun

Eğitim zaten kesinlikle görmeli o konuda asla geride kalmamalı hatta kadınlar daha çok okutulmalı çünkü boşandığı zaman kimseye muhtaç olmamalı o anlamda eğitimde kadınlar bir adım daha önde olmalı. Kadir, Madun

Eğitim konusunda kadınların eğitilmiş olmasını çok istiyorum eğitilmiş olsunlar benimde çocuklarım var mesela hepsinin üniversite okutmak istiyorum mesela üniversiteyi bitirecekler mesela sonra evinde mi oturur mesela kocaya mı vericen verirsin ama önce üniversiteyi bitirmesi gerekir. Turgay, İşbirlikçi

Okumamış bir insanla okumuş insan arasında dağlar kadar fark var o yüzden kadının eğitim alması çok önemli. Hayrettin, İşbirlikçi

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından atılması gereken en önemli adımlardan birisi de kadınların iş hayatına atılması ve ekonomik özgürlüğünü kazanarak erkekten bağımsız bir birey olarak toplum içerisinde var olmasıdır. Bu konuda marjinal ve madun erkeklerin kadınların iş hayatına atılmasının kesinlikle gerekli olduğu ve toplumu geliştireceği yönünde görüş bildirdikleri görülmektedir. Burada madun erkekler, kadınların iş hayatına atılmasının kadınları güçlendireceği ve özgürleştireceği konusuna vurgu yaparken; marjinal erkekler ise kadınların iş hayatına atılmasının iş hayatını ve toplumu geliştireceği konusunda görüş bildirmişlerdir.

Yani kadın dediğin zaman evinde oturur gibi kelimeler var ama bence kadın eşittir erkeğe. Çünkü onların şuanda bile çalışmaları çok büyük bir örnek kadın erkek eşitliğine ve böyle devam etmesi gerekiyor bence. Aytaç, Madun

Kadınlar yenilerde erkeklere hayır diyebilmeye başladılar. Çünkü kaybettiler bunun bedelini ödediler farkında değiller dayak yediler annelerimiz dayak yediler istemediği kişilerle evlendirildiler, para kazandılar ama başkalarına yedirdiler hep kaybeden kesimdeydiler en sonunda da kadın ölür. Ölüm. Bütün bunlar amiyane olacak ama kadına yeter lan dedirtti kadın artık biz de varız dedi. Ama artık dedim ya kıpırdanmalarla bu algıyı kırmaya hafif hafif başladılar neden biliyor musunuz otobüs şoförleri lastik tamircileri bir kahvede bile genç kızlar çalışabiliyor. Olcay, Madun

Bence kadınlar erkeklere itaat etmemesi lazım yerine göre de kadın erkeğin eşit olması lazım kadının iş hayatına girmesi konusunda çok çok iyi düşünüyorum kadınların ön safhalarda olması gerektiğini düşünüyorum. Süleyman, Madun

Erkekten daha güzel işler yapan kadınlar var devlet kadınların önünde adaletsizlik sağlıyor kadınlara fırsat verilse şu zamandaki erkeklerden daha iyi iş yapacak kadınlar var. Okan, Marjinal

Tamamen toplumu geliştiren bir olgu olduğunu düşünüyorum. Toplumda bayanların olduğu yerde biraz daha fazla huzurun olduğunu görüyorum sistemin daha rahat ve düzenli işlediğini görüyorum. İş ortamında bir bayan bile olsa herkes kendine çeki düzen verir. Batuhan, Marjinal

İşbirlikçi erkeklerin büyük çoğunluğu ise kadınların erkeğin yetmediği durumlarda mecbur kaldığında iş hayatına katılabileceğini, eğer erkeğin geliri yeterliyse kadının görevinin ev içi sorumlulukları ve çocuk bakımını üstlenmek olduğunu belirtmişlerdir. Diğer yandan kadının iş hayatına atılması ile kazanacağı ekonomik özgürlüğün evliliğe zarar vereceği düşüncesi ağır basmaktadır.

Bana göre kadın çalışmamalı ya da evinde olsun evine baksın çocuğunu büyütün çok sıkıntı çekerse kadında çalışmak zorunda kalabilir yani. Sercan, İşbirlikçi

Eskiden kadınlar çalışmadığı için erkeğin eline bakıyorlardı erkek ne getiriyorsa ona göre geçiniyorlardı. Doğrumu evet maddi özgürlükleri varsa kadınlar çalışmaz ama çalışanlara da karşı değilim. Ben şuna karşıyım bazı kadınlar maddi özgürlüklerini eline aldıklarında biraz daha kendilerini hür gördüklerinde evlilik zarar görmeye başlıyor. Benimde param var ben de çalışıyorum bu şekilde erkekle tezatlaşıyorlar. Serkan, İşbirlikçi

Şimdi şöyle deyim ben sana evde erkeğin eve getirdiği hiyaye yetmiyorsa kadının çalışması normaldir ama erkek eve yeterince malzemesini aylığı tam net eve yetiyorsa ben şahsen kadının çalışmasını istemiyorum. Ama dediğim gibi eğer bir erkek eve çalıştığı maaş yetmiyorsa kadında çalışmak istiyorsa erkek onu rahat bırakacak o da çalışacak. Turgay, İşbirlikçi

Kadın özgüven sahibi ve çalışma hayatına atıldığında daha farklı yollara sapabiliyorlar. Çalışma hayatına atıldığında ayakları üzerinde durabildiği için bu bayanlarda farklı bir açılım oluyor. Dışarda bulduğu şeylere atılmaya başlıyor. Özetle Erkek evine bakabiliyorsa karısını çalıştırmaması gerekir deyip geçiyorum. Timuçin, İşbirlikçi

Analiz edildiği üzere toplumsal cinsiyet eşitliği altında kadın ve erkeğin eşit olması konusunda birçok erkeğin erkeklik kategorisi önemli olmadan aynı görüşleri savundukları görülmüştür. Burada erkeklik kategorisinden ziyade erkeklerin edinmiş oldukları geleneksel ve eşitlikçi toplumsal cinsiyet bakış açıları görüşlerini belirlemede etkili olmuştur. Bulunulan çevre ve yetişilen ortama göre farklılaşan bu bakış açılarından muhafazakar ve milliyetçi çevrelerde yetişen geleneksel toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip erkeklerin, kadınların fıtratı gereği erkeğe eşit olmadığını vurguladıkları; kadına önem atfedilen eşitlikçi aile ortamında yetişen eşitlikçi toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip erkeklerin ise kadın ve erkeğin ikisinin de insan olduğunu ve bu sebeple eşit olmaları gerektiğini belirttikleri görülmüştür. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin en önemli iki koşulu olan kadının eğitim alması ve iş hayatına katılması konusunda ise eğitim alma açısından katılımcı tüm erkeklerin fikir birliğinde olduğu ve kadınların mutlaka eğitim alması gerektiğini belirttikleri görülürken; iş hayatına katılım konusunda marjinal ve madun erkeklerin kadının çalışmasını desteklediği, işbirlikçi erkeklerin ise kadının erkeğin yeterli olamadığı durumlarda çalışabileceğini, diğer türlü kadının çalışmasının evlilik ve aile yapısı için bir tehdit olduğunu belirttikleri görülmüştür.

3.3.3. Toplumsal Cinsiyet Roller

Kadın ya da erkek olsun bireylerin toplum içerisindeki yaşamları toplumsal düzen içerisinde belirlenen iş bölümüne dayalı olarak o toplum içerisindeki kültür, gelenek ve göreneklere göre belirlenen kurallar ve beklentiler ile şekillenmektedir. Bu sebeple erkek ya da kadın toplumun kendisine müsaade ettiği ölçüde özgürlüğe sahiptir. Bu özgürlük cinsiyetçi kalıpla içerisinde yerleştirilmiş ve iki cinsi birbirinden ayıran davranış, düşünce ve karakteristik özelliklere göre şekillenmekte ve toplum içerisindeki ayrımcılığın temelinde bulunan toplumsal cinsiyet rollerini oluşturmaktadır (Vatandaş, 2011: 34).

Toplum içerisinde yaşanan kültüre göre farklılık gösteren toplumsal cinsiyet rolleri o toplumun fertleri konumundaki kadın ya da erkeğin temel görevlerini belirleyen ve onlarla özdeşleşmiş davranışlardır. Bireyin doğumundan hemen sonra başta yaşadığı aile içerisinde olmak üzere yakın çevresi ve toplumdaki sosyalleşme süreçleri içerisinde öğrenilen erkeğe ve kadına ait olan değerler bütünüdür. Toplum içerisinde var olan ve ataeril sistemin koruyucuları konumundaki birçok kurum ve mekanizma cinsiyetçi yapıları ile bu toplumsal cinsiyet rollerinin benimsenmesini ve bu değerlerin korunarak sonraki nesillere aktarılmasını sağlarlar (Yıldırım, 2016: 91). Toplumsal cinsiyet rolleri kadın ve erkeğin hayatları boyunca yaşamlarını nasıl sürdüreceklerinin özetidir aslında, erkek daha çok çalışıp eve para getirmekle ilişkilendirilirken, kadın evle ilgili işleri yerine getirmekle sorumlu tutulmaktadır (Acar, 2019: 10).

Sosyal öğrenme kuramına göre çocuklar davranışları ebeveynlerinden ve yakın çevrelerinden gözlem yolu ile öğrenerek içselleştirme yoluna giderler. Daha sonra bu öğrenilen roller deneyimlenerek kalıcı hale gelir. Daha çocuklukta erkek ya da kız çocukları cinsiyet rollerini biyolojik özelliklerine göre değil kültür içerisinde işlenmiş kadınlık ve erkeklik algılarına göre öğrenirler. Çocuklar arasındaki farklılıklar cinsiyete göre kodlanmış ve küçük yaşlarda oynadıkları oyunlarda, oyuncaklarda, kıyafetlerde, okuma ve boyama kitaplarında onlara empoze edilmeye başlanmaktadır. Çocuklar oynadıkları oyunlarda bile ebeveynlerini taklit etmekte, onlarla ilişkilendirdikleri nesnelere yönelmekte ve yetişkinlerden görmüş oldukları toplumsal cinsiyet rollerini daha küçük yaşlarda prova etme fırsatı bulabilmektedirler. Erkekler daha çok güç, şiddet, rekabet, sertlik gerektiren futbol,

saklambaç, yarış gibi oyunlara ve asker, tabanca, araba gibi oyuncaklara yönlendirilirken, kız çocukları ise daha çok ev işlerini özendiren evcilik, okulculuk gibi sakinlik içinde oynanan oyunlara ve oyuncak bebek, oyuncak mutfak eşyası gibi evle ilgili çağrışım yapan şeylere yönlendirilmektedirler. Birlikte oynanan oyunlarda ise erkekler yöneticilik, oyun kuruculuk, hakemlik etmek gibi daha aktif rollerdeyken kız çocukları yardımcı ve ikincil rollerde yer almaktadırlar (Yıldırım, 2016: 90-92).

Literatürde karşımıza çıkan yaygın görüş özel alan ve kamusal alan ayrımı ile kendisini göstermektedir. Kadın daha çok özel alana ait olan evle ilgili temizlik, yemek yapmak, evi idare etmek, çocuk ve yaşlı bakımını üstlenmek gibi işlerle ilgilenirken, erkek ise kamusal alana ait olan çalışıp para kazanmak, kazanılan parayı yönetmek, alışverişi yapmak, resmi işleri halletmek gibi işleri yerine getirmektedir (Vatandaş, 2011: 41). Özkök'ün yapmış olduğu alan çalışmasında haneye ait yeniden üretim işleri kadınsılıkla ilişkilendirildiği için dışlanmış ve erkekler bu rollere en fazla yardımcı olarak katıldıklarını belirtmişlerdir (Özkök, 2019: 76-77).

Yapılan alan çalışmasında ise kadın ve erkeğin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşleri sorulan katılımcı erkeklerden eşitlikçi toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip olanların bazı ortak temalara vurgu yaptıkları görülmüştür. Alan yazındaki ataerkil sistemi destekleyen geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin aksine; katılımcı erkeklerin büyük bir kısmı hayatın müşterek olduğunu ve hem ev içi sorumlulukların eşler tarafından birlikte paylaşılması gerektiğini, hem de kamusal alana ait birçok işin hem erkek hem kadın tarafından yapılabileceğini dile getirerek eşitlikçi bir yaklaşımda bulunmuş ve erkek ile kadın arasında toplumsal cinsiyet ayrımı yapılmaması gerektiğini vurgulamışlardır.

Rollerin dağılımı eşit olmalıdır. Çocuğun bakımını genelde kadınlar üstlenir. Ama tabi çocuk yeni doğduysa erkek ön planda olmalı ama çocuk 2-3 yaşında ise eşit yapmalılar. Hatta erkek bir tık fazla yapabilir. Hayrettin, Marjinal.

Kadının yapamayacağı hiçbir şey yok ben burada İETT şoförlüğü yaparken otobüslerde kadın İETT şoförü bayan, kadın şoförler park hizmetleri yapan metrolarda vatmanlık yapan bayanlarımız var tebrik ediyorum hepsini erkeğin yaptığı tüm işleri bayanlarda yapabilir yeter ki bir fırsat verilsin. Yılmaz, İşbirlikçi

Müşterek olması lazım eşlerin her ikisi de ortak amaca hizmet etmesi gerekir yok ben bulaşık yıkamam yok ben onu yapmam yani yeri geldiğinde aynı yastığa baş koyuyorsan aynı şeyleri de yapmak gerekir diye düşünüyorum

yani. Evin içinde de cinsiyet ayrımının olmaması gerekir bence. Ercan, İşbirlikçi

Mesela örnek veriyorum evlilikte beraber bir çocuk yaptılarsa onun eğitimiyle alakalı eşiyle beraber karşılıklı güzel bir eğitim sağlaması, ayrımcılığın olmamasını öğretmesi. Yani hayat müşterek olduğu için eşin çalışıyorsa tabii ki ev ve çocuk bakımı beraber yapılmalı ama çalışmıyorsa ağırlıkla kadının yapması gerekiyor. Aytaç, Madun

Ben kadının erkeğin özellikle görevi ya da şu profilde olmalı gibi bir farkı olmadığını düşünüyorum, kadın ya da erkek olmak tamamen sadece biyolojik olarak bir erkeğin erkeklik organına kadının kadınlık organına sahip olmasıdır. Onun dışında aralarında hiçbir fark yoktur bir erkeğin yapabildiği her şeyi bir kadında yapabilir. Oktay, Madun

Toplumsal cinsiyete bağlı olarak işlerin paylaşımını gerektiren ataerkil toplumlarda erkek ya da kadının neleri yapıp neleri yapamayacakları, toplum içerisinde nasıl davranmaları gerektiği tamamen topluma egemen olan inanç ve ön yargılar üzerinden şekillenmektedir. Bu iş bölümü ile kadın erkek arasında sadece roller paylaşılmamakta aynı zamanda erkeğin emeğini değerli hale getirip kadının emeğini değersizleştiren bir hiyerarşide kurulmaktadır (Özdemir, 2019a: 777). Toplumsal cinsiyet rollerinin paylaşımında, geleneksel toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip katılımcı erkekler literatürdekine benzer bir şekilde erkeğin çalışmak ve evini geçindirip, eşine çocuklarına bakmakla yükümlü olduğuna, diğer yandan kadının ise evine ve erkeğine bağlı, evinin işini yapan, çocuklarına bakan, ev içi görevlerini aksatmayan yanına vurgu yapmışlardır. Bu görüşün temelinde aslında ilkel çağlara dayanan ve kadın tamamen fizyolojik özelliklerinden olan doğurganlığı sebebi ile sürekli hamile olması, çocuk yetiştirmesi gibi nedenlerle ev içi sorumluluklarla ilişkilendirilirken, erkek ise sürekli av peşinde koşması ve güç gerektiren işler yapması sebebiyle daha çok kamusal alanda fiziki güç gerektiren işlerle ilişkilendirilmiştir (Vatandaş, 2011: 40) Günümüze kadar varlığını sürdüren bu geleneksel ve ilkel görüş cinsiyetçi bir yön barındırmakta ve çağın gereklerinden uzak görünmektedir.

Erkeğin yapacağı kendi sorumlulukları olan işleri vardır kadının yapacağı işler mesela ev hanımı olan bir kadının akşam yemeğini hazırlaması, evinin kocasının elbiselerini yıkaması ütü yapması, çocuklara bakmasıyla ilgili yükümlülüğü vardır. Harun, İşbirlikçi

Genel olarak edindiğimiz kültürden dolayı evde temizlik yemek işleri kadının işi olarak gözüktür, ama dışardaki market işidir Pazar işidir benimde

içselleştirdiğim bir şey evlendiğimde annemden halamdan böyle gördüğüm için yemek yapmak temizlik yapmak kadının işi yani ben yapmam. Batuhan, Marjinal

Zamana bakarsak eğer erkeğin en önemli görevi evine bakması, eve para getirmesi eve alışveriş yapması; kadında evi çekip düzenlemesi derleyip toparlamasıdır. Önceki söylediklerimle çelişecek ama kadın çalışmasın evine çocuğuna baksın yani. Sercan, İşbirlikçi

Bir erkek eğer çalışıyorsa ailesini eşini çocuğunu hanıma dört dörtlük yaşatmalı onların gözünü dışarıda bırakmamalı. Bir kadında eğer çalışmıyorsa evinde ev hanımı ise eşinin verdiği parayla evi dört dörtlük çevirmeli gözü dışarda olmamalı. Süleyman, Madun

Kamusal alan ve özel alan ayırımına dayanan toplumsal cinsiyet rolleri dışında katılımcı erkeklerin bazıları ise kadın ve erkeklerin fiziksel yapılarındaki farklılığa ve doğuştan geldiğini düşündükleri karakteristik özelliklerine bağlı olarak toplumsal cinsiyet rollerinin farklı olacağını belirtmişlerdir. Çoğunluğu geleneksel toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip katılımcı erkekler, erkeklerin doğası gereği kadınlardan daha güçlü olduklarını ve bu sebeple güç gerektiren işlerde çalışmalarını, diğer yandan yine erkeklerin doğası gereği kadınlardan daha cesur ve kendini savunabilir olduklarını düşündüklerinden gece dışarı çıkabileceklerini vurgulamışlardır.

Güç gerektiren soba yakmak sobayı kurmak yakacağı hazırlamak gibi güç gerektiren işleri erkek yapmalı ama evle ilgili işleri kadın yapmalı. yani kadın bir adım geride durmalı mesela kadın gidip bir tekelden alkol almamalı ama gidip bir bira almamalı. Gece dışarı çıkmamalı mesela. Kadir, Madun

Mesela bir iş kadını ve evli diyelim iffetini korumalı işine gidip evine gelmeli gece hayatına gitmesini istemem. Şöyle diyor kuranda akşam ezanından sonra her yerde şeytan gezer yani karanlık olduktan sonra bütün gezenler insanı şaşırtır. Turgay, İşbirlikçi

Fiziki çalışılan el gücüyle fiziksel güç gerektiren işlerde erkekler kadınlardan daha üstün gerek güç yapısı gereği gerek yaratılışlarından dolayı erkekler üstünler yani. Bir erkek gece dışarı çıkabilir bir sarhoşla karşılaşırsa erkek alttan alır en son belki şiddetle savuşturur ama bir kadının tek başına gece dışarı çıkmasını önermem çünkü kendini savunamaz. Harun, İşbirlikçi

Erkek öyle değil mesela güç etkisi oluyor erkek daha çok güç buluyor. O birazda yaratılıştan ötürü, erkek daha baskın sesini yükseltebilirken hakkını hukukunu ararken kadın mesela öyle değil. Mesela erkekler daha özgür gecenin 3ü 4ü olur gezer kimsede bir şey demez anne ama anne babası derki erkek adamdır geziyordur ama kızlarda aile hemen tedirgin olur. Hayrettin, Marjinal

3.3.4. İdeal Kadınlık Ve Erkeklik Tanımı

Kadın ya da erkek tüm bireyler toplumsal cinsiyete göre hem görünümlemlerini hem de karakteristik özelliklerini inşa ederler. Özellikle rol model olarak gördükleri yetişkinleri taklit etme ve homososyal alanlar da hemcinsleriyle sosyalleşme sonucunda bireyler toplumsal cinsiyet kimliklerini ve kişiliklerini oluşturmaktadırlar. Bu kimlik ve kişiliğin oluşmasında bireyin deneyimlemiş olduğu etkileşimler kadar o toplumun içerisinde var olan inanç, gelenek, görenek gibi değer yargıları da önemli rol oynamaktadır. Bu süreçte biyolojik olarak kendi cinsine ait olan özellikleri merkeze alan birey karşı cinsin sahip olduğu özellikleri de dikkate alarak toplumsal cinsiyet kimliğini ve kişiliğini oluşturmaktadır (Vatandaş, 2011: 46).

Toplumun ve ailenin en önemli iki bileşeni olan kadın ve erkek üzerlerine yüklenen toplumsal cinsiyet yükleri ve taşımış oldukları toplumsal misyon sebebi ile farklı karakteristik özellikler geliştirmektedirler. Bu özellikler geliştirilirken kadın ve erkek farklı iletişim kanalları kullanır, cinselliğe karşı farklı bakış açıları geliştirir, evliliğe yönelik farklı planlar yapar, geleceğe dair farklı beklentiler içerisine girerler. Bu süreçte kadınlar daha çok bağımlılığa, yakınlığa ve duygusallığa yönelik tutumlar sergilerken erkekler daha çok güç, rekabet ve sertliğe dayalı davranışlar geliştirirler. Kadının toplum içerisindeki bağımlı ve ikincil rolü gereği evlilik halinde kadınlar daha çok eşinin hayatına yönelik planlar içerisine dâhil olurlar. Ataerkil sistemin bir sonucu olarak kadın ve erkek üzerine yüklenen özellikler daha çok toplumsal cinsiyet özellikleri üzerinden tayin edilmektedir (Özdemir, 2019b: 92). Bu yönü ile özellikle ev içi görevler ve çocuk bakımı ile ilgili görevlerden sorumlu tutulan kadın daha çok kibar olma, sevecen olma, şefkatli olma, sadık olma, iffetli olma, fedakar olma, anlayışlı olma gibi özelliklerle nitelendirilirken; daha çok dışarıya ve kamusal alana ait olan erkeğin karakteristik özellikler ise, evi geçindirme, aile reisi olma, iktidar sahibi olma, yönetme, liderlik etme, para kazanma, iş sahibi olma, koruyucu kollayıcı olma, rekabetçi olma, güçlü olma, sert olma gibi özellikler üzerinden tanımlanmaktadır (Vatandaş, 2011: 47; Sayer, 2011: 81).

Araştırmanın bu kısmında analizimiz yine erkeklik kategorileri yerine geleneksel ve eşitlikçi bakış açıları üzerinden ele alınacaktır. Geleneksel bakış açısına sahip erkeklerin daha cinsiyetçi kalıp yargılar içerisinde erkeklik ve kadınlığı birbirinin tamamen zıttı ve erkeğin kadından daha üstün kadının ise erkeğe bağımlı

olduğu bir statüde ele aldığı görülürken (Demren, 2007: 13); diğer yandan eşitlikçi bakış açısına sahip erkeklerin ise kadın erkek arasında toplumsal cinsiyet ayrımına gitmeden insancıl bir yaklaşım ile düşüncelerini ifade ettikleri görülmektedir.

Geleneksel bakış açısı içerisinde ele alınan kadınlık ve erkeklik tanımı içerisinde ortaya çıkan zıtlıklar; karşıtlıklar pasif- aktif, duygusal-rasyonel, kırılgan-sert, itaatkar- otoriter, sadık-çapkın, narin-güçlü, yardımcı-yönetici, fedakar-bencil, uyumlu-rekabetçi gibi özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır (Özdemir, 2019b: 96) Yapılan alan araştırmamızda geleneksel toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip katılımcı erkeklerin neredeyse tamamının kadınlığa yönelik olarak ifade etmiş oldukları ideal özellikler ve kadın tanımlaması literatürdeki çalışmaları destekler nitelikte olup eşine itaat ve hizmet etme, iffetli ve ahlaklı olma, sadık ve evine bağlı olma, güzel olma ve eşini memnun etme, anaç ve anlayışlı olma gibi daha çok ataerkil sistem içerisinde kadına yüklenen özelliklerle paralellik gösteren özelliklerdir.

İdeal kadın mesela ev hanımı diyelim inan ki kocasını çok hoş tutmalı, ona hizmet etmeli ki hiç zarar görmesin eğer kocasını sevmiyorum derse üç kere çıkarsa ağzından kocası da onu sevmez hep seni seviyorum demeli. Mesela bir iş kadını ve evli diyelim iffetini korumalı işine gidip evine gelmeli gece hayatına gitmesini istemem. Turgay, İşbirlikçi

Toplumumuzdaki ideal kadın eşine sadık olmalı, eğer bir mesleği varsa layıkıyla eve taşımadan ev hayatını da işine taşımadan layıkıyla yapan, çocuğuna çocuğuna bağlı olan kadındır. Harun, İşbirlikçi

Evleneceğim kadın karakteristik kadın toplumun çizdiği genel geçer ahlak seviyesine sahip olmalı, güzellik olarak ta beyini memnun edecek kadar güzel olmalı benim için mesela kilolu olmamalı esmer tenli olmamalı herkesin kafasında farklı bir tip vardır. Batuhan, Marjinal

Vallahi kadın çalışıyorsa işinde gücünde dürüst üretken bir kadın evliyse çocuğu çocuğu varsa iyi bir anne, mutfakta iyi bir aşçı, eşine sadık bir ev hanımı öyle yani bana göre o. Süleyman, Madun

En ideal kadın kendini bilen kadındır. Giyimine kuşamına dikkat eden, dışarıda davranışlarına dikkat eden, eğer çalışıyorsa o ortamda kendine çeki düzen veren ideal kadın budur benim için. Sercan, İşbirlikçi

Benim ideal kadın portföyüm yok ama ideal kadının biraz anlayışlı olması gerekir çünkü kadınların anaç yönleri vardır bu yüzden kadınların biraz daha anlayışlı biraz daha yapıcı olması gerekir diyebilirim. Kadir, Madun

Diğer yandan literatürde belirtilen ve hegemonik söylemin yinelenildiği kadınlık özelliklerinin aksine; eşitlikçi toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip

erkekler; kadınlık ve erkekliğin zıtlıklar üzerinden değil, bunun yerine hem kadının hem de erkeğin sahip olabileceği özellikler üzerinden ifade edildiği bir ideal kadın tanımlaması yapmışlardır. Bu görüş içerisinde öne çıkan temalar ise saygı, eğitim görme, kendini geliştirme, kendine yetme gibi özellikler üzerinden kurulmuştur.

Bence ideal kadın eşine çocuklarına büyüklerine ailesine her iki tarafın ailesine de saygılı olması yeterlidir. Kemal, İşbirlikçi

Kadın ilk önce tabi bu kadında da şey önemli benim için aile yetiştirme tarzı aile bir kadını nasıl yetiştirirse öyledir evlilikte en önemli şey saygı evlilikte saygı varsa tüm engeller aşılır diye düşünüyorum saygılı bir kadın karşısındaki bir erkek olduğunu bir erkekle nasıl ilişki kurması gerektiğini öğrenmeli bence. Aytaç, Madun

İdeal kadın her şeyden önce eşine sevgi saygı göstermesi, her işte arasında yalan dolan olmaması, çocuklarına anne olarak sorumluluğunu yerine getirmesi giyimi kuşama çevreye örf ve adetlere dikkat etmesi gerekir. Yılmaz, İşbirlikçi

Bana göre ideal kadın kavramı ben böyle belli bir misyon üstlenmiş kadınları çok severim yani. Mesela toplumu ilgilendiren bir sorunda önderlik yapan aktivistlik yapan haklarını aramaları lazım diye düşünüyorum şuan hala çoğu kadın haklarını bilmiyor yani. Az önce dedim ya eğitimle alakalı yani eğitim önemli. Ercan, İşbirlikçi.

Ya bana göre kadının eğitimi iyi olmalıdır, haklıyı haksızı ayırt etmesi benim için önemlidir din siyaset ırk ayrımı yapmamalıdır. Frekanslarımız aynı olmalıdır kafa dengi olmalıdır yani. Fiziksel olarak önemli değil insanın iç güzelliği olsun. İçi önemli. Hayrettin, Marjinal

İdeal kadın benim için kendini yetiştirmiş kendi kendine yeten hayatını kaliteli bir şekilde yaşayan özgürlüğüne düşkün mutlu olmasını bilen başkalarının onu mutlu etmesini bekleyen değil kendi kendini mutlu etmeyi bilen kadın. Ömer, İşbirlikçi

Erkeklik biyolojik cinsiyete ek olarak toplumun ve kültürün kendisine yüklemiş olduğu toplum içerisinde kendisinden beklenen rol ve davranışlarını, duygu ve düşüncelerini neye göre ve nasıl belirleyeceğini içeren bir pratikler bütünü olarak tanımlanmaktadır (Özdemir, 2019b: 93). Erkekliği ortaya çıkaran özelliklerde yine içerisinde bulunan kültür ve topluma göre şekil almakta ve yine bu toplumun içerisinde diğer erkeklerden görerek belli bir sosyalizasyonun sonucunda edinilmektedir. Literatürdeki hegemonik söylemi destekleyen çalışmalarda vurgulanan ve yine kadın erkek arasındaki zıtlıklar üzerinden kurulan özellikler dikkate alındığında erkeklik özellikleri güçlü olma, rekabetçi olma, evin reisi olma,

eve para getirme, yönetme, otoriter olma, sert olma, rasyonel olma, çapkın olma gibi özellikler üzerinden tanımlanmaktadır (Vatandaş, 2011: 47).

Araştırmamıza katılan erkeklerin bir kısmı literatürdeki görüşleri destekler nitelikte hegemonik erkekliğe atfedilen özelliklerin ideal erkeklik özellikleri olduğunu söylemişlerdir. Geleneksel toplumsal cinsiyet bakış açısı ile fikirlerini beyan eden erkeklerin üzerinde durmuş oldukları kavramlar çalışma, para kazanma, güçlü olma, sorumluluk sahibi olma, evini geçindirme ortak temaları üzerinden ifade edilmiştir.

Ya benim için erkeklik dürüst olsun evlendiğinde çoluğunun çocuğunun rızkını eşine getirsin şimdi çok var adam evleniyor çoluk çocuğun rızkını gidiyor dışarda yiyor. Erkeklik güç anlamına geliyor benim için serbestlik geliyor zamanla bir şeyleri başarabilmiş birisi geliyor. Ondan sonra evin reisi geliyor aklıma. Ama yaratılış gereği erkekleri biraz daha güçlü yaratmış Allah fiziksel olarak birazda yaşantıya bağlı bu. Hayrettin, Marjinal

Erkeklik fiziki olarak kadınlardan biraz üstündür yani. Erkeklik bir kadınla evlendiği zaman gerek anne olmak gerek ona baba olmak gerek sevdiği insan olarak o kadından sevgi ve şefkati eksik görmemek. anne babasının yaptıklarının hepsini yapmak, evine ekmegini her şeyini getirip bakması ve kadını saymasıdır yani. Erkek için de eşine sadık olması, çocuğuna bağlı olması, evine helal lokma, hırsızlık yapmadan çalmadan yüz kızartıcı suç işlemeyen getirmesidir yani. Harun, İşbirlikçi

Erkek şuan bir finans gibi görülüyor, erkek çalışacak diğerleri yiyecek. Eğer erkek birkaç gün çalışmadı eve para getirmedi hemen ufaktan ufaktan evden gitmeye çalışıyorlar erkeğin üstünde çalışma yükü çok yüksek. İdeal erkek evinden ailesinden sorumluluk taşımasını bilen kişiye ben ideal erkek derim verdiği sözleri yerine getirecek yanardöner olmayacak. Turgay, İşbirlikçi

Erkeklik deyince güç demektir. Ne gücü dersiniz zaman gelir para zaman gelir kas zaman gelir bilgi gücü ya da espri gücü ama güçtür yani. Bilgili olmak mesela ama orada da bilginin zekanın gücü, eğitilmiş olmalı ama eğitimin gücü. Çok esprili olan kişide güçlüdür mesela. Batuhan, Marjinal

Evine eşine çoluğuna çocuğuna bakan bir erkek ideal erkektir bana göre. Kemal, İşbirlikçi

Çalışma hayatı işte hizmet etmek, bu yani illaha çalışacaksın yani. Tabi güçte olması gerekiyor. Şunu söyleyim illaha sert davranarak bir şeyleri elde etmemek lazım, erkeklik demek babayiğitlik demek değildir yani, tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır, illaha argo kullanmamak demek değil erkeklik. Sercan, İşbirlikçi

Vallahi erkek deyince benim aklıma işte sabah işine gidip işte çalışıp parasını kazanıp avcuna koyup getirip evine eşinin avcuna sıkıştıran kişiye ben erkek derim ailesini çoluğunu çocuğunu kimseye muhtaç etmeyen kişiye ben erkek derim. Erkek yalancı olmayacak dürüst olacak hayırlı bir evlat olacak yalancı olmayacak dürüst olacak bir kere. Süleyman, Madun.

Diğer yandan eşitlikçi toplumsal cinsiyet bakış açısı ile hareket eden katılımcılarımızın ise erkeklik özelliklerini ve erkekliği tanımlarken daha çok yine hem kadına hem erkeğe atfedilebilen saygı ve dürüstlük kavramları üzerinde yoğunlaştıkları, bir kısmının ise erkeklikle kadınlık arasında bir fark olmadığı ikisinin de insan olarak kabul edilmesi gerektiği yönünde görüş beyan ettikleri görülmektedir.

Kadından farklı olarak sadece cinsel uzvu olan bir canlıdır. Öyle çok özelliği bu erkek öyle vavv gibi bir şey yok İdeal erkek saygılı medeni kaba saba olmayan erkektir. Öncelikle insana önem veren birisi olmalıdır insan merkezli olmalıdır. Kadir, Madun.

Benim için çok bir şey ifade etmiyor, neden ifade etmiyor bu tanımı yapmak istememe sebebim o erkeklik ya da kadınlık olarak toplumu insanların içsel düşüncesini ayrıştıracak yorumları pek uygun görmüyorum. Kadınlık için söylediğim her şey erkek içinde geçerli. Ömer, İşbirlikçi

İdeal erkek ya da ideal kadın değil ideal insan olması gerekiyor. İdeal insanda yalan söylemeyecek, ya olması gereken insanlığa ait tüm özellikleri taşıması gerekiyor insanların hakkını yemeyecek kul hakkı yemeyecek. Oktay, Madun

Benim için bir erkeğin sahip olması gereken birincil kuralı dürüstlük çevreye karşı saygısı sevgisi işinde gücünde çalışan yalanı dolanı olmayacak bir insan. Dürüst olacak yalan konuşmayacak. Yılmaz, İşbirlikçi

3.3.5. Erkeklik İnşası Ve Erkeklerin Geçirdiği Süreçler

Erkeklik kadınlığın aksine doğuştan kazanılmayan toplumdaki diğer bireylere sürekli ispat edilmesi gereken ve her ispat sonrasında bunun muhafaza edilmesi gereken bir süreç olarak görülmektedir. Hiçbir erkek bu erkeklik normlarına doğuştan sahip olmadığı gibi bu normları elinde tutabilmek hayat boyu bir mücadeleyi gerektirmektedir. Gerek anatomik, gerek hormonal, gerekse kültürel ve toplumsal bir süreç içerisinde belirli aşamalardan geçilerek elde edilen bu erkeklik erkeğin sadece muhafaza etmekle kalmayıp aynı zamanda gelecek nesillere ulaştırması gereken bir bayrak gibi görülmektedir (Barutçu, 2013).

Daha çocuklukta oyunlar içerisinde ortaya çıkan erkeklik inşası rekabetin ve sertliğin öğrenilmesi ile kendini göstermeye başlamaktadır. Ardından erkek çocuğun diğer cinslerden farklı olduğunu öğrenmesi ve bunu topluma duyurulması amacı ile şanlı bir düğün eşliğinde sünnet aşaması boy göstermektedir. Genellikle ergenliğe

geçişin ve ilk mastürbasyonun yaşandığı ve anneden bağımlılığın sona erip artık kendi başına bir şeyler yapabilmeye başladığı dönem olan ilk boşalma dönemi cinselliğin keşfedilmesi açısından da erkekliğin önemli bir aşamasını oluşturmaktadır. Daha sonrasında kahvehane gibi erkek homososyal mekanlara adım atarak erkekliğin diğer erkeklerce kabul edilip çocukluktan çıkılan aşama da bir erkeklik aşaması olarak önemli görülmektedir. Ardından yine bu dönemlerde ilk cinsel birleşmesini yaşamak üzere erkeklerin genelev gibi mekânlara gitmesi de birçok erkek açısından erkekliğin önemli bir aşamasını göstermektedir. Yine askerlik aileden ve sevdiklerinden uzaklaşıp kendi ayakları üzerinde durabilmesi, kendine ve hayata dair yeni şeyler öğrenmesi, homososyal bir alan olması açısından getirdiği erkek sosyalizasyonu ve birçok ihtiyacını erkeğin kendi başına gidermesi açısından erkekler için önemli bir adım olarak görülmektedir. Erkeklerin artık bağımsızlığa kavuştuğu ve kendi ayakları üzerinde durması gerektiği bu dönemde erkekliğin yeni aşaması kendisine ve geleceğini kurmaya yetecek bir iş sahibi olması olarak karşımıza çıkmaktadır. Kendisine yeter hale gelen ve şimdiye kadar erkekliğini hep kendi cinslerine ispat eden erkeğin artık yeni erkeklik adımı karşı cins üzerinde erkeklik ispatı yapabileceği bir evlilik yapıp yeni bir yuva kurma aşamasıdır. Bu evliliğin sadece kurulması yetmemekte ve son aşama olarak soyun devam ettirilmesi amacı ile çocuk sahibi olma ve baba unvanını kazanma erkekliğin son aşamasını oluşturmaktadır (Barutçu, 2013: 7-9; Selek, 2018)

Şekil 3: Erkekliğin Toplumsal Aşamaları

Literatürde belirtilen erkeklik aşamalarına paralel olarak katılımcılarımız tarafından en çok belirtilen erkeklik aşaması askerlik, sünnet, ilk cinsellik-geneleve gitme şeklinde sıralanmıştır. Bunun dışında erkeklerin ilk mastürbasyon, işe başlama, evlilik ve baba olma deneyimleri de literatürde belirtilen erkeklik aşamalarıyla örtüşmektedir.

Herkes sürünün ardından gidiyor ya bizimde gitmemiz lazım bütün kurallara bizde uyuyoruz sonuçta Müslümansak sünnet olmamız şart, Türkiye cumhuriyeti vatandaşıysak askere gitmemiz şart, bir babanın evladiysak baba evladını evlendirmek istiyorsa evlenmemiz şart, sürü diyorum ben sürü nereye gitmek istiyorsa bizde oraya gitmek zorundayız. Süleyman, Madun

Bir kere erkeklik duygusunu tatmak istiyorsa bir erkek illaha askerliği yapmalı yani ama bu 6 ayla sınırlı olmamalı ben tabi 15 aylık bir süre geçirdim askerliğin en az 20 ay olması gerektiğini düşünenlerdenim. Sercan, İşbirlikçi

Evet ben onlara katılıyorum eğer Müslümanca sünnet olmalı askere gidip vatan görevini yapmalı erkekliğin temelinde var bunlar. Yani erkek yaş 18 den sonra kadınla deneyim yaşar geneleve gidip bayanla birlikte olduktan sonra sen erkek oldun derler toplumdan kaynaklanan bir şey bu. Aytaç, Madun

Erkekliğin özel olarak geçtiği süreçler sünnet askerlik ve evliliştir bunlardan sadece sünneti yaşadım. Ondada bana bir zorluğu olmadı Askere gitmedim işitme engelim olduğu için bununla birlikte evlilik şuanda yok evlendiğinde erkeğin üstünde çok fazla yük var. Kadir, Madun

Mesela sünnet olmak ve geneleve gitmek benim için aşamaydı böyle aşamalar var tabii ki erkeklikte. Askerlikte çok farklı bir duygu olgunlaştırıyor insanı". Kemal, İşbirlikçi.

Ben büyüdüğümü babam öldükten sonra hissettim babam ölünce baba olduğumu hissettim babamızın yanında babayım diyemedim ben. Yani askerden geldikten sonrada erkek oldu derler. Askere gidip gelmeye erkek demezlerdi o zaman 18 ay 20 ay askerlik vardı. Turgay, İşbirlikçi

Ya işte gençlik ergenlik çağına girme yaşı 16 arkadaşlarla cinsellik konuşurken böyle böyle bir şey yaptık o zaman farkına vardık. Ondan sonra aile büyüklerinden böyle şeylerin toplumda ayıp sayılacağını duyduk. Yılmaz, İşbirlikçi

Literatürde belirtilenin aksine bazı eşitlikçi toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip katılımcı erkekler toplum içerisinde erkeklere özel herhangi bir erkeklik aşamasının olmadığını tüm insanların aynı aşamalardan geçerek; çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemlerine sahip olduklarını vurgulamışlardır. Bu dönemler açısından da erkek ve kadınların birbirine benzer özellikler sergilediklerini belirtmişlerdir.

Yo zaten zaman içerisinde erkeklerde kadınlarda hayattan tecrübe kazanıyor karakterleri oturuyor sonra. Erkeklerle özel bir aşama yok, bana göre sadece erkeklerin askere gitmesi de çok saçma. Oktay, Madun

Normal her insanın olduğu gibi kadınlar içinde geçerli bu tabi ergenlik, çocukluk, yetişkinlik bu süreçler her insanı olduğu gibi erkekleri de etkiliyor. Sünnet sağlık açısından çok önemli ama erkekliği ifade etmede hiçbir etkisi yok. Ömer, İşbirlikçi

Yani doğduğunuz andan cinsiyetimizi yavaş yavaş benimsemeye başlıyoruz. Her insanın belli dönemleri var aklımızın havada olduğu dönemler, olgunlaştığımız dönemler mesela. İnsan zaten bunu yavaş yavaş idrak ediyor yani.” Ercan, İşbirlikçi

Bu kategori altında katılımcılara sorulan kendilerini ilk ne zaman erkek hissettiklerine yönelik olan soruya katılımcıların bir kısmının cinsellik teması üzerinde yoğunlaştığı, diğer bir kısmının ise ayakları üzerinde durmak teması üzerinden soruyu cevaplandırıdıkları görülmektedir. Erkekliğe geçişlerini cinsellik üzerinden tanımlayan erkeklerin bu kategori altında mastürbasyon yapmak, ilk cinsel deneyimi yaşamak ve genel eve gitmek gibi söylemler üzerinde durdukları görülmektedir. Erkeklik kategorisi ve erkeklerin demografik özellikleri dikkate alındığında işbirlikçi ve yaşça daha büyük olan erkeklerin bu tema altında birleştikleri görülmektedir. Daha çok teknolojinin ve internetin gelişmediği dönemlerde erkek sosyalleşmesi ile keşfedilen cinsellik, bu açıdan erkekliğe geçişte önemli bir an kabul edilmiş ve bu erkekliğin başka bir erkeğin tanıklığında gerçekleşmesi erkeklik ispatı açısından önemli bir an olarak katılımcı erkeklerin hafızasına kazınmıştır.

Genellikle derler ki 18inden sonra ilk milli formayı giydiğinde erkek olursun arkadaşların arasında büyüklerde derki sünnet olunca erkek oldun ama o hikâyesidir bir tanıdık seni götürür milli formayı giyersin gelir arkadaşlarına anlattırın o zaman erkek olursun. Hayrettin, Marjinal.

Ben 15-16 yaşında öğrendim yine arkadaşlarım sayesinde o zamanlar mastürbasyon yani 31 çekerek erkek olduğumu anladım. Yılmaz, İşbirlikçi

İlk 18 yaşında arkadaşlarla genel eve gittik orda erkek olduğumu hissettim. Yani tabi ilk öyle cinsellik üzerinden ama bir de derler ya sünnet oldun erkek oldun öyle birde. Kemal, İşbirlikçi

20li yaşlarda erkekliğe adım attım. O zaman hücrelerin hepsinin uyandığı zaman bütün erkekler için geçerli nasıl olsa hücreler uyanır, erkeklik belirir. Turgay, İşbirlikçi

Aslında hiç hatırlamıyorum bunu ama ilk evde babamın porno dergilerini gördüğümde kendimi erkek hissetmişim bu da 6 yaşında falandı. Kadir, Madun

Diğer yandan ilk kendisini ne zaman erkek hissettiklerine yönelik olarak özellikle işbirlikçi ve yaşça genç erkeklerin ayakları üzerinde durmak teması üzerinde birleştikleri görülmektedir. Bu kategorideki erkeklerin çalışmaya başlamak ve evden ayrılmak gibi söylemler üzerinde fikir beyan ettikleri görülmektedir. Daha 20’li yaşlarında olan katılımcılar tarafından ifade edilen bu görüş, internetin ve teknolojinin gelişmesi sonucu cinselliğin erkek sosyalizasyonu ile değil daha bireysel yollarla keşfedilmesinden dolayı unutulmayan bir an olarak karşımıza çıkmadığını göstermektedir. Ancak özellikle anne babaya bağımlılığın ve çalışmaya başlama yaşının giderek arttığı günümüzde daha genç erkekler için ayakları üzerinde durmak ve çalışmaya başlamak erkeklik açısından önemli bir dönüm noktası oluşturmaktadır.

18 yaşındaydım çalışıyordum güzel bir işe girmiştım. Gerek 18 yaşımdan önce kız arkadaşım da varken önceden ufak çaplı mekanlara giderdik önceleri çıraklık olarak çalıştığım için. Sonra para kazanmaya başlayınca ayaklarımın üstünde durduğum zaman işime bağlanıp sokaklarda serserilik yapmayı bıraktığımda erkek olduğumu anladım. Harun, İşbirlikçi

İlk işe girdiğim zaman belli bir misyonu artık üstlenmişim ben artık olgunlaşmışım diye düşündüm. Ercan, İşbirlikçi

Ben ilk 12 yaşında falan evden ayrıldığım zaman kendimi erkek hissettim. Ömer, İşbirlikçi

17 yaşında evden kaçtım ekmek kazanmaya başlayınca tek başıma kalınca kendimi erkek olarak görmeye başladım. Süleyman, Madun

3.3.6. Cinsel Yönelimi Farklı Bireylere Karşı Tutum Ve Düşünceler

Erkeklik kadınlığın ve kadınsılıkların reddedilmesi üzerinden inşa edilen bir olgu olması sebebiyle, hegemonik erkekliği tehlikeye sokan en önemli engellerden birisi de eşcinselliktir. Eşcinsel olan erkeklerin toplum içerisinde dışlanma sebebi, toplumda egemen konuma gelebilecekken kendisini erkekliğin baş düşmanı kadınsılıklar ile özdeşleştirerek daha madun konuma itmesi sebebi ile hem kendisini egemen konumdan mahrum bırakması, hem de diğer erkeklerle olan sosyalleşmesi sırasında onları riske atabileceği için çevresindeki erkeklere karşı tehlikeli bir durum arz ediyor olmasıdır. Eşcinselliğin toplum tarafından dışlanmasının bir diğer sebebi ise özellikle heteroseksist toplum yapısından güç alan ataerkil sistemin en önemli kurumlarının başında gelen evlilik ve aile kurumunu çıkmaza sokuyor olmasından kaynaklanmaktadır. Eşcinsel ilişkiler taşımış oldukları cinsel ilişkiler sebebi ile

soyun devam etmesi karşısında bir tehlike olarak görülmekte ve özellikle tek tanrılı dinler tarafından üreme yerine haz amaçlı gerçekleştirildiği gerekçesi ile günah sayılan bir ilişki türü olarak nitelendirilmektedir (Dondurucu, 2018: 518). Bu yönüyle eşcinsellik iktidar konumdan dışlanarak heteroseksüel erkek imajı karşısında tehdit olmaktan uzaklaştırılmakta ve hegemonik erkeklerin toplumdaki yerini sağlamlaştırmaktadır. Türkiye de alan yazında yapılan erkeklik ve eşcinselliğe yönelik birçok çalışmada eşcinsellik; toplumsal düzeni tehdit eden bir durum olarak ifade edilirken hastalık, psikolojik sorun, günah, ahlaksızlık, sapkınlık, sapıklık gibi olumsuz tanımlamalar içerisinde tanımlanmış ve en olumlu anlamı ile kişilerin cinsel tercihi olarak ifade edilmiştir (Öztürk, A., 2011: 70).

Erkekler erkeklik inşası sırasında diğer erkeklerinde şahitliğinde ve onayını alarak cinsiyet kimliklerini oluşturmaktadırlar, bu sebeple erkeklerin eşcinsel olarak algılanma korkuları sebebiyle cinsiyetçi, homohisterik ve homofobik davranışlar açığa çıkabilmektedir (Öztürk, A., 2011: 82). Erkekler başvurmuş oldukları homofobik ve cinsiyetçi davranışlar eşliğinde sadece eşcinsellere karşı bir ayrımcılık göstermemekte aynı zamanda içlerinde barındırdıkları kadına karşı besledikleri düşmanlıkla kadınları da dışlamaktadırlar. Birçok erkek ya da birçok eşcinsel ise yaşamış olduğu bu toplumsal dışlanma ve damgalanma korkusu sebebiyle erkekliğin bir aşaması olarak genellikle yakın arkadaş ve tanıdık erkek grupları ile genel eve giderek bir erkeklik aşamasını tamamlamakta ya da tamamlamış gibi gözükmektedir (Barutçu, 2013: 60).

Yapılan çalışmada katılımcı erkeklerin eşcinsellik hakkındaki düşünceleri sorulduğunda katılımcıların neredeyse tamamı eşcinsellere saygı duyduklarını belirtirken özellikle iki tema üzerinde ortaklaştıkları görülmektedir. Birinci görüşte olan geleneksel toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip katılımcı erkekler; eşcinselliğin yaradılış gereği olduğunu, Allah'tan geldiğini, bir hastalık olduğunu belirterek Allah vergisi teması üzerinde yoğunlaşmışlardır. Bu durumun kişilerin kaderinde yazıldığı için kendilerinin ya da toplumdaki başka bir bireyin bu duruma karışamayacağını belirten katılımcılar bu bireylere saygı duyulması gerektiğini belirtirken bu durumdan rahatsız olmadıklarını belirtmişlerdir. Ancak bu durumu ifade ederken kullanmış oldukları dil ise cinsiyetçi ve homofobik söylemler içermektedir. Literatürde maço paradoksu olarak kendini gösteren durum erkeklerin

olumladıkları bu durumun üzerlerine etiketlenmesinden korktukları için bu şekilde ifade ettiklerini düşündürmektedir.

Şuan sorarsanız tabi ki de insan belli bir eğitimi alınca anlıyor ki bu tıbbi bir şey yaradılışla alakalı bir şey bizim bir yorum yapmamızı gerektiren bir durum yok bir de herkesin kendi hayatını yaşadığı için başkalarının hayatına müdahale olarak görüyorum yani. Batuhan, Marjinal

Vallahi Allah tarafından verilen bir hastalık deyim hastalıktır yani kimse istemez böyle yanlış yollarda olmayı ama kader bu kimse kendi kaderini kendisi çizemiyor. Allaktan gelen bir şey bunun tedavisi yok. Süleyman, Madun

Onlarda Allah'ın yarattığı bir yaratıktır. Hiç kimse nefsinden ötesini yaşamaz onları kötöleyenler önce kendi nefsinin tartsın belki kendi nefisleri onlardan daha kötüdür. Turgay, İşbirlikçi

Onu Allah vermiş diyorum ben Allah öyle yarattığı için saygı duymak gerekiyor. Kimsenin cinsel kimliği kimseyi ilgilendirmez ama maalesef Türk toplumunda olumsuz yönde yansıtılıyor. Aytaç, Madun

Onların hakkında onlar bir kez yaratılışı Allah tarafından öyle yaratılmışlardır hiçbir şekilde kınanmaması gerekir. Çünkü kader alinyazısı denen bir şey vardır Allah kader çizgisini doğmadan önce çizer ve alinyazısı öyle yazılır. Harun, İşbirlikçi

İkinci görüşte olan eşitlikçi toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip katılımcı erkekler ise; eşcinselliğin tamamen kişilerin özgür iradesi olduğunu ve kendi tercihleri sebebiyle bu durumu seçtiklerini belirtmişlerdir. Diğer insanların saygı duymaktan başka bir şey yapamayacaklarını belirten katılımcı erkekler bu durumun kişilerin özel hayatı olması sebebi ile dokunulmaz olduğunu belirtmişlerdir.

Herkesin kendince bir özel hayatı vardır o da onların özel hayatı kimseyi ilgilendirmez o da bizim gibi insandır yadırgamam yani onların içinde de gayet düzgün insanlar var. Kemal, İşbirlikçi

Ya şöyle söyleyim bir gün arkadaşım ile konuşuyorduk şöyle dedi bu ülkede herkese saygı duyacaksın muza tapana da, sağcısına da, solcusuna da, geyine de, herkese saygı duyacaksın adam artık onu benimsemiştir adam travestidir sen ona kalkıp bir şey diyemezsin çünkü hakkın yok. Hayrettin, Marjinal

Ben tamam gayim o da bir erkek ben ona karışmıyorsam bir bayanla yatması beni enterese etmiyorsa onu da hiçbir şekilde enterese etmez. Yani kimse kendisini ifade etmek zorunda da değil benim sadece yatakta bir erkek olmamın hiçbir önemi yok insanlar sadece bu bilinci kafalarına yerleştirmeli. Oktay, Madun

Bu konu çok farklı kimseyi sen busun sen böylesin diye yadırgamamak lazım çünkü birey özeldir kişi kendinden sorumlu olarak ben buyum dedikten sonra hiç kimse onu yargılayamaz, yolundan çeviremez. Yılmaz, İşbirlikçi

İktidarın ve erkek egemen toplum yapısının en önemli araçlarından biri olarak medya toplum içerisinde yaşanan gerçeklikten ziyade iktidarın çıkarına hizmet eden kendi gündemini oluşturmaktadır. Dolayısı ile ırkçılık, etnisite, yabancı düşmanlığı, kadın düşmanlığı gibi konularda olduğu üzere eşcinsellik konusunda da homofobik ve homohisterik söylemleri yeniden üreterek medyada temsil etmektedir. Dahası olumsuz, alaycı, küçük düşürücü, cinsiyetçi ifadeler ve görüntüler kullanarak ötekileştirdiği eşcinsel grupların kendilerini savunmasız hissetmelerine ve toplumda öteki olarak adlandırıldığı gruplar nezdinde önyargıların pekiştirilmesine sebep olmaktadır (Dondurucu, 2018: 521). Homofobi temelinde ortaya çıkan söylem ve eylemler ile haber sunumları içerisinde, eğlence programlarında, dizi ve filmlerde, reality showlarda eşcinsel bireyler ataerkil sistemin ve iktidarın istediği görüntüler içerisinde sunulmakta ve toplum içerisindeki nefret söylemlerini ve homofobik davranışları artırıcı şekilde karşımıza çıkmaktadır (Dondurucu, 2018: 519-520). Bu yönü ile yapılan çalışmamızda özellikle madun erkeklik kategorisindeki katılımcı erkekler; eşcinsel erkeklerin gerçek hayattan uzak görüntüler içerisinde, komik, eğlenceli ya da cinsel hayatları üzerinden nesneleştirilerek, alaycı bir ifade ile sunulduklarını ifade etmişlerdir. Medyanın resmettiği bu temsiliyetlerin gerçek hayattaki eşcinsellerin hayatlarını yansıtmadığının vurgusu yapılmıştır.

Medyaya magazinsel olarak yansıyor, çok rağbet edilen bir şey medya yani seviyor. Komik yönleri böyle ezilmişlikleri sergileniyor. sosyal medya fenomenleri ön plandalar birde bunun ön planda olmayanları var. Süleyman, Madun

Medyada maalesef hala yansıtılmıyor medyada yansıtılan bir şey yok bir zamanlar murat övünç vardı kerim can durmaz vardı bunlar medyadaki yüzler ama bunlar doğru örnekler değil ben onlar gibi değilim mesela, medyada yansıtılmıyor ya da doğru örnekler verilmiyor maalesef. Kadir, Madun

Daha eğlenceli insanlar olduğu görülüyor medyada. Mesela fatih yürek var kuşum aydın var. Allah öyle yarattığı için yanlış diyemeyiz. Aytaç, Madun

Medyada daha çok pısrık tipler gösteriliyorlar. Oysaki eşcinsel oluta böyle çok sağlam kendi ayakları üzerinde duran eğitimli insanlarda var ama medya hep cinsel obje olarak gösteriyor, mesela trans bireyleri hep öyle gösteriliyorlar. Ömer, İşbirlikçi

Medya yansıtmış olduğu kadınsı özelliklere sahip eşcinsel erkekler ve erkeksi özellikle sahip eşcinsel kadınlar örnekleri aracılığı ile toplumsal yapıya uygun bir şekilde kadınlık ve erkekliği güçlendirecek eşcinsellik profili tanımlamaya

çalışmaktadır. Ancak medyada bize sunulanın aksine eşcinseller toplumun her yanında ve her alanında var olmakta ve hatta birçok alanda hegemonik erkekliğin tanımını nasıl değiştirdikleri, onlarla nasıl yarıştıkları ve bu hegemonik olma kavramını nasıl yeniden ürettikleri toplumun bir gerçeği olarak karşımıza çıkmaktadır (Nardi, 2000: 1). Mesela eşcinsel erkeklerin bazıları vücut geliştirme, zorlu sporlar yapma, cinsel hünelerlerini sergileme gibi güçlü erkeksi tavırları ortaya koymaya çalışırken, bazıları ise daha çok kadınlıkla ilişkilendirilen duygusal durum ve görüntüleri sergileme eğiliminde olabilirler. Toplumda bilinenin aksine eşcinsel erkekler, hem görünüş olarak hem de davranış olarak heteroseksüel erkeklerden çok daha fazla erkeklik özelliği taşıyabilirler. Dolayısı ile erkeklik sadece cinsel yönelime bağlı bir olgu değildir (Reis ve Grossmark, 2009: 14). Yapılan görüşmelerimizde eşitlikçi toplumsal cinsiyet bakış açısını benimsemiş katılımcı erkeklerin büyük çoğunluğu medyada eşcinsel erkeklerin doğru temsil edilmediğini, medyanın sadece daha fazla kadınsı özellikler sergileyen ve genellikle gay eşcinsel erkekler üzerinden eşcinselliği tanımladığını ifade etmektedirler.

Medyadaki bakışı çok iyi değil aslında. Yani mesela son zamanlarda dizi ve filmlerde çok fazla kullanılıyor ama bana göre doğru temsil edilmiyor. Çünkü televizyonlarda sürekli gösterilen kişiler aşırı belli eden efeminen insanlar. Ve bunları da çok iyi örnekler gibi kullanmıyorlar hep bunların kullanılması yanlış. Bunun dışındaki eşcinseller temsil etmiyor bu da çok yanlış. Oktay, Madun

Yani Fatih Ürek gibi feminenler ayolcu falan olmaları özellikle kadınsı davranışları. Bülent Ersoy gibi değil mesela ikisinin arasında bir fark yok ama medyaya yansırken biri hanım, biri bey. Aynı aslında ama ellerinden gelse diğerine de hanım diyecekler neredeyse. Sercan, İşbirlikçi

Medya bunu olumsuz olarak yansıtıyor. Mesela cemil ipekçi var, cemil ipekçinin konuşması hal ve tavırları yani vücut görünüm erkek ama davranış içgüdüsel olarak tam bir transseksüel, eşcinsellerin hep kadınsı yönleri gösteriliyor. Yılmaz, İşbirlikçi

Homofobinin yaygın olduğu birçok ülkede olduğu üzere, eşcinsellere olan korku ve nefretin daha çok erkekler üzerinde tehdit oluşturması sebebiyledir. Erkekliğin daha çok penis ile ilişkilendirildiği erkek egemen toplumlarda kadına özenme ile penisin işlevsiz konuma geldiği düşünülmekte bir güç kaybı olarak erkeklik normlarını tehdit etmektedir (Barutçu, 2013: 59). Burada katılımcılar ile yapılan görüşmelerde eşcinselliğin medyaya yansımaları üzerine yapılan sohbetler sırasında, eşcinsellerin medyadaki temsilinin tamamının kadınsı erkekler ya da

transseksüel kadınlar üzerinden olduğu görülmektedir. Katılımcıların medyada en çok temsil edildiklerini düşündükleri ünlü eşcinsel isimler ise genellikle kadınsı özellikleri taşıdığı iddia edilen Kerim Can Durmaz, Murat Övüç, Fatih Ürek gibi erkekler olarak sıralanırken, Bülent Ersoy, Selin Cığerci gibi transseksüel bireylerin de medyada yer aldığı ifade edilmiştir. Neredeyse katılımcıların tamamı bu örneklerin eşcinselliğin doğru temsilleri olmadığı konusunda fikir birliği etmişlerdir. Judith Butler'ın *bela bedenler* isimli kitabında marjinalleşmenin bir çeşidi olarak karşımıza çıkan medyadaki eşcinsel kültürün aslında tamda karşı olduğu şeyi yaşattığını öne sürerek, heteroseksüel yapının toplumsal cinsiyet normlarını kontrol altında tuttuğunu ve eşcinsel kimlik içerisindeki kişilerin tam da bu karşı oldukları şeye dönüşmesini sağladığını ifade etmektedir. (Butler, 2014b: 179). Dolayısı ile medya içerisinde ortaya çıkan eşcinsel kimlikler hegemonik yapıya karşı çıkmaktan çok onların asli ve doğal olduğunu göstermeye hizmet etmektedirler.

Kerim Can Durmaz, Selin Cığerci cinsiyet değiştirmişti ama aptal saptal tarz haberleri izleyecekleri yerine transseksüellerin yürüyüşü vardı düşünce özgürlüğü istiyorlar vermiyorlardı o tarz şeyleri verseler medyada. Hayrettin, İşbirlikçi

Yani şimdi şöyle ki eşcinselliği temsil eden sanatçılara baktığımız zaman bir zamanlar 2 milyon albümü satan sanatçılar var yani Bülent Ersoylar Fatih Ürekler. Medya yani biraz daha ılımlı sempatik gösteriyor bana göre. Ercan, İşbirlikçi

Yani Fatih Ürek diye biliyorum. Ayolcu falan olması özellikle kadınsı davranışları. Bülent Ersoy gibi değil mesela ikisinin arasında bir fark yok ama medyaya yansırken biri hanım biri bey aynı aslında. Sercan, İşbirlikçi

Medyada maalesef hala yansıtılmıyor medyada yansıtılan bir şey yok bir zamanlar murat övünç vardı Kerim Can Durmaz vardı bunlar medyadaki yüzler ama bunlar doğru örnekler değil ben onlar gibi değilim mesela. Kadir, Madun

Mesela Kerim Can Durmaz tam bir medya maymunu, bir de şu kadın düşmanı var hiç sevmem onu Murat Övünç müdür nedir Alanya'ya gelecekti de basacaktım ben onu gidip ona döviz açacaktım onu boykot edecektim ama gelmedi. Süleyman, Madun.

3.4. KAHVEHANE ERKEKLERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ ŞİDDETE YANSIYAN BAKIŞ AÇILARI

3.4.1. Şiddetin Tanımlanması

Genelde amaçlı ve kasıtlı olarak, kimi zamansa sistematik ve planlı bir şekilde uygulanan şiddet; güçlü olanın güçsüz olan üzerinde tahakküm kurmasına yönelik göstermiş olduğu, çoğunlukla fiziksel, ama diğer yandan davranışsal, sözel, psikolojik, ekonomik ya da sosyal olarak uygulanan bir güç gösterisidir. Şiddet, bir kişiye isteği dışında güç ve baskı uygulayarak istemediği bir eylemde bulunulması ya da o kişiye istemediği bir eylemin yaptırılması olarak ifade edilmektedir. Michaud şiddeti bir kişiye isteği dışında güç veya kuvvet uygulanarak istemediği bir eylemde bulunulması ya da bir eylemin yaptırılması olarak tanımlamıştır (Michaud, 1991: 5). Şiddet alan yazında yapılan birçok çalışma içerisinde tekme, tokat, yumruk, ısırma, cisim fırlatma, cisim sokma, itme, kakma gibi kaba güç gerektiren fiziksel güç içerisinde ele alınıyor olsa da kimi zaman hiçbir şey yapmamak da dâhil olmak üzere sözel, psikolojik, sosyal, ekonomik birçok eylem ve eylemsizlik şiddet olarak karşımıza çıkabilmektedir (Aytaç ve diğerleri, 2016: 281)

Şiddet konusunda literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde erkeklik güçlü olmak, sert olmak, agresif olmak, yönetici olmak, iktidar kurmak gibi sıfatlar içerisinde hegemonik erkeklik özelliklerine addedilen özellikler içerisinde tanımlanmaktadır (Öztürk, A.B., 2014: 64). Aynı zamanda erk kelimesinden türeyen erkeklik güç anlamına gelmekte ve bu güç başkaları üzerinde uygulandığı zaman erkekliğin kendini tamamladığı bir erkeklik inşası gerçekleşmektedir. Dolayısı ile şiddet hegemonik erkeğin kendisini tamamlama yollarından birisi olarak karşımıza çıkmakta ve bu söylem içerisinde şiddet daha çok fiziksel güç ile bağdaştırılmaktadır.

Alan yazındaki bu yaygın görüş çalışmamızdaki katılımcılardan tamamı işbirlikçi ve marjinal erkeklerden oluşan, yine tamamı geleneksel toplumsal cinsiyet bakış açısını benimsemiş erkekler tarafından dile getirilmiştir. Fiziksel ve güç temaları altında toplanan bu söylemler katılımcıların şiddet deyince akıllarına ilk vurmak, kırmak, dövmek, kavga etmek, kaba kuvvet uygulamak, güç uygulamak gibi kavramları çağrıştırdığını işaret etmektedir.

Şiddet deyince genelde aklıma kavga gürültü gelir benim aklıma şuanda kadın cinayetleri çok meşhur her haberde de çıkıyor karşımıza. Hayrettin, Marjinal

Güçlü olanın güçsüz olanı ezmesidir orantısız güç kullanımıdır eşit güçler arasında şiddet olamaz zaten biri güçlü biri güçsüzdür güçlünin güçlüye karşı kullandığı bir durumdur. Genelde erkekler açısından sorarsanız fiziksel olarak güçlü olduğu için her türlü şiddeti uygulayabilirler. Batuhan, Marjinal

Bir insanın diğer insana uyguladığı daha doğrusu insan diye kavrayamayız bir canlının başka bir canlıya uyguladığı şiddet darp zarar verme. Timuçin, İşbirlikçi

Şiddet ne demektir mesela kişiye uygulanan bir şeydir topluma uygulanan bir şeydir şiddete. Mesela diyelim bir küçük biri diyelim şiddet uyguladın zaman geldi bu çocuk büyüdü sen güç olarak zayıfladın o da büyüdü diyelim o da sana aynı şiddeti şiddet uygular veya küçüklere aynı şiddeti uygular. Turgay, İşbirlikçi

Bana göre şiddet bir çözüm yolu değildir barbarlıktır kabalıktır. Çok zor durumda kaldığında en son raddede kadının ya da erkekle erkeğin kendisine vurduğu zaman savunma sanatı olarak kullanılması gereken bir şeydir. Harun, İşbirlikçi

Şiddet denince yumruk kavga gürültü bağırsı çağırısı bunlar geliyor aklıma daha çok fiziksel yani. Sercan, İşbirlikçi

Şiddet alın yazını incelendiğinde şiddetin başlangıçta fiziksel şiddet olarak tanımlandığı ancak alandaki gelişmelere paralel olarak daha sonra diğer şiddet türlerinin de şiddet tanımının içerisine yerleştirildiği görülmektedir. DSÖ (WHO)'nın yapmış olduğu tanımlama içerisinde “şiddet, kişinin kendisine ya da bir başkasına kasıtlı olarak güç uygulaması sonucu fiziksel, psikolojik, gelişimsel hasar vermesi ya da tehlikesinin olması” şeklinde tanımlanmıştır (Aytaç ve diğerleri, 2016: 276). Bu tanımdan da anlaşıldığı üzere şiddet sadece fiziksel yanlı değil birçok sosyal, ekonomik, psikolojik boyutlar içerisinde gerçekleşen bir kavramdır. Çalışmamız içerisinde madun erkeklerin tamamını içerecek şekilde büyük çoğunluğu eşitlikçi toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip erkekler tarafından şiddet sadece fiziksel şiddet olarak değil, bu tanıma diğer şiddet türleri de eklenerek tanımlanmıştır.

Şiddet sadece vurup kırıp dökmek değildir sözle de şiddet olabilir yani şiddet deyince aklıma haksızlık şeyleri falan geliyor. Ercan, İşbirlikçi

İnsanların ruhuna ve bedenini fiziki ve duyguları açısından yaralayan her eylem şiddettir. Kadir, Madun

Şiddet olmasa iyi olur ama şiddet insanların illaha fiziksel demiyorum sözle de bakışla da gözle de şiddet oluyor yani. Süleyman, Madun

Şiddetin bana göre fiziksel ya da psikolojik çok farklı yanları vardır. Ama bana göre şu karşı tarafın haklarını ihlal etmektir şiddet. Ömer İşbirlikçi

Şiddet küfür etmek sert davranmak gözünü korkutmak bir nevi senin dediğini yaptırtmak. Baskı uygularsın. vurarak ta aynısını yaparsın bazen vurman ”. Samet, Marjinal

Ya karşı tarafın vücut bütünlüğünü ya da psikolojisini hasara uğratan ya da zarar veren her türlü eylemdir. Oktay, Madun

Şiddetin büyüğü küçüğü yoktur bir kere geldi mi devamı gelir. Şiddet çok türü var psikolojik şiddetten tut bedensel şiddete duygusal şiddetten her türlü şiddete karşıyım ben. Olcay, Madun

Toplumsal cinsiyet temelli şiddet söz konusu olduğundaysa bunun katılımcılar tarafından daha çok fiziksel şiddet dışındaki şiddet türleri içerisinde tanımlandığı görülmüştür. Erkeğin toplum içerisinde elde etmiş olduğu egemen güce atıfta bulunularak kadını ikincil konuma düşürmeye çalıştığı bu şiddet türü, kimi zaman psikolojik, kimi zaman sözel, kimi zaman sosyal ve ekonomik şiddet içerisinde yer bulmuştur kendisine. Erkeğin toplum tarafından kendisine tahsis edilen bu şiddet türlerine başvurabilmesinin başat koşulu ise elinde bulundurduğu güç ve kadın üzerinde kurmuş olduğu tahakkümdür.

Toplum mesela çocukluktan başlıyor şiddete erkek şöyle olur böyle olur kız gibi olma belli bir kalıp içine yerleştirmeye çalışıyor seni bundan daha büyük bir şiddet yok Aile içinde şiddet var kadını hep aşağılayan bir şiddet ...Adam diyor ki ben hiçbir fiske bile vurmam, keşke vursaydın o vurduğun fiske geçerdi ama yaşattığın travma mezara kadar gidiyor. Olcay, Madun

Mesela bir kadın açık kıyafet giydi hemen karşısındaki gözünde orospu konumuna düşürülmesi çok yanlıştır, bu da bir şiddettir. Gerek konuşmasından hareketlerinden yargılanması, gerek görüntü, gerek söz kirliliğidir kimse kimseye laf atamaz. Harun, İşbirlikçi

Genelde fiziksel gücü erkek elinde bulundurduğu için illaki karşı tarafa sözlü şiddette uygular hareketli şiddette uygular. Ekonomik olarak güçlüyse erkek Mesela ekonomik şiddette uygular. Erkekleri güçlü kılan şey neyse oradan şiddet uygular. Batuhan, İşbirlikçi

Çok abes bir örnek olabilir ama şöyle örnekler var. Sen evin işini yapmadın bende senin harçlığını vermiycem mesela ekonomik şiddet, sen beni sinir ettin bende seni annenlerle görüştürmiycem mutluluğunu istemiyor duygusal şiddet, sen bana bunu yaptın diye sürekli birinin başına kakmak buda duygusal şiddet” Kadir, Madun

3.4.2. Kadına Yönelik Şiddet Tanımı

Kadına yönelik şiddetin kendine has olarak en önemli özelliği genellikle özel alanda aile içinde ve çok büyük ihtimalle eşi ya da partneri tarafından uygulanıyor olmasıdır. Bu yönü ile kadına yönelik şiddet kadının en kutsal olarak gördüğü evi ve en yakını olarak gördüğü kişilerce uygulanan bir şiddet türüdür. Feminist kazanımların başarıları ile birlikte kadına yönelik şiddette kapsamlı bir şekilde genişlemekte ve kadınların belki de şiddeti en çok içselleştirme sebeplerinden birisi olan şiddeti tanımlayamama sorununun önüne geçilmek istenmektedir. Dolayısı ile kadına yönelik şiddet sadece fiziksel eylemlerin değil, kadını aşağılayan, kadının öz benliğine zarar veren ve öz saygısını yitirmesine sebep olan davranış ve ifadelerinde kapsama dâhil edilmesini gerekli kılmıştır (Uluocak ve diğerleri, 2014: 14). Birleşmiş Milletler Konferansında Kadına yönelik şiddet kapsamı genişletilerek kadına sırf kadın olduğu için ister kamusal alanda isterse özel alanda uygulanmış olsun; fiziksel, psikolojik, cinsel, sosyal ve ekonomik olarak acı ve ıstırap veren ya da verme ihtimali olan toplumsal cinsiyet temeline dayanan her türlü eylem ve eylemsizlik olarak tanımlamıştır (Harcar, 2008: 54).

Literatürde Kadına yönelik şiddetin mağdurları olarak karşımıza kadınlar çıkarken toplumsal cinsiyet temelli şiddetin mağdurları ise kadın, erkek ya da cinsel yönelimi farklı tüm bireyler olarak çıkabilmektedir. Araştırmamızın bu kısmında kadına sırf kadın olduğu için uygulanan bir şiddet söz konusu olduğundan analizimizin bu kısmında daha şemsiye bir kavram olarak kullandığımız toplumsal cinsiyet temelli şiddet yerine kadına yönelik şiddet kavramı kullanılacaktır.

Araştırmamıza katılan erkeklerin kadına yönelik şiddet hakkındaki düşüncelerini öğrenebilmek adına görüşmecilerimize kadına yönelik şiddet hakkında ne düşündükleri ve bu şiddetin sebebinin ne olacağı üzerine sorulan sorular sonrasında görüşmecilerin tamamının kadına yönelik şiddeti onaylamadıklarına iyi bir şey olmadığına ve mücadele edilmesi gereken bir konu olduğuna dair hem fikir oldukları görülmektedir. Ancak katılımcı erkeklerle yapılan görüşmelerde bu konuda erkeklerin iki tema üzerinde yoğunlaştıkları görülmektedir. Bunlardan ilki ve geleneksel toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip ve neredeyse tamamı işbirlikçi erkeklik kategorisindeki erkekler tarafından öne sürülen görüş; kadına yönelik şiddet kötüdür ama temasıdır. Bu görüşü savunan erkeklerin tamamı kadına yönelik

şiddetin haksız olduğunu savunmadıklarını kötü olduğunu mücadele edilmesi gereken bir vahşet olduğunu hiçbir şekilde savunulamayacağını belirttikten sonra ama diyerek sözlerine devam etmiş ve hegemonik söylemi koruyacak şekilde şiddeti kadının hataları ardına gerekçelendirmişlerdir.

Eğer erkek bir kadına el kaldırıyorsa erkekliğinden utansın ama şöylede bir şey var kadın ne yaptı da erkek bu raddeye geldi. Ben şiddet olaylarına karşıyım ama bir erkek bir kadına şiddet uyguluyorsa tek taraflı olduğunu düşünmüyorum benim izlenimim bu yönde. Ama bunun yanında kadında erkeğe baskı yapıp erkeği bu raddeye getirebiliyor yani. Serkan, İşbirlikçi

Bir kere ben kadına hiçbir şekilde şiddetin olmamasından yanayım ama maalesef yaşıyor kadın evi terk ettiğinde bu ülkede beni terk ettin diye öldürülenler var maddi sıkıntısı olduğu için öldürülenler var maddi sıkıntı var diye hıncını kadından alıyor bu da yetmiyor kendini de öldürüyor bana göre bir şeyin çözümü değil ama işte kadın erkeği terk ettiğinde yapıyorlar yani. Serkan, İşbirlikçi

Ya bu erkeğin psikolojisinin bozuk olması da olabilir kadının işin içinden çıkamadığı durumlarda olabilir. Buna etken sebepleri tek gösteremeyiz yani tabi bu erkeğin şiddetini haklı çıkarmaz ama. Kadının erkeğe uyguladığı şiddette olabilir. Bir erkeğin namusudur şiddete sebep olan şey ya da çocukları vardır kadın onlara zarar vermiştir ya da aldatmıştır erkekte şiddet uygulayabilir. Timuçin, İşbirlikçi

Ben her türlü canlıya karşı şiddete karşıyım fakat bazen haklı sebepte bulmamakla birlikte insanın sınırlarını da zorlayabiliyorlar. İnsan dediğimiz canlının da sinir sistemi dayanamadığı için maalesef şiddete başvurulabiliyor. Ama onaylamıyorum. Erkek olarak düşünenecek olursak insanın ruhu zedelendiği zaman inadına gözünün içine baka baka yapıldığı zaman ve bunun yanlış olduğunu bile savunulduğu zaman erkek şiddet uyguluyor. insanların bazı durumda hak ettiğini düşünüyorum. Kadına karşı şiddet kullanılmaması gerekir ama insan doğası gereği sinirleri gerildiğinde kullanabiliyor maalesef ki. Kadir, Madun

Karşıt görüşte olan eşitlikçi toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip erkekler ise kadına yönelik şiddetin hiçbir gerekçeyle kabul edilemeyeceğini, karşı olduklarını ve insanlık suçu olduğunu belirterek kadına yönelik şiddet vahşettir teması üzerinde birleşmişlerdir. Kadına yönelik şiddetin utanç verici, alçaltıcı, canilik içeren, insanlık dışı, vahşi bir eylem olduğunu öne sürmüşlerdir.

Bana göre şiddetin gerekçesi yok bir insan aldata da bilir bunun cezası şiddet değildir, bunun adı caniliktir. ben giderim hukuksal yollardan gider hoşça kal derim çünkü o kadın yerinde bende olabilirim. Buna bir ceza verilemez ben ceza kesemem kimseye, insanlar yargı dağıtamaz oturur medeni insanlar gibi çözersin arkadaşım. Olcay, Madun

Dedim mi vahşilik canilik geliyor aklıma kadına şiddet gösteren erkeğim diye gezemez toplum içinde benim Kanaat'ımca en ağır cezalara çarptırılmaları gerekiyor. Çünkü karşıdaki savunmasız bir insandır. Harun, İşbirlikçi

Allah'ın yarattığı ve biraz daha güçsüz olan birine şiddet uygulamak çok utanç verici. Şiddete ön ayak olan şey çevre okumamışlık cehalet cahil insan şiddete başvurur. Aytaç, Madun

Bir kadına asla şiddet uygulamadım kadına şiddet uygulayanlara ölüm pahasına olsa da karşıyım. Hepimizi doğuran bir kadın bir anadır yani. Süleyman, Madun.

İnsanlığın şerefini en alçaltan olaylardan birisi. Ömer, İşbirlikçi

3.4.3. Kadına Yönelik Şiddete Tanıklık Ve Şiddetin Medyada Temsili

Hegemonik erkeğin ataerkil toplumlar nezdinde kurmuş olduğu iktidarı elde tutmanın yollarından birincisi kadın ve erkekleri buna ikna etmek iken, diğer bir yol bu tahakküm karşısında direnenlere karşı şiddet uygulamaktır (Öztürk, Ö., 2014: 64). Dolayısı ile hegemonik erkeğin iktidarına ikna olmuş diğer erkeklerde ataerkil hisseden almış oldukları pay, erkeklik hiyerarşisini koruma ve bir gün hegemonik erkeklik konumuna gelebileceği inancı sebebi ile kadına yönelik toplumsal cinsiyet temelli şiddeti maruz görmektedirler.

Kadına yönelik şiddetin sona erdirilmesi amacıyla erkek işbirliğine ihtiyaç duyulduğu bu konuda kadınların bilinçlendirilmesi kadar, erkeklerinde aynı amaç doğrultusunda hareket etmeye yönlendirilmesi toplumsal bir gerekliliktir. Bu kısımda görüşmeye katılan erkeklerin kadına yönelik şiddete tanık olduklarında ne yapacaklarına dair düşünceleri sorulmuş ve bu tanıklığın mağdurun katılımcının bir yakını olması ve tanımadığı bir kişi olması durumunda katılımcı tarafından nasıl tepkiler verileceği öğrenilmek istenilmiştir.

Görüşmeye katılan erkeklerin tamamı aile yakınlarından birisi şiddete uğradığında buna mutlaka müdahil olduğunu ya da gerçekleşmesi halinde müdahil olacağını belirtmiştir. Eğer kişi annesi, ablası, kız, kardeşi, kızı gibi birincil dereceden bir kadın akrabası konumunda ise fail kim olursa olsun, elindeki suç aleti ne olursa olsun şiddete müdahil olacağını ve sonuçlarını düşünmeyeceklerini belirtmişlerdir.

Oldum tabii ki de çocuklukta mesela çocuktum hatırlıyorum bir kere babam annemi dövmüştü çocuklukta bir şey yapamadım tabi ama şuan mutlaka bir şeyler yaparım araya girerim ayırırım tepki gösteririm. Oktay, Madun

Denk geldim babam gereksiz yere annemi dövdü yani haklı veya haksız, bizim verdiğimiz tepki annemi korumaya yönelik şeyler olayın sakinleşmesi yönündeydi, bunlar çocukluğumda olan büyüklüğümde de denk geldim yine ayırdım... Ama eğer şiddet gören ablamsa yakınım o zaman bıçak falan gözetmem karışırım aynı olmaz yani. Samet, Marjinal

İlk etapta sözlü müdahale ederim sebebini öğrenmeye çalışırım. babamda annemi dövdü yanımda müdahil oldum bende dayak yedim. Erkek haklıdır sen döv söv hayatta öyle bir şey yok. Okan, Marjinal

Anneme şiddet uyguladı babam, kuzenime boşandığı eşi şiddet uyguladı o anlamda birçok sefer tanık oldum birebir tanık olmadım onlara annemde yanımda olmamıştı ya da kuzenimde yanımda olanlarda araya girdim. Yanımda olsaydı araya girerdim. buna izin vermezdim. Kadir, Madun

Aile yakınım da direk müdahale ederim hiç düşünmem çünkü biliyorum o kendini kurtardığım için tepki göstermez. Ömer, İşbirlikçi

Yakınıma karşı olursa sert tepki koyarım yani ben genelde işimi devlet aracılığıyla hallediyorum tabi gördüğüm zamanda lafımı söylüyorum. Sercan, İşbirlikçi

Aile yakınımaysa esefle kınarım onaylamam yani tanıdığıma da tanımadığıma da aynı şekilde tepki veririm insani olarak otomatik tepkiler bunlar. Aytaç, Madun.

Diğer yandan kadına yönelik şiddete tanıklık durumunda mağdurun tanımadığı birisi olduğu takdirde müdahil olup olmamaları sorulduğunda erkeklerin farklı cevaplar verdikleri görülmüştür. Bu konuda erkeklerin bir kısmı aile yakınlarında olduğu gibi ne olursa olsun müdahil olurum derken, müdahil olmayan erkekler ise fail eşiyse müdahil olmam, mağdur tepki verir diye müdahil olmam, kendime zarar gelir diye müdahil olmam şeklinde farklı gerekçeler ile müdahil olmayacaklarını belirtmişlerdir.

Ataerkil toplumlar içerisinde kadın erkeğe bağımlı konumda bulunması sebebi ile erkeğin himayesi altındadır ve dışarıdaki diğer erkekler bu özel alana müdahil olamazlar. Şiddet ise bu alan içerisinde erkeğin kadını tahakkümü altında tutmak için kullandığı araçlardan birisidir (Boyacıoğlu, 2016: 138). Dolayısı ile geleneksel toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip erkek katılımcılar bir şiddet tanıklığında mağdur tanımadıkları bir kadın ve fail de onun eşi ise bunun onların özel meselesi olduğu ve toplumsal klişe ile karı koca arasına girilemeyeceği sebebi ile duruma müdahil olmayacaklarını belirtmişlerdir.

Çok tanık olduk karısını döven çok koca gördüm yani ben hem duydum hem gördüm. Karı koca olduğunda karışılmaz. Karı koca arasına girilmez sözünden mi hareketle bilmiyorum iç işleri olduğu için karışılmaz ama sevgilisine karşıysa kahvehane kültürü içinde kızarlar sen nasıl vurursun kıza diye.
Batuhan, Marjinal

Diğer yandan özellikle madun erkeklik kategorisindeki katılımcı erkekler mağdur ya da fail kim olursa olsun müdahil olacaklarını belirtmişlerdir. Toplum tarafından kadınlık kategorisine itildikleri için madunlaştırılmış olan özellikle eşcinsel erkeklerin empati yeteneklerinin ve duygusal yönlerinin ağır olması sebebi ile bazı durumlarda toplumsal kurallar ne olursa olsun sonuçlarını düşünmedikleri ve duyguları ile hareket ettikleri görülmektedir. Erkeklerin tarih boyunca kadını, çocukları, yaşlıları, savunmasız kişileri korumak amacıyla savaştığı ve korumacı yanının geçmişten günümüze öğrenildiği ve genler aracılığı ile aktarıldığı görülmektedir. Şiddetin eşitsiz güçler arasında vuku buluyor olması sebebiyle, erkekler güçsüz olarak gördükleri kadınları koruma iç güdüsüne sahiptirler. Dolayısı ile birçok erkek şiddete uğrayan bir kadın gördüğünde onun güçsüz kırılgan ve yardıma muhtaç olduğunu düşündüğü için olaya müdahil olmak isteyeceğini belirtmiştir (Yetiş, 2019: 515).

Ben yardım ederim talep edilmeye de gerek yok ben yeter ki onu hissedeyim yardım ederim işin hukuksal boyutunda var bugün bana yapacağı herhangi bir şeyde hak hukuk ararım ama yardım isteyene yardım ederim. Olcay, Madun

Ayırırım o kişiyle kavga etmem ama ayırırım orta yolu bulmaya çalışırım. Eşi de olsa insan olduğu için karışmalıyım ayırmak müdahale etmek gerekiyor.”
Aytaç, Madun.

Tanımadık bir kadın olsa bile müdahil olurum. hiç düşünmem olurum bende dayak yerim en fazla. Süleyman, Madun

Katılımcılarımızın bir kısmı ise kadına yönelik şiddetin kabul edilemez olduğunu, aslında müdahil olmak istediklerini ama mağdurların kendilerine tepki göstermelerinden çekindikleri için karışmak istemeyeceklerini belirtmişlerdir. Burada katılımcılar; kadınların bir toplumsal klişe olan kocamdır döver de sever de klişesi içerisinde vurgulanmış kadınlık özelliği göstererek, erkek şiddet uygulamasına rağmen bunun erkeğin hakkı olduğunu savunmalarından korktukları için olaya müdahil olmadıkları ama eğer kadın yardım talebinde bulunursa yardım edeceklerini belirttikleri görülmüştür.

Şiddetin tanığı olarak çok bir şey yapamıyorsun çünkü yabancısın, sana ne lan deyip çıkabiliyor adam. Mesela bunların illaha karı koca olması gerekmiyor sevgilide adamlar birbirini yiyor dövüyor gidiyorsun ayırmaya sen ne karışıyor lan diyor kadın çok tuhaf bir durumda kalıyorsun yozlaşıyorsun orda karı koca arasına girilmez klişesini bugün topluma yaymışlar. Olcay, Madun

Dışarıda bir şiddet olayı olursa aslında göstermem lazım ama çok fazla girmem çünkü kadınlarda bir garip bu konuda çünkü kadın razı yani bazı şeylere yanlış olduğunu bilmesine rağmen eşimdir döver de sever de mantığında olan kadınlar var. Ama yardım isterse direk polisi ararım. Oktay, Madun.

Dışarıdan sözlü birçok şiddete tanık oldum müdahil olmadım hiç aslında olurumda mesela sözlü şiddete maruz kalan kadınlara yardım edince kendileri tepki gösteriyorlar çünkü büyük ihtimalle yanlarındaki kocaları ve kadınları olduğu için insan korkuyor. Haklıyken haksız duruma düşebiliyorsunuz. Ömer, İşbirlikçi

Özellikle geleneksel toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip olan erkeklerin bir kısmı ise kendilerine zarar gelebileceği endişesi ile olaya müdahil olmak istemediklerini belirtmişlerdir. Bu görüşü savunan erkeklerin bir kısmı Kadir Şeker örneğini göstererek yardım etmeye çalışırken mağdur olabileceklerini belirtirken, bir kısmı ise failin elinde bir şiddet aracı olması sebebiyle fiziksel zarar görebileceği çekincesi ile müdahil olmadıklarını belirtmişlerdir. Bu davranış, İşbirlikçi erkeklik özelliği olarak hegemonik erkeklerin egemenliğini inşa ederken göstermiş oldukları şiddet ve ayrımcılık karşısında sessiz kalınması en azından erkeklik hiyerarşisi içinde bulundukları yeri koruma ve ataerkil hisseden az da olsa pay almaya devam etme endişesi ile paralellik göstermektedir.

Tanımadığım birisi de olsa araya girerdim. Yani kahramanlık yapmak gibimi bilemiyorum. kadir diye bir arkadaşımız ayırdığı için ayırırken bıçaklamak zorunda kaldı hapis yattı böyle durumlar tersine de dönüyor. Günümüzde Müdahil etmeye korkar olduk. Kadir, Madun

Haa denk geldin bilmiyorsun ben Türkiye’de karışmam son dönemde bir çocuk karıştı hapse girdi ama ondan öncesindede karışanların başı belaya giren insanlar oldu. ama yardım istediğinde sözle yardım ederim yapma falan diye ya da araya girmek isterim ama kendimi riske atmam. Batuhan, Marjinal

Bende onunla birlikte bir tepkiyi vermeye çalışırım kesinlikle. Yani kadını bıçakladılar ya sokakta herkesin gözü önünde adamın elinde bıçak var cesaret edemeyebilirim mesela. Samet, Marjinal

Medya genel anlamda radyo, televizyon, gazete, internet sayfaları gibi kitle iletişim araçları olarak tanımlanmakta ve egemen olan ideolojilerin yansıtıldığı ve

takip edenler tarafından bu ideolojilerin içselleştirildiği bir platform olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle medya daha çok toplumda egemen olan görüşlere hizmet etmekte ve bu egemenliği pekiştirici bir içerik sunmaktadır. Diğer yandan egemenliği tehdit edici unsurlar medya tarafından dışlanmakta ve gerçek olduğu gibi yansıtılmak yerine egemen konumdaki iktidarın çıkarlarını koruyacak şekilde değiştirilerek sunulmaktadır (Uluocak ve diğerleri, 2014: 59-60).

Medya gerek kamuoyunu etkilemesi gerekse takipçileri üzerindeki etkileri gereği toplumsal sorunlar üzerinde etkili bir araç olarak kullanılabilmesine rağmen, kadına yönelik şiddet ile ilgili olayları caydırıcı yönünden çok teşvik edici ve magazinsel yönünü ele alarak sunmaktadır (Sungunay, 2018: 3). Bu yönü ile medya kadına yönelik şiddeti toplumsal bir sorun haline dönüştürmekten ziyade, mağdur konumdaki grupların kendilerini savunmasız hissetmelerine sebep olmaktadır (Dondurucu, 2018: 521).

Medyada Kadına yönelik şiddet haberlerinin nasıl yansıdığına ilişkin katılımcılarla yapılan görüşmeler neticesinde katılımcıların “yanlış sunum, eksik sunum ve teşvik edici sunum” olmak üzere üç ana tema üzerinde yoğunlaştıkları görülmektedir.

Bu görüşü savunan katılımcı erkeklerin medyaya yansıyan kadına yönelik şiddet içeriklerinin yanlış sunulduğuna yönelik eleştirel bir bakış açısı ile görüş beyan ettikleri görülmüştür. Katılımcılar medyanın sunmuş oldukları içerikleri daha düzgün ve faydalı sunabileceği konusunda eleştiride bulunup, bazı şeyleri ise gereksiz sunduğunu savunmuşlardır. Medya doğru kullanıldığında caydırıcılığı yüksek olan bir araçtır, doğru sunum ile medyada cezaların yüksek olması, failin haksızlığı, soruşturma ve kovuşturma evreleri izleyenlere sunulduğunda şiddet sorunun azalacağı düşünülmektedir (Sungunay, 2018: 14). Katılımcılara göre sunulan haber içeriği ile artık olayların normalleştirildiği ve izleyiciyi ilgilendirmeyen detaylarla konun saptırıldığı ileri sürülmüştür.

Medyaya bakıyorum uygulanan şiddetin verilen tepkinin çok fazla olduğunu düşünüyorum. İster istemez üzüliyorsun insan duymak istemiyor. Mesela duyuyoruz gencecik kıza tecavüz etmişler öldürmüşler diye duyuyoruz üzüliyoruz tabii. Televizyonda gösteriliyor haberler doğrumu yanlış mı ama bu şiddet bu şekilde yansıtılmamalı. Samet, Marjinal

Hayır doğru yansıtılmıyor kısacık haberlerle ya da boşandığı için şiddet gören kadın gibi bir gerekçenin arkasına veriliyor hayır bir kadın şiddet görüyor niçin

olduğu önemli değil. Haa boşanmış demek ki bir şey yaptı da adam şiddet uyguladı gibi maalesef insanlar bir şeyler düşünebiliyor. Kadir, Madun

Yani nasıl yansıttığı konusunda çok şey değilim yani sonuçta yansıtıyor mu yansıtıyor. Özendirici değil ama bu çok fazla medyada yayınlanınca insanlar da artık normal gözüyle görüyor zamanla normalleşiyor yani. Hâlbuki bir kadın şiddete uğradığında bir adam 15-20 yıl 30 yıl bir hapis ceza alsa ve bu haberlere yayınlansa belki de caydırıcı olur yani ama özellikle öldürülüp adamın yerine göre ceza almaması içeriye dahi girmemesi toplum için iyi bir örnek değil. Oktay, Madun.

İkinci görüşü savunan erkeklerin ise medyanın vermiş olduğu kadına yönelik şiddet içeriklerinde eksik sunum yaptığını ve olayın öncesinde yaşananların tamamen anlatılmadığını ve olayın bu haddeye nasıl geldiğini sunmadığına yönelik meraklı bir bakış açısı ile ele alınan görüştür. Bu görüşü savunan katılımcılar medyanın eksik bilgi verdiğini, olayın tam anlamıyla açıklığa kavuşmadığını ve şiddetin gerekçesini öğrenemediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların mağdurun özel hayatına ilişkin bilgilere olan merakı şaşırtıcı olmakla birlikte, sunulan içeriğin izleyiciyi tatmin etmediği belirtilmiştir. Şiddetin daha çok magazinsel yanına odaklanan bu katılımcılar, mağdurun şiddeti hak etmiş olabileceği düşüncesi ile olayın öncesini merak etmektedirler.

Medyada şimdi şöyle her medya şiddeti net göstermiyor, bazısı çok küçük bir şiddet abartarak gösteriyor, bazısı da çok büyük bir şiddet ama çok küçük gibi Genelde bayanın şiddete uğradığını çok fazla gösteriyorlar. Ama tamamda bu erkekle bayan arasında ne geçti nerde ne oldu nasıl geçti bu şekil bu sıkıntıya nasıl düştüler niye bunu açıklamıyorlar. Turgay, İşbirlikçi

Tamam medya doğru yansıtıyor ama olayın iç yüzünün de bilinmesi lazım. Medya olayı bilmeden detayını araştırmadan belki orda kadında hatalı erkekte hatalı onu oraya getirmemek. Okan, Marjinal

Yani medyada sürekli darp ve cinayet olarak görüyorum medyada bu tarz olaylarda açıkçası abartı yapıyorlar yani. Daha çok bu konularda hani mağdur haklı görülse de bu olay buraya gelesiyse kadar neler oldu ben bunu düşünüyorum hep. Serkan, İşbirlikçi

Son olarak üçüncü görüşü savunan katılımcı erkekler medyanın yapmış oldukları içerikte teşvik edici bir sunum yaptıklarını ve kadına yönelik şiddeti caydırmaktan çok özendirdiğini belirtmişlerdir. Medyanın egemen söylemek için yaptığı bu söylem daha çok kadını ikincilleştirirken erkeğin kadın üzerindeki tahakkümünü devam ettirme niyetine yöneliktir. Katılımcıların bu durumdan rahatsız olduğu, medyanın şiddeti yanlış haberleştirdiği ve insanları suça teşvik ettiği düşüncesi savunulmaktadır (Uluocak ve diğerleri, 2014: 80). Medya toplum

içerisinde yer alan mağdur konumdaki kadınlara karşı, içerikte yer alan kurban kadın üzerinden duyarsızlığı ve gaddarlığı teşvik eden bir içerik sunmaktadır, diğer yanda failin özelliklerini abartarak hegemonik düzene uzanan en ufak tehditlere karşı gözdağı vermektedir. Diğer yandan medya yaratmış olduğu algı ile şiddeti normalleştirerek kaçınılmaz bir sonmuş gibi sunmaktadır.

7Ne yazık ki bu medyamızda çok aktif hangi kanalı diziye açsan orada kadına yönelik şiddet çıkıyor karşımıza Mesela sürekli uyuşturucu kullanımını gösterebilir ne olur kullanımı artar. Mesela sigara içeni buğuluyorlar özendirmemek için ama şiddeti çatır çatır gösteriyorlar. Ömer, İşbirlikçi

Bence medyanın tavrı şuan çok yanlış neden biliyor musunuz çünkü kadınları erkek düşmanı yaptılar.bunu mükemmel bir şeymiş gibi sürekli toplumun gözünde çok gösterince bayanda olsa erkekte olsa kötü hissediyor. Sonra insanların içine acabalar koyuyorlar ve insanlar sürekli diğerine karşı temkinli oluyor. çünkü kadın diyor ki yatağa girerken ya adam beni sabaha doğarsa ya da adam diyor ki ya bende yaparsam. Bunun bu boyutta abartılı medyaya yansıtılmasına ben karşıyım bir şeyi bir sunmak var bide yanarlı dönerli sunmak var. Bu biyerde diğer erkekleri de şiddete özendiriyor. Olcay Madun

Ya işte bir kadını öldürme olayları oluyor adam evine girmiş 10 tane bıçak atmış gitmiş kaçmış gitmiş onun gibi yani. Ya sadece teşvik ediliyor haberlerde olmaması gereken bir şey mesela. Yani tatlı dille anlatıyor öyle bir güzel anlatılma şekli var ki benim bile birilerini bıçaklayasım geliyor yani. Sercan, İşbirlikçi

Yani ben şiddet olaylarının medyaya yansıtılmasını olumlu olarak görmüyorum çünkü şöyle bir şey insanların aklına bilinçaltına fikirler bilginin yerleştirildiğini düşünüyorum eşiyle tartıştığında bu bilinçaltına yerleşen bilgilerin geldiğini somutlaştığını düşünüyorum. Batuhan, Marjinal

Yani dediğim gibi bunları insanların gözünün içine sokmaları daha çok şiddeti arttırıyor görmek istemediğim için yapılan haberler daha da arttırıyor.” Timuçin, İşbirlikçi

Medyada görünmesi yanlış bir şey yani insanlar görünce bir algı yaratıyor o algıda kötü bir şey bence yansıtılmaması gerekiyor diye düşünüyorum. Aytaç, Madun

3.4.4. Erkeğin Şiddete Yönelme Sebepleri

Kadına yönelik şiddeti ortaya çıkaran sebepler incelendiğinde göç, yoksulluk, işsizlik, ekonomik sıkıntılar, alkol bağımlılığı, eğitimsizlik, cehalet, medya, yanlış ilişkiler, kişisel sorunlar, psikolojik sorunlar, kuşak çatışması, stres saldırganlık gibi içsel ve çevresel faktörlerin etkili olduğu savunulmaktadır. Şiddetin güç gösterimi ile ortaya çıkması sebebi ile genellikle otoriteden itaat edene, büyükten küçüğe ve

güçlüden güçsüze doğru ilerlediği öne sürülmektedir (Aytaç ve diğerleri, 2016: 277). Erkeklerin şiddeti uygulama gerekçeleri ise tamamen toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı olarak ortaya çıkan bir durumdur ve kadının toplumsal cinsiyet rollerini aksatmasına bağlanmaktadır. Literatürde bu görüş altında sebepler sıralanırken kadının genellikle ev içi işleri ve çocuk bakımını ihmal etmesi yer alırken, bazen müsrif davranışları, bazen cinsel ilişkiyi reddi, bazen de eşine karşı gelmesi şiddetin sebebi olarak gösterilmektedir (Boyacıoğlu, 2016; Harcar, 2008: 57).

Yapılan görüşmeler sonucunda katılımcıların şiddetin sebebine ilişkin olarak görüşlerini erkek yanlı ve kadın yanlı olarak iki şekilde ele aldıkları görülmektedir. Erkek yanlı yaklaşımda şiddetin etki tepki sonucu ortaya çıktığı ve şiddetin pasif ögesi olan kadının göstermiş olduğu reaksiyon sonucu şiddetin meydana geldiği öne sürülmüştür. Dolayısı ile şiddetin sebebi kadından kaynaklanmaktadır. Kadının eşine karşı gelmesi, hata yapması, toplumsal cinsiyet kalıplarının dışına çıkması şiddetin sebebi olarak gösterilmiştir.

460 ölen kadının en az 200-300ü diyelim kocası ile tartıştığı için ölüyor. Ben o an şunu şuraya bırak dedim bırakmıyorum dedi evdeki liderlik tartışması halbuki evdeki lider erkektir. Onu o kaldırmadı o derken ben babamın evine gidiyorum 3 gün sonra ben ordan kocaya gidiyorum vay sen çatta çutta eline sağlık 3 gün sonra kocası onu öldürmüş. kabul etse kimse ölmeyecek. Turgay, İşbirlikçi

Kadın evinde oturur kadın sesli gülmez erkek adam ağlamaz gibi bu tarz şeyler zaten kadını bir kalıp içine soktuğu için o kalıbın dışına çıkıldığında şiddet uygulanıyor zaten. Ömer, İşbirlikçi

Gidiyorlar 17-18 yaşında evleniyorlar hayatın farkına varmadan sonra erkek şiddet uyguluyor ve ölenlerin çoğu yoksul eğitimsiz kesim hakkını hukunu arayamayan kesim. Hayrettin, Marjinal

Erkek yanlı görüşü savunan katılımcılar ise şiddetin sebebinin tamamen erkekten kaynaklandığını belirtmişlerdir. Erkeğin gerek karakteristik özellikleri, çevresel faktörler, ekonomik koşullar, psikolojik sorunlar gibi gerekçelerle erkek şiddete yönelmekte kadın ise şiddetin pasif süjesi olarak şiddeti engelleyecek güce sahip olmadığı için sadece şiddete razı gelmektedir.

Psikolojik bozukluk bu ben demin onu anlatmaya çalıştım size toplum diyor ki erkek siker namustur erkeğin elinin kiridir. Erkek, yani erkek ama maalesef toplumun tabularının dışında kanunlarda destekliyor. Bazı kanunlar yazısız uygulanan kanunlardır bir yerde yazmaz ama sen erkeksin bir transı

öldürebilirsin bir kadına şiddet uygulayabilirsin diyor bu hakkı veriyor sana.”
Olca, Madun

Şiddet eski kafalılığın sonucudur her zaman vardır kadını aşağılık konumda görmek şuanda da olsa eskiden de olsa erkekliğin bir şeyi yani. Eskilerden ne görüyorlarsa baba, anneye şiddet uyguladıysa sözlü ya da fiziksel babam yaptı bende yapayım gibi. Okan, Marjinal

Bu aslında birazda şeyden kaynaklanıyor galiba erkeklerin gururundan kaynaklanıyor ben evli olsam boşanırım ama erkekler gurur meselesi yapıyor Çünkü erkek egemen toplumda yaşıyoruz çünkü neden sen daha iki yaşındaki çocuğa pipini hadi göster oğlum diye bir erkek yaratırsan çok normal yani böyle olması. Oktay, Madun

Yani erkek olmasıdır işte yetişme tarzı öyledir belki, yabancı filmlerde seyrediyorum orda da öyle yani erkek bir güç tarafında yer alıyor. Yani ekonomik olarak güçsüz olan bir erkeğin her zaman şiddet eğilimi vardır çünkü hep huzursuzdur. psikolojisi normal değildir Yapması gereken şeyleri yerine getiremediği için eksikliğin farkındadır erkekliğini göstermek içinde şiddete başvuruyordur. Yani olması gereken gücün eksikliğinde bunu şiddetle kapatır. Batuhan, Marjinal

3.4.5. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddetle İlgili Kavramlar

Toplumsal cinsiyet temelli şiddet mağdurları açısından bir şemsiye kavram olarak kadına, erkeğe ve cinsel yönelimi farklı olan eşcinsel bireylere yönelik ortaya çıkan şiddet davranışlarını konu etmektedir. Burada şiddetin uygulanma kökenine inildiğinde hegemon konumda bulunan güçlerin egemenliği ellerinde tutabilmek adına bir grup üzerinde güç uyguladıkları, bunu toplum içindeki seyirciler önünde ve onların desteği ile yaparak meşru kıldıkları görülmektedir. Toplumsal cinsiyet temelli şiddetin kökenine inildiğinde kavramsal olarak cinsiyetçi kalıp yargılarının, ön yargıların, ayrımcılık içeren davranışların, buna bağlı olarak nefret içeren söylem ve davranışların ortaya çıktığı görülmektedir. Mağduru üzerinden kavramsallaştırıldığında ise mizojini, homofobi, transfobi, homohisteri, heteroseksist, namus şeref töre gibi kavramların toplumsal cinsiyet temelli şiddeti körükleyen unsurlar olduğu görülmektedir. Çalışmamızın bu kısmında katılımcıların daha çok bilinir bir şekilde ifade ettikleri namus ve homofobi kavramları üzerinden analiz yapılacaktır.

Erkeğin ve eril zihniyetin göstermiş olduğu, gücünü toplumsal cinsiyet rollerinden alan ve kadının yaşam hakkının elinden alınmasına kadar uzanan kadına yönelik şiddet; kimi zaman namus kisvesi altında meşrulaştırılmaya, daha

masumane, daha kabul edilebilir bir durummuş gibi gösterilmeye çalışılmaktadır. Oysaki namus kılıfı altında gerçekleşen bu şiddet bazen o kadının öldürülmesine kadar uzanmakta; sadece o şiddetin mağduru kadına değil bütün kadınlara, dahası bütün insanlığa karşı işlenmiş bir suç olarak karşımıza çıkmaktadır (Baydur ve Ertem, 2006). Kadının bedeni namus ile kontrol altına alınmakta, kadın her hangi bir hata işlediği durumda bütün aileye, akrabalara töreye leke getireceği inancı empoze edilerek kadına hem içsel hem de dışsal bir baskı altında davranışlarını, düşüncelerini, duygularını, dış görünüşünü sürekli bir denetim altında tutması öğretilir (Kandiyotti, 2011: 81).

Katılımcı erkekler ile yapılan görüşmeler sonucunda namus kavramına ilişkin öne sürülen ifadeler, bu kavramın katılımcılar tarafından cinsellik ve cinsellik dışı olmak üzere iki görüş içerisinde ele alındığını göstermektedir.

Görüşme yapılan erkeklerden eşitlikçi toplumsal cinsiyet bakış açısında sahip erkeklerin cinsellik dışı fikirler üzerinde yoğunlaştığı ve namusun iki bacak arasında olmadığı söylemi yoğunlukla kullanılmıştır. Katılımcılar ahlaklı olmak, kendini bilmek, dürüst olmak, kaliteli olmak gibi kavramlar üzerinden nitelikli bir insanın namuslu olmak özelliklerine haiz olacağını belirtmiş ve namusun kişinin kendine ait bir kavram olduğunu ve kimsenin namusundan kimsenin sorumlu olamayacağına ilişkin fikirleri öne çıkmaktadır. Kişinin namussuzlukla ilişkili eylemlerinde ise kendisinin karaktersizliği olduğu ve en fazla evlilik içinde ise kişi ile boşanılabileceği belirtilmiştir.

Namus iki bacak arasında değildir Allah'ın verdiği beyinde gelişen bir şeydir. Eğer bir evlilikte namussuzluk yapan kişi aldatmadır vesaire kendi namussuzluğunu yapmıştır. Aytaç, Madun

Namus cinsellik değildir zaten kaliteli bir insan çorap değiştirir gibi cinsellik yaşamaz her cinsellik ruhuna bir dokunuştur ve her dokunuş ruhundan bir parça alır aslında. Bedenine her dokunan insan arttığında hafifleşiyorsun, meşrefleşiyorsun. Namus iki bacak arasında değildir aslında. Nerde bir namus bekçisi varsa onun özüne indiğinde dikkat et o namussuzdur. Namus kişinin kendinde başlar ve yine kendinde biter kadın kocası için değil kendi için namusunu düşünmelidir. Olcay, Madun

Kişinin kendi hakları geliyor aklıma ben sadece cinsellik üzerinden namusu düşünmüyorum kişinin hakkına uzanan her alanda da namusuna tecavüz edilmiş gibi bir şey. Ömer, İşbirlikçi

Eskiden derlerdi ya namus iki bacağın arasında namus beyindedir iki bacak arasında değildir. Kadının namusundan kadın kendisi sorumludur. Herkes kendi namusundan kendisi sorumludur. Okan, Marjinal

Bizim toplumumuzdaki yaşamış olduğumuz yani namus sadece gidip birinin başkasıyla aldatması değil yani namus verdiğin sözlerin tutulması da olabilir.”
Ercan, İşbirlikçi

İkinci görüşü savunan geleneksel toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip katılımcı erkekler ise namusu cinsellik, aldatma ve tecavüz gibi kavramlarla ilişkilendirmişlerdir. Katılımcıların namus kavramına atıfta bulunurken cinsiyetçi bir bakış açısı ile kadının doğası gereği erkekten zayıf olduğu, kırılğan, korunmaya muhtaç ve erkeğe bağımlı şekilde tanımlandığı dikkat çekmektedir. Dolayısı ile kadın bir erkeğe aittir ve onun tarafından korunması gerekir, diğer yandan dışardaki diğer erkeklerce her an kirletilebilme ihtimali olduğu için sürekli kapalı bir kutu içinde olmalıdır. Ataerkil toplum yapısı içerisinde erkek bir yandan kazanma arzusu ve rekabetçi yanı sebebiyle sürekli yenilik arayışı içerisinde iken, diğer yandan ise elindekileri muhafaza ederek gücünü koruma içgüdüsündedir. Bu nedenler erkeklerin bir çoğu kadını bir mal olarak görmekte ve mülkiyeti altındaki bu varlığı koruyup kollamakla kendilerini sorumlu tutmaktadırlar. Dolayısı ile yeni zaferler peşinde koşarken başkalarının kalesine girdiklerinde bu fetihleri başarı olarak görmelerine rağmen, kadın toplumdaki diğer erkekler tarafından her an kuşatılabilme ihtimali olan bir kale gibidir. Bu yüzden kadının namusunun erkeğe ait olduğu düşüncesi ile kadının namusunun korunması ya da kirlendiğinde temizlenmesi de yine erkeğe ait bir olgu olarak düşünülebilmektedir.

Ya genelde bu namus muhabbeti kadına özgü bir şeydir evli adamlar içinde denilir ama bekârlar için öyle değildir. Cinsellik yönünden temizlik geliyor aklıma. Hayrettin, Marjinal

Namus bayağı önemli bir şey. Namus kapalı bir alan bana göre cevaplanması çok zor. Zorla bir kişinin kız kardeşi arkadaşı veya ailesinden birine tecavüz edilmesi gibi bir şey geliyor aklıma. Evlilikte tabi erkek sorumludur namustan evli değilse kendinden sorumludur kadın. Sercan, İşbirlikçi

Namus kavramı kızlar üzerinden hayat bulduğu için namusunu kaybedecek olan kızlardır. Erkekler bunu kaybedemez. Namus kavramı iki bacak arasındaki durum olarak kabul ediliyor toplumda. Batuhan, Marjinal.

Yani namus kavramı bir kişi iffetini korumuyor sağda solda düşüp kalkıyorsa namus kavramı bir o dur bir de Ya şimdi kadınlarda şöyle kadın bazı yerde namusunu koruyamaz çünkü kadın erkeğe göre eksik doğan bir varlıktır. bir erkek ne kadar olsa kadından güçlüdür bir genç bayan diyelim yolda gidiyor bir erkek saldırdı normalde ne etse erkeğin gücü ona yeter. Kendi kendini yetmiyor namussuz bir de gidiyor elin eksiğinin de namusuna göz diyor. Turgay, İşbirlikçi

Nefret söylemi içerisinde ele alınan homofobi kavramı; gay, lezbiyen, biseksüel, transseksüel, interseks, gibi tüm lgbti ve quer bireyleri kapsayacak şekilde bu bireylere karşı heteroseksist davranış içerisinde korku, endişe, nefret, tikslenme, küçümseme, alay etme gibi eylemlerle kendisini gösteren genellikle kişilerin hiç tanımadıkları kişiler tarafından hiç tanımadıkları kişiye karşı besledikleri ve çok genellikle de kamusal alanda açığa çıkan bir duygu olarak tanımlanabilmektedir (Dondurucu, 2018).

Çalışmamızda yer alan özellikle geleneksel toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip katılımcı erkeklerin büyük bir kısmının daha önce nefret söylemi, nefret cinayeti, homofobi, transfobi gibi kavramları duymadıkları belirtilmiştir. Bazılarının ise bu kavramı farklı bir şey olarak tanımladığı görülmüş ve müdahale edilmiştir. Ancak neredeyse görüşmecilerin tamamına yakını nefret suçlarının ve homofobinin doğru bir şey olmadığını belirtip, bunu kınadıklarını söylemişlerdir. Kavramın tanımını yapan görüşmecilerin bir bölümü “eşcinsel nefreti” temasında yoğunlaşırken, katılımcıların diğer kısmı ise “gizli eşcinsellik” teması üzerinde yoğunlaşmışlardır.

Görüşmenin geleneksel toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip katılımcı erkekleri homofobinin eşcinsellere duyulan nefret duygusunu ifade etmek amaçlı kullanıldığını belirtirken, bu duygunun önyargılardan kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Homofobi kavramı kişiye gülmekten, dalga geçmeye, küçümsemeye, aşağılamaya görmezden gelip yok saymaya, şiddet uygulamaya ya da canına kastetmeye kadar uzanan boyutlara ulaşmaktadır (Dondurucu, 2018). Hegemonik erkeklerin kadınlık ve kadınlığa ait olan kadınsılıklar karşısında kendi alanından dışlamak amacıyla eşcinsellere karşı kullandığı en önemli silahlardan birisidir. Özellikle de erkek eşcinsellere karşı daha fazla yürütülen bir şiddet türüdür.

Eşcinsellere transseksüellere karşı homoseksüellere karşı yürütülen ön yargı tahmin edebildiğim kadarıyla. Batuhan, İşbirlikçi

Homofobi Eşcinsel bireylere ters davranan veya hoşnut karşılamayan kişiler. Timuçin, İşbirlikçi

Nefret söylemi en çok eşcinsellere karşı kullanıyor. Ben de çok maruz kaldım ailem tarafından zamanında ergenlik döneminde çok farklı davranışlarım vardı psikolojik şiddete maruz kalıyordum. Fiziksel şiddete de maruz kaldım mesela. Kadir, Madun

Homofobi kavramı egemen söylem içersinde sadece heteroseksüel erkekler tarafından değil kadınlar ve çoğu zamanda eşcinseller tarafından kullanılan ve kendi eşcinselliklerini maskelemek amacı ile kullandıkları bir araçtır. Erkekliğin sadece eylem üzerinden değerlendirildiği ataerkil toplumlarda, eşcinsel erkekler sırf o toplumdan dışlanmamak adına, toplumda erkek olarak kabul görebilmek amacı ile hissettiklerini ve kimliklerini saklayarak, o toplumdaki ideal erkek davranış ve görüntülerini kamuya, en çokta diğer erkeklere gösterme ihtiyacı duyabilmektedirler (Nardi, 2000: 2). Ataerkil düzenin getirmiş olduğu ataerkil hissedene yararlanmak ve erkeklik hiyerarşisinin üst basamaklarında kalmanın yollarından birisi heteroseksüel olmak, eğer değilsen heteroseksüel gibi görünmektir. Bu bağlamda homofobinin en uç noktaları erkeklik ispatı sırasında yine eşcinsel erkekler tarafından diğer eşcinsel bireylere karşı uygulanmaktadır. Katılımcı erkeklerin bir bölümü içinde gizli eşcinsellik içgüdüleri olan insanların sırf bu duygusu dışarıdan belli olacak diye homofobik söylem ve eylemlerde bulunduğunu öne sürmüşlerdir

Nefret olgusu kişiyi aşağıya çeker nefret söylemine baktığında bu kişiler kimliği alt kültürden olanlardır. Homofobi ya da transfobi erkeklikten kaynaklanıyor erkek erkeği becermez bunu diyorlar şiddet gösteriyorlar bu yüzden, ama aynı insan gidip para karşılığı travestiyle ilişkiye giriyor. Olcay, Madun

Bana kalırsa o tarz insanlarda homofobi uygulayan insanlarda bu tarz duyguları yaşayan ama psikolojik olarak topluma karşı farklı gösteren ben bu işleri yapmıyorum imajı vermek için kendilerini maskeliyorlar. Oktay, Madun

Eşcinsel mesela kendisi yaşayamadığı duyguları başkasında görüyor bastırılmış duygularını dışa vuramıyor ve nefret ediyor. Eşcinsel rahat hareketlerini çekemiyor ve ondan nefret ediyor kışkırttığı için nefret ediyor. Basit örümcek kafalı geride kalmış insanlar uyguluyor. Süleyman, Madun

İlk başta şunu söyleyim bence o şiddeti uygulayanların içinde bu gibi bir şey var ki bu şekilde rahat yaşayamadıkları için olabilir bir, bundan dolayı yapar o da varsan baksan o da arkadaşlarının yanında bunu yapar erkeklik taslar.” Serkan, İşbirlikçi

3.4.6. Cinsel Yönelimi Farklı Bireylere Yönelik Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet

Homofobi eşcinsellere yönelik olarak ortaya çıkan ve gücünü ataerkil düzenin cinsiyetçi ve heteroseksist yapısından almaktadır. Ataerkil sistemin dual ikilikler

karşısında daima bir grubu dışladığı ve bu cinsiyetçi yapı içerisinde de heteroseksüellerin eşcinselleri dışlayarak hegemon konuma geldikleri belirtilmektedir. Toplumsal Cinsiyet konusunda önemli bir konu kadının erkek tarafından tahakküm altına alınması iken diğer yandan bu alandaki bir diğer ikincillikte eşcinsellerin heteroseksüeller tarafından tahakküm altında tutulmasıdır. Hegemonik erkekliğin egemenliği koruma yollarından birisi olarak görünen eşcinsellerin dışlanması durumu, çoğu zaman hegemonik erkeklerin toplumda sayıca çok az olmalarından dolayı tüm diğer erkeklerle karşı kullanmış olduğu bir toplumsal cinsiyet temelli şiddet olarak ta karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan bazı eşcinsel yönelimi olan erkeklerin de bunu özel hayatları içerisinde saklayarak erkeklik hiyerarşisinin üst tabakasına geldikleri görülmektedir. Ancak heteroseksüel erkeklerin sürekli başarılı olma ve sürekli kazanma tutkusunun karşısında elinde olanları kaybetme özellikle de kendine ait gördüğü kadının namusunu kaybetme korkusunun vermiş olduğu kırılabilirlik, eşcinsel erkeklerde kendini gizledikleri zaman erkekliklerini kaybetme korkusu ile kendi namusu haline dönüşmekte ve gizli eşcinseller namahrem alan olarak gördükleri bu özel alanlarını diğer tüm erkeklerden saklamaktadırlar. Dolayısı ile bu korku, tehdit ve tedirginlik halinde eşcinsel erkeklerin de en az açık eşcinseller erkekler kadar baskı altında oldukları görülmektedir. Ancak kadın eşcinsellerde bu durum daha çok tersine işleyebilmekte ve erkeksi özelliklere sahip olduğunda birçok lezbiyen kadın en azından marjinal konumdaki erkekler kadar ataerkil hiyerarşiden yararlanabilmektedirler.

Toplumdaki eşcinsellere yönelik bu baskının azaltılabilmesi için medyanın önemli bir rol oynadığı ileri sürülmektedir. Medya düzenlemiş olduğu içerik sayesinde gündemi ve insanların algısını değiştirebilme gücüne sahiptir, ancak daha çok muhalefet konumunda bulunan eşcinsellerin iktidarın karşısında olduğu kanısı ile iktidarın silahı durumundaki medya tarafından da sürekli olumsuz yansıtılarak homofobi ve toplumsal cinsiyet temelli şiddeti yaşatıp körüklediği bilinmektedir (Çınar, 2013). Yapmış olduğumuz görüşmelerde bazı görüşmeciler bu konuda eşcinsellerin toplum tarafından kabul edilebilmesi için özellikle medyaya çok önemli roller düştüğünü ifade etmişlerdir. Eşcinsellerin toplumdaki sorunlarını dile getirirken katılımcı erkekler normal temasını sıklıkla kullanarak, eşcinsellerin de diğer insanlar gibi normal insan olduğunu belirtmişlerdir. Bu normallik olgusu ise her ne kadar eşcinsellerinde diğer erkeklerle eşit olduğunu belirtmek amacıyla

kullanıyor olsa da içinde ayrımcı bir yan taşıdığı için rahatsızlık uyandırmaktadır. Medya ve normallik konusunda birleşen bu katılımcı erkeklerin büyük çoğunluğunun eşitlikçi toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip oldukları görülmektedir.

Yani bence eşcinselleri kabul etmekten ziyade onların normal insan olduklarını kabul etmeleri lazım yapılacak şeylerden biri medyada dizilerde sosyal medyada eşcinselleri de normal bir insan gibi gösterebiliriz çünkü onlarda sabah kalkıyor işine gidiyor çayını içiyor yemeğini yiyor. Yani her eşcinsel seks işçisi değildir. Kadir, Madun

Direk toplumdan dışlamaya çalışıyorlar bu da yanlış birşey onlar da toplumun bir parçası. Tabiki görünecek medyada görünecek her yerde görünmeleri lazım bi normal insanların görüldüğü gibi normal demeyim de cinsel tercihi heteroseksüel deyim insanların görüldüğü gibi. Ömer, İşbirlikçi

Ben bu halime gelene kadar çok bedel ödedim içindeki beni susturdum öteki oldum. Toplumun istediği kişi olmaya çalıştım. Normal derler ya normal erkek oldum. Giyim tarzımdan tutun seçtiğim kelimelere ses tonuma kadar başka birisi oldum mesela. Olcay, Madun

Medyadaki görünümü bizi toplumu ısındırması açısından görünürlüğünü isterim çünkü eşcinsellerin ve transseksüellerin cinayetleri dışlanmaları hala devam ediyor bunların toplum içindeki normal bir birey olarak yansıtılmasını isterim. Ama benim istediğimden ziyade yansıtılan linçlemek gibi bir şey yani. Harun, İşbirlikçi

Diğer yandan eşcinselliğin en fazla dışlandığı ve günah sayıldığı din olgusu sayesinde uygulanan toplumsal cinsiyet temelli şiddet bazı erkeklerce eşcinselliğin kucaklandığı alan olarak ortaya çıkıyor. Katılımcıların bu konuda Allah teması üzerinde yoğunlaştıkları görülmektedir. Eşcinsellere karşı yürütülen şiddetin karşısında olduğunu belirten erkeklerin büyük çoğunluğu yine kadın ve eşcinselleri zayıf, savunmasız ve kırılgan varlıklar olarak gördüklerinden onları nesneleştirmekte ve korumacı bir tavırla ataerkil sistemin kendisine vermiş olduğu gücün cesareti ile bu şiddete karşı olduğunu savunmaktadır. Ancak yeri geldiğinde en homofobik ve ayrımcı söylemlerde yine bu bireyler tarafından kullanılmaktadır.

Yani tamam belki bu hastalıktır belki istediği bir şey kimse onu yargılayamaz. Mesela arkadaşım yolda yürürken bir travestiye laf söyledi tepki gösteririm kendisinin yarın ne olacağı bellimi Allah'ın yarattığına saygı duyacaksın. Okan, İşbirlikçi

Ben herkesin bir sınavı olduğunu düşünüyorum kimisi tercihleri ile kimisi ailesi ile sınavını yaşıyor bu dünyada. Bunu yok etmek mümkün değil ama insanlar destek alabilirler. Fransa gibi Avrupa'nın göbeğindeki bir ülkede bu konuda kanun geçti diye neler yaptılar bizim ülkemizde kıyamet kopar. Ercan, İşbirlikçi

Doğrudur büyük şehirler hariç küçük şehirlerde onlarda abes kaçıyor. Yani kulağında küpe olması tamam kendine yakıştırmış takmış ama küçük şehirlerde abes kaçıyor. Yani müsait olmadığı bir ortamda rahatsızlık olur. Halbuki o da bir can onu da Allah yaratmış var mı ötesi. Turgay, İşbirlikçi

Herkesin hür iradesi vardır. Allah herkesi hür yaratmıştır. Yani isteyen istediği gibi davranabilir istediği ilişkiyi yaşayabilir buna kimse karışamaz yani. Bu şiddeti uygulayanlar cahil kesim genelde basit insanlardır. Harun, İşbirlikçi

Bir insan bir insanı her canlıyı Allah yaratıyor bir insan eşcinselde olabilir ama sen ona hor davranırsan Allaha karşı geliyorsun bence. Allah'ın yarattığı cana karşı gelmek günahtır. Bu insanlar çevre ve yaşam tarzı farklılıklarından eşcinsellere şiddet gösteriyor. Aytaç, Madun

3.4.7. Erkeklerle Yönelik Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet

Erkeğin tarihsel ve kültürel olarak kurulumu ele alındığında erkeklik inşası kolay olmayan ve sürekli tekrarı gereken bir uğraştır. Dolayısı ile erkek sürekli tehdit ve tehlike altında olduğu, sınıdğı ve güç harcadığı bir erkeklik çabası içerisinde (Yetiş, 2019: 506). Ataerkil toplum içerisinde hegemon konuma gelebilmenin yolu erkeğin sürekli bir kazanma çabası içerisinde girmesini gerektirmektedir. Ancak bir toplumdaki erkeklerin çok küçük bir kısmının hegemonik konuma gelebilmesi sebebiyle birçok erkek bu hegemonik erkeklik oyunu içerisinde aslında kaybetme riski daha büyük olan kısımdadır. Dolayısı ile erkeğin bu kaybetme ve erkeklikten düşme korkusu erkeği saklamaya çalıştığı ve toplumca kadını görülen bir kırılma içerisinde hapsedilmektedir (Yetiş, 2019). Bu yüzden ataerkil toplumun erkeğe yüklemiş olduğu sert olmak, rekabetçi olmak, güçlü olmak, başarılı olmak, kazanmak, evini geçindirmek, aile reisi olmak, gibi birçok toplumsal cinsiyet rol ve kalıp yargıları erkeğin üzerinde bir yük oluşturmakta ve erkeği her an bir erkeklik krizinin içine gireceği risk altında yaşatmaktadır. Diğer yandan erkek bu toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıp yargılarını reddettiğinde ise toplum tarafından madunlaştırılmakta ve erkeklik hiyerarşisinden dışlanmaktadır.

Erkeğin üzerinde toplumsal baskılara maruz kalması sebebiyle oluşan toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin görüşleri sorulduğunda katılımcıların bir kısmı, kadının toplumda özellikle devlet tarafından kayırılması ve hukuki konularda kadına sağlanan pozitif ayrımcılık sebebi ile kadınların toplum içerisinde daha ayrıcalıklı olduğunu erkeğin ise ayrımcı davranışlara maruz kalarak ezildiğini öne sürmektedirler. Erkeklerin hukuk karşısında özellikle nafaka ve çocuk velayeti gibi konularda mağdur edildiği ve bu konuda erkeklerin haksızlığa karşı mağdur babalar, süresiz nafaka karşıtları gibi isimler altında örgütlendikleri görülmektedir (Yetiş, 2019: 180).

Erkeklerinde uğradığı şiddet var yok değil. Vallaha insanlar erkekleri önde gösteriyor ama inan ki kadınlar önde yani devletteki bir kararnamede bayanlar önde Mesela yasalar kadınlara göre kim ne derse desin kadınları koruyor. Turgay, İşbirlikçi

Bana göre tamam kadınlara yeri geldiğinde ekstra haklar verilmeli ama çok yanlış şeylerde var mesela kadınla erkek boşandığında erkek yıllarca nafaka ödememeli bence boşandıysa niye erkek yıllarca kadına nafaka ödüyor. Olabilir bir hayatı yaşayamamış olurlar boşanırlar hayatına devam etsin bayan. Sırf bu yüzden kadınlar evlenmeyip sevgili hayatı sürüp eski kocasının parasını yiyen kadınlar var. Bunlar erkeğe külfet yani. Oktay, Madun

Hegemonik olmanın erkeğe yüklemiş olduğu en önemli toplumsal cinsiyet rolü çalışmaktır. Çalışan erkek ise kazandığı parayla çok yüksek ihtimalle eşi ve çocuklarına bakmak zorundadır. Bu yükün altında erkek sürekli çalışma baskısından sıkılıyor olsa da diğer yandan erkek rolünü yerine getiremiyor gözükmemek için bundan rahatsızlığını kendi içinde yaşamaktadır. Bu konuda katılımcılarımızın büyük çoğunluğu erkeğin başarılı olmak, iş sahibi olmak, çalışmak, evini geçindirmek gibi üzerine yüklenen sorumluluklardan dolayı mağdur olduğunu belirtmişlerdir.

Erkek olduğun için başarılı olma zorunluluğun varmış gibi benim illaha tutuğumu koparıyor olmam gerekiyormuş gibi her işin düzgün gitmesi gerekiyormuş gibi bir baskı var. Samet, Marjinal

Vallaha, biz erkek olarak hep eziliyoruz, bir bayan olsaydım evimde otururdum çocuğuma çocuğuma bakardım kocamın getirdiğini ne getirse yarabbi şükür der otururdum evimde kocama ve çocuklarıma bakardım ama erkek olduğum için hep dışarda hep ömür boyu bir çalışma hep mücadele ediyorum. Süleyman, Madun

İş sahibi olma mecburiyeti iyi bir iş sahibi olması mecburiyeti ailesine çocuğuna çocuğuna bakma yükümlülüğü erkeğe yüklenmiş kadının böyle bir yükü yok. İşsiz olan erkeğe iyi bakılmaz. Batuhan, İşbirlikçi

Erkek çalışcak çocuğuna çocuğuna bakacak karısına bakacak hep böyle bir algı var bakmıyorsa o erkek iyi bir erkek değildir. Şimdi atıyorum adam işsiz kalmış olabilir çocuğuna çocuğuna karısına bakamayabilir ama hayat müşterektir kadında çalışabilir o da evine bakabilir. Oktay, Madun

Son olarak bir kısım erkek ise toplum içerisinde var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bağlı olarak ortaya çıkan ve cinsiyetçi iş bölümüne bağlı toplumsal cinsiyet rollerinin kadın erkek ayrımının olmasından rahatsızlığını dile getirmektedir. Erkeğe ya da kadına ait bir iş olmadığını hayatın müşterek olduğunu dile getiren bu

katılımcılar, eşitsiz rol dağılımından ve toplumun bunu kontrol etmesinden rahatsızlıklarını dile getirmişlerdir.

Demek istediğim şey şu şu görev erkeğin şu görev kadının yaklaşımlar çok yanlış bir aile kurulduysa kadında çalışır erkekte çalışır kadında yemeği yapabilir erkekte yapabilir. Kadında gece arkadaşlarıyla çıkabilir. Oktay, Madun

Yani dayatmalar var böyle böyle giyin bıyık bırakma dar girme, her şeye karışıyorlar muhalefet olan insanlar her şeye karışıyorlar. Süleyman, Madun

Ya mesela bir komşumuz vardı eşine yardım etmek için camları silerdi ama çevreden dalga geçerlerdi bu o adama karşı bir şiddet mesela. Ya da mesela kocası iş bulamamış çalışmıyor ya da para getiremiyor olabilir kadında sen ne biçim adamsın evine bakamıyorsun diyor mesela. Kadir, Madun

3.4.8. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddetin Önlenmesinde Devletin Ve Toplumun Görevleri

Toplumsal cinsiyet temelli şiddet toplum içerisinde cereyan etmesi bakımından sadece şiddeti yaşayan, tanık olan ya da uygulayana zarar vermemekte uzun vadeli düşünüldüğünde bütün toplumun refahını ve sağlık durumunu bozucu etkilere sahip olabilmektedir. Dolayısı ile toplum içerisinde şiddetle mücadele genel bir ağ halinde en küçük yapı birimi olan ailenin içerisinde başlamak şartıyla, toplumun diğer tüm kurum ve mekanizmalarının içerisine de yerleştirilmelidir. Bu konu da en büyük rol kaynakların ve yaptırımların sağlayıcısı konumundaki devlete düşse de insanların değişiminde etkili kurumlar olarak gözüken eğitim kurumları, din kurumları, medya gibi cinsiyetçi yapıya sahip kurumlarında değişmesi ve bu değişim ile toplumu dönüştürmesi gerekmektedir.

Katılımcı erkekler ile yapılan görüşmeler sonucunda erkeklerin iki görüş üzerinde fikir birliğinde bulundukları görülmüştür. Birinci görüşte olan katılımcılar devletin yaptırımlarının yetersiz olması sebebi ile şiddet olaylarının çok fazla olduğunu, cezai yaptırımlarla birlikte caydırıcılığında artacağını öne sürmüşlerdir. Şiddetin eşitsiz güçler karşısında bir güç gösterisi olması sebebiyle hegemonik erkeklerin şiddet gibi sorunsalların çözümünde daha güçlü bir figürün müdahalesi karşısında şiddetin sona ereceğini düşündükleri görülmektedir (Dondurucu, 2018: 518) Tıpkı çocuklukta kavga eden iki erkek çocuk akranları yanlarına geldiğinde daha da hararetlenip, bir yetişkin müdahalesinde kavgayı sonlandırdıkları gibi

yetişkin erkeklerde en azından kendisi ile eşit güç hiyerarşisinde gördüğü bir erkeğin müdahalesinde şiddeti sona erdirmektedirler, bu eril güç bazen devlet müdahalesi olarak ta ifade edilebilmektedir.

Bence cezaların artması caydırır yani mesela bazı yerlerde idam var bazı yerlerde cinsel organını kesiyorlar bizde de mesela 100 yıl hapis cezası olması lazım adam düşünür ben bunu öldürürsem ömür boyu çürüyecem der ama kimisi bunu göze alır yine öldürür ama çoğu da vazgeçer yani bana göre müebbet olsun çürüsün gitsin yani kör cahil topluma zararlı insanlar bunlar. Hayrettin, Marjinal

Bence cezalar yeterli değil maalesef bu yönde eksik kalıyoruz asla yeterli değil ama mevcuttaki hükümet yapmadığı için bu hükümete tepki göstermek. Bu nasıl yapılacak bilmiyorum ama oy vermekten başka şansımız yok çünkü ne kadar protesto edilirse edilsin polis ve devlet şiddeti geliyor. Kadir, Madun

Cezalar yeterli değil. Devlet güvenliğini almıyor alsa zaten bu cinayetler olmaz. İstanbul sözleşmesini bile fesh etti zaten ondan sonra çok daha arttı şiddet olayları. Biraz devletin bu yönde politikalarını düzenlemesi lazım. devletin önlem alması gerekiyor cezalar felan artırılmalı yani. Kemal, İşbirlikçi

Cezalar artırılmalı Öldürmeden tut el ayak kesmeye kadar götürülmeli bence bunun ölçüsünü ben bilemem daha çok okumuş daha dürüst insanlar tarafından belirlenmesi lazım. Çocuğa taciz kadına tecavüz bence direk ölüm olmalı. Samet, Marjinal

Yaptırımlar kuvvetli olmadıkça bugün adam birini öldürüp 3yıl yatıp çıktığı için adamlar korkmuyor bu düzen değişmez böyle. Cezalar o kadar ağır olacakki adam ya da kadın korkacak şiddete başvururken . Kadına şiddet demeyeceksin şiddete hayır diyeceksin bugün avrupada adam evde bile çocuğa bir tane vurmaya korkuyor bırak vurmaya bağırırsa adamı alıp götürüyorlar. Cezalar ağır çünkü adam korkuyor şiddet uygulamaya. Olcay, Madun

Diğer yandan ise karşıt görüşte olan erkeklerin cezanın bu konuda yeterli olmayacağı şiddetin öğrenilen ve terbiye edilebilen bir davranış olması sebebiyle daha çok eğitim ile sona erdirilebileceğini düşündükleri görülmüştür. Katılımcı erkeklerin eğitim şart temasında ortaklaştıkları görülmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri açısından eğitimin şiddetin özellikle iki tarafı olarak gözüken kadın ve erkeği geliştirici yönüne vurgu yapılarak, eğitim alan bir kadının ayakları üzerinde durabileceği gerekçesiyle bağımlılığının ve kırılganlığının yok olacağı gerekçesi ile şiddet karşısında savunmasız olmayacağı düşünülürken diğer yandan şiddetin diğer tarafındaki erkeğin eğitim ile birçok eşitsizliği ve körü körüne bağlandığı değer yargılarını sorgulayabileceği düşünülmektedir.

Bence kanunlar yeterli değil çünkü şiddet uygulayan insan bilinci yerinde değildir şiddet uygulayan erkek gözü dönmüştür ne cezayı düşünür ne hapsi. O yüzden devletin iş işten geçtikten sonra bir şey yapması önemli değildir. O yüzden şiddeti uygulamadan önce eğitimler verilip insanların bilinçlendirilmesi gerekir şiddet konusunda. Bence karma eğitimin mecburi olması lazım karma eğitim olmadığı yerde erkekler kadının söz hakkının olduğunu idrak edemediği için hayatının diğer alanlarında kadınların söylediklerini kendisine tehdit olarak algılar. Batuhan, Marjinal

Ceza ile bunlar düzelmez önce insanlar bir bilgi sahibi olması lazım eğitim evet eğitimden kaynaklı eğitimsizlikten bir de devletin milleti ynetememesinden her gün zam her gün zam nereye gidiyoruz biz. Ynetilmiyor devlet yönetemiyor. Cezalar isterse 100 yıl olsun caydırmaz insanlar hayatından bıkmış önce eğitim ve ekonominin düzgün gitmesi. Turgay, İşbirlikçi

Cezalar etkisiz hiçbir etkisi yok eğitim şart tek kelime ile eğitim ilk önce ailede başlayacak sonra okul iki aşamada. Bireylerde kendini yetiştirmeli eğitim okul şart değil yani sokaktaki köpeğe bakıp bile kendini eğitebilir yani bi köpek sokakta eşini boğmaz mesela. Ömer, İşbirlikçi

SONUÇ

Connell'ın Erkeklikler Kuramından yola çıktığımız çalışmamızın analiz kısmında; öncelikle yapılan değerlendirmeler ve belirlenen kriterler doğrultusunda katılımcılarımızın tamamı, öznel deneyim ve anlatıları ve araştırmacının izlenimleri ekseninde işbirlikçi erkeklik, madun erkeklik ve marjinal erkeklik kategorileri içerisinde sınıflandırılmıştır. Bu ayrıma giderken erkeklerin benimsemiş oldukları toplumsal cinsiyet rolleri, erkeklik ve kadınlığa olan bakış açıları, evlilik ve aile kurumuna ilişkin paylaşımları ve şiddetin erkek egemenliği içerisindeki ifade ediliş şekilleri etkili olmuş ve katılımcıların demografik bilgileri kadar, duygu düşünce ve deneyimleri de bu sınıflandırmaların oluşturulmasında belirleyici olmuştur.

Katılımcılarımızın demografik bilgileri göz önüne alındığında örneklemimizin kahvehaneye giden kişilerin yaş ortalamalarına yakın, genellikle bekâr, her türlü kültür ve etnik kökene sahip, mesleki açıdan işçi ve işsiz erkekleri içeriyor olması; katılımcıların Türkiye'deki genel kahvehane erkekliğini yansıttığı ve bu açıdan evrenin temsiliyetin yüksek olduğu söylenebilir. Diğer yandan eğitim durumları değerlendirildiğinde, örneklemimizin eğitim seviyesinin ortalamanın üstünde olduğu söylenebilir. Bunda Erkeklerin farklı erkeklikler içerisinde seçilmesinin ve bazı katılımcılara kartopu örneklem yöntemi ile amaçlı şekilde ulaşılmasının etkisi olduğu düşünülmektedir.

Yapılan analiz sonucunda belirlemiş olduğumuz erkeklik kategorilerinin taşıdığı özellikler ve erkeklerin anlatıları içerisindeki özellikler dikkate alındığında kahvehane aktörleri konumundaki erkeklerin toplumun içindeki erkeklikler ile eşleştirilmesi mümkündür. Öncelikle “oyunun içindeki erkekler” olarak tanımladığımız oyuncu erkekler, gerek rekabetçi özellikleri, gerek kazanma hırsları, gerek oyun içerisindeki agresif tavırları sebebiyle hegemonik erkeklik kategorisini temsil etmektedir. İkinci olarak masanın etrafında hegemonik erkekleri desteklemeleri ve oyunun içerisine getirmiş oldukları hararetler ile oyunun tansiyonunu yükseltmeleri ve masaya ikram edilen ikramlardan faydalanmaları sebebi ile yancı erkekler tıpkı toplum içerisinde hegemonik erkeklerin kazanmış oldukları güçten nemalanarak varlığını sürdüren işbirlikçi erkeklere benzetilmiştir. Üçüncü olarak kahvehanenin kenar taşları olarak adlandıracağımız, kahvehanede oyun oynamak dışında, bulmaca çözenler, gazete okuyanlar, misafir ağırlayanlar, misafirler ise kahvehanede hiçbir zaman rekabet ve kazanma hırsının içerisinde

bulunmadıkları için oyunun tamamen dışında ama buradaki sosyalizasyondan faydalanmaları sebebi ile kahvehanenin de içindedirler. Dolayısı ile bu erkekler toplumda hegemon konuma gelemeyecekleri belli ancak hegemonyadan nemalanmak amacıyla destekleri sürekli olan marjinal erkekliklere benzetilmişlerdir. Son olarak kahvehanenin dışındaki erkekler olarak nitelediğimiz eş cinsel erkekler ve erkeklik kalıbına uymayan erkeklerde taşımış oldukları kadınlıkla ilgili rol ve davranışları sebebi ile hiçbir zaman kahvehaneye girmenin birincil şartı olarak görülen erkek olma koşuluna uymadıkları için kahvehaneden dışlanmaya mahkûm olan ve toplum içerisinde bu yönüyle ayrımcılığa uğrayan madun erkekliklere benzetilmişlerdir. Dolayısı ile çalışmamızın analiz kısmında ele almış olduğumuz önemli başlıklar bu kriterler de göz önünde bulundurularak erkeklerin erkeklik kategorilerine göre düşüncelerini yansıttıkları varsayımı üzerinden öne sürülmüştür.

Çalışmanın başında henüz alana çıkmadan önce edinilen teorik bilgiler ışığında belirlenmiş erkeklik tanımlamaları bulunmakta ve bu stereotipileri görüşülecek katılımcılar üzerine oturtulmuştu. Ancak görüşmeler sırasında erkeklik zeminin akışkanlığına bağlı olarak, tek bir erkeklik kategorisine yerleştirilen katılımcıların, sorulan sorular karşısında farklı erkeklik kategorileri içerisinde yer aldıkları görülmüştür. İlginç olan ise tüm kategoriler içerisinde yer alan erkeklerin yeri geldiğinde hegemon bir erkeklik kurgusu oluşturmalarıydı. Çalışmamızda sadece demografik bilgileri ya da dışarıdan gözlemlenmiş özellikleri ile erkeklik kategorileri içerisinde cinsel tercihi, çalışma durumuna, evli ya da bekâr olmasına, eğitimine, memleketine, göçmen statüsüne göre sınıflandırılan erkekler, aktardıkları erkeklik deneyimleri ve toplumsal cinsiyete yönelik bakış açıları ile farklı erkeklik kategorilerinin özelliklerini gösterebiliyorlardı. Dolayısı ile saha çalışması esnasında beklenilenden çok daha fazla çeşitlilikle karşılaşmış ve erkeklerin neredeyse tamamı verdikleri cevaplarla, aynı anda çok farklı kişilerle görüşülüyormuş izlenimi uyandırarak çoklu erkeklik görüntülerini sergilemişlerdir. Dolayısı ile erkeklik, kültür ve toplumsallaşmanın içerisinde oluşan bir süreç olması bakımından toplumsal cinsiyet kimliğine bağlı oluşan erkekliklerden bağımsız düşünilemeyecek olmasının yanında; erkeklerin günlük yaşantılarındaki olaylara ve durumlara tepki verirken kendi öz benlikleri ve karakteristik özellikleri ile geliştirilmiş olan bakış açılarından bağımsız hareket edemeyecekleri de düşünülmüştür (Nardi, 2000: 2). Erkeklerin bu öz benliği oluşturan din, etnik köken, gelenek, görenek, mesleki etkileşim, eğitim

durumu, aile yapısı, siyasi düşünce yapısı, milliyetçilik, muhafazakârlık, fanatizm, hümanizm gibi değerlere göre oluşturmuş oldukları geleneksel ve eşitlikçi toplumsal cinsiyet bakış açıları olmak üzere iki farklı bakış açısı takındıkları düşünülmektedir. Bu bakış açısı sabit olmayıp, duruma, mekâna, zamana, karşısındaki kişiye göre akışkanlık gösteriyor olsa da, çalışmamızda tıpkı erkekliklerin olduğu gibi bu bakış açılarının da sabit olduğu varsayımı ile yorumlamalar yapılmıştır.

Çalışmanın analiz kısmında ilk olarak katılımcı erkeklerin kahvehane deneyimleri ve kahvehane erkekliği hakkındaki düşünceleri analiz edilerek bu kısımda katılımcıların bulunmuş olduğu erkeklik kategorisine göre sınıflandırmalar yapılmış ve bazı temalar üzerinden yorumlar yapılmıştır.

Daha öncede belirtildiği gibi Connell'ın Erkeklikler Kuramında bulunan erkeklikler kahvehaneye oturtulmaya çalışıldığında hegemon erkekler rekabetçi gücünü göstermek amacıyla oyuna otururken, iş birlikçi erkekler hegemonik erkeklerin oyunu kaybetme riskini almadan oyundaki ikramlardan yararlanabilip aynı zamanda oyunun akışını değiştirdikleri yancı köşelerine oturtulmuşlardır. Marjinal erkeklerse bu rekabetin uzağında ama yine de kahvehanenin içinde bulmaca çözüp gazete okuyacakları kahvehanenin köşe yanlarına oturtulmuşlardır. Son olarak kahvehanenin kapısına kadar gelip camdan içeriyi seyreden ama kahvehanenin içerisine girdiğinde huzursuzluk yaşayan madun erkekler de eşcinsel erkekler olarak kahvehanenin dışına yerleştirilmişlerdir.

Kahvehaneye tanışma söz konusu olduğunda erkeklerin kahvehane ile tanışma yaşları ve kiminle gittiği birbirine çok yakın olarak genellikle 16-18 yaş olarak ve genelde arkadaş ve aile büyüğü ile birlikte olarak belirtilmiştir. Ancak erkeklik kategorileri bazında kahvehane ile ilk tanışma yaşı normalden biraz değişiklik göstermektedir. Erkeklik Kategorileri göz önünde bulundurulduğunda ise işbirlikçi erkeklerin daha çok literatürdeki araştırmaların sonuçlarına paralel olarak, 16-18 yaş civarında, arkadaş gruplarıyla kahvehane ile tanıştıklarını belirtmesine karşılık, madun erkeklerin daha küçük yaşlarda aile bireyleri ile kahvehaneye adım atıp kahvehaneyi keşfettikleri ancak daha sonrasında yine kendi arkadaş gruplarıyla kahvehaneye gelmeye devam ettikleri vurgulanmıştır. Diğer yandan marjinal erkeklerin ise işbirlikçi ve madun erkekler gibi ortak bir deneyime sahip olmadıkları, ya normalden daha erken yaşlarda arkadaşları ile ya da normalden daha büyük bir yaşta akrabaları ile ilk kahvehane deneyimlerini yaşadıkları ifade edilmiştir.

İlk izlenim ve hissedilenlere ilişkin katılımcıların düşünceleri sorulduğunda ise yine erkeklik kategorisine göre değişen söylemlerin olduğu görülmektedir. İşbirlikçi erkeklerin daha çok sigara dumanı, kalabalık, yüksek ses gibi nesnel durumlara odaklandığı görülürken; marjinal erkeklerin kendi iç dünyalarını yansıtan büyüme ve erkekliğe geçiş durumlarına, madun erkeklerin ise erkeklik sosyalleşmesi gibi öznel durumlara vurgu yaptıkları görülmektedir. Bu farklılıklar ise işbirlikçi erkeklerin daha materyalist, marjinal ve madun erkeklerin ise daha duygusal olmasına bağlanabilir.

Kahvehaneye gitme amacı ve yapılan etkinlikler bazında paylaşılan deneyim ve anlatılar değerlendirildiğinde erkeklerin bu iki soruya çok benzer cevaplar verdikleri, yani kahvehaneye gitme amaçlarının bir etkinlik yapmak olduğu sonucunu düşündürmüştür. Erkeklik kategorileri göz önünde bulundurulduğunda işbirlikçi erkeklerin en fazla oyun oynamak, sohbet etmek ve arkadaşlarıyla vakit geçirmek amaçlı kahvehaneye gittikleri belirtilmiştir. Bu gruptaki erkeklerin hegemonik erkekliğe en yakın hiyerarşi de olması açısından erkekliğin rekabetçi yapısı ve sürekli ispatlanma gerekliliği sebebiyle böyle düşündükleri varsayılmaktadır. Kendilerini kahvehanelerin dışında gören madun erkeklerin mekâna ait olmadıklarını düşünmeleri sebebi ile çay içmek gibi bir bahane altında erkeklik alanlarına dâhil oldukları düşünülebilmektedir. Marjinal erkeklerin ise diğer erkeklerle benzer amaçlarla kahvehaneye gittikleri, anlamlı bir sebep olmaksızın kahvehanede bulundukları görülmektedir.

Kahvehanede konuşulan ve konuşulması yasak olan konular hakkında tüm katılımcıların benzer paylaşımlar da bulundukları görülmüştür. kahvehanelerde konuşulan konuların başında siyaset ve futbol en çok konuşulan konular olarak belirtilmiştir. Diğer Yandan işbirlikçi erkekler siyaset ve futbol dışında; günlük rutin işlere vurgu yaparken; marjinal erkekler sohbet konularının değişkenliğine, madun erkekler ise karşı cins ve cinselliğe yönelik konulara vurgu yapmışlardır. Madun erkeklerin kahvehanede konuşulan konular içerisinde kadın, karşı cins ve cinsiyete vurgu yapmalarının sebebi ise madunlaştırılmış konumdaki bu erkeklerin eşcinsellik gibi hegemonik erkeklikten dışlanmaya sebep olan yönlerini gizleme çabalarının bir sonucu olarak görülmüştür. Diğer yandan tüm erkeklikler kategorilerinde katılımcıların aile ve özel alan ile ilgili konuları, mahrem alanın gizliliği sebebi ile kahvehanelere taşımadıkları sonucuna ulaşılırken, diğer yandan işbirlikçi ve marjinal

erkeklerin kahvehanelerde konuşulmaması gereken konuların kişiden kişiye değiştiğini belirtmelerine karşın, madun erkeklerin özellikle cinselliğin kahvehanelerde konuşulmaması gerektiğine vurgu yaptıkları görülmüştür

Kahvehanenin kurallarına ilişkin literatürde yapılan çalışmalara ek olarak katılımcılarımız erkeklik kategorisi önemli olmaksızın sigara içmemek, yüksek sesle bağırarak konuşmamak, küfür etmemek gibi yasak olarak görülen davranışlar da katılımcılarca kahvehane kuralları içerisinde en çok yinelenen kurallar olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada ki ortak fikir kahvehanenin diğer aktörlerini rahatsız etmemek teması üzerinde birleşirken, diğer yandan birçok katılımcı kahvehanelerin rahatlamak için gidilen mekânlar olduğuna vurgu yaparak kahvehanelerde hiçbir kuralın bulunmadığının altını çizmişlerdir.

Çalışmanın analizinin ikinci kısmını oluşturan ve katılımcıların toplumsal cinsiyet algılarına yönelik, toplumsal cinsiyet rolleri ve kadın erkek ilişkileri ile ilgili soruya katılımcıların geleneksel ve eşitlikçi toplumsal cinsiyet bakış açısı gözlükleri ile baktıkları ve erkeklik kategorileri genellikle önemli olmadan direk benimsemiş oldukları ve karakteristik özelliklerini belirleyen cinsiyetten çoğunlukla bağımsız değer yargıları ile hareket ettikleri sonucuna varılmıştır.

Toplumsal hayata ilişkin kararlarında geleneksel toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip olan katılımcıların erkeklik kategorisinden bağımsız olarak kendi kararlarını kendilerinin verdiğini ancak aile yakınları ve arkadaş çevresine de danıştıkları belirtilmiştir. Bazı görüşmecilerin ise özellikle madun erkeklerin toplumsal cinsiyeti göz ardı etmeksizin tamamen topluma göre karar verdikleri ve kendilerini topluma göre şekillendirdikleri ifade edilmiştir. Toplumsal cinsiyet kimliklerinin inşa edilmesi ve kadın erkek ilişkilerinin düzenlenmesi sürecinde ise birçok kurum ve mekanizmanın etkin rol oynadığını belirten katılımcılarımızın geleneksel cinsiyet bakış açısına sahip olan erkeklerin bu süreçte kültür ve din üzerinde yoğunlaştıkları görülmektedir. Diğer yandan eşitlikçi toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip erkeklerin ise daha çok aile ve eğitimin etkili olduğu söylemi üzerinde durdukları görülmüştür

Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin düşünceleri sorulduğunda görüşmecilerden eşitlikçi toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip olan katılımcılar hayatın müşterek olması sebebiyle aile içi ve kamusal alana ait rol ve sorumlulukların birlikte paylaşılması gerektiğini savunurken, ataerlik sistemin

söylemlerini tekrar eden gelenekçi toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip katılımcı erkekler ise erkeğin çalışmak ve evini geçindirip, eşine çocuklarına bakmakla yükümlü olduğuna, diğer yandan kadının ise evine ve erkeğine bağlı, evinin işini yapan, çocuklarına bakan, ev içi görevlerini aksatmayan yanına vurgu yapmışlardır.

Geleneksel bakış açısına sahip erkeklerin daha cinsiyetçi kalıp yargılar içerisinde erkeklik ve kadınlığı birbirinin tamamen zıttı ve erkeğin kadından daha üstün kadının ise erkeğe bağımlı olduğu bir statüde ele aldığı görülürken (Demren, 2007: 13). Diğer yandan eşitlikçi bakış açısına sahip erkeklerin ise kadın erkek arasında toplumsal cinsiyet ayrımına gitmeden insancıl bir yaklaşım ile düşüncelerini ifade ettikleri görülmüştür.

İdeal erkeklik ve ideal kadınlık tanımlaması içerisinde geleneksel toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip erkeklerin cinsiyetçi yapı içerisinde tanımlanan kadın tasvirini devam ettirdiği ve eşine itaat ve hizmet etme, iffetli ve ahlaklı olma, sadık ve evine bağlı olma, güzel olma ve eşini memnun etme, anaç ve anlayışlı olma gibi özelliklere atıfta bulundukları görülmektedir. Aynı doğrultuda alinyazındaki eril söylemi yineleyen katılımcılar erkeği; çalışma, para kazanma, güçlü olma, sorumluluk sahibi olma, evini geçindirme ortak temaları üzerinden idealize etmişlerdir. Diğer yandan eşitlikçi toplumsal cinsiyet bakış açısı ile hareket eden katılımcıların ise ideal erkeği ve kadını ayrı tutmadıkları ikisinin de insan olduğu vurgusu altında, hem kadına hem erkeğe atfedilebilen saygı ve dürüstlük kavramları üzerinde yoğunlaştıkları görülmüştür.

Erkekliğin sürekli ispat gerektiren bir süreç olması sebebiyle ataerkil sistem içerisinde erkekliğin geçtiği bazı duraklar söz konusudur. Geleneksel toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip erkeklerin ilk mastürbasyon, işe başlama, evlilik ve baba olma deneyimleri de literatürde belirtilen erkeklik aşamalarıyla örtüşmektedir. Diğer yandan daha çok toplumsal cinsiyet rollerini ret ve ataerkil sisteme ait kurum ve mekanizmaları benimsememe eğiliminde olan özellikle madun erkeklerden oluşan eşitlikçi toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip erkekler ataerkil yapıda bahsedilen aşamaların aksine; erkeklere özel süreçlerin olmadığını her insan gibi hem kadınların hem de erkeklerin bebeklik, çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik aşamalarından geçtiklerini belirtmişlerdir.

Katılımcıların cinsel yönelimi farklı bireylerle ilgili düşünceleri sorulduğunda ise bu söylemi daha çok efemine erkek eşcinseller üzerinden yürüttükleri

görülmektedir. Bunun hem hayata hem de medyaya yansıyan görünürlük ile alakalı bir durum olmasının yanında ayrıca sürekli erkeklik kaybetme korkusu yaşayan erkeğin bu kayıp halinde yaşayacağını düşündüğü distopyasından da kaynaklı olabileceği düşünülmüştür. Katılımcıların neredeyse tamamı eşcinsellere saygı duyduklarını belirtirken geleneksel toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip erkeklerin Allah vergisi teması üzerinde durduğu ve eşcinselliğin yaradılış gereği olduğu, Allah'tan geldiği, bir hastalık olduğu bu sebeple saygı duyulması gerektiği, onların suçu olmadığı içinde yargılayamayacaklarını belirtmişlerdir. Eşitlikçi toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip katılımcılar ise bunun kişilerin hür iradesi ile kendilerinin seçmiş olduğu bir durum olması itibarı ile herkesin özel hayata saygı duyması gerektiğine ilişkin görüştür. Cinsel yönelimi farklı olan bireylerin medyada temsil edilmesi ve nasıl resmedildiğine yönelik sorumuza ise katılımcılar bulundukları erkeklik kategorisine göre keskinleşen söylemlerde bulunmuşlardır. Medyanın gerçek hayattaki eşcinsel erkekleri yansıtmadığı üzerinde ortaklaşan erkekler, medyada eşcinsellerin komik, eğlenceli, efemine bir şekilde alaycı ve küçümseyici şekilde temsil edildiğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların medyada en çok temsil edildiklerini düşündükleri ünlü eşcinsel isimler ise Kerim Can Durmaz, Murat Övüç, Fatih Ürek gibi erkekler olarak sıralanırken, Bülent Ersoy, Selin Cigerci gibi transseksüel bireylerin de medyada yer aldığı ifade edilmiştir. Neredeyse katılımcıların tamamı bu örneklerin eşcinselliğin doğru temsilleri olmadığı konusunda fikir birliği etmişlerdir. Heteroseksist yapının toplumsal cinsiyet normlarını kontrol altında tuttuğunu ve eşcinsel kimlik içerisindeki kişilerin tam da bu karşı oldukları şeye dönüşmesini sağladığını ifade eden Butler, dolayısı ile medya içerisinde ortaya çıkan eşcinsel kimliklerin hegemonik yapıya karşı çıkmaktan çok onların asli ve doğal bir sonucu olduğunu ifade etmektedir (Butler, 2014b:179).

Çalışmanın analizinin son bölümünde ise toplumsal cinsiyet temelli şiddet üzerinden katılımcıların kadına, erkeğe ve cinsel yönelimi farklı bireylere karşı geliştirdikleri tutum ve algılar değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme aşamasında katılımcıların hem bulundukları erkeklik kategorisi hem de edindikleri toplumsal cinsiyet bakış açılarının etkili olduğu görülmüştür.

Şiddet ve Kadına Yönelik şiddet kavramlarının ne ifade ettiğine yönelik düşüncelerini aktarırken katılımcıların şiddeti tanımlarken fiziksel şiddet ve diğer

şiddet türleri arasında farklılaştıkları görülmektedir. Geleneksel toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip işbirlikçi ve marjinal erkeklerin, şiddet konusunda güç temasını vurguladıkları ve şiddeti fiziksel şiddetle ilişkilendirdikleri görülmüştür. Diğer yanda ise büyük çoğunluğu eşitlikçi toplumsal cinsiyet bakış açısını benimsemiş madun erkeklerin şiddeti diğer şiddet türleriyle birlikte tanımladıkları görülmüştür. Kadına yönelik şiddet konusunda ise vahşet teması üzerinden söylemlerini üreten geleneksel toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip erkekler kadına yönelik şiddetin hiçbir şekilde savunulamayacağını ama kadının bazı durumlarda şiddeti hak edebileceğini belirtmişlerdir. Maço paradoksu olarak karşımıza çıkan bu durum kişinin eylem ve söylemlerindeki tutarsızlıkları ifade etmek için kullanılmaktadır. Diğer yandan eşitlikçi toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip erkekler kadına yönelik şiddetin insanlık suçu olduğunu ve hiçbir surette kabul edilemeyeceğini belirterek insancıl bir yaklaşım geliştirmişlerdir.

Şiddete tanıklık ve müdahale konusunda fikirleri alınmak istenen katılımcı erkeklerin tamamı eğer şiddete uğrayan annesi, ablası, kız, kardeşi, kızı gibi birincil dereceden bir kadın akrabası konumunda ise fail kim olursa olsun, elindeki suç aleti ne olursa olsun şiddete müdahil olacağını ve sonuçlarını düşünmeyeceklerini belirtmişlerdir. Diğer yandan mağdur tanımadıkları birisi değil ise özellikle madun erkeklik kategorisindeki katılımcı erkekler mağdur ya da fail kim olursa olsun müdahil olacaklarını belirtmişlerdir. Bu durum madun erkeklerin daha çok kadınsı bir özellik olarak atfedilen empati yeteneği ve duygusallığı ile ilişkilendirilebilir. Çoğunluğu geleneksel toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip olan erkeklerin büyük bir kısmı kendilerine zarar gelebileceği endişesi ile olaya müdahil olmak istemediklerini belirtmişlerdir. Bu konuda Kadir Şeker örneğini göstererek yardım etmeye çalışırken mağdur konuma düşebileceklerini belirten işbirlikçi erkeklerin algıları üzerinde medyanın ne kadar etkili bir silah olduğu görülmektedir. Diğer yandan kadına yönelik şiddetin medyaya nasıl yansıdığı ile ilgili görüşleri alınmak istenen erkeklerin medyaya yansıyan kadına yönelik şiddet içeriklerinin yanlış sunulduğuna yönelik eleştirel bir bakış açısı ile görüş beyan ettikleri görülmüştür. İkinci bir görüş olarak ise medyanın vermiş olduğu kadına yönelik şiddet içeriklerinde eksik sunum yaptığını ve olayın öncesinde yaşananların tamamen anlatılmadığını ve olayın bu haddeye nasıl geldiğini sunmadığına yönelik meraklı bir bakış açısı ile ele alınan görüştür. Üçüncü görüşte olanların ise medyanın yapmış

oldukları içerikte teşvik edici bir sunum yaptıklarını ve kadına yönelik şiddeti caydırmaktan çok özendirdiğini belirtmişlerdir. Medyanın egemen söylem yaşatmak için yaptığı bu temsil daha çok kadını ikincilleştirirken erkeğin kadın üzerindeki tahakkümünü devam ettirme niyetine yöneliktir. Katılımcıların bu durumdan rahatsız olduğu, medyanın şiddeti yanlış haberleştirdiği ve insanları suça teşvik ettiği düşüncesi savunulmaktadır (Uluocak ve diğerleri, 2014: 80).

Cinsel yönelimi farklı bireylere karşı uygulanan toplumsal cinsiyet temelli şiddet ve ayrımcılık davranışlarına yönelik fikirleri değerlendirildiğinde, katılımcıların erkeklik kategorisi ve toplumsal cinsiyet bakış açısı fark etmeksizin normallik teması üzerinde yoğunlaştıkları ve eşcinsellerin de diğer insanlar gibi normal insan olduğunu belirtmişlerdir. Bu normallik aslında içinde bir ötekilik barındıran ve cinsiyetçi söylemleri yaşatan homofobik bir söylem olarak karşımıza çıkmıştır. Diğer yandan Hegemonik erkekliğin egemenliği koruma yollarından birisi olarak homofobi sadece eşcinseller üzerinden değil diğer heteroseksüel erkeklere de hakaret olarak kullanılan bir söylem olarak karşımıza çıkmıştır. Diğer yandan eşcinselliği günah sayması sebebiyle din eşcinselleri en çok dışlayan toplumsal kurumlardan birisidir. Ancak Allah teması üzerinde yoğunlaşan bir kısım katılımcımız Allah'ın kulu olmaları sebebiyle eşcinsellere saygı duyulması gerektiğini belirtmişlerdir. Eşcinsellere yönelik şiddetin karşısında olan erkeklerin büyük çoğunluğu kadına yönelik şiddet konusunda olduğu gibi hegemonik yapının erkeğe yüklediği korumacı içgüdü ve karşısında kadının ve eşcinsellerin kırılganlığı ve savunmasızlığı üzerinden üretilen bir söylemdir.

Toplumsal cinsiyet temelli şiddet sadece kadın ve kadınsılıklara değil, yüklemiş olduğu ağır toplumsal cinsiyet rol ve sorumlulukları sebebiyle erkek üzerinde de bir sorundur. Bu konudaki düşünceleri sorulan katılımcıların bir kısmı kadının hukuken özellikle nafaka ve velayet davalarında korunmasının erkeğin üzerinde bir şiddet olduğunu savunmuşlardır. Diğer yandan toplumsal cinsiyet rollerinin erkeğe getirdiği en büyük yük çalışma ve başarılı olma temaları üzerinden katılımcıların büyük çoğunluğunun söylemine yansımıştır. Dolayısı ile erkek bir yandan sürekli bu baskının altında sıkılmakta, diğer yandan erkeklik kaybı korkusu ile bu duygularını dışarı yansıtmamakta ve içinde yaşadığı için acı çekmektedir şeklinde ifade edilmiştir. Son olarak daha çok eşitlikçi toplumsal cinsiyet bakış açısına sahip bir kısım erkek ise toplumsal cinsiyet rollerinin iş bölümüne dayalı

yapısı gereği eşitsizlikler içerdği ve kadın rolü erkek rolü ayrımının kabul edilemeyeceğini belirtmişlerdir kadına ait bir rolün erkek tarafından yerine getirildiğinde madunlaştırılmalarından rahatsızlıklarını belirtmişlerdir.

Son olarak toplumsal cinsiyet temelli şiddete yönelik olarak devletin ve bireylerin ne yapması gerektiğine ilişkin görüşleri sorulduğunda katılımcıların bir kısmı devletin hukuki olarak yaptırımları arttırması gerektiğini ve cezaların caydırıcılıktan uzak olması sebebiyle şiddetin sona ermediğini ileri sürerken, diğer kısım erkekler ise cezaların caydırıcı olmayacağını, zaten o raddeye gelen erkeğin şiddet esnasında cezayı düşünmeyeceğini dolayısı ile şiddetle mücadelede en önemli ailede atılmaya başladığını şiddetsiz toplumun şiddetsiz aileler sayesinde mümkün olacağını ve en büyük görevin eğitim kurumlarında olduğunu belirtmişlerdir

Sonuç olarak;

Daha İlkokul çağlarından itibaren bizlere toplumun en küçük ve en önemli yapı taşının aile olduğu bilinci ezberletilmeye çalışılmıştır. Ancak toplumu oluşturan ailenin içerisinde gerçekleşen en ufak bir problem ailenin bütün bireylerini etkilemekte ve aile ilişkilerini zedeleyen bu çarpıklık, bütün toplumun yapısını değiştirmeye başlamaktadır. Şiddetin yaşandığı ortamda psikolojik yönden sağlıklı olan yetişkinler sağlıklı çocuklar yetiştirmekte, aile içerisinde yaşanan bu travmatik durumlar ailenin tüm bireylerini etkilemeye başlamaktadır. Daha sonrasında ise bu sağlıklı durumlar aile bireylerinin gerek iş, gerek özel hayat, gerekse toplumsal alanda iletişim halinde olduğu insanlara da sirayet etmekte ve ilişki toplumun geneline yayılarak toplumun yapısını bozmaya başlamaktadır.

Erkeğin ve eril zihniyetin göstermiş olduğu, gücünü toplumsal cinsiyet rollerinden alan ve kadının yaşam hakkının elinden alınmasına kadar uzanan bu şiddet, kimi zaman namus kisvesi altında meşrulaştırılmaya, daha masumane, daha kabul edilebilir bir durummuş gibi gösterilmeye çalışılır. Oysaki namus kılıfı altında gerçekleşen bu şiddet bazen o kadının öldürülmesine kadar uzanmakta; sadece o şiddetin mağduru kadına değil, bütün kadınlara, dahası bütün insanlığa karşı işlenmiş bir suç olarak ortaya çıkmaktadır (Baydur ve Ertem, 2006). Neyin normal neyin anormal olduğu, kimleri sevmemiz gerektiği, kimlerle aile kuracağımız, hangi yaşta evlenmemiz gerektiği, kimlere saygı göstermemiz ya da kimleri etkiniz altına alabileceğimiz; hangi işleri yapacağımız, hangi alanlarda bulunabileceğimiz ve hatta ne zaman konuşup, ne zaman susacağınız daha çocukluk yaşlarımızdan itibaren

istememek dahi etrafımızda bulunan toplumsal cinsiyetlendirme mekanizmaları ile bizlere empoze edilmektedir. Dolayısı ile bireyler etraflarında örölü olan toplumsal cinsiyet rolleri ile sürekli bir kalıp içerisinde bulunmaya zorlanmakta ve bu kalıbın dışına çıkmamaları için en ufak bir sapma gösterdiklerinde şiddet aracılığı ile zorla bu sistemin içerisinde tutulmaya çalışılmaktadırlar.

Ataerkil yapı içerisinde gerek aile gerekse toplumsal alanda diğer kadınların görmüş oldukları şiddet karşısındaki çaresizliğini gören kadın, bu durumu normalleştirmekte ve erkeğe itaat etmesi gerektiğini öğrendiği bu süreç giderek içinde mücadele edilmesi zor bir duruma dönüşmektedir (Gök, 2015: 461). Diğer yandan eşitsiz güç ilişkileri sebebiyle toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı görevlerini yerine getiremediklerini varsayan kadınlar kendilerini suçlu görüp, şiddeti hak ettiklerini düşünmekte ve bu sebeple suskun kalıp şiddetin meşrulaşmasına neden olabilmektedirler. Görmüş oldukları şiddetten dolayı utanmaları, aile sırlarını açığa çıkarmak istememeleri, eşlerinin alaylı ifadelerine ve yeni şiddet vakalarına maruz kalmak istememeleri, devlet mercileri ve hukukun kendilerini koruyamayacağı önyargısı, ekonomik sebepler, sokakta kalma, çocuğuna bakamama, aile bireyleri tarafından dışlanma gibi korkular sebebiyle kadınlar resmi makamlara müracaat etmekten çekinmektedirler (Bilican Gökkaya, 2009: 170). Dolayısı ile kadınlar şiddete maruz kaldıklarında harekete geçmek yerine, genellikle şiddeti içselleştirmekte ve normal olarak gördükleri bu davranışın ardından hayatlarına kaldıkları yerden devam etmektedirler.

Kadınların şiddeti içselleştirmelerinin temelinde yatan sebeplerden en önemlisi ise kadının yalnızlık duygusudur. Diğer yandan kadının kendi içinde ruhsal olarak çözmeye çalıştığı sorunlar, dile getirildiği an dışa vurulmakta ve birden fazla kişi tarafından bilinirlik kazandığından kadının üzerindeki manevi yükü azaltmakta ve başkaları ile dayanışma sayesinde daha güçlü bir direnç mekanizması ortaya çıkmaktadır. Bu konuda kadınların yalnız olmadığı farkındalığının yaratılabilmesi için başta Kadın örgütleri, Sivil Toplum Kuruluşları (STK), Devlet Kamu Kurum ve Kuruluşları ve özellikle medyaya önemli bir rol düşmektedir. Türkiye’de son yıllarda kadın hakları konusunda elde edilen gerek hukuksal, gerekse politik kazanımlarla kadına yönelik şiddet daha görünür hale gelmeye başlamış ve buna yönelik mücadele daha da güçlenmiştir. Kadınlar şiddete maruz kaldıklarında yalnızlık hissiyatından uzaklaşarak psikolojik ve hukuksal konularda hem devlet hem de STK’lar aracılığı

ile destek almaya, hakları konusunda bilinçlenip diğer kadınları da bilinçlendirmeye ve toplumsal bir bilinç yaratmaya başlamışlardır. Bu konuda kadınların en güçlü hareket alanı ise şiddete uğradıklarında aile bireylerinden bir erkeğin desteğini aldıklarında yaratılmaktadır. Kadının yalnızlık duygusunun karşısında şiddeti uygulayan erkeğinde kadını kimsesiz olarak görmesi ikileminde kadına sahip çıkan bir erkeğin varlığında çatışmadan çok uzlaşmaya yöneldiği görülmektedir. Bu yüzden şiddetle mücadele konusunda sadece kadının bilinçlendirilmesi yetmemekte; toplumsal her alanda, yaşanan her sorunda olduğu gibi şiddetin çözümünde de kadın ve erkeğin işbirliği ve ortak hareket etmesi halinde şiddetin çözülebileceği düşünülmektedir. Ancak bazı temel eğitimlerin çok küçük yaşta ve anne baba tarafından aile içinde verildiğinde işe yaradığı görülmekte bu açıdan toplumsal cinsiyet mücadelesinde aileye büyük rol düşmektedir. Diğer yandan şiddetin en çok aile içerisinde görülmesi ve öğrenilen bir kavram olması sebebiyle şiddetsizlik üzerine kurulan evlilikler sayesinde şiddeti sona erdirmek mümkün olabilecektir. Bunun en temel yollarından birisi; daha evliliğin en başında düğün organizasyonu, düğün masrafları, çeyiz düzelmesi, takı paylaşımı gibi hem erkek hem kadın üzerinde tansiyonu arttırıcı ve stres yaratan faktörlerin en aza indirilmesi ile mümkündür. Dolayısı ile toplumsal cinsiyet rollerinin daha evliliğin başında gelenek ve görenekler aracılığı ile yüklemiş olduğu ağır sorumluluklar kadın ve erkeğin uzlaşmaya dayalı birlikte hareket etmesi ile en aza indirilmeli ve kadın ve erkeğin birbirinin tamamlayıcısı olduğuna dayanan bu uzlaşma evlilik süresince devam ettirilmelidir. Diğer yandan şiddetin sebepleri ele alındığında şiddetin en çok toplumsal cinsiyet rollerinin paylaşılması sırasında ya da bu rollerin aksatıldığı durumlarda ortaya çıktığına ilişkin sebeplerdir. Günümüzde giderek çağdaşlaşan ve çocuklarını bu çağdaş aile yaşamının gereklerine göre yetiştirmeye çalışan anne ve babalar bulunmaktadır. Bu anne ve babalar çocukların kazandırmaya çalıştıkları davranışlardan ziyade, gündelik hayatta sergilemiş oldukları rol ve davranışlar ile çocukların toplumsal cinsiyet rollerini algılayıp anlamlandırmalarını sağlamaktadır. Dolayısı ile çocukların en büyük rol modeli konumunda bulunan anne ve babanın toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusundaki farkındalığı çocuğa daha cinsiyetçilikten arındırılmış bir bakış açısı kazandırmakta ve ataerkil yapının dönüştürülmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Atabek, 2006: 63). Bu sebeple erkek ya da kız çocuğu ayırt etmeksizin çocuklara daha küçük yaşlarda ev ile ilgili sorumluluklar verilmeli

ve özel alana ait işler cinsiyet ayrımı gözetilmeyen bir anlayış içersinde paylaşılmalıdır. Diğer yandan kamusal alana katılımın kadınları ne kadar güçlendirdiği ve eğitimsiz ve ekonomik geliri olmayan kadınların şiddet karşısında ne kadar savunmasız oldukları görülmektedir. Bu sebeple daha küçük yaşlarda başta eğitim ve özel yeteneklerini geliştirme fırsatı olmak üzere araba kullanımı, bahçe işleri, kamusal alandaki işler gibi erkeğe ait olduğu lanse edilen toplumsal cinsiyet rolleri kız çocuklarına da küçük yaşta aşılmalıdır. Erkek çocuklara ise ev içi sorumlulukları öğretilerek, daha küçük yaşlarda farklılıklara saygı duyması gerektiği ve birçok özelliğin sadece kadına ya da erkeğe değil insanlara ait özellikler olduğu hatırlatılmalıdır. Diğer yandan özellikle aile içinde öğrenilen ve toplumun tamamına sirayet etmiş cinsiyetçi kalıp yargılar içeren söylemler dilden uzaklaştırılmalı, gerekiyorsa bu konuda bu söylemleri kullananlara maddi ya da manevi yaptırımlarda bulunulup, yanlış deyim yerindeyse gözüne sokulmalıdır.

Şiddet çoğunlukla kadına yönelik uygulanıyor olarak gözüксе de, görünürdeki bu şiddet genellikle fiziksel şiddettir. Ancak şiddetin fiziksel şiddetten kat be kat fazla uygulanan ve çoğunlukla da farkında bile olunmayan türleri bulunmaktadır. En çokta ataerkil toplumlarda toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı şiddet görünmez bir şekilde yerleşmekte ve kök salmaktadır toplumun içersine. Mağduru sadece kadınlar olmayan, erkeklere ve cinsel yönelimi farklı bireylere karşı da ataerkil sistemin susturucu bir kurusıkı silah ve toplumdan sapmalar halinde ise öldürücü bir silah olarak kullandığı şiddet; egemenliği elde tutmanın diğer bir yoludur. Hegemonik erkekliğin bir kuralı olan “egemenliği korumak için diğerlerini ikna et, eğer ikna edemiyorsan da bu uğurda savaşmaya hazır ol” mottosu, toplum içersindeki şiddetin bazen medya ya da diğer kamusal alanlarda egemen güçler tarafından görünür hale getirilerek, ataerkil düzene karşı olma ihtimali bulunanların bu şekilde yola getirildiğini düşündürmektedir. Toplumsal cinsiyet temelli şiddet her ne kadar tek bir fail tarafından uygulanıyor olsa da aslında bu şiddetin sorumluluğu hem bu düzeni yaşatan hem de bu düzen karşısında sessiz kalan tüm topluma aittir. Dolayısı ile bu şiddetle mücadele tek başına bireyler halinde ya da azınlık gruplar bazında değil, toplumdan her kesimin desteği ile kitle halinde mücadele edilmesi gereken bir sorundur. Günden güne hem sayısal hem de niteliği açısından ağırlaşan bu şiddet yüzyıllarca geçmişe dayanan gelenek ve göreneklerden gücünü alması bakımından köklüdür, ancak artık son raddesinde olduğundan da ivedilikle

mücadele edilmesi gereken bir sorun teşkil etmektedir. Dolayısı ile şiddetin hiçbir türlü kabul edilebilir değildir ve toplumun tüm mekanizmaları ile bu şiddet olgusuyla mücadele edilmesi gerekir. Kadının toplum içerisinde güçlendirilebilmesi, erkeğin üzerindeki gereksiz rol ve baskılardan kurtulabilmesi, eşcinsellerin görünür kılınabilmesi ve gerçek potansiyellerini gerçekleştirebilmesi için toplumun bütünsel bir dönüşümünün söz konusu olması gerekmektedir.

Dönüşümün sadece hukuki olarak yasalar üzerinde gerçekleşmesi tek başına yeterli olmamakta, devletin gerek yapısal gerekse politik önlemler alması ve var olan sistem üzerinde yenilik ve değişiklikler yapması gerekmektedir. Diğer yandan şiddet konusunda kadının bilinçlendirilmesi ve eşitlik konusunda harekete geçirilmesi kadar, erkeğin şiddet konusunda dönüştürülmesi ve erkeği şiddete yönelten sebeplerin deşifre edilmesini sağlayan akademik çalışmaların alana kazandırılması da büyük önem arz etmektedir. Bu sebeple toplum içerisindeki tüm grupların ve farklılıkların kabul gördüğü ve erkek ve kadının aynı amaç doğrultusunda birlikte hareket ettiği bir toplumsal cinsiyet mekanizması oluşturulabilmesi adına toplumsal bir farkındalık uyandıracak adımlar atılması gerekmektedir. Ayrıca Kadının ikincilleştirildiği ve erkeğe bağımlı kılındığı ataerkil sistemler yapı bozumuna uğratılmalı ve kadının tamamen özgürleştiği eşitlikçi sistemleri destekleyen devlet politika ve programları geliştirilmelidir (Gök, 2015: 463).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin sosyal, ekonomik, siyasi sonuçları bulunduğu gibi, bu eşitsizlikler konusunda atılması gereken adımların da bu faktörler nezdinde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Sivil bir farkındalığın yaratılabilmesi açısından gerekli sosyalleşmenin sağlanması adına STK'lara, ekonomik hayatta kadının dışlanması adına sendika ve işçi örgütlerine, siyasi atılımların gerçekleşmesi adına ise devlet ve siyasi oluşumlara büyük görevler düşmektedir. Bu konuda medyanın da bireyler üzerindeki yönlendirici rolü unutulmamalı, kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması adına medyaya belirli farkındalık yaratma sorumlulukları yüklenmeli ve medya toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ortadan kaldırılması adına diğer aktörler ile birlikte hareket etmelidir.

Ataerkil sistem içerisinde ideal olarak tanımlanan erkekliklerin yapı bozumuna uğratılması ile kendini erkek olarak inşa etmenin alternatif sosyal örüntüleri ortaya koyulabilmiştir. Birçok hegemon erkeklik tanımının ortaya çıkışı ve çoğul erkeklik kategorileri arasında gerçekleşen iktidar mücadeleleri sonucu

toplumdaki hiyerarşik tahakküm yapısı gün be gün değişime uğramakta ve kadınlar ile ikincil konumdaki erkekler lehine işleyen bir toplum yapısı ortaya çıkmaktadır. Birden fazla hegemon erkeklik tanımı ve erkeklik kategorilerinin çoğullaşması ile erkeklik sınıfları arasındaki tahakküm dengeleri altüst edilmiş ve erkeklikleri inşa etmenin tek kodunun ataerkil sistem olmadığı görülmüştür. Hegemon erkekliğin homojen konumdan daha melez hale dönüştüğü, yeni cinsiyet düzeni içerisinde eski toplumsal cinsiyet rollerin önemini kaybettiği ve hem kadınların hem de marjinal grupların çok daha fazla sosyal eşitliğe ulaştığı bir yenedünya düzeni ortaya çıkmıştır. Bu yeni düzen içerisinde birçok erkek değişime ayak uydurmaya başlamış ve hegemonik erkeklik özelliklerinin çağa ayak uyduracak şekilde güncellendiği ve eski normların sistem dışına itildiği bir hegemon erkeklik tanımının ortaya çıktığı görülmektedir. Dolayısı ile sosyal hayatta kendisini gösteren ve sosyal hayatı dönüştüren kavramlar, toplumsal cinsiyet ilişkileri içerisinde de yer almakta sosyal kimlikleri ve hegemonya kavramını da değiştirmektedir (Aboim, 2010: 4-5). Bu konuda ortaya çıktığı dönemde çok fazla eleştirilen, dalga geçilen ve madunlaştırılmaya çalışılan metro seksüel erkekler, toplumun her alanında sürdürmüş oldukları kararlı adımlar sayesinde, diğer erkekleri de etkilemiş ve bugün hegemon erkekleri dahi kendi toplumsal cinsiyet normları içerisinde davranmaya iterek erkeklik hiyerarşisinin üst basamaklarına tırmanabilmişlerdir. Dolayısı ile başlangıçta taş fırın erkeği olan hegemonik erkeklik karşısında layt (light) erkek olarak ortaya çıkan bu erkeklik türü, çağın bir gerekliliği olarak bir süre sonra hegemonik erkeklik tanımını değiştirip, metro seksüel olmayı hegemonik bir özellik olarak karşımıza çıkarmıştır. Diğer yandan günümüzde din, gelenek, görenek, milliyetçilik, ırkçılık, cinsiyetçilik, homofobi gibi kavramların uzağında tamamen apolitik, esnek ve diğer tüm farklı görüşlere saygılı ve gerek dış görünüş, gerekse toplumsal cinsiyet rolleri açısından eşitlikçi ve androjen özelliklere sahip bir z kuşağı erkekliği filizlenmeye başlamıştır. Bu neslin hegemonik konuma geldiği bir durumda ise güç dengelerinin tamamen değişeceği ve ataerkil toplum yapısından, androjen toplum yapısına doğru eşitlikçi bir geçiş sürecinin gerçekleşebileceği düşünülmektedir.

Toplumun içerisinde hükmetmeyi öğrenen erkeğin, günden güne güçlü bir mücadele içerisine girerek, itaat etmeyi reddeden kadına karşı nerede duracağını seçmek kendi elindedir. Kadınların özgür olma savaşı erkeklere karşı değil, bu

hiyerarşiyi yaratan ataerkil düzene karşıdır. Erkek ise bu mücadelede erkek olmak ya da kadın olmak ön yargılarıyla mücadele edebildiği müddetçe kendisini kısıtlayan rollerden kurtulabilecek ve kendi özgürlüğünü gerçekleştirebilecektir (Murphy, 2004: 25). Toplumda iktidar konumuna getirilmeye çalışılan erkek, acaba iyi bir baba, iyi bir koca, kıskanç, sahiplenici, sorumluluk alan bir eş olmaktan mutlu mudur? Yoksa bu sıkıcı ve boğucu rollere karşı gelmek için henüz başkaldırma noktasında değil midir? İç dünyasında üzerlerine yüklenen bu sorumluluklar sebebi ile çelişik duygular yaşıyor olsalar da; bu iktidarı ve ideal erkekliği sürekli olumlayan erkekler, ataerkil sistemden dışlanmamak adına tüm bu beklentileri yerine getirebilmiş ve bundan zevk alıyormuş gibi davranmaya devam etmektedir. Ancak erkeklik krizinin çözümlenebilmesi ve erkekliğin anlaşılabilmesi için öncelikle erkeklerin katlanmak zorunda hissettikleri bu rolleri bırakmaları ve yüzlerine geçirdikleri erkeklik maskelerini indirerek içerisinde bulundukları içsel dünyalarını tüm gerçekliği ile ortaya koyabildikleri yeni bir sistemi tercih etmeleri gerekmektedir (Goldberg, 1992: 22). Böylece toplum içerisinde var olan ve kendilerini gizlenmek zorunda hisseden bütün erkeklikler, tüm samimiyetleri ile ortaya çıkarılıp; üzerlerinden attıkları gereksiz yükler sayesinde daha güçlü karakterler ortaya koyabilecek ve toplumsal cinsiyet eşitliğine doğru daha sağlam adımlar atabileceklerdir. Her şeyden önce kendisini belli bir kalıp içerisinde tutmaya zorlayan bu erkeklerin, kendi kendilerini özgürleştirmeleri ile diğer farklı erkekler ve kadınlar üzerlerinde kurmaya çalıştıkları tahakkümde sona erecek ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin söz konusu olduğu bir düzen mümkün olabilecektir.

Farklı erkekliklerin söylemleri içerisinde yürütülen bu çalışma hegemonik erkeklik karşısında farklı erkeklerinde ben varım diyebilme mücadelesine hazır olduklarını ancak toplum içerisindeki suskunluk sarmalından dolayı harekete geçemediklerini göstermektedir. Özellikle söylem ve eylemlerini aile içerisindeki yetiştirme tarzından aldıklarını belirten eşitlikçi cinsiyet temelli bakış açısına sahip erkeklerin kadınlarla birlikte hareket eder söylemlere sahip olmaları ve bu erkeklerin sadece madun erkekler değil, aynı zamanda işbirlikçi ve marjinal erkeklerden de oluşması, toplum içerisinde çok küçük bir azınlığı oluşturan hegemonik erkeklerin korkmasını gerektiren bir durumdur. Erkekliğin akışkan ve hiç bir erkeğin tek bir erkeklik kategorisinin de görülmediği bu çalışmada çoklu erkekliklerin toplumda yoğunlukta olduğu ve neredeyse çalışmaya katılan tüm erkeklerin toplumsal cinsiyet

eşitsizlikleri ve şiddet konusunda rahatsızlık duydukları belirtilmiştir. Hegemonik erkeklik karşısında başlatılacak olan mücadelenin kıvılcımının hangi erkekler tarafından atılacağı merak konusu olsa da, açık olan tek bir gerçek şudur ki, toplumdaki kadın çoğunluğu yanına çekebilen taraf iktidarın sahibi olabilecektir. Bu ise erkeklerin elinde bulundurdıkları hegemonyayı kadınlarla paylaştıkları bir düzen içerisinde ve toplumsal cinsiyet hiyerarşilerinin yıkıldığı bir düzen içerisinde kalıcı olabilecektir.

KAYNAKÇA

Aboim: (2010). *Plural Masculinities: The Remaking of the Self in Private Life*. Surrey: Ashgate Publishing Limited.

Acar, A (2019). *Erkeklerde Kadına Yönelik Şiddet Davranışları ve Toplumsal Cinsiyet Tutumu: Bolu İli Kıbrıscık Örneği*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Açikel: (2009). *Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Kadın Sığınmaevi Önlemi: Türkiye Örneği*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akkuş: (2018). *İnşa Edilen Erkekliğin Kadına Yönelik Fiziksel Şiddet Uygulamasının Değerlendirilmesi: Manisa Örneği*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Alıç: ve Alıç, F. (2013). Dünyanın Kahveleri, Kahvelerin Dünyası Toplumsal Değişimin Bir Aynası Olarak Kahvehane'den Starbucks'a, Starbucks'tan da Kahve Dünyası'na Geçiş. *Akademik Bakış Dergisi*. 0(37): 1-15.

Alkum, Ö. (2018). *Bir İdeal Erkeklik Biçimi Olarak Hegemonik Erkeklik Bağlamında Mekansal Davranış: Erkek Kahvehaneleri- Batman Örneği*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Arendt, H. (1997). *Şiddet Üzerine*. Çev.: Bülent, Peker. İstanbul: İletişim Yayınları.

Arık, H. (2009). Kahvehanede Erkek Olmak: Kamusal Alanda Erkek Egemenliğin Antropolojisi. *Cins Cins Mekan*. (ss.168-201). Derleyen Ayten Alkan. İstanbul: Varlık Yayınları.

Asena, D. (2013). *Kadının Adı Yok*. İstanbul: Doğan Kitap.

Atabek, E. (2006). *Kışkırtılmış Erkeklik, Bastırılmış Kadınlık*. İstanbul: Alkım Yayınları.

Aytaç, Ö. (2005). Kimlik, Kamusal Alan ve Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kahvehaneler. *Akademik Araştırmalar Dergisi*. 0(24): 15-40.

Aytaç, Eteman, F.S., Aydın, G.Ç. ve Sezen, H.K. (2016). Kadına Yönelik Şiddetin Dünü, Bugünü, Yarını: Kestirim Tabanlı Bir Araştırma. *Sosyoloji Konferansları*. 0(54): 275-297.

Badinter, E. (1992). *Biri Ötekidir: Kadınla Erkek Arasındaki Yeni İlişki ya da Androjin Devrim*. Çev.: Şirin Tekeli. İstanbul: Afa Yayınları.

Baker:E. ve Edwards, R. (2012). *How Many Qualitative Interviews is Enough?* London: Economic ve Social Research Council.

Barutçu, A (2013). *Türkiye’de Erkeklik İnşasının Bedensel ve Toplumsal Aşamaları*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Baydur, E. ve Ertem, B. (2006). Kadına Yönelik Evlilik İçi Şiddetin Hukuki Boyutları. *TBB Dergisi*. 0(65): 89-118.

Bayram, D. ve Işıldak, Z. (2014). *Adaletin Cinsiyeti: Erkek Şiddeti ile Mücadelede Hukuki Deneyimler*. İstanbul: Mor Çatı Yayınları.

Berktaş, F. (1996). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*. İstanbul: Metis Yayınları.

Bilican Gökkaya, V. (2009). Türkiye’de Şiddetin Kadın Sağlığına Etkileri. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 10(2): 167-179.

Bingöl, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 16(özel sayı I): 108-114.

Birsel: (2014). *Kahveler Kitabı: Salah Bey Tarihi-1*. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Bourdieu, P. (2014). *Eril Tahakküm*. Çev.Bediz Yılmaz. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Boyacıoğlu, İ. (2016). Dünden Bugüne Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet ve Ulusal Kadın Çalışmaları: Psikolojik Araştırmalara Davet. *Türk Psikoloji Yazıları*. 0(19): 126-145.

Bozok, M. (2009a). Erkeklik İncelemeleri Alanındaki Başlıca Kuram ve Yaklaşımların Sosyalist Feminist Bir Eleştirisine Doğru. *VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplumsal Dönüşümler ve Sosyolojik Yaklaşımlar* (ss.431-445). Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.

Bozok, M. (2009b). Feminizmin Erkekler Cephesindeki Yankısı: Erkekler ve Erkeklik Üzerine Eleştirel İncelemeler. *Cogito Dergisi*. 0(58): 268-284.

Buchbinder, D. (2013). *Studying Men and Masculinities*. New York: Routledge Group.

Buttler, J. (2014a). *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. Çev. Başak Ertür. İstanbul. : Metis Yayınları.

Buttler, J (2014b). *Bela Bedenler*. Çev.: Cüneyt Çakırlar ve Zeynep Talay. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Cengiz, K., Tol, U. ve Küçükkural, Ö. (2004). Hegemonik Erkekliğin Peşinden. *Toplum ve Bilim*. 0(101): 50-70.

Connell, R. (1995). *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.

Connell, R. (2005). *Masculinities*. Los Angeles: University of California Press.

Çakı, F. ve Kızıltepe, B. (2017). Üçüncü Yerler Olarak Kafeler ve Gençlik: Balıkesir Örnek Olay İncelemesi. *Akademik İncelemeler Dergisi*. 12(1): 173-202.

Çalışkan, H. ve Çevik, E. İ. (2018). Kadına Yönelik Şiddetin Belirleyicileri; Türkiye Örneği. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*. 7(14): 218-233.

Çelik, G. (2016). Erkekler (de). ağlar!: Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında erkeklik inşası ve şiddet döngüsü. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*. 8(2): 1-12.

Çınar, M. (2013). *Medya ve Nefret Söylemi: Kavramlar, Mecralar, Tartışmalar*. İstanbul: Hrant Dink Vakfı Yayınları.

Demirkıran, E. (2003). *Adam Dediğin Benim Gibi Olur*. İstanbul: Kashna Kitap Ağacı Yayın Evi.

Demren, Ç. (2007). *Kahvehane Erkekliği: Ankara'da Bir Gecekondu Mahallesi Örneği*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dondurucu, Z. B. (2018). Eşcinsellik Temelli Nefret Söylemi İçeren İletilerin Twitter'da İncelenmesi. *I. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Konferansı* (ss.513-534). Kayseri: Erciyes İletişim Dergisi.

Dökmen, Z. Y. (2009). *Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Erbil, P. (2015). *Kibele'den Pandora'ya: Kadının Tarihi Yenilgisi*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Ergöner, A.T., Özdemir, M.H., Can, İ.Ö., Sönmez, E., Salaçin:, Berberoğlu, E. ve Demir, N. (2009). Domestic Violence on Pregnant Women in Turkey. *Journal of Forensic and Legal Medicine*. 16(3): 125-129.

Erich, F. (1994). *Sevginin ve Şiddetin Kaynağı*. Çev.: Yurdanur Sağlam ve Nalan İçten. İstanbul: Payel Yayınları.

Ersoy, Ş. (2007). *Osmanlıda Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Köçekler, Çengiler*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eşitti, A. (2016). *Murathan Mungan'ın Hikaye ve Romanlarında Toplumsal Cinsiyet Eleştirisi*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). Ardahan: Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eşitti, A. S. (2020). Cenk Hikayelerinde Bir Mücadele Alanı Olarak Erkeklik ve Erkeklik Temsilleri. *Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 7(25): 46-58.

Gedik, E. (2009). Mekanın Cinsiyeti: Mekan ve Toplumsal Cinsiyet İlişkisi. *Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar* (ss.299-308). Editör Durmuş Ali Arslan. Ankara: Paradigma Akademi.

Gedikler, H. ve Tekin: (2019). Osmanlı'dan Günümüze İzmir Kahvehane Kültüründen Kesitler. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*. 10(2): 55-82.

Goldberg, H. (1992). *Erkek Olmanın Tehlikeleri*. Çev. Selçuk Budak. Ankara: Öteki Yayınevi.

Gök, M. (2015). Kadına Yönelik Şiddetin Kuramsal Kökenleri ve Çözüm Önerileri. *Turkish Studies*. 11(2): 451-472.

Göktaş, E. (2010). Osmanlı Döneminde Kahvehaneler, Kırathaneler ve Bunların İşlevleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 0(11): 67-80

Güllüpnar, F. (2019). *Suç Sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Habermas, J. (2000). *Kamusal Yaşamın Yapısal Dönüşümü*. Çev.: Tanıl Bora ve Mithat Sancar. İstanbul: İletişim.

Harcar, T. Ç. (2008). Kadına Yönelik Şiddet ve Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetin Durumu. *Toplum ve Demokrasi*: 2(4): 51-70.

Hattox, R. (1998). *Kahve ve Kahvehaneler: Bir Toplumsal İçeceğin Yakındoğu'daki Kökenleri*. Çev.: Nurettin Elhüseyni. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Haywood, C. ve Ghail, M. (2003). *Men and Masculinities: Theory, Research and Social Practice*. Philadelphia: Open University Press.

Heise, U. (2001). *Kahve ve Kahvehaneler*. Çev.: Mustafa Tüzel. Ankara: Dost Kitabevi.

Horzum, Ş. (2018). Erkek ve Erkeklik Çalışmaları: Sorunsaldan Kuramsala. *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2(4): 75-101.

İlkaracan, P., Gülçür, L., ve Arın, C. (1996). *Sıcak Yuva Masalları: Aile İçi Şiddet ve Cinsel Taciz*. İstanbul: Metis Yayınları.

İnce, E. (2020). *Türk Toplumunda Geleneksel Kahvehanelerin Millet Kırathanelerine Evrilme Süreçlerine Toplumsal İşlevleri Bağlamında Bir Bakış: Gaziantep Örneği*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ingeborg, B., Connell, R., ve Eide, I. (2000). *Male Roles, Masculinities and Violence: A Culture of Peace Perspective*. Paris: UNESCO Publishing.

Jewkesa, R., Morrelb, R., ve Hearn, J. (2015). Hegemonic Masculinity: Combining Theory and Practice in Gender. *Culture, Health ve Sexuality*. 17(2): 112-127.

Kanbir, F. (2018). Cinsiyetçi Sosyalleşme Mekânları: Siirt Kent Kahvehaneleri Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 11(60): 641-647.

Kandiyotti, D. (2011). Türkiyede Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları: Gelecek için Geçmişe Bakmak. *Birkaç Arpa Boyu: 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar* (ss. 41-61). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*. 1(1): 63-80.

Kepekçi, E. (2012). Hegemonik Erkeklik ve Feminizm Birlikteliği Mümkün mü? *Kadın Araştırmaları Dergisi*. 2(11): 59-86.

Kılıç, G. (2019). Kadın Akademisyenlerin Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet Algısı: Düzce Üniversitesi Örneği. *Muhakeme Dergisi*. 2(1): 1-33.

Kimmel, M. (2013). Homofobi olarak Erkeklik: Toplumsal Cinsiyet Kimliğinin İnşasında Korku, Utanç ve Sessizlik. Çev.: Mehmet Bozok. *Fe Dergi*. 5(2): 92-102.

Kimmel, M. S. (2005). *The Gender Of Desire: Essays on Male Sexuality*. New York: State University of New York Press.

Laure, M. (2012). *Cinsiyet Yasası: Üçüncü Cinsin Kültür Tarihi*. Çev.: İsmet Birkan. Ankara: Dost Kitapevi Yayınları.

Lefebvre, H. (2014). *Mekanın Üretimi*. Çev.: Işık Ergüden. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Mascetti, M. D. (2000). *İçimizdeki Tanrıça: Kadınlığın Mitolojisi*. Çev.: Belkıs Çorakçı. İstanbul: Doğan Kitapçılık.

Massey, D. (2001). *Space, Place and Gender*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Messerschmidt, J. W. (2018). *Hegemonic Masculinity: Formulation, Reformulation and Amplification*. London: Rowmanve Littlefield.

Michaud, Y. (1991). *Cep Üniversitesi: Şiddet*. Çev.: Cem Muhtaroglu. İstanbul: İletişim Yayınları.

Montoya, R., Frezier, L.J., ve Hurtig, J. (2002). *Gender's Place: Feminist Anthropologies of Latin America*. New York: Palgrave Macmillan.

Moses, R. (1996). Şiddet Nerede Başlıyor? Çev.: Ayşe Kul. *Cogito-Şiddet Dergisi*, Kış-Bahar(6-7): 23-27.

Mula, R. (2015). Hegemonic Masculinity and Reproductive Freedom. *Tennessee Journal of Race, Gender, ve Social Justice*. 4(2): 203-232.

Murphy, P. (2004). *Feminism and Masculinities*. New York: Oxford University Press.

Nardi, P. (2000). *Gay Masculinities: Research on Men and Masculinities*. California: Sage Publication.

Neuman, W. L. (2006). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar I*. Çev.: Sedef Özge. Ankara: Yayın Odası.

Ohana, Y. ve Titley, G. (2009). *Toplumsal Cinsiyet Konu(şma).ları: Gençleri Etkileyen Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Hakkında Bir Kılavuz*. Çev.:Şehnaz Kıymaz Bahçeci. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Öner, A. (2015). *Beyaz Yakalı Eşcinseller*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Özarslan, A. (2015). Hegemonik Erkeklik Bağlamında Erkek Hemşireler. *Alternatif Politika*. 7(1): 118-142.

Özbay, C. (2013). Türkiye'de Hegemonik Erkekliği Aramak. *Doğu- Batı*. 0(63): 185-203.

Özbay, C. ve Soydan: (2003). *Eşcinsel Kadınlar: Yirmi Dört Tanıklık*. İstanbul: Metis Yayınları.

Özdemir, H. (2019a). Profeminizme Yönelik Erkek Tutum Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması. *International Social Sciences Studies Journal*. 5(30): 771-778.

Özdemir, H. (2019b). Toplumsal Cinsiyet Perspektifinde Erkeklik ve Kadınlık Algısı: Bir Alan Araştırması. *Asya Studies-Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar*. 0(10): 90-107.

Özkazanç, A. ve Yetiş, E. (2016). Erkeklik ve Kadına Şiddet Sorunu: Eleştirel bir Literatür Değerlendirmesi. *Fe Dergisi*. 8(2): 12-26.

Özkoçak: A. (2010). Kamusal Alanın Üretim Sürecinde Erken Modern İstanbul Kahvehaneleri. *Osmanlı Kahvehaneleri: Mekan, Sosyalleşme, İktidar*.(ss.17-35). Editör Ahmet Yaşar. İstanbul: Kitap Yayınevi.

Özkök, E. (2019). *Bir Erkeklik Mekanı Olarak Kahvehaneler*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öztürk, A. (2011). *Bir Erkeklik Alt Alanı Olarak Eşcinsel Erkeklik Alanı*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öztürk, A.B. (2014). *Erkeklik ve Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet: Eşine Şiddet Uygulayan Erkekler*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öztürk, A. (2014). Eşine Şiddet Uygulayan Erkeklerin Evlilik Yaşantıları ve Şiddet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 25(2): 61-74.

Öztürk, Ö. (2011). *Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Paglia, C. (2004). *Cinsel Kimlikler: Nefertiti'den Emily Dickinson'a Sanat ve Çöküş*. Çev.: Anahid Hazaryan ve Fikriye Demirci. Ankara: Epos Yayınları.

Reed, E. (1985). *Kadın Özgürlüğünün Sorunları*. Çev.: Zeynep Saraçoğlu. İstanbul: Yazın Yayınları.

Reis, B. ve Grossmark, R. (2009). *Heterosexual Masculinities: Contemporary Perspectives from Psychoanalytic Gender Theory*. Newyork: Routledge Group.

Resmi Gazete (2012). Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin önlenmesine dair kanun. 6284 sayılı yasa.

Safi, İ. (2018). Cumhuriyet Döneminde Kahvehanelerin Mekânsal İşlevselliği ve Siyasal Figür olarak Kahvehaneler. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 8(2): 293-304.

Sakallı, N. ve Türkoğlu, B. (2019). Erkek Olmak ya da Olmamak: Sosyal Psikolojik Açıdan Erkeksilik/Erkeklik Çalışmaları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 22(44): 1-60.

Sancar: (2008). *Erkeklik: İmkansız İktidar- Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*. İstanbul: Metis Yayınları.

Sayer, H. (2011). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı*. (Uzmanlık Tezi). Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Selek, P. (2014). *Maskeler, Süvariler ve Gacılar*. İstanbul: Ayizi Yayınları.

Selek, P. (2018). *Sürüne Sürüne Erkek Olmak*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Sığın, A. ve Canatan, A. (2018). Connel'in Erkeklikler Teorisinde İşbirlikçi Erkek, Madun Erkek ve Marjinal Erkek: Hegemonik Erkekliğin Kavramsal Hegemonyası. *Sosyal Bilimler Dergisi*. 5(32): 163-175.

Solak, A. (2009). *Şiddeti Anlamak: Cezaevi Görüşmeleri*. Ankara: Hegem Yayınları.

Sosyal Çalışmacılar ve Gönüllüler İçin El Kitabı (2014). *Erkek Şiddeti ile Başa Çıkmak*. İstanbul: Mor Çatı Yayınları.

Sungunay: (2018). *Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Söylem Analizi* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sünbuloğlu, N (2009). Sürüne Sürüne Erkek Olmak: Normatif Erkekliğin Kurucusu Olarak Askerlik. *Birikim Dergisi*. 0(240): 59-63.

Sykes, B. (2017). *Adem'in Laneti: Erkeklerin Olmadığı Bir Gelecek*. Çev.: Aylin Önocak. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Şahbaz: (2007). *Geçmişten Günümüze Kahvehaneler, Kahvehanelerin Sosyal Yaşamdaki Yeri ve Önemi: Aydın Merkez Örneği*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şanlı, A. S. (2019). Kültür Çalışmaları ve Feminizm Bağlamında Erkeklik Çalışmalarına Dair Bir Literatür Analizi. *İmgelem*. 3(5): 287-304.

T.C. Başbakanlık. (2008). *Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet*. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

TDK. (2021). *Türk Dil Kurumu*. 4 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.tdk.gov.tr/> adresinden alındı.

Tekeli, Ş. (2014). *Cinsel Şiddeti Anlamak Tutuklu Tecavüzcü Erkekler Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul: Metis Yayınları.

Tekke, A. (2021). *Türkiye'de Erkeklik Çalışmalarının Lisansüstü Tezler Üzerinden İncelenmesi*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Turhan, Z. (2019). Türkiye'de Aile İçinde Erkek Şiddetini Önleme Konusundaki Çalışmaları İnceleme. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 6(35): 106-123.

Tutal, O. (2014). Kırk Yıllık Hatırın İletişim Mekanı Olarak Kahvehaneler. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 14(3): 151-166.

Uluocak, Ş., Gökulu, G., Bilir, O., Karacık, N., ve Özbay, D. (2014). *Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadına Yönelik Şiddet*. Ankara: Paradigma Akademi Yayınları.

Ustakara, F. ve Burhan, E. (2017). Toplumsal İletişim Kurumu Olarak Kahvehanelere Dair Bir Araştırma: Gaziantep Örneği. *Erciyes İletişim Dergisi*. 5(2): 210-226.

Ünver: (1962). Türkiye'de Kahve ve Kahvehaneler. *Türk Etnografya Dergisi*. 0(5): 39-84.

Vatandaş, C. (2011). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *İstanbul Journal Of Sociological Studies*. 0(35): 29-56.

Yağbasan, M. ve Ustakara, F. (2008). Türk Toplumunda Kahvehane ve Kafelerdeki İletişimsel Ortamı Belirlemeye Yönelik Bir Alan Çalışması: Gaziantep Örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 18(1): 233-260.

Yaşar, A. (2005). Osmanlı Şehir Mekanları: Kahvehane Literatürü. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*. 3(6): 237-256.

Yavuz, Ş. (2014). İktidar Olma Sürecinde Erkeklerin Erkeklikle İmtihanı. *Millî Folklor*. 26(104): 110-127.

Yetiş, E. (2019). *Türkiyede Erkeklerin Şiddet Hakkında Algı, Düşünce ve Deneyimleri*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldırım: (2016). *Kadına Yönelik Şiddet ve Ataerkillik*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yürek, N. ve Balcı Karaboğa, A. (2018). Türkçe Ders Kitaplarında Hegemonik Erkeklik. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 14(3): 956-987.

EKLER

Ek 1: Etik Kurul İzni

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
HUKUK MÜŞAVİRLİĞİ**

20 Kasım 2020

Sayı : 87347630/42104268/ **5258**
Konu : Etik Kurul İzni Hak.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi :26.10.2020 tarihli ve 57485104-300.99-E.99979 sayılı yazınız.

İlgide kayıtlı yazınıza istinaden Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulunun 05.11.2020 tarihli toplantısında alınan 25 ve 26 sayılı kararlar ile Enstitünüz öğrencileri Sedat ATAĞ'ın yürütücüsü olduğu "Kahvehane Müdavimi Erkeklerin Erkeklik Deneyimleri ve Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddete Bakış Açıları Üzerine Niteliksel Bir Araştırma" ve Duriye Sonnur YILDIZTUGAY'ın yürütücüsü olduğu "Göç Sürecinde Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet: Göçme Kadınların Deneyimleri" adlı yüksek lisans tezleri kapsamında uygulayacakları anketlerin etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Nükhet HOTAR
Rektör

KATILIMCI GÖRÜŞME FORMU

1.DEMOGRAFİK BİLGİLER

Katılımcının yaşı:

Katılımcının memleketi:

Katılımcının yaşadığı yer:

Katılımcının medeni hali:

Katılımcının varsa çocuk sayısı:

Katılımcının çalışma durumu ve mesleği:

Katılımcının eğitim durumu:

2. KAHVEHANE DENEYİMLERİNİN AKTARILMASI

- Kahvehane sizin için ne ifade etmektedir? Kahvehane denilince aklınıza ilk gelen düşünceler nelerdir?
- Kahvehaneye ilk ne zaman ve kiminle gittiniz?
- Kahvehaneye ilk adım attığınızda neler hissettiniz? İlk izlenimleriniz neler oldu?
- Kahvehaneye ne sıklıkta ve kimlerle gidirsiniz?
- Gitmiş olduğunuz kahvehaneyi tercih etme sebepleriniz nelerdir?
- Kahvehaneye gittiğinizde ne gibi etkinliklerde bulunursunuz?
- Kahvehaneye gittiğinizde genellikle hangi konular hakkında konuşursunuz?
- Kahvehanede konuşulmaması gereken konular var mıdır?
- Size göre kahvehane kültürü içerisinde oluşmuş kurallar var mıdır?
- Kahvehane müdavimi olmak sizin için neyi ifade eder?
- Kahvehanede yancı ya da misafir olmak sizin için ne ifade eder?
- Kahvehaneye gitme amacınız genel olarak nedir?
- Kahvehaneye gitmenin size kazandırdıkları ya da olumsuz yönleri nelerdir?
- Kahvehaneye gitmeyi kendi çocuğunuza ya da diğer gençlere tavsiye eder misiniz?
- Kahvehane dışında sosyalleşmek amacıyla erkek erkeğe gittiğiniz mekânlar var mıdır? Bu mekânlara ne amaçla gidersiniz?

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ, KADINLIK VE ERKEKLİK HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELER

- Kadın ile erkek ilişkilerinin düzenlenmesinde size göre en çok ne etkilidir? (Din, toplumun ne diyeceği, töre, yasalar, eğitim, aile vb.)
- Yaşadığınız çevrenin, akrabalarınızın büyüklerinizin veya arkadaşlarınızın görüşlerine göre hayatınızı ya da davranışlarınızı şekillendirir misiniz? Bu konuda kimleri örnek alırsınız?
- Kadın ve erkeklerin eşit olduğunu ya da olması gerektiğini düşünüyor musunuz?
- Kadınların her konuda erkeğe itaat etmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?
- Kadınların eğitim görmesi ve iş hayatına atılması hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Erkeğin ve kadının en önemli görevi nedir?
- Size göre ideal kadın ve evlenilecek kadın nasıl olmalıdır?
- Erkek ya da erkeklik denildiğinde aklınıza ne geliyor? Erkekliği nasıl tanımlarsınız? Size göre erkek olmak neyi ifade ediyor?
- Kendinizi ilk ne zaman erkek olarak hissettiniz?
- Erkekliğin size sağlamış olduğu avantajları ve dezavantajları var mıdır? Size göre erkekliğin üstün yanları ve zor yönleri nelerdir?
- Sizce ideal erkek nasıl olmalıdır? İdeal erkek özelliklerini taşıdığınızı düşünüyor musunuz? Bu özellikleri taşımak zorunda mıyız?
- Erkekliğin oluşumunda rol oynadığını düşündüğünüz yapılar nelerdir? Erkeklik üzerinde etkisi olan önemli mekanizmalar var mıdır?
- Sizce erkek olabilmek için erkeklerin yaşaması gereken deneyimler, geçirmesi gereken süreçler var mıdır?
- Erkeklerle paylaşp, kadınlarla paylaşamayacağınız konular nelerdir? Neden?
- Cinsel yönelimi farklı olan kişiler hakkında neler düşünüyorsunuz?
- Cinsel yönelimi farklı olan insanların toplumda görünür olması gerekir mi?

3. KAHVEHANE ERKEKLİĞİ HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELER

- Size göre kahvehaneye girebilmek için erkeklerin taşıması gereken özellikler var mıdır?
- Hangi Erkekler kahvehaneye giremezler?
- Sizce Kahvehanede bulunan erkeklerin genel ve ortak özellikleri nelerdir?
- Gitmiş olduğunuz kahvehanede gördüğünüz farklı kategorilerde erkekler var mıdır?
- Diğer alanlardan (Ev, İş) farklı olarak sadece kahvehanede sergilemiş olduğunuz davranışlar nelerdir?
- Kahvehanede kendinize örnek aldığınız bir arkadaşınız, ya da büyüğünüz var mıdır? Hangi yönü ile?
- Kahvehane kültürü içerisinde erkekler arasında bir dayanışma olduğunu düşünüyor musunuz?
- Sizce kahvehaneler sadece erkeklere ait mekânlar mıdır? Yoksa kadınların ya da cinsel yönelimi farklı olan bireylerin de bu mekânlarda bulunmasının herhangi bir sakıncası var mıdır?

4. TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ ŞİDDETE BAKIŞ AÇILARI

- Sizce şiddet nedir? Şiddet bir çözüm yolu olarak kullanılabilir mi?
- Hangi durumlarda ve kimlere karşı şiddete başvurulabilir?
- Toplumda Kadına yönelik olumsuz gelenek, görenek ya da toplumsal kurallar var mıdır?
- Toplumun Kadına Yönelik Şiddeti desteklediğini düşünür müsünüz?
- Kadına Yönelik Şiddet denilince aklınıza ne geliyor?
- Bugüne kadar herhangi bir kadına şiddet uyguladınız mı?
- Bir kadının herhangi bir durumda şiddeti hak ettiğini düşünür müsünüz? (Eşine karşı gelmek, hakaret etmek, aldatmak gibi)
- Bugüne kadar kadına yönelik bir şiddet olayına tanık oldunuz mu? Tanık olduysanız ya da olursanız herhangi bir tepki de bulundunuz mu/bulunur musunuz?
- Şiddete uğrayan kadın sizin bir yakınınız (Kızınız, ablanız, akrabanız) olsa neler yapardınız?
- Medyada Kadına Yönelik Şiddet haberlerine denk geldiğinizde neler hissediyorsunuz?
- Kadına Yönelik Şiddet uygulayan erkekler hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Size göre Kadına Yönelik Şiddet uygulayan erkeklerin genel özellikleri nelerdir?
- Sizce Kadına Yönelik Şiddet uygulayan erkekleri şiddete yönelten sebepler nelerdir?
- Yakınlarınızdan ya da arkadaşlarınızdan birisinin eşine şiddet uyguladığını öğrenirseniz herhangi bir tepkide bulunur musunuz?

- Namus denilince sizin için ne ifade ediyor? “Kadının namusu” ve “Erkeğin namusu” kavramlarından ne anlıyorsunuz?
- Nefret Söylemi denildiğinde aklınıza ne geliyor?
- Namus ve Töre cinayetleri hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Homofobi, transfobi gibi kavramlar sizin için ne ifade ediyor?
- Eşcinsellere, transseksüellere karşı işlenen nefret suçları hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Toplumun Erkeklerle yönelik uygulamış olduğu baskı ve şiddet içeren uygulama ve kurallar var mıdır?
- Şiddetin önlenmesi amacıyla uygulanan devlet politikaları ve uygulanan yaptırımlar (şiddetin cezalandırılması) hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Toplumsal cinsiyet temelli şiddetin sona erdirilmesi için devletin neler yapması gerekiyor?
- Sizce cinsiyet temelli şiddetin sona erdirilmesi için toplumda nelerin değişmesi gerekiyor?

KATILIMCI ONAM FORMU

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden alınan Etik Kurul İzni ile gerçekleştirilecek olan bu çalışma, İzmir’de bulunan kahvehanelerde gerçekleştirilecektir. Doç. Dr. Emir ÖZEREN danışmanlığında, araştırmacı Sedat ATAK tarafından Yüksek Lisans Tez çalışması olarak **“Kahvehane Müdavimi Erkeklerin Erkeklik Deneyimleri ve Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddete Bakış Açıları Üzerine Niteliksel Bir Araştırma”** isimli bu çalışmada, kahvehanelerin erkeklik süreçleri üzerindeki etkisi ve kahvehane müdavimi erkeklerin kadına yönelik şiddet hakkındaki düşünceleri analiz edilecektir. Bu amaçla gerçekleştirilecek olan görüşmelerde, siz değerli katılımcıların demografik bilgileri, kadınlık ve erkekliğe ilişkin düşünceleri, kahvehane deneyimleri ve kadına yönelik şiddete olan bakış açıları ile ilgili bazı sorular sorulacaktır.

Çalışmamıza tesadüfi olarak seçilen katılımcılarımıza ait tüm bilgiler ve vermiş oldukları cevaplar sadece söz konusu Yüksek Lisans Tez çalışmasında kullanılacak olup, hiçbir kurum ve kuruluş ile paylaşılmayacaktır. Ayrıca katılım gönüllülük esasına dayalı olup, katılımcıların kendilerini rahat hissetmeleri için kimlik bilgisi içeren herhangi bir soru sorulmayacağı gibi, katılımcı dilediği takdirde görüşmenin herhangi bir anında görüşmeyi sonlandırabilir, ya da görüşme sonlandıktan sonra görüşmenin çalışmada kullanılmasından vazgeçme hakkına sahiptir.

Her insanın eşsiz ve değerli deneyimlere sahip olduğunu düşündüğümüz bu çalışmamızda, siz değerli katılımcılarımızın tüm sorulara içtenlikle ve sizi en iyi yansıtacak şekilde cevap vermeniz, kahvehanelerin erkeklik üzerindeki etkisinin ve bu erkeklerin kadına yönelik şiddete ilişkin algılarının anlaşılması açısından çalışmamız için oldukça büyük önem taşımaktadır. Çalışmaya katıldığınız için şimdiden sizlere teşekkür eder, çalışmayla ilgili daha fazla bilgi almak istediğinizde araştırmacı ve sorumlu araştırmacı ile mail adreslerinden iletişime geçebilirsiniz.

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılmaktayım ve görüşmeyi istediğim an sonlandırabileceğimi anlıyorum. Ayrıca vermiş olduğum bilgilerin bilimsel amaçlı olarak araştırmalarda kullanılmasını kabul ediyorum.

Tarih: __/__/____

Katılımcı:

İmza:

Ek 1: Etik Kurul İzni

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
HUKUK MÜŞAVİRLİĞİ**

20 Kasım 2020

Sayı : 87347630/42104268/5258
Konu : Etik Kurul İzni Hak.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi :26.10.2020 tarihli ve 57485104-300.99-E.99979 sayılı yazınız.

İlgide kayıtlı yazınıza istinaden Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulunun 05.11.2020 tarihli toplantısında alınan 25 ve 26 sayılı kararlar ile Enstitünüz öğrencileri Sedat ATAĞ'ın yürütücüsü olduğu "Kahvehane Müdavimi Erkeklerin Erkeklik Deneyimleri ve Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddete Bakış Açıları Üzerine Niteliksel Bir Araştırma" ve Duriye Sonnur YILDIZTUGAY'ın yürütücüsü olduğu "Göç Sürecinde Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet: Göçme Kadınların Deneyimleri" adlı yüksek lisans tezleri kapsamında uygulayacakları anketlerin etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Nükhet HOTAR
Rektör

KATILIMCI GÖRÜŞME FORMU

1.DEMOGRAFİK BİLGİLER

Katılımcının yaşı:

Katılımcının memleketi:

Katılımcının yaşadığı yer:

Katılımcının medeni hali:

Katılımcının varsa çocuk sayısı:

Katılımcının çalışma durumu ve mesleği:

Katılımcının eğitim durumu:

2. KAHVEHANE DENEYİMLERİNİN AKTARILMASI

- Kahvehane sizin için ne ifade etmektedir? Kahvehane denilince aklınıza ilk gelen düşünceler nelerdir?
- Kahvehaneye ilk ne zaman ve kiminle gittiniz?
- Kahvehaneye ilk adım attığınızda neler hissettiniz? İlk izlenimleriniz neler oldu?
- Kahvehaneye ne sıklıkta ve kimlerle gidirsiniz?
- Gitmiş olduğunuz kahvehaneyi tercih etme sebepleriniz nelerdir?
- Kahvehaneye gittiğinizde ne gibi etkinliklerde bulunursunuz?
- Kahvehaneye gittiğinizde genellikle hangi konular hakkında konuşursunuz?
- Kahvehanede konuşulmaması gereken konular var mıdır?
- Size göre kahvehane kültürü içerisinde oluşmuş kurallar var mıdır?
- Kahvehane müdavimi olmak sizin için neyi ifade eder?
- Kahvehanede yancı ya da misafir olmak sizin için ne ifade eder?
- Kahvehaneye gitme amacınız genel olarak nedir?
- Kahvehaneye gitmenin size kazandırdıkları ya da olumsuz yönleri nelerdir?
- Kahvehaneye gitmeyi kendi çocuğunuza ya da diğer gençlere tavsiye eder misiniz?
- Kahvehane dışında sosyalleşmek amacıyla erkek erkeğe gittiğiniz mekânlar var mıdır? Bu mekânlara ne amaçla gidersiniz?

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ, KADINLIK VE ERKEKLİK HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELER

- Kadın ile erkek ilişkilerinin düzenlenmesinde size göre en çok ne etkilidir? (Din, toplumun ne diyeceği, töre, yasalar, eğitim, aile vb.)
- Yaşadığınız çevrenin, akrabalarınızın büyüklerinizin veya arkadaşlarınızın görüşlerine göre hayatınızı ya da davranışlarınızı şekillendirir misiniz? Bu konuda kimleri örnek alırsınız?
- Kadın ve erkeklerin eşit olduğunu ya da olması gerektiğini düşünüyor musunuz?
- Kadınların her konuda erkeğe itaat etmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?
- Kadınların eğitim görmesi ve iş hayatına atılması hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Erkeğin ve kadının en önemli görevi nedir?
- Size göre ideal kadın ve evlenilecek kadın nasıl olmalıdır?
- Erkek ya da erkeklik denildiğinde aklınıza ne geliyor? Erkekliği nasıl tanımlarsınız? Size göre erkek olmak neyi ifade ediyor?
- Kendinizi ilk ne zaman erkek olarak hissettiniz?
- Erkekliğin size sağlamış olduğu avantajları ve dezavantajları var mıdır? Size göre erkekliğin üstün yanları ve zor yönleri nelerdir?
- Sizce ideal erkek nasıl olmalıdır? İdeal erkek özelliklerini taşıdığınızı düşünüyor musunuz? Bu özellikleri taşımak zorunda mıyız?
- Erkekliğin oluşumunda rol oynadığını düşündüğünüz yapılar nelerdir? Erkeklik üzerinde etkisi olan önemli mekanizmalar var mıdır?
- Sizce erkek olabilmek için erkeklerin yaşaması gereken deneyimler, geçirmesi gereken süreçler var mıdır?
- Erkeklerle paylaşp, kadınlarla paylaşamayacağınız konular nelerdir? Neden?
- Cinsel yönelimi farklı olan kişiler hakkında neler düşünüyorsunuz?
- Cinsel yönelimi farklı olan insanların toplumda görünür olması gerekir mi?

3. KAHVEHANE ERKEKLİĞİ HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELER

- Size göre kahvehaneye girebilmek için erkeklerin taşıması gereken özellikler var mıdır?
- Hangi Erkekler kahvehaneye giremezler?
- Sizce Kahvehanede bulunan erkeklerin genel ve ortak özellikleri nelerdir?
- Gitmiş olduğunuz kahvehanede gördüğünüz farklı kategorilerde erkekler var mıdır?
- Diğer alanlardan (Ev, İş) farklı olarak sadece kahvehanede sergilemiş olduğunuz davranışlar nelerdir?
- Kahvehanede kendinize örnek aldığınız bir arkadaşınız, ya da büyüğünüz var mıdır? Hangi yönü ile?
- Kahvehane kültürü içerisinde erkekler arasında bir dayanışma olduğunu düşünüyor musunuz?
- Sizce kahvehaneler sadece erkeklere ait mekânlar mıdır? Yoksa kadınların ya da cinsel yönelimi farklı olan bireylerin de bu mekânlarda bulunmasının herhangi bir sakıncası var mıdır?

4. TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ ŞİDDETE BAKIŞ AÇILARI

- Sizce şiddet nedir? Şiddet bir çözüm yolu olarak kullanılabilir mi?
- Hangi durumlarda ve kimlere karşı şiddete başvurulabilir?
- Toplumda Kadına yönelik olumsuz gelenek, görenek ya da toplumsal kurallar var mıdır?
- Toplumun Kadına Yönelik Şiddeti desteklediğini düşünür müsünüz?
- Kadına Yönelik Şiddet denilince aklınıza ne geliyor?
- Bugüne kadar herhangi bir kadına şiddet uyguladınız mı?
- Bir kadının herhangi bir durumda şiddeti hak ettiğini düşünür müsünüz? (Eşine karşı gelmek, hakaret etmek, aldatmak gibi)
- Bugüne kadar kadına yönelik bir şiddet olayına tanık oldunuz mu? Tanık olduysanız ya da olursanız herhangi bir tepki de bulundunuz mu/bulunur musunuz?
- Şiddete uğrayan kadın sizin bir yakınınız (Kızınız, ablanız, akrabanız) olsa neler yapardınız?
- Medyada Kadına Yönelik Şiddet haberlerine denk geldiğinizde neler hissediyorsunuz?
- Kadına Yönelik Şiddet uygulayan erkekler hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Size göre Kadına Yönelik Şiddet uygulayan erkeklerin genel özellikleri nelerdir?
- Sizce Kadına Yönelik Şiddet uygulayan erkekleri şiddete yönelten sebepler nelerdir?
- Yakınlarınızdan ya da arkadaşlarınızdan birisinin eşine şiddet uyguladığını öğrenirseniz herhangi bir tepkide bulunur musunuz?

- Namus denilince sizin için ne ifade ediyor? “Kadının namusu” ve “Erkeğin namusu” kavramlarından ne anlıyorsunuz?
- Nefret Söylemi denildiğinde aklınıza ne geliyor?
- Namus ve Töre cinayetleri hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Homofobi, transfobi gibi kavramlar sizin için ne ifade ediyor?
- Eşcinsellere, transseksüellere karşı işlenen nefret suçları hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Toplumun Erkeklerle yönelik uygulamış olduğu baskı ve şiddet içeren uygulama ve kurallar var mıdır?
- Şiddetin önlenmesi amacıyla uygulanan devlet politikaları ve uygulanan yaptırımlar (şiddetin cezalandırılması) hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Toplumsal cinsiyet temelli şiddetin sona erdirilmesi için devletin neler yapması gerekiyor?
- Sizce cinsiyet temelli şiddetin sona erdirilmesi için toplumda nelerin değişmesi gerekiyor?

KATILIMCI ONAM FORMU

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden alınan Etik Kurul İzni ile gerçekleştirilecek olan bu çalışma, İzmir’de bulunan kahvehanelerde gerçekleştirilecektir. Doç. Dr. Emir ÖZEREN danışmanlığında, araştırmacı Sedat ATAĞ tarafından Yüksek Lisans Tez çalışması olarak “**Kahvehane Müdavimi Erkeklerin Erkeklik Deneyimleri ve Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddete Bakış Açıları Üzerine Niteliksel Bir Araştırma**” isimli bu çalışmada, kahvehanelerin erkeklik süreçleri üzerindeki etkisi ve kahvehane müdavimi erkeklerin kadına yönelik şiddet hakkındaki düşünceleri analiz edilecektir. Bu amaçla gerçekleştirilecek olan görüşmelerde, siz değerli katılımcıların demografik bilgileri, kadınlık ve erkekliğe ilişkin düşünceleri, kahvehane deneyimleri ve kadına yönelik şiddete olan bakış açıları ile ilgili bazı sorular sorulacaktır.

Çalışmamıza tesadüfi olarak seçilen katılımcılarımıza ait tüm bilgiler ve vermiş oldukları cevaplar sadece söz konusu Yüksek Lisans Tez çalışmasında kullanılacak olup, hiçbir kurum ve kuruluş ile paylaşılmayacaktır. Ayrıca katılım gönüllülük esasına dayalı olup, katılımcıların kendilerini rahat hissetmeleri için kimlik bilgisi içeren herhangi bir soru sorulmayacağı gibi, katılımcı dilediği takdirde görüşmenin herhangi bir anında görüşmeyi sonlandırabilir, ya da görüşme sonlandıktan sonra görüşmenin çalışmada kullanılmasından vazgeçme hakkına sahiptir.

Her insanın eşsiz ve değerli deneyimlere sahip olduğunu düşündüğümüz bu çalışmamızda, siz değerli katılımcılarımızın tüm sorulara içtenlikle ve sizi en iyi yansıtacak şekilde cevap vermeniz, kahvehanelerin erkeklik üzerindeki etkisinin ve bu erkeklerin kadına yönelik şiddete ilişkin algılarının anlaşılması açısından çalışmamız için oldukça büyük önem taşımaktadır. Çalışmaya katıldığınız için şimdiden sizlere teşekkür eder, çalışmayla ilgili daha fazla bilgi almak istediğinizde araştırmacı ve sorumlu araştırmacı ile mail adreslerinden iletişime geçebilirsiniz.

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılmaktayım ve görüşmeyi istediğim an sonlandırabileceğimi anlıyorum. Ayrıca vermiş olduğum bilgilerin bilimsel amaçlı olarak araştırmalarda kullanılmasını kabul ediyorum.

Tarih: __/__/____

Katılımcı:

İmza: